

GYVENES
PAGAL
PRIESAIKĄ

ATSIMINIMAI APIE KAZIMIERĄ KALIBATĄ

GYVENES
PAGAL
PRIESAIKĄ

ATSIMINIMAI APIE KAZIMIERĄ KALIBATĄ

Leidinių remia Lietuvos kultūros taryba

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Leonora Žukienė, 2018

© „Versmės“ leidykla, 2018

Turinys

I. KULTŪRINĖ IR VISUOMENINĖ VEIKLA

- Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė. Kazimieras Kalibatas – muzikas, pedagogas, violončelininkas, folklorininkas, tautinio atgimimo žadintojas 13
- Rimantas Klimas. Kazimierą Kalibatą prisiminus. Dainuokite drąsiai... 24
- Jonas Nekrašius. Gyvenimas atiduotas žmonėms ir muzikai 30
- Stasys Tumėnas. Žiemgalos sietuvų vaikas 35
- Laima Purlienė. Kuo mums buvo ir yra svarbus Kazimieras Kalibatas? 40
- Robertas Jurgaitis. Žiemgalos kultūrinio sąjūdžio priešakyje: Kazimieras Kalibatas 70

II. DRAUGŲ IR ARTIMŲJŲ ATSIMINIMAI

- Kazimieras Garšva. K. Kalibatas: Lietuvai, Žiemgalai, „Žiemgalai“ 83
- Alfredas Šimkus. Tą žemė, tas kraštas mums – Žiemgala 87
- Emilija Genienė, Irena Kybartienė, Kęstutis Razumas, Stanislava Lovčikaitė. Apie Kazimierą Kalibatą pasakoja pakruojiečiai 103
- Juozas Mockūnas. Mūsų krašto šviesuolis Kazimieras Kalibatas 111
- Nijolė Kriščiūnaitė-Norvilienė. „Dainuoti – tai užmiršti mirtį“ *J. Marcinkevičius* 115
- Nijolė Gasilionytė. Rozalimas. Vasara. Tai buvo prieš daug metų 117
- Zigmas Tamakauskas. Priesaikos žodžiai lydėjo gyvenimo kelyje 118
- Romas Armonas. Violončelė buvo bendras interesų laukas, suteikęs galimybę bendrauti su Kazimieru Kalibatu visą gyvenimą 123
- Albertas Šivickis. Mano pažintis su Kazimieru Kalibatu. Nepamirštama kelionė dviračiais 126
- Zita Buržaitė-Vėžienė. Susitikimų šviesa: Kazimierą Kalibatą prisimenant... 129
- Antanas Ramutis Brainskas. Tolimos vaikystės dienos, praleistos Vilūnaičiuose drauge su Kazimieru Kalibatu 136

- Aušra Šiaulienė. Dėdė Kaziukas 138
Valerija Bulkauskienė. Prisiminimai apie pusbrolių Kazimierą Kalibatą 142
Leonora Žukienė. Mano rudens šviesūs prisiminimai 143
Algimantas Mišeikis. Apie mano draugą Kazimierą Kalibatą 156
Priedas. KGB tardymo medžiaga 171
Adelija Mickuvienė. Prisiminimai apie Kazimierą Kalibatą 190
Romualdas Čarna. Bičiulį Kazimierą prisimenant 197
Romas Urbas. Mano susitikimai su Kazimieru Kalibatu 199
Stasė Gaižiūnaitė-Reichelienė. Prisiminimai apie Kazimierą 200

III. KAZIMIERO KALIBATO ATSIMINIMAI, STRAIPSNIAI, LAIŠKAI

- Kazimieras Kalibatas. Atsiminimai 205
Kazimieras Kalibatas. Vilūnaičiai 256
Kazimieras Kalibatas. Muzikas Juozas Čelkauskas 302
Kazimieras Kalibatas. Joninės Lygumų apylinkėje (*iš tautosakos skrynios*) 310
Kazimieras Kalibatas. Mokytojas ir mokinys darbo procese 313
Aušros Gedžiūtės, Kazimiero Kalibato mokinės, atsiminimai 318
Kazimieras Kalibatas. Apie moksleivio savarankišką darbą 319
Kazimiero Kalibato laišakai Austrai Rulei (*muzikai, violončelininkei, gyv. Latvijoje*) 325
Kazimiero Kalibato laišakai Aušrai Šiaulienei 333
Kazimiero Kalibato laišakai Juozui Čelkauskui 336
Juozo Čelkausko laišakai Kazimierui Kalibatui 340

Leidėjo žodis

Šiomet sukako 80 metų folkloristui, etnomuzikologui ir etninės kultūros puoselėtojui, folkloro ansamblių įkūrėjui ir ilgamečiam „Žiemgalos“ draugijos prezidentui Kazimierui Kalibatui (1938–2015). Tenka apgailestauti, jog šio iškilaus Žiemgalos krašto šviesuolio jau nebeturime savo tarpe, tačiau liko prasmingi darbai ir šviesus atminimas...

Dar 2015 m. habil. dr. Kazimierui Garšvai ir Laimai Purlienei iškelus idėją įamžinti šio Žiemgalos krašto šviesuolio atminimą išleidžiant knygą, ši idėja buvo šiltai sutikta ir palaikyta K. Kalibato bičiulių bei bendražygių, o atviru laišku pakruojiečiams „Aukštinės varpos“ puslapiuose Leonora Žukienė paragino parašyti atsiminimus ir pateikti nuotraukas numatomai išleisti atsiminimų knygai (L. Žukienė, Kol dar nepamiršote Kazimiero Kalibato, „Aukštinė varpa“, 2015-08-01, Nr. 61 (8326), p. 4). Taip gerbiamos Leonoros inicijuotas ir vėliau jos pačios organizuotas bei atsakingai ir su meile prižiūrimas knygos rašymo ir rengimo spaudai darbas rutuliojosi, atsiminimų knyga diena iš dienos įgavo vis aiškesnį pavaldą ir šiandien ji jau Jūsų rankose.

Pradėjus rinkti atsiminimus leidžiamai knygai, atsiliepė visas būrys jį pažinojusių žmonių, kolegų, bičiulių ar bendraminčių. Iš surinktų atsiminimų atsiskleidė tauri ir įvairiapusiška K. Kalibato asmenybė. Nors paskutiniu savo gyvenimo laikotarpiu K. Kalibatas daugiau reiškėsi kaip folkloristikos veikėjas, jis nuo pat savo jaunatvės buvo aktyvus, visuomeniškas, neabejingas gyvenamo laikotarpio iššūkiams. Jo jaunystės dienos apsprendė viso gyvenimo įsitikinimus, kada dar būdamas Kauno Juozo Gruodžio mokyklos moksleivis aktyviai įsitraukė į slaptą tautinę jaunimo veiklą, kūrė tautinio pasipriešinimo būrelius, jiems vadovavo, aiškino draugams priešinosi sovietizmui galimybę. Dėl per didelio patiklumo ir per mažo patyrimo buvo KGB išaiškintas, nubaustas, bet ir toliau ieškojo galimybių dirbti tautinį darbą, kuriam pasišventė jaunystė. Tad ir jo veiklos formos įvairios: muzikinis pedagoginis darbas, visuomeninė veikla – darbas muzikos mokyklose, grojimas orkestruose ir folklorinių būrelių veiklos organizavimas. 1990 metais atsikūrus Lietuvos nepriklausomybei, K. Kalibatui atsivėrė visos galimybės ir jis su didžiuliu entuziazmu ėmėsi jam artimos „Žiemgalos“ draugijos veiklos. Būdamas neabejingas savo kraštiečiams – pakruojiečiams – jis sugrįžo į savo vaikystės kraštą, rinko Pakruojo apylinkėse tautosaką, rinko

ir dainavo su Pakruojo krašto senoliais dainas, užrašinėjo jų gaudžius ir linksmus atsiminimus, todėl Pakruojo gyventojai ir Pakruojo rajono savivaldybė nepamiršo savo kraštiečio ir buvo vieni aktyviausių šios K. Kalibato veiklą jamžinančios knygos talkininkų. Būrys atsiminimų autorių – K. Kalibato draugai, bendradarbiai, gyvenimo bendrakeleiviai ir artimieji – knygoje parodo tuos siekius ir svajones, nesėkmes, susidūrimą su sovietine tikrove, kurią teko kartu patirti, ir kur Kazimieras – jų vadinamas Kaziuku – buvo aktyvus patarėjas ar vadovas. Šie atsiminimai apie K. Kalibatą taip pat gali būti įdomūs ir mažiau jį pažinojusiems žmonėms, susilaukti jų dėmesio.

Taip pat būtina paminėti, kad K. Kalibatas ne vienerius metus daug laiko ir pastangų skyrė šią knygą išleidusios „Versmės“ leidyklos rengiamai šimtatomės „Lietuvos valsčių“ serijos monografijai „Pašvitinys“ (1540 p., 2014 m.), buvo jos iniciatorius ir vienas jos sudarytojų.

Ši atsiminimų knyga nebūtų pasirodžiusi be rėmėjų finansinės paramos. Lietuvos kultūros taryba finansavo projektą „Etninės kultūros puoselėtojas Kazimieras Kalibatas: nuo etnomuzikologijos iki regioninės tapatybės paieškų“ (projekto vadovas doc. dr. Robertas Jurgaitis), prie leidinio išleidimo prisidėjo Pakruojo rajono savivaldybė, „Versmės“ leidykla, Jonas Ivanauskas ir kiti. Visiems jiems tariame nuoširdų ačiū.

Tikimės, jog ši knyga taps ne tik prasmingos Kazimiero Kalibato viso gyvenimo veiklos įvertinimo ir pagarbos ženklui, bet ir viso Žiemgalos kultūrinio judėjimo įprasminimu.

Petras Jonušas

I

KULTŪRINĒ IR
VISUOMENINĒ VEIKLA

Kazimieras Kalibatas – muzikas, pedagogas, violončelininkas, folklorininkas, tautinio atgimimo žadintojas

Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė

Išsivyravus racionaliam ir pragmatiškam požiūriui į gyvenimą jau sunku įsivaizduoti nė dvidešimties metų neturintį jaunuolį, kuriantį priesaiką Tėvynei.

„Savo tautai, Tėvynei, Lietuvai prisiekiu: per visą savo gyvenimą būti tikros lietuviškos dvasios, būdo, charakterio ir papročių tautiečiu. Stengsiuos giliai pažinti savo Tautos didžiąją praeitį, Jos šviesią ateitį, Jos kultūrą, gyvenimą, visa tai, kas riša mane su Ja. Vengsiu klaidinančių rusų arba kitų tautų savybių ir ideologijų, kurios naikina ir degraduoja lietuvišką sąmonę ir kūną. Kiekviename žingsnyje būsiu pastabus, savikritiškas ir visapusiškai pasiruošęs veikti Tautos labui. Stengsiuos kiek galima daugiau atgaivinti žmonėse tautiškumą ir nurodyti bendrus tikslus bei dabartinę padėtį. Tėvynė šaukia mane. Prisiekiu Jai atiduoti visus savo sugebėjimus, visas jėgas, o jei prireiks – ir gyvybę. Kiekviena tauta iš prigimties – laisva. O Lietuva per amžius buvo mylinti ir turinti laisvę Tauta. Kiek yra padėtų aukų jos laisvei išsaugoti, bet dar daugiau reikės jėgų ir aukų tai taip trokštamai laisvei atgauti. Nors dabar nėra pribrendęs momentas šią garbingą ir šventą pareigą atlikti, bet visada esu pasiruošęs ją įvykdyti.

Mano šeima – mūsų Tauta. Mes jos vaikai. Gyvensim kaip broliai.

Jeigu sulaužysiu šią šventą priesaiką – tenebūsiu vertas savo Tėvynės sūnaus vardo.

Tenubaudžia mane Dievas ir kritusių už Tėvynę karžygių dvasia.

Tepadedą ir stiprina mane didžiųjų Lietuvos didvyrių žygdarbiai. Telydi mane Dievas.“

Taip 1957 m. senojoje Zapyškio bažnyčioje kartu su bendraminčiais prisiekė Kazimieras Kalibatas. Sąžiningai vykdydamas įsipareigojimą „*kiek galima daugiau atgaivinti žmonėse tautiškumą*“, Kazimieras nugyveno prasmingą gyvenimą, 2015 m. vasario 25 d. palaužtas sunkios ligos, jis tyliai išėjo, palikdamas mus tęsti kilnius darbus Tėvynei.

Kazimieras Kalibatas su mama. 1988 m.

Muzikas, pedagogas, violončelininkas, folklorininkas Kazimieras Kalibatas gimė 1938 m. sausio 29 d. Vilūnaičių kaime (Pakruojo r.). 1966 m. baigė Lietuvos valstybinę konservatoriją, dėstė Vilniaus, Šiaulių, Pakruojo muzikos mokyklose ir Šiaulių universitete (1994–2000). Nuo 1993 m. buvo Šiaulių konservatorijos violončelės specialybės ir Šiaulių pedagoginio universiteto Meno pedagogikos katedros etnoinstrumentologijos dėstytojas, Šiaulių kamerinio orkestro ir fortepijoninio trio muzikantas. Daug dėmesio skyrė Žiemgalos krašto etninės kultūros puoselėjimui.

Svarbus Kazimiero Kalibato kultūrinės veiklos etapas susijęs su Vilniumi. 1971–2000 m. jis sostinėje įkūrė daugiau kaip 20 folkloro ansamblių – „Sadaują“, „Jievarą“, M. K. Čiurlionio meno mokyklos moksleivių ansamblį, „Nalšią“, „Krivūlę“, „Ventą“, Paminklų konservavimo instituto darbuotojų ansamblį ir kt. Vėliau Pakruojuje – ansamblį „Verdenė“, Šiauliuose – „Margulį“. Kurį laiką pats jiems vadovavo. Konsultavo ir kitus Pakruojo rajono folkloro ansamblius – „Linkavą“, „Žiemgalą“, „Kruoją“.

Inicijavo įvairių kultūros ir mokslo leidinių leidybą, knygų „Linelius roviau, dainavau“ (1990), „Pakruojo apylinkės“ (1996), „Dainos žuvusiai jaunystei“ (1997), monografijų „Lygumai, Stačiūnai“ (2001), „Pašvitinys“ (2014) ir kt. vienas iš sudarytojų, redakcinių kolegijų narys. Rengė kraštotyros ekspedicijas, seminarus.

2012 m. K. Kalibatas buvo apdovanotas Kultūros ministerijos premija už tradicinės kultūros puoselėjimą ir skleidimą.

Nuveikta ištis daug, tačiau plačiai nesigarsinant – tylomis. Galbūt tokią tylią dvasinės rezistencijos laikyseną nulėmė ankstyvoje jaunystėje patirtas sovietinio saugumo persekiojimas? Daugelis folkloro mėgėjų, ypač jaunesnė kartos, net nežinojo Kazimierą buvus aktyvų pasipriešinimo kovų dalyvį. Apie rezistencinę Kazimiero veiklą rašiusio antisovietinio neginkluoto pasipriešinimo pagrindinės grupės

dalyvio, Kazimiero bičiulio Algimanto Mišeikio¹ teigimu, Kaune 1956–1957 m. buvo įkurtos dvi antisovietinės neginkluotos pasipriešinimo pagrindinės grupės. Kazimieras buvo vienos jų narys, o kitos – iniciatorius. 1957 m. jis su bičiuliais, Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokyklos mokiniais, įkūrė pagrindinę grupę, kuriai pats ir vadovavo. Ją sudarė dvylika bendraminčių: A. Mišeikis, Leonas Pranulis, Vytautas Šeinauskas, Juozas Rimas, Kazys Kšanas, Algimantas Brundza, Algimantas Bendoraitis, Vytautas Rakauskas, Leonas Ulevičius, Alfonsas Ūsas ir Antanas Vyšniauskas. Tais pačiais metais visi prisiekė K. Kalibato sukurtos priesaikos žodžiais. Netrukus organizaciją susekė sovietinis saugumas, jos nariai patyrė KGB persekiojimą, buvo tardomi. K. Kalibatas ir A. Mišeikis išbraukti iš Lietuvos valstybinės konservatorijos sąrašų, dokumentuose įrašant: „pašalinti kaip aktyvūs nacionalistinių-religinių grupių dalyviai“. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, K. Kalibatui ir kitiems šios slaptos organizacijos nariams buvo suteiktas pasipriešinimo kovų dalyvio statusas.

Toks pat tylus, žvelgiant iš šalies, atrodo ir kitas K. Kalibato tautinės patriotinės veiklos baras – folkloro ansamblių kūrimas Vilniuje. Rašant apie patriotiškai nusiteikusį jauną muzikantą, atvykusį iš tolimojo Pakruojo į Vilnių gaivinti tautiškumo, atmintyje nejučia šmėkšteli karinės dainos posmas: „Antra triūba užtriūbysi – Vilniaus miestą pabudysi...“ Tačiau Kazimierui šie žodžiai lyg ir netiktų. Jo veikla nebuvo „garsus užtriūbyjimas“ – staigus veiklos pliūpsnis, atkreipiantis aplinkinių dėmesį. K. Kalibatas daug metų steigė ir puoselėjo folkloro ansamblius – darbavosi nuosekliai, bet tarsi nepastebimai: vienus sukurdavo, atradęs sau pamainą, palikdavo ir kurdavo kitus. Daugelį stebino jo diplomatiniai gebėjimai įtikinti įvairių gamyklų, mokyklų ir kitų institucijų vadovus, kad jų įstaigai būtinai reikia folkloro ansamblio. Ir šiandien tebėra mįslė, kaip Kazimierui pavykdavo juos įkalbėti. Vilniaus folkloro ansamblių vadovų posėdžiuose visuomet laikydavosi ramiai ir oriai, nesiveldavo į bereikalingus ginčus. Neteko girdėti, kad pakeltų balsą, ką nors apšauktų ar paniekintų.

Beje, ir savo sukurtuose ansambliuose K. Kalibatas nesiekė būti lyderiu – vedančiuoju dainininku ar muzikantu, scenoje dažnai stovėdavo kitiems už nugarų. Visuomet kolektyve ieškodavo ryškių asmenybių, gebančių įtaigiai dainuoti ar muzikuoti, patraukti kitus. Kartais į naują ansamblį Kazimieras iškart atsivesdavo žmogų, kurį

¹ Mišeikis A. Dėl antisovietinio neginkluoto pasipriešinimo pagrindinių grupių, įkurtų Kaune 1956–1958 metais. Prieiga per internetą www.alkas.lt, paskelbta 2013 m. vasario 27 d.

vėliau palikdavo savo vietoj (pavyzdžiui, į „Jievarą“ vadovauti instrumentinei grupei jis pasikvietė Evaldą Vyčiną, juodu darbavosi apie 10 metų, tada Kazimieras paliko ansamblį E. Vyčinui). Pasikeitus kolektyvo sudėčiai, ansamblių dalyviai kartais net nežinodavo, kas buvo jų kolektyvo įkūrėjas ir pirmasis vadovas. Vilniaus etnokultūrinio judėjimo istorijoje nutiko panašiai kaip ir Lietuvos Sąjūdžio istorijoje – iškilo naujos asmenybės, o pirmeiviai, kurie buvo mažiau ar trumpiau „matomi“, užsimiršo.

Intensyvios K. Kalibato folklorinės veiklos pėdsakai Vilniuje blėso dar ir dėl to, kad netrukus po Nepriklausomybės atkūrimo jis išvyko iš Vilniaus ir pasinėrė į pedagoginę ir koncertinę veiklą Šiauliuose. Ten visa širdimi atsidavė savo gimtojo Pakruojo ir platesnio – Žiemgalos krašto etninės kultūros puoselėjimui: buvo vienas „Žiemgalos“ draugijos ir žurnalo „Žiemgala“ steigėjų (1992–1998 m. – šios draugijos prezidentas), vėliau „Žiemgalos“ draugijos Etninės kultūros probleminės grupės vadovas². Vadovavo ir folkloro festivaliui „Žiemgala“, toliau kūrė folkloro ansamblius ir juos konsultavo. Visą tą laiką intensyviai rinko tautosaką, tarsi sekdamas žymaus kraštiečio kraštotyrininko Jono Šliavo mintimi, jog „*gimtojo krašto praeitis kol kas dar ne knygoje, o čia pat apylinkėse, laukuose, žmonių buityje*“. Kazimieras buvo tikras Žiemgalos krašto patriotas ir šviesulys.

Vis dėlto labiausiai norėtusi pasidalyti asmeniniais prisiminimais. Man Kazimieras Kalibatas visuomet liks pirmuoju folkloro Mokytoju. Susipažinome 1979 m., kai mokiausi M. K. Čiurlionio meno mokyklos vienuoliktose klasėse. Pasirodžius skelbimėliui, kviečiančiam burtis į mokykloje kuriamą etnografinį ansamblį, nusprendžiau į jį užsirašyti. Mūsų solfedžio mokytoja Rūta Naktinytė, atėjusi į pirmą susibūrimą, daugiau nebepasirodė, tad vieninteliu ansamblio vadovu liko K. Kalibatas. Keista, bet visiškai neprisimenu Kazimiero mokymo metodų, nors jo išmokytos dainos ir šiandien

² 2001–2003 m. „Žiemgalos“ draugija intensyviai darbui kūrė problemines grupes. Lokalinės istorijos probleminė grupė (vad. Robertas Jurgaitis) parengė stambų leidinį „Senosios Žiemgalos istorinis etnokultūrinis paveldas“, sudarytą iš dviejų konferencijų, vykusių Pakruojuje ir Žagarėje (Joniškio r.), medžiagos. Meno ir dailės probleminė grupė (vad. prof. V. Trušys) organizavo kasmetinius plenerus, dailės parodas Vilniuje, Šiauliuose, Pasvalyje. Išleistas puikus leidinys „Žiemgalos“ dailininkų plenerai“. Etninės kultūros probleminė grupė (vad. Kazimieras Kalibatas) su „Krivulės“ ansambliu organizavo kompozitoriaus J. Pakalnio 90 metų sukakties minėjimą. Prieiga per internetą: http://xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20031203/darb_01.html [Žiūrėta 2015 m. kovo 26 d.]

Ansamblio kūrėją 50-mečio proga sveikina „Sadaujos“ dainininkės ir Jonas Trinkūnas. 1988 m.

„tebeskamba“ – puikiai prisimenu jų melodijas ir tekstus. Atrodo, lyg jos savaime įaugo į kraują. Gal tai ir gerai? Gal Kazimiero mokymas buvo toks natūralus, kad pasimiršo? Tik gerokai vėliau, jau pati tapusi folkloro specialiste, ėmiau analizuoti, ką ir kaip mes dainavome. Kitaip nei daugelis dabartinių moksleiviškų ansamblių, pradėjome ne nuo linksmų dainelių ir šokių, bet nuo pačių rimčiausių kalendorinių – advento ir Kalėdų – dainų. Jau 1979 m. pabaigoje mokykloje surengėme pirmąją advento vakaronę – su tradiciniais valgiais, dainomis ir rateliais. Paaiškėjo, kad tarp mokytojų esama ir daugiau bendraminčių, etnografinio ansamblio palaikytojų, ypač Dailės skyriuje (ir vėliau ansamblio pagrindas visuomet buvo ne muzikantai, bet dailininkai).

Lietuvių kalendorinėse dainose gausu senosios pasaulėžiūros relikto, simbolikos. Ansamblio nariams atskleisti jų paslaptis po kiek laiko buvo pakviestas mitologas Norbertas Vėlius (Kazimierui pakviesti tokią išmybę nebuvo sudėtinga, nes Rūta Vėliūtė – mitologo duktė – dainavo mūsų ansamblyje). Kazimieras nevengė kviestis į ansamblių ir daugiau įvairių sričių žinovų. Apie įvairius Lietuvos kampelius, etnografinius kaimus mums pasakojo žymusis geografas, keliautojas Česlovas Kudaba. Mūsų dainavimo pasiklausti ir pakonsultuoti įvairiais klausimais kartais užsukdavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (buv. LTSR valstybinė konservatorija) docentė Laima Burkšaitienė –

mano buvusi dėstytoja. Jos duktė Eglė Burkšaitytė buvo ansamblio dalyvė, puiki solistė – subtili dzūkų dainų interpretuotoja. Su L. Burkšaitiene K. Kalibatas ypač dažnai konsultuodavosi, labai vertino jos nuomonę apie repertuarą, dainavimo stilių.

Kazimiero dėka susipažinome ir su dzūkų liaudies dainininku marcinkoniškiu Juozu Averka, tuomet jau gyvenusiu Vilniaus pakraštyje. Unikaliu laikytinas ne tik J. Averkos dainavimas, bet ir savotiška jo užsibrėžta misija – mokyti dzūkiško dainavimo Vilniaus folkloro ansamblius. Pasisekė tiems, kuriems teko būti J. Averkos mokiniais, o mes, „čiurlioniukai“, jo bendražygio Kazimiero dėka buvome vieni jų. Per J. Averkos pamokas ne tik gėrėjomis dzūkų dainomis, dainininko balsu, stebėjome jo labai gyvą veido mimiką, išraiškingą gestikuliaciją, bet ir klausėmės be galo vertingų Dėdės Juozo pastabų ir praktinių patarimų apie dainas ir dainavimą. Žinoma, tuomet man jie neatrodė tokie aktualūs kaip šiandien. Vis dėlto gerai įsirežė atmintin dainininko pamokymai apie tęstinį dainavimo būdą, ypatingą kai kurių balsių užtesimą arba priebalsių r, l, m, n ir kt. atskyrimą, kiekvieno jų išdainavimą. Dėdės Juozo pamokyti, bandėme pilna krūtine traukti jo ypač mėgtą rugiapjūtės dainą „Bėkite, baraliai“, tik mums taip gražiai kaip J. Averkai neišėjo jos melodijos nutęsti – matyt, tuomet trūko ir didesnio „kvapo“, ir tos dainos supratimo... Esu be galo dėkinga Kazimierui už pažintį su Dėde Juozu, už tą ankstyvą galimybę tapti tikro dzūko dainininko mokiniais. Ir dar – tiesiog Vilniuje! Tiesa, maždaug tuo pat metu vadovo buvome nuvesti ir į dzūkų dainininkės Rožės Sabaliauskienės vakarą, klausėmės jos prisiminimų ir dainų. Vis dėlto tai neprilygo tiesioginiam bendravimui su Averka.

Labiausiai vertinu tai, kad Kazimieras nelaikė mūsų „vaikų ansambliu“ (nors, tiesą sakant, ir buvome jau nebe vaikai), supažindino mus su visų metinių švenčių suaugusiųjų repertuaru. Be to, Kazimieras turėjo bičiulių tarp daugelio to meto folkloro ansamblių. Tad „čiurlioniukai“ lygiomis teisėmis su studentų ir kitais kolektyvais nuolatatos būdavo kviečiami į įvairius renginius. Ypač įstrigo Užgavėnės, švęstos dideliame folkloristų būryje gamtoje, ant Neries kranto (11–12 km nuo Vilniaus į Nemenčinės pusę). Važinėjomės rogutėmis, ridenomės nuo kalnelių, deginome Morę. Bet labiausiai į atmintį įsirežė Užgavėnių giesmių giedojimas dviem didelėmis grupėmis, stovinčiomis skirtinguose upės krantuose. Plėšėme iš visos gerklės – pagal senųjų Ignalinos ir Tverėčiaus krašto dainininkų pasakojimus, kad Ažugavų giesmės giedamos „kaip galima garsiau – dideliais balsais, kad toliau girdėtų, kad linai geriau augtų“. Tokio galingo antifono man daugiau niekada neteko girdėti.

Kazimiero Kalibato jubiliejus. Sėdi „čiurlioniukai“ ir „Jievaro“ dainininkai. 1988 m.

Ne mažiau įspūdingos, nors ir visai kitokios, buvo ir kitų metų Užgavėnės. K. Kalibatas mus nusivežė į Palangą, kur koncertavome gatvėse, kauydamai blynų, dalyvavome ubagų eisenoje Vytauto gatve, o vakare siautėme bendroje vakaronėje su garbiais dailininkais. Tarp visų vakaronėje besisukiojančių kaukėtų žmogėnų išsiskyrė rafinuota dama, avinti aukštakulniais. Ji ne tik įspūdingai atrodė, bet ir kalbėjo ypatingu, čaižiu balsu, laidė visokius juokelius. Pasirodo, tai būta žymiojo dailininko, scenografo Liudo Truikio! Neįtikėtinais puikus persikūnijimas! Mums visa tai buvo didžiulė folklorinio gyvenimo – nepaprastai įvairaus ir turiningo – mokykla.

„Čiurlioniukų“ ansamblis buvo neseniai susikūręs ir gavome kvietimą išvykti sveltur. Per L. Burkšaitienę Kazimieras susipažino su folkloriste Svetlana Pjankova, ji mus ir pakvietė koncertuoti į Smolenską. Su mumis važiavo ir folkloro ansamblio „VISI“ vadovas E. Vyčinas bei jo dalyvis Aidmantas Bernatonis. Taigi lietuvių folklorą smolenskiečiams pristatėme tikrai solidžiai ir įvairiapusiškai. Su Smolensko mokyklos mokiniais vakarojome iki išnaktų. Šokome ne tik tradicinius lietuvių šokius, bandėme išmokti pagrindinį jų ratelių (chorovodų) žingsnelį. Kai galų gale visi lietuvaičiai išmoko eiti ratu „pritrepšėdami“, linksmybes teko nutraukti – nejučia atėjo vidurnaktis ir reikėjo užrakinti mokyklą. Vos ne verkdami atsiseikinome – toks geras buvo

tas bendro šokio, praradus laiko pojūtį, jausmas. Grįžę iš Smolensko, visi pradėjome giliau domėtis rusų folkloru – pirmąkart iš arti pajutome jo grožį ir dvasinę stiprybę. Štai tau ir „nacionalizmas“, kurį dažnai bando prikišti folkloristams...

Kazimieras nepabūgo mūsų nusivežti ir į Maskvą – parodyti žymiausiems to meto folkloristams (tai buvo 1981 m. sausio pradžioje). Čia ne tik koncertavome garbingose salėse, bet ir įrašėme „Melodijos“ garso įrašų studijoje daug dainų ir instrumentinės muzikos kūrinių. Prisimenu, kaip visi didieji folkloro specialistai (Eduardas Aleksiejevas ir kt.) žavėjosi ansamblio profesionalumu ir vertingu repertuaru. Kazimieras tikėjosi išleisti „čiurlioniukų“ vinilinę plokštelę, tačiau dėl man nežinomų priežasčių ši svajonė liko neįgyvendinta. Tik gerokai vėliau, 1986 m., pasirodė maža vinilinė „čiurlioniukų“ sutartinių giedotojų grupės plokštelė „Sutartinės“.

Bendraudamas su etnomuzikologe L. Burkšaitiene ir kitais tautosakos specialistais, Kazimieras suprato folkloro ekspedicijų svarbą. Dainos, užrašytos per ekspedicijas pačių ansamblio narių, praturtina repertuarą, daro jį nepakartojamą, besiskiriantį nuo kitų ansamblių (8–9-ame dešimtmetyje kiekvienas ansamblis stengdavosi būti savitas, turėti savo repertuarą). Kita vertus, mokiniams ekspedicija – tai neįkainojama bendravimo su kaimo senoliais patirtis, pažintis su jų gyvenimu ir savita filosofija. Pirmoji „čiurlioniukų“ ekspedicija (ją organizuoti padėjo L. Burkšaitienė) vyko 1981 m. pietų Dzūkijoje, Marcinkonių apylinkėse, antroji – Aukštaitijoje, Žemelyje, Pakruojo rajone – Kazimiero gimtajame krašte. Atsimenu, su koku įkvėpimu Kazimieras mus supažindino su šio krašto įžymybėmis: „Žiemgalos“ muziejumi, įkurtu J. Šliavo, arkinio Pakruojo dvaro tiltu (tuomet jis buvo gerokai apgriuvęs) ir kt. Trečioji ekspedicija buvo Žemaitijoje, Kuliuose, Plungės rajone. Ekspedicijų laimikį pristatėme ir Vilniaus folkloro visuomenei – M. K. Čiurlionio meno mokyklos Koncertų salėje rengėme ekspedicijų vakarus, į juos kvietėme ir geriausius mūsų užrašytus kaimo dainininkus. Dalis ekspedicijose užrašytų dainų ilgam įsitvirtino „čiurlioniukų“ repertuare.

Kaip jau minėjau, beveik neatsimenu Kazimiero dainavimo mokymo. Nepamenu, kaip jis parinkdavo vedančiuosius vienai ar kitai dainai. Žinoma, kai kurie ansamblio nariai patys pasisiūlydavo arba tiesiog pradėdavo dainuoti. Prisimenu, kartą jis pastovėjo arčiau manęs, paklausė, kaip dainuoju, o po dainos ir sako: „*O tavo, pasirodo, stiprus balsas!*“ Ir tuoj pasiūlė man vesti vieną iš sūpuoklinių dainų „Vilkas kalalį papjovė“. Tuomet man tai buvo labai netikėta, nes pati niekada nesiveržiau į lyderius... Na, o dar didesnė staigmena manęs laukė pradėjus studijuoti antrame tuometinės

konservatorijos kurse. Kartą prieš repeticiją Kazimieras priėjo ir pasakė: „*Dabar jau pati esi specialistė – nuo šiol tu vadovausi ansamblui.*“ Kitą dieną nusivedė mane į mokyklos kadrų skyrių ir įteisino kaip naują darbuotoją – iliustratorę (folkloro ansamblio vadovo etato, pasirodo, net nebuvo). Taip iš „čiurlioniukų“ ansamblio dalyvės netikėtai tapau savo bendraamžių vadove...

Tiesa, prie savarankiško etnomuzikologinio darbo Kazimiero buvau pratinama ir anksčiau: man teko organizuoti ir Didžiojoje mokyklos salėje vesti folkloro ekspedicijų (Žeimelyje ir Kuliuose) vakarus. O iš dainų, ansamblio narių užrašytų Marcinkonių ir Merkinės apylinkėse, net sudaryti nedidelę knygelę (pirmą kartą transkribuoti dainų melodijas ir parengti jas spaudai man pagelbėjo dėstytoja L. Burkšaitienė). Mano parengtas rinkinys „Dzūkų dainos“ buvo išleistas 1983 m., jame paskelbta apie šimtas dzūkiškų dainų. Džiugu, kad net dvi dainos iš to studentiško darbelio – nedidelio dainų rinkinėlį – 2007 m. išėjo į platųjį pasaulį. Jos paskelbtos kalendorinėms dainoms skirtame „Lietuvių liaudies dainyno“ tome (LLD, Kalendorinės apeigų dainos, t. XX): tai „Kvolinosi vanagėlis“ (Nr. 95) ir „Žydzi roželė naujan darželėlin“ (Nr. 137). Viena šio tomo sudarytojų – Aušra Žičkienė (Navasaitytė), taip pat Kalibato užauginta „čiurlioniukė“, dalyvavusi Marcinkonių ekspedicijose.

Ši veikla ne tik išmokė savarankiškumo, bet ir suteikė pasitikėjimo savo jėgomis, gebėjimo pakovoti dėl savo idealų ir tiesos. Pirmąjį kovos krikštą gavau rengdama spaudai minėtą „Dzūkų dainų“ rinkinį, kuriame buvo dešimt vertingų kalendorinių apeigų dainų (daugiausia advento ir Kalėdų). Būtent šios dainos užsitraukė cenzūros nemalonę – man, jaunai autorei (tuometinei III kurso studentei), buvo liepta išmesti šias dainas iš mokyklai skirto rinkinio – jokių advento ir Kalėdų dainų čia neturėtų būti. Suvokdama šių dainų vertę, niekaip negalėjau susitaikyti su tokia neteisybe. Specialybės dėstytojos L. Burkšaitienės padrąsinta, kreipiausi į folkloristę Pranę Jokimaitienę, prašydama užtarimo. P. Jokimaitienė, negailėdama savo brangaus laiko, parašė bene penkių puslapių ginamąjį raštą advento ir Kalėdų dainoms, išskeldama jų mokslinę ir meninę vertę. O mokyklos istorijos mokytojas, kraštotyrininkas Juozas Buzas rinkinio pratarmėje dar pridėjo Lenino ir Kalinino citatų apie liaudies meną, kad tos dainos niekam nebekliūtų ir toliau viskas eitų kaip per sviestą. Tačiau tuo dainų rinkinėlį istorija nesibaigė – deguto į advento ir Kalėdų dainų bylą dar įpylė Rūtos Vėliūtės piešinys rinkinio viršelyje. Rodos, tai buvo nekaltas siužetas – pro langą į skaitytoją žvelgianti senučiukė, kaimo dainininkė. Vis dėlto kažkas šiame subtiliame grafikos

Kazimieras Kalibatas (sėdi pirmas iš kairės) ir „Sadaujos“ ansamblis Rumšiškių liaudies buities muziejuje. 1975 m. Vytauto Daraškevičiaus nuotraukos

darbelyje įžvelgė krikščionišką kryžių. Norom nenorom teko šio piešinio atsisakyti ir „Dzūkų dainų“ rinkinį spausdinti be iliustracijų... Panašių patirčių anais laikais buvo ir daugiau.

Tad Kazimiero pasiūlymas man tapti „čiurlioniukų“ ansamblio vadovu lyg ir nelabai baugino. Jis reiškė didelį vadovo pasitikėjimą ir ugdė dar didesnę atsakomybės jausmą. Nors K. Kalibatas niekada su manimi nebuvo kalbėjęs apie politiką, patriotizmą ar apie folkloro ansamblių judėjimo svarbą tautiniam atgimimui žadinti, perleisdamas vadovavimą „čiurlioniukams“, padovanojo Česlovo Gedgaudo knygą „Mūsų praeities bei ieškant“. Spėju, kad jam tai buvo labai svarbi, dvasią stiprinanti knyga – man perduota tarsi priesakas be žodžių... Perėmusi iš Kazimiero ansamblių, jam vadovavau iki 1996 m. (per tą laiką pasikeitė net kelios „čiurlioniukų“ kartos). Šį laikotarpį visuomet prisimenu su dideliu ilgesiu. Vadovavimo ansambliui niekada nelaikiau darbu – tai buvo tikra sielos atgaiva, bendravimas su jaunais gabiais žmonėmis.

Folklorinė patirtis, įgyta „čiurlioniukų“ ansamblyje, giliai įsirėžė į daugelio būsimų menininkų sielas, vėliau rado atgarsį jų kūryboje, lėmė tam tikros gyvenimos pasirikimą. Kai kuriems iš buvusių „čiurlioniukų“ kūrybinė veikla tapo ne tiek asmeninės

saviraiškos, kiek tautos dvasinio žadinimo priemone. Štai lygiadienių ugnis kasmet pavasarį ir rudenį vilniečių širdyse kursto dailininkė Julija Ikamaitė-Mindaugienė, kurdamą ugnies raštų juostas Neries pakrantėse ar įstabias ugnies misterijas Šventaragio slėnyje. Muzikantas Liudas Augaitis savo kūrybinę veiklą plėtoja gimtojoje Žemaitijoje – augina ir populiarina senovinės lietuviškos žemaitukų veislės žirgus, yra Lietuvos raitųjų skautų vadas, įvairiais būdais ugdo vaikų tautinę savimonę ir saviraišką. Tokių idėjinių ansamblio dalyvių yra ir daugiau...

Nežinau, kaip susiklostė visų kitų Kazimiero įsteigtų Vilniaus folkloro ansamblių likimas (būtų įdomu atlikti tokį tyrimą). Dalis jų sėkmingai gyvuoja ir šiandien, kita dalis, pasitraukus K. Kalibatui, dėl įvairių priežasčių netrukus iširo. Vis dėlto norėtūsi tikėti, kad visi ansamblių nariai buvo paveikti ne tik Kazimiero geranoriškumo, smagaus būdo, žvitrių, visuomet žiburiuojančių akių, bet ir didžio jo tikslo – liaudies dainomis uždegti žmonių dvasią.

Nekyla abejonių, kad Kazimieras, anuomet kvietęs Vilniaus folkloro ansamblius priešintis nelaisvei ne ginklu, bet intensyviu dvasiniu gyvenimu, svariai prisidėjo prie tautinio Lietuvos atgimimo ir nepriklausomybės atkūrimo. Lenkiame galvas prieš šviesų Kazimiero Kalibato, budinusio ne tik Vilnių, bet ir visą Lietuvą, atminimą.

Utenos r. Šuminių kaime renkant tautosaką. Iš dešinės Kazimieras Kalibatas, Veronika Šuminaitė, Aldona Šuminienė, Arūnas Klimas – Nemenčinės vid. mokyklos moksleivis. 1984 m.

Kazimierą Kalibatą prisiminus. Dainuokite drąsiai...

Rimantas Klimas

1984-ųjų metų pradžioje dažnokai susitikdavau su Irenijumi Šmidtu, nes mūsų darbovietės – Vilniaus grąžtų gamykla ir Vilniaus miškų ūkis – buvo gretimose gatvėse. Irenijus, kultūros barų darbuotojas, mane supažindino su Kazimieru. Tuo metu Kazimieras jau buvo žinomas lietuvių folkloro puoselėtojas, vadovavo, rodos, „Sigmoid“ gamyklos garsiam „Jievaro“ folkloro ansamblui. Buvo apie ką pasikalbėti. Ir patrauklu buvo išgirsti, kad folkloro ansamblį verta organizuoti ir Vilniaus miškų ūkyje. Tarp bendradarbių bendraminčių atsirado. Kazimierą pakviečiau pradėti repeticijas. Žinoma, pradžia buvo nedrąši, nes visus kaustė baimė suklysti, baimė pasirodyti nesugebant ir kitokie baubai. Tačiau Kazimiero paprastumas, mokėjimas padrąsinti, pakviesti ir vesti tuos ledus sparčiai tirpdė. 1984 m. balandžio 11 d. popietę jau suskambo dūškų „Sėdziu po langu, rymau“, „Da ne jok, berneli“ ir suvalkiečių „Ant kalno malūnelis“.

1985 m. T. Ševčenkos gatvės šventėje ką tik viešą pasirodymą pradėjęs miškininkų ansamblis. K. Kalibatas (antras iš dešinės) kalbasi su ansamblio dalyviu Stasiu Mickumi, o straipsnio autorius R. Klimas (antras iš kairės pirmoje eilėje) – su profsąjungų veikėju Kaziu Patiejūnu. 1985 m. (iš asmeninio R. Klimo archyvo)

Greitai buvo apsispręsta dainuoti rytų aukštaičių – Salako, Palušės, Dūkšto, Tauragnų apylinkių dainas. Suskambo kirdeikiškių dainuojama „Kukuoja gegiute“, tapusi tarsi ansamblio vėliava. Pradėjom sukti ratelius „Žilvytis“, „Graži mūsų šeimynėlė“. Derinom šokių poras – „Ant kalno karklai“, „Abelytė“ ir kt. Kiekviena repeticija vis praturtindavo, pakylėdavo. Kazimiero kantrybės dėka, nors koją kišo jaudulys, „savęs baidymasis“ ir kitos visiems žinomos ydos, tvirtėjome.

Greitai atbėgo vasara. Jau kaip sąmoningi žiūrovai lankėmės festivalyje „Skamba, skamba kankliai“, pavydziai stebėjome „Ratilio“, „Jievaro“, „Sadaujos“ ir kitus ansamblius. Jau drąsiau stojome į dainuojančiųjų po koncertų gretas. Visur jautėm drąsinančių ir kviečiantį Kazimierą. O vasarą nutarėme patys paieškoti dainininkų ir pasakotojų Lietuvos nacionalinio parko kaimuose, mano gimtosiose apylinkėse. Į Šuminų kaimą pirmiausia užsukome. Kaip visada, dainininkė Veronika ir jos kaimynai Aldona Šuminienė, Ignas Šuminas skundėsi jau primiršę tai, ką mokėjo. Bet Kazimieras žodis po žodžio vis artino link padainavimo. Ir pagaliau Veronika savo giliu balsu pradėjo pasakoti apie trijų seselių išlydimą brolelį. Į magnetofono juostą įausta daina „Lietutis lija“.

Tai reto grožio šiuose kraštuose plačiai paplitusi ir mūsų mielai dainuota baladė. Iš Šuminių išvažiuojame tarsi giminės. Kiek kartų teko vėl susitikti su šuminiškiais, jie visada šiltai minėdavo tą dieną.

Taigi iš Šuminių nuvažiuojame į netolimą Vyžių kaimą pas garsų smuikininką ir smuikų meistrą Joną Šimkūną. Tai vienas iš trijų brolių muzikantų. Mezgėsi ilgas ir įdomus pokalbis... Jonas paėmė smuiką ir sugrojo paslaptį maršą „Keliaunasa“. Atseit jį išmokęs iš tėvo Mykolo, o šis nuklausęs Piteryje iš Neva plaukiančio orkestro. Pasukome į Vilnių apimti šiltų gilių minčių apie, deja, nykstantį kaimą ir kartu su juo – savitą jo dvasią. Nesuklysiu sakydamas, kad tai skaudžiausiai jautė Kazimieras ir stengėsi iš visų jėgų išsaugoti bei pratęsti šią gyvastį.

Įsimintinas Kazimiero ir Petro Kvedaro dalyvavimas Ignalinos rajono folkloro apžiūroje 1985 m. pavasarį. Jie buvo vertintojai, jie atvėrė kelią į visos respublikos renginius Kazitiškio devynmetės mokyklos mokinių folkloro programai „Ganau palšus jautelius“. Tai buvo mokytojos Almos Puišienės režisuotas ir mokinių puikiai suvaidintas vietos tarpe spektaklis, sužavėjęs visus jį mačiusius TV ekrane ir daugybėje renginių. O kiti vertintojai nežiūrėjo privalumų.

1985-ųjų rudenį Kazimieras į mūsų ansamblio vadovus pasiūlė Petrą Kvedarą. Mes jau buvome pajutę tautos dainų ir šokių jėgą. Metai bėgo... Mūsų ansamblis tvirtėjo, populiarėjo. Kazimieras įvairiomis progomis vis teiraudavosi apie mus, stebėjo mūsų veiklą. Jo mažus ir ironiškas žvilgsnius nepraslysdavo abejingai – sulaukdavom ir pamaloninančių, ir aštresnių pastabų. Apie Kazimierą esu parašęs ir 1999 m. išleistoje knygoje „Kukuoja gegiute“ (Diemedžio leidykla, 207–212 psl.).

1988 m. sausio 30 d. į Vilniaus grąžtų gamyklos klubo salę rinkosi tautiškais drabužiais pasipuošę lietuvių dainos ir šokio gerbėjai, atlikėjai. Tai buvo folkloristai – taip dabar vadinami tie, kurie ėmėsi atgaivinti lietuvių kaimo žmonių dainas ir šokius. Šis susibūrimas buvo skirtas Kazimierui Kalibatui pagerbti. Kazimieras – vienas iš nedaugelio meno darbuotojų, pasiryžusių atgaivinti liaudies meną jo autentišku pavidalu – teksto skambėjimu, atlikimo maniera. Šis judėjimas dabar jau platus, bet atsainūs kultūros ir kitokie vadovai dar su paniekėle žiūri į jį. O žmonės mėgsta tokį meną, – ir kaip jo nemėgsi. Jeigu siela sveika ir suvokimas nesudarkytas, tai kitaip ir negalėtų būti. Gal visiškai pasikeitusi gyvensena užveria duris mūsų tėvų menui – duris į mūsų kasdieninį gyvenimą... Juk tūkstančiai buvusių valstiečių vaikų paliko savo tėvų namus, tapo miesto žmonėmis. Kad ir kiek baisių pokyčių jų gyvenime buvo, bet dabar

Pirmąjį ansamblio vadovą ir įkūrėją Kazimierą Kalibatą su 50 metų jubiliejumi sveikina miškininkai (K. Kalibatas pirmas iš kairės, sveikina jį straipsnio autorius R. Klimas). 1988 01 30

jie – miesto gyventojai. Kančios jau praėity... Folkloristų pastangos, daugiau ar mažiau įsisąmonintos, jau duoda vaisių. Nuskambėjo verstinės dainos (rusų, lenkų, čekų, italų, ispanų ir kieno tik nori...) – tai 1940–1960 metai. Nuskambėjo ir baigiamos užmiršti originalios mūsų kompozitorių lietuviškos dainos. Dabar jaunimas klimpstą roko, „metalo“ ir kitokiam svaiguly. Bet tas ilgai neužtruks, – nuostolių, žinoma, bus. Ir tarsi po ilgos žiemos žibutės visais pakraščiais buriasi senosios liaudies dainos mėgėjai. Klausosi jie archyvuose sukauptų senųjų pokario ir prieškarinio įrašų, patys važiuoja į ištuštėjusius mūsų kaimus, ieško dainininkų, pasakotojų, užrašinėja tuos liaudies kūrybos likučius, kurie dar pasiekė mūsų dienas. Ir vis naujų atranda. O gal atranda tai, kas jau atrasta, bet užmiršta.

Taigi ir mes su Kazimieru 1984 metais nuvažiuojome į Šuminius pas Veroniką Šuminaite. Varganas šios moters gyvenimas, tačiau dainų ji nepamiršo. Ilgai mes šnekėjome, nedaug tužrašėm, bet tai buvo pradžia. Mes atsiminėm nuostabią karo dainą „Lietutis lija“, užrašėm nepiktą dainą apie girtuoklius „Gali lauko karčemele“ ir kt. K. Kalibatas buvo pirmasis mūsų, miškininkų, ansamblio vadovas. Jis buvo griežtokas,

Folkloro ansamblio „Nalsia“ 15 metų sukaktis. Šventės dalyviai gieda „Ilgiausių metų“.

Trečioje eilėje tarp garbingų svečių prof. A. Vyšniauskaitė (penkta iš kairės), toliau aktorius T. Vaisieta, K. Kalibatas, S. Mickus, A. Mickuvienė (prieš ją su gėlėmis tuometinis ansamblio vadovas P. Kvedaras).

Iš asmeninio R. Klimo archyvo

net, sakytum, piktokas. Nekentė abejingumo, negalėjo suprasti tų, kurie jo nesupranta. Juk ir tarp folkloristų yra žmonių, kurie pasyviai ir nesąmoningai dirba, kuriems šis reikalas yra lyg primestas. O čia reikia širdies, reikia suvokti, kas vyksta. Taigi Kazimieras nemėgo abejingumo ir prastumo. Gal todėl jis nėra ilgai vadovavęs nė vienam kolektyvui. Na, suburia būrelį, mano, kad ten yra vienas kitas supratingas žmogus, tiki, kad pradėta – toliau reikalai eis...

Į Vilniaus gražtų gamyklos salę atvyko sveikinti Elektrografijos instituto „Sadauja“, šlifavimo staklių gamyklos „Jievaras“ (ten kartu su Evaldu Vyčiniu dirbo Kazimieras), švietimo darbuotojų klubo, „Ventos“ fabriko, M. K. Čiurlionio meno mokyklos, plastmasių, gražtų gamyklų, Kino studijos, mūsų, miškininkų, ansambliai, – iš viso gal apie dešimt būrių. Visi sveikino parengę po mažą programėlę, taigi susidarė gana gražus koncertas. Visą renginį vedė Zita Kelmickaitė, universiteto folkloro ansamblio „Ratilio“ vadovė, smarkiausia folkloro propaguotoja. Kazimieras su savo motina

sėdėjo, pakildamas priimti sveikinimų. Mes įteikėm jam Jono Jankaus drožinėną lėkštę, gėlių. Kreipdamasis į jį, prisiminiau išvykas į Šuminus, įteikiau jam retro stiliumi padarytą nuotrauką iš Šuminų.

Ilgai dar dainavo ir šoko čia susirinkę žmonės...

(Rašyta 1988 m. – R. K.)

„*Gražiausia vienok esti akimis matyti, kada širdims ir žodžiams ir darbais atsako*“ (V. Kudirka, 1888 m., Varšuva). Šie žodžiai labai artimi Kazimiero gyvenimui. Jo įnašas į Lietuvos tautos paveldo – dainų, šokių, pasakojimų – išsaugojimą ir gaivinimą vertas labai rimtos studijos ir vertinimo. Jis neužmirštamas.

Gyvenimas atiduotas žmonėms ir muzikai

Jonas Nekrašius

Kazimieras Kalibatas (1938–2015) – pedagogas, violončelininkas, folkloristas, nenuilstantis etninės kultūros propaguotojas ir ištikimas „Žiemgalos“ draugijos narys, vienas iš buvusių šios draugijos prezidentų (1992–1998), nuo 1998 m. viceprezidentas, mintimis ir siela buvo tvirtai suaugęs su Žiemgala, jos žmonėmis.

Baigęs Pakruojo vidurinės mokyklos 8 klases, 1954 m. įstojo į Šiaulių muzikos technikumą Styginių instrumentų skyrių. Mokėsi dėstytojo S. Jautakio violončelės klasėje. Vėliau kaip vieną iš gabesnių mokinių pasiuntė mokytis į Kauno J. Gruodžio aukštesniąją muzikos mokyklą. Violončelės paslapčių sėmėsi pas žinomą pedagogą prof. D. Svirskį.

1959 m. su pagyrimu baigęs Kauno J. Gruodžio muzikos mokyklą, įstojo į Lietuvos konservatoriją, kur studijavo violončelę pas prof. R. Kulikauską, kamerinį ansamblių pas prof. P. Berkavičių ir J. Fledžinską. Vilniuje jis galutinai susiformavo kaip muzikas, pradėjo pedagoginę veiklą.

Baigęs Lietuvos konservatoriją, K. Kalibatas 1966 m. atvyko į Šiaulius. Čia trejus metus dėstė violončelę ir kamerinį ansamblių Aukštesniojoje muzikos mokykloje, fortepijoną – Pedagoginiame institute. Aktyviai įsitraukė į muzikinį miesto gyvenimą, domėjosi folkloru ir liaudies menu. Gabų, darbštų muziką ir pedagogą K. Kalibatą pastebėjo profesorius Saulius Sondeckis ir pakvietė dirbti į Vilnių. Čia Kalibatas toliau tęsė pedagoginį darbą B. Dvariono dešimtmetėje muzikos mokykloje, M. K. Čiurlionio meno mokykloje, dalyvaudavo koncertinėje veikloje.

Įkūrė per 20 folkloro ansamblių („Jievaras“, „Nalšia“, „Sadauja“ ir kt.) bei jiems vadovavo. Su ansambliais dalyvavo folkloro festivaliuose „Skamba skamba kankliai“, „Ant marių krantelio“, „Baltika Europiada“, koncertavo užsienyje. Organizavo ekspedicijas, rinko tautosaką. Knygų „Linelius roviau, dainavau“, „Pakruojo apylinkės“, „Dainos žuvusiai jaunyste“ ir kt. sudarytojas.

1992 m. dėl motinos ligos K. Kalibatas sugrįžo gyventi į Pakruojį ir nuo pat pirmųjų dienų įsitraukė į muzikinį gyvenimą ir pedagoginę veiklą. Dėstė Pakruojo J. Pakalnio muzikos mokykloje. Tuo pat metu dirbo Šiauliuose: konservatorijoje dėstė violončelę ir kamerinį ansamblių, Universiteto Meno pedagogikos katedroje –

etnoinstrumentlogiją. Be to, dar griežė violončele Šiaulių kameriniame orkestre ir fortepijoniniame trio.

K. Kalibatas gimė 1938 m. sausio 29 d. Pakruojo rajono Vilūnaičių kaime. Nuo pat mažumės jį lydėjo giminės grožis, sodžiaus tradicijos, liaudies dainos ir muzika. Žodis, tarmė, tradicijos, papročiai buvo neatskiriama Kalibato vaikystės dienų dalis, leidusi giliau pajusti gimtojo krašto dvasią ir grožį. Apie savo giminę Kalibatas pasakojo:

„Nuo mano gimtojo Vilūnaičių kaimo į vakarus, kur baigiasi dangaus skliautas, išvien tęsėsi lygumos. Šviesiomis dienomis, tarytum ant delno, matėsi Lygumų bažnyčia ir jos aukštas bokštas. Tamsūs, paslaptingi miškai juosė rytinį kaimo šoną. Mano vaikystės senasis kaimas nyko. Tik šimtamečiai ąžuolai, klevai, vinkšnos bylojo čia gyvenusius mano prosenelius... Senelis mokėjo visus padargus pasigaminti. Buvo kalvis, dailidė. Iš kitų kaimiečių išsiskirdavo linksmumu, griežė smuiku. Kaime buvo nepakeičiamas dainininkas ir muzikantas vestuvėse bei giedotojas prie mirusiųjų. Mama buvo linksma, gyvo būdo. Visur eidavo, visur suspėdavo. Be jos kaime neapsidavo nei gegužinės, nei vakarėliai. Kai ištekėjo, visos linksmybės būdavo namuose arba pas giminaičius per šventes, sambarius. Mums su sesute Vanda ir kitiems vaikams pašėlusiai patikdavo, nes kartu dainuodavome, eidavome ratelius. O kiek pasakojimų, legendų, liūdnujų ir linksmų istorijų, pokštų, žaidimų matėme ir girdėjome...“

Kazimieras išmoko skaityti ir rašyti Aleknaičių pradžios mokykloje. Tėvams persikėlus gyventi į Pakruojį, mokėsi vidurinėje mokykloje. Dainavo chore, vaidindavo dramos ratelyje, savarankiškai pramokęs skambinti pianinu, grodavo tautiškus šokius, dainas, dalyvaudavo mokykloje vykstančiuose koncertuose.

K. Kalibatas žinomas ir kaip folkloristas, daug prisidėjęs prie Vilniaus ir visos Lietuvos folkloro ansamblių judėjimo. 1970 m. Vilniuje pradėjo steigti folkloro ansamblius („Sadauja“, „Jievaras“, „Venta“, Vilniaus mokytojų namų ir kt.). Jų per savo gyvenimą įkūrė per 21. Pasak K. Kalibato, sovietmečiu folklorinis judėjimas Lietuvoje atliko labai svarbią misiją. Gaivindami papročius, senąsias kalendorines šventes, organizuodami folkloro festivalius, šio judėjimo entuziastai žadino domėjimąsi tautos kultūra, garbinga jos istorija. Šį nelengvą, bet kupiną veiklos laikotarpį K. Kalibatas prisimena itin šviesiai: „Į folkloro, etnokultūros atgaivinimo ir puoselėjimo kelią pasukau artimiau pažinęs liaudies dainininkus, dainuojamosios ir pasakojamosios tautosakos pateikėjus Emiliją Kuzavinienę ir Juozą Averką. Matydamas, kokius dvasinės kultūros turtus šie ir kiti žmonės yra sukaukę, panorau bent dalį jų pateikti plačiajai visuomenei.

K. Kalibato ekslibrisas.

Dail. L. Putramentienė-Braza

nei, pedagoginei veiklai. Šiame darbe jis nuolat jautė nuoširdžią prof. J. Čiurlionytės, folkloristės Laimos Burkskaitienės, tautosakininkų Donato ir Leonardo Saukų, Danutės Krištopaitės, etnografės Angelės Vyšniauskaitės ir kitų paramą. Ypač reikšmingas buvo prof. N. Vėliaus indėlis kuriant folkloro ansamblius Lietuvoje, be jo autoriteto ir paramos tai būtų buvę kur kas sunkiau.

Nepamiršamos K. Kalibatui kelionės folkloro reikalais į Žiemgalos kraštą. Jis dažnai vykdavo į Linkuvą, Petrašiūnus, Balsius, Klovainius konsultuoti kuriamų etnografinių ansamblių. Per vasaros atostogas organizuodavo etnografinės ekspedicijas. Jis ne

Rengdamas muzikines programas darbo, istorine karo ir sukilimo, vestuvių, vaišių, kalendorinių švenčių bei kitokia liaudies dainų tematika ir rodydamas šias programas įvairiuose koncertuose, vakaronėse, susitikimuose, pastebėjau, kaip patriotiškai nuteikiami klausytojai ir skatinami pažinti tautos kultūrą, istoriją. Kita vertus, taip buvo išreiškiamas pasipriešinimas sovietinei ideologijai, kuri siekė sunaikinti mūsų tautos istoriją, tradicijas, papročius. Tik įsivaizduokite: 1982–1985 metais Lietuvoje gyvavo per 1000 etnografinių ir folkloro ansamblių! Kokia tai jėga! Be to, dar vyko kraštotyros darbas, ekspedicijos. Jos išjudindavo kaimo žmones etnokultūrinei veiklai. O per ekspedicijas sukaupia ir apdorota medžiaga knygų pavidalu pasirodydavo knygynų, bibliotekų lentynose. Suprasdamas šio darbo svarbą, atidaviau viską, ką sugebėjau, kiek pajėgiau...“

Beveik keturis dešimtmečius K. Kalibatas paskyrė etninei kultūrai puoselėti, folkloro ansambliams steigti, koncertinei,

vieną jauną, o ir vyresnį žmogų paskatino ne tik trumpai prisiliesti, bet ir visą gyvenimą susieti su lietuviška daina ir šokiu. Šis darbas netrukus davė rezultatų. Vienas po kito Pakruojo rajone buvo su-burti etnografiniai ansambliai: „Linkava“ (vadovė S. Lovčikaitė), „Žiemgala“ (va-dovė E. Genienė), „Verdenė“, „Kruoja“ ir kiti. Ypač įsiminė jo 1988 m. birželį Bal-siuose, netoli Daugyvenės, prie beržynė-lio, pirmąkart Pakruojo rajone surengta Rasos šventė, kurioje teko laimėti kartu su kraštiečiais dalyvauti ir šių eilučių auto-riui. Labiausiai tada į atmintį įsirėžė Jo-ninių laužas, Rasos apeigos, folkloro ansamblio atliekamos dainos ir šokiai. Kartu su rajono folkloro ansamblių dalyviais ir vadovais buvo prisimintos tos šventės dainos, rateliai ir papročiai. Visi kartu kartojome tai, kas primiršta, stengdamiesi nenukrypti nuo praeities apeigų ir tradicijų.

Nuo 1989 m. kasmet K. Kalibato, kaip pradininko, iniciatyva Pakruojo rajone vyks-ta tradicinė folkloro šventė „Žiemgala“, į Pakruojį ir aplinkinius miestelius sukviesda-ma kaimyninių rajonų ir net Latvijos etnografinius ansamblius.

Etninės kultūros svarbą K. Kalibatas 1989 m. šitaip aiškino: „Džiaugiuosi, kad išsau-gojome ir puoselėjame didžiąsias tautos dvasines ir kultūrinės vertybes. Daina, papročiai, liaudyje gimę ir jos dvasią maitinę, niekuo nepakeičiami. Kol skambės mūsų protė-vių senosios dainos, bus šokami jų šokiai ir prisimenami papročiai, kol tautoje gyvuos ir klestės etnokultūra, tol mes ir išliksime kaip tauta, turinti savo nacionalinę kultūrą.“

K. Kalibatas nuo pat pirmųjų „Žiemgalos“ draugijos įkūrimo dienų buvo akty-vus jos narys. 1992 m. pabaigoje Vilniuje, visuotiniame šios draugijos suvažiavime, jis buvo išrinktas trečiuoju jos prezidentu, tas pareigas ėjo iki 1998 m. Nuo 1999 m. K. Kalibatas vėl apsigyveno Vilniuje, tęsė anksčiau pradėtus darbus, įsitraukė į Vilniaus žiemgaliečių veiklą, organizuojamus renginius. Dr. K. Garšvai tarpininkaujant tų pa-čių metų rudenį Pagirių vidurinėje mokykloje jis įsteigė folkloro būrelį. Pavasarėjant su jaunaisiais folklorininkais surengė folkloro popietes Pagiriu, Juodšilių, Vilniaus

K. Kalibato ekslibrisas. Dail. M. Jasilionytė

Kazimieras Kalibatas, Leonora Žukienė ir advokatas Jonas Nekrašius Pakruojo dvare, etnografinėje šventėje, 2013 m.

mokyklose, dalyvavo Užgavėnių ir Rasos šventėse. Po dvejų metų buvo pakviestas vadovauti Vilniaus mokytojų namų folkloro ansambliui „Krivulė“.

Visuomeniniais pagrindais dirbo „Versmės“ leidykloje, kaip redaktorius ir sudarytojas rengė monografiją „Pašvitinys“. 2003 ir 2005 m. surengė kompleksines kraštotyros ekspedicijas Pašvitinio apylinkėse, dalyvavo „Versmės“ leidyklos organizuojamose ekspedicijose Giedraičių, Taujėnų, Gruzdžių, Kriukų, Kamajų, Papilio apylinkėse, rinko žodinę ir dainuojamąją tautosaką. Šiose ekspedicijose į magnetofono juosteles įrašė per 1500 tautosakos vienetų iš įvairių pateikėjų, dainininkių. Rinko medžiagą gimtojo Vilūnaičių kaimo istorijai.

2012 m. gruodžio 20 d. už tradicinės kultūros puoselėjimą ir skleidimą K. Kalibatas buvo apdovanotas Lietuvos kultūros ministerijos premija.

Paskutiniaisiais metais K. Kalibatas po autoavarijos metu patirtų sužalojimų sunkiai sirgo, tačiau vis tiek pagal išgales dalyvavo „Žiemgalos“ draugijos veikloje, lankėsi Pakruojuje, folkloro šventėje, prisidėjo kuriant filmą apie folkloro sąjūdį Žiemgaloje, dalijosi prisiminimais apie etninės kultūros atgaivinimą ir puoselėjimą Lietuvoje.

Eidamas 78-uosius metus, 2015 m. vasario 25-ąją Kazimieras Kalibatas mirė. Palaidotas Vilniuje, Sudervės kapinėse.

Žiemgalos sietuvų vaikas

Stasys Tumėnas

Važiudamas automobiliu dažnai girdžiu radijo bangomis skleidžiamą informaciją apie pasiektą, n agentūros užfiksuotą, neva reikšmingą dar vieną Lietuvos ar net pasaulio rekordą – ilgiausią iškeptą pyragą, aukščiausią šakotį, nupintą kasą ir pan. Pagalvojau, o kodėl niekas neužfiksavo žiemgalių ažuolo Kazimiero Kalibato per visą jo gyvenimą įkurtų folkloro ansamblių, kurių Vilniuje, Pakruojyje ir kitur išleista į gyvenimą per 20?

Juk daugelį jų Kazimieras subūrė niūriais socializmo laikais, kai kiekvienas panašus žingsnis buvo stebimas saugumo agentų. Sunku įsivaizduoti, kiek Kazimierui teko išgyventi susidūrimų su saugumu (apie tai jis ne kartą be jokios pagiežos, nuoskaudų man pasakojo), kai steigė praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje Vilniaus mokytojų namų, „Sadaujos“, „Jievaro“, „Ventos“ ir daugelį kitų kolektyvų. Kai vėliau apie tai kalbėdavome, su jam būdinga išskirtine šypsena Kazimieras santūriai paaiškina, kad dainos skaidrina, taurina sielas, kilsteli į aukštesnę dvasios būtį. Suprask – visus pakelia, visus taurina – ir draugus, ir priešus...

Po 1990-ųjų Kazimieras atgijo, nušvito naujomis spalvomis, atvirai kalbėjo apie tai, ką iki tol turėjo pasakyti puse lūpų, dainos žodžiais ar nutylėjimu. Su kaupu pasiteisino, išdygo Jo sovietmečiu daigintas grūdas. Ir jokia rekordų fiksavimo agentūra, ko gero, nebesuskaičiuos, neįvertins Kazimiero kantriai kurto pridėtinės dvasios vertės indekso, jo žingsnių, atvedusių Lietuvą į 1990-uosius, jo pastangų, kad naujajai Lietuvos kartai būtų perduota tėvų, senelių papročiai, dainos, šokiai. Laimė, kad Kazimieras tais laisvės gurkšniais dar ilgai galėjo džiaugtis.

Su Kazimieru susipažinau Sąjūdžio metais, kai susitikdavome renginiuose, parodų atidarymuose, o dar intensyviau bendraudavome, kai jis 1992–1998 m. ėjo „Žiemgalos“ draugijos prezidento pareigas. Ne kartą jį, kaip ir Kazimierą Garšvą, Joną Nekrašų, Vytautą Didžpetrį, Vytautą Šerną, esu pavadinęs mūsų draugijos pagrindiniais ideologais, kurie ne tik subūrė į santalką žiemgališkųjų tradicijų puoselėtojus Šiaurės Lietuvoje, bet ir rūpinosi, kad ta bendra veikla būtų tikslinga, kad bendrautų krašto kalbininkai, literatai, dailininkai, etnografai, knygų, almanachų leidėjai. Su visais jais Žiemgalos XX a. pabaigos patriarchas Kazimieras rasdavo bendrą kalbą.

Tuometinis Šiaulių pedagoginio instituto Muzikos katedros vedėjas prof. Eduardas Balčytis mokėdavo į savo didelę katedrą pasikviesti dirbti puikių specialistų. Taip atėjo dirbti „Polifonijos“ kolektyvo įkūrėjai Sigitas ir Danutė Vaičiulioniai, taip jis vieną dieną į mano, tuometinio Pedagogikos fakulteto dekanı, kabinetą atsivedė gauti pritarimo garsų smuiko virtuozą Algirdą Stulgį, o vieną 1992 metų dieną pristatė naują „kandidatą“ dirbti mūsų fakultete – K. Kalibatą. Pamenu, kaip prof. E. Balčytis „agitavo“, koks kandidatas puikus folkloro specialistas, koks puikus violončelininkas, daugybės ansamblių įkūrėjas, koks jis reikalingas katedrai, institutui, miestui, kaip jį vertina prof. Saulius Sondeckis ir pan. Žodžiu, aiškino tai, ką aš ir pats puikiai žinojau ir man nereikėjo advokato, kuris įrodinėtų Kazimiero asmenybės pliusus.

Bet man buvo smagu išgirsti iš profesoriaus patvirtinimą, kad Šiauliams reikia tokių muzikos pedagogų, dirbančių ne tik teorijos srityje, bet ir praktikų, gebančių įžiebtį jaunuolių širdyse meilę savo praeities muzikinei kultūrai. Paašškėjo, kad tuo metu Kazimierą grįžti iš Vilniaus į savo kraštą privertė rūpestis – sunkiai susirgo Pakruojyje gyvenusi jo mama. Kad mūsų pasikalbėjimas mano kabinete būtų racionalesnis, padėjau tąkart Kazimierui apsigyventi instituto bendrabutyje, kuriame glaudėsi jauni dėstytojai, aspirantai. Taip ir gyveno jis tame bendrabutyje greta triukšmingų studentų keletą metų tada, kai atvykdavo iš Pakruojo padirbėti į Šiaulius, kada iki vėlumos užtrukdavo koncertuose, repeticijose, bendraudamas su kolegomis, žiemgaliais.

Kazimieras Šiaulių aukštojoje mokykloje dirbo nuo 1993 m. rugsėjo 1 d. iki 2000 m. birželio 30 d. Paprastai tokie „kviestiniai“ dėstytojai būdavo įdarbinami vieneriems mokslo metams – nuo rugsėjo 1 d. iki birželio 30 d., taigi vasarą jie netekdavo darbo, socialinių garantijų. Chronologinė darbo Šiaulių pedagoginiame institute (nuo 1997 m. Šiaulių universitete) seka buvo tokia: nuo 1993 m. – Meno pedagogikos katedros asistentas, 1994 m. – folklorinio ansamblio koncertmeisteris (0,5 etato antraeilėmis pareigomis); nuo 1995 m. – Muzikos katedros asistentas (0,25 etato ne pagrindinėmis pareigomis), nuo 1996 m. – Muzikos ir muzikinio ugdymo katedros asistentas (0,5 etato ne pagrindinėmis pareigomis), nuo 1997 m. – Muzikos katedros asistentas (0,25 etato) ir 0,5 etato Meno pedagogikos katedroje ne pagrindinių pareigų. Savo karjerą Šiaulių universitete jis baigė 2000 m. birželio 30 d. – tada dirbo koncertmeisteriu.

Kadangi mus su Kazimieru siejo ne tik tiesioginiai darbo santykiai fakultete, bet ir „Žiemgalos“ draugijos reikalai, dažnai diskutuodavome apie draugijos problemas, būsimus darbus, veiklą. Fakulteto Dailės didaktikos katedroje tuo metu dirbo

žiemgaliai dailininkai nuo Pušaloto – prof. Vitolis Trušys, doc. Raimondas Trušys. Lietuvių kalbos didaktikos katedros vedėja buvo lituanistė iš Pasvalio krašto doc. Genovaitė Kačiuškienė, kuri puikiai mokėjo dešimtis Šiaurės Lietuvos krašto dainų, tad Kazimieras turėjo daug bendraminčių ne tik tarp muzikos specialistų, bet ir tarp dailininkų, kalbininkų.

Kartu Šiauliuose realizavome ne vieną projektą – surengėme dailės parodų, žiemgalių konferenciją su mūsų krašto skaitovais, aktoriais Rimu Jovu, Nomedą Bėčiūtę, daugelio renginių siela Olita Dautartaite. Visuose tokiuose susiejimuose būtinai dalyvavo Kazimiero pakviesti svečiai iš Pakruojo su ligoninės vyriausiuoju gydytoju, „Žiemgalos“ draugijos rėmėju, kultūros mecenatu Rimu Armonu priešakyje. Dažnai Kazimieras iš Pakruojo pakviesdavo ir savo 1992 m. įkurtą „Verdenės“ folkloro ansamblį, stebindavusį savitumu, krašto autentikos atspindžiais. Kaip neprisiminsi mūsų renginiuose atliekamų kūrinių: „Sionte mani motinėla“, „Užars takus, užsės linus“, „Vaikščiojo, vaikščiojo“ ir daugelį kitų.

Visada žavėdavo ir stebindavo saviti Kazimiero vadybos gebėjimai. Jis ramiai, neįkyriai priversdavo pašnekovą, potencialų renginio mecenatą patikėti jo siūloma idėja. Tai nebūtinai vykdavo oficialioje aplinkoje. Ne vieną problemą spręsti padėdavo ir Pakruojo krašto alaus stiklinaitė, kuri į renginius atkeldavo irgi Kazimiero vadybos dėka...

Kazimieras puikiai suprato, kad praeities dainas, pasakojimus, krašto naratyvą būtina ne tik perteikti šventėse, bet ir užfiksuoti knygose, kad tai išliktų ir būtų perduota ateities kartoms. Minėtinos jo pastangos ir įdirbis rengiant leidinius. Jis buvo knygų „Linelius roviau, dainavau“ (Onos Bluzmienės tautosakos ir atsiminimų rinktinė, 1990), „Pakruojo apylinkės“ (1996), „Dainos žuvusiai jaunystei“ (1997) ir kt. vienas iš sudarytojų, redakcinių kolegijų narys. Kazimieras labai didžiavosi, kai 2001 m. pasirodė „Vermės“ leidyklos išleista monografija „Lygumai. Stačiūnai“. Ši 896 puslapių knyga, kurios vienas iš sudarytojų irgi buvo Kazimieras (kartu su Robertu Jurgaičiu ir Povilu Krikščiūnu), jam buvo ypač svarbi, nes Kazimieras kilęs iš šių kraštų (Vilūnaičių kaimas, Lygumų seniūnija).

Paskutiniaisiais savo gyvenimo metais Kazimieras labai krintosi, kad dėl jo sunkios ligos, negalių įstrigo knygos „Pašvitinys“ leidyba. Ne kartą su juo teko lankytis „Vermės“ leidykloje, aiškintis priežastis, kodėl knygos leidybos reikalai stoja, kaip taisyti padėti. Kazimieras, norėdamas aktualizuoti problemos svarbą, net buvo iškėlęs idėją,

kad ta knyga greičiau būtų baigta rengti kitoje leidykloje. „Pašvitinio“ monografija po ilgų ginčų, derinimų, diskusijų, redaktorių kaitos pasirodė jau po Kazimiero mirties 2014 m. Šioje 1540 puslapių knygoje išliko ir daug Kazimiero darbo vaisių.

Kazimieras labai džiaugėsi, kad Lietuvoje leidžiama daug krašto kultūrą reprezentuojančių leidinių: „Žiemgala“, „Šiaurės Lietuva“, „Šiaurietiški atsivėrimai“ ir kt. Kazimierą 2001 m. prikalbinau „Šiaurės Lietuvos“ almanache išspausdinti straipsnį apie garsų Šiaurės Lietuvoje, Veselkiškių kaime greta Linkuvos, gimusį kompozitorių, fleitistą, pedagogą, dirigentą Juozą Pakalnį (K. Kalibatas, „Juozas Pakalnis – Šiaurės Lietuvos kompozitorius“, Šiaurės Lietuva, 2001, p. 66–68).

Šių prisiminimų autoriui prieš mirtį Kazimieras įteikė ir straipsnį apie kitą savo jaunystės bičiulį, violončelininką, pedagogą Juozą Čelkauską, kurio muzikos pasaulio gyvenimo kelias taip pat prasidėjo Linkuvos gimnazijoje pas mokytoją Petrą Garšvą, vėliau karjerą jis tęsė Šiauliuose, Kaune, Maskvoje.

Baigdamas rašyti savo atsiminimų pluoštelį, norėčiau paminėti dar vieną labai svarbią Kazimiero savybę – kuklumą. Žmogus, įsteigęs per 20 folkloro ansamblių Lietuvoje, niekada tuo nesigyrė, bet džiaugėsi jų veikla, branda. Dar dešimtims ansamblių Lietuvoje jis teikė paramą savo patarimais. Čia galiu paminėti jo glaudų bendradarbiavimą su Šiaurės Lietuvos šviesuole, ansamblio „Linkava“ įkūrėja Mokytoja Stanislava Lovčikaite (1929–2013). Jų bendromis pastangomis ansamblis išaugo, įgyvendino per 20 programų, kuriomis džiugino Pakruojo kraštą ir visą Lietuvą. Kazimieras net ir laisvos Lietuvos metais niekada nesigyrė, kad mokydamasis Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokykloje, vėliau Vilniaus konservatorijoje, 1957 m. buvo įkūręs vieną iš slaptų jaunimo organizacijų. Kai KGB demaskavo antisovietinę jaunimo organizaciją, jų nariai, tarp jų ir Kazimieras, buvo pašalinti iš aukštųjų mokyklų su įrašu dokumentuose „aktyvūs nacionalistinių-religinių grupių dalyviai“. Prisimenu tik vieną Kazimiero atvirumo vakarą, kai jis papasakojo istoriją, kada jį, važiuojantį iš Kauno į Vilnių, kažkur ties Vieviu saugumo agentai išstūmė iš traukinio, bet Kazimierui pavyko likti gyvam. Šios slaptingos istorijos niekur neteko skaityti, vadinasi, dar yra daug paslapčių iš Kazimiero gyvenimo, kurias būtina įminti ir aprašyti.

Bendraudami su Kazimieru niekada neslėpėme, kad mus susiejo, suartino bendra Šiaurės Lietuvos dvasia – ta simbolinė erdvė, įrėminta čia gyvenusių žiemgalių mąstymo būdu, pasaulėjauta, kūryba, meile savo kraštui. Kalbėdavome, kad mes patys, čia gimę, čia augę, čia dabar dirbantys, privalome būti atsakingi už savo kultūrą – buvusią

ir esamą. Mūsų Mokytoja ir bendražygė, žiemgalė iš Linkuvos Stanislava Lovčikaitė sakė: „Šiaurės Lietuvos dvasia negreita nei meilei, nei pykčiui, lėta ir sunki kaip arimų velėna. Tačiau joje jėga: jausmo gėlmė ir pastovumas, gyvenimo išugdyta išmintis – lyg tos Mūšos sietuvos, prašalaičiui nežinomos ir neįžvelgiamos.“

Tos Žiemgalos sietuvos buvo artimos, žinomos ir įžvelgiamos Kazimierui Kalibatui, į pasaulį išėjusiam iš Vilūnaičių, bet tapusiam visos Žiemgalos vaiku.

Ko verkia violončelė?
Kazimierui Kalibatui atminti
Danutė Andrijauskienė

Iš tauriausių jausmų ji sudėta,
O išsako – tik ilgesio malda.
Tik giesmė ir gaida širdyje –
Kai išėjo... palikęs ją vieną.

Nepasakė – kodėl? Nenusilenkė savajai mūzai,
Išėjo Jis tyliai... Atrodė, trumpam –
Ar jautė kas? Gal matė verkiančią Jo violončelę?
Tiesa buvo rūsti – KITO NEBUS KALIBATO!

O kiek buvo linksmų patrepsynių!
Kiek ansamblių prikurta su bendraminčiais!
Vilūnaičiai, Stačiūnai, Pakruojis – Žiemgalos erdvės...
Ir dvasia žiemgalio, išsupta kartu su dainorėliais.

Išėjo... bet atminimą Jo saugo ansambliai
Ir šimtai dainų krašto paveldo aruodos.
Turtus tuos tegul semia šiaurės lietuviai,
Kad Žiemgala aidėtų Kazimiero užrašytuos garsuos.

Kuo mums buvo ir yra svarbus Kazimieras Kalibatas?

Laima Purlienė

Kazimieras Kalibatas gyvas daugelio mūsų prisiminimuose. Ir mes net nesitikėjome, kad jis taps toks įvairiaspalvis, kai žmonės apie jį pasakos. Kiekvienas matė jį kitaip, nes jis dosniai ir netaupydamas dalijo save šalia buvusiems. Sutikau daug žmonių, kurie su meile prisimena K. Kalibatą, tačiau atsisako rašyti, sakydami, kad neturi reikiamo talento. Bet ir aš pati taip jaučiuosi! Ir kaip užrašyti savo jausmus, savo dainų jaunystę, savo didžiulę meilę viskam, kuo tikėjome, ko troškome, ką kūrėme savyje? Juk jis buvo vienas iš gyvenimo mokytojų, kurie mus pripildo įvairių spalvų, džiaugsmo, garsų, minčių ir svajonių, tarsi išplėtoja ir išryškina pačią prigimtį. Įtakingas žmogus visada tave kilstels nuo žemės, padės pamatyti save kito akimis, suprasti ir praregėti, pamatyti, ko tau reikia. Jis mato, ko ieškai, ko trokšti, ką gali rinktis. Radęs tavyje ką geresnio, jeigu nesi beviltiškai tuščias, toks žmogus tave sustiprina ir papildo, padrąsina, o kartais net ir stumteli eiti tvirtu žingsniu, kad būtum naudingesnis šiame pasaulyje. Mūsų gyvenime – žmonių begalės, bet tik retas kuris iš tos daugybės suranda tave, tampa tavo kelyje svarbesnis už kitus. Tokius žmones mes ir prisimename, nes jie – mūsų gyvenimo dalis.

Atrodytų, koks kuklus džiaugsmas, kad tavęs kam nors prireikė, kas nors tave pastebėjo. Bet tą džiaugsmą gerai supras tik tas, kuris gyveno sovietiniais brežneviniais laikais, kai lietuvių etninė kultūra buvo labai slopinama, kai kiekvienas darbas tautos gaivinimo labui buvo griežtai kontroliuojamas, kai gyvybingoji tautos kultūra buvo iškraipoma, be gailesčio perdaroma, darkoma ir filtruojama. Tikroji etninė kultūra buvo keičiama sovietinio standarto surogatu. Folkloru buvo vadinama kompozitorių kūryba, labai nutolusi nuo tikrovės, supanašėjusi su kitų Sovietų Sąjungos tautų muzika. Siaubą kėlė nieko bendro su mūsų tauta neturintys neva tautiniai drabužiai, neatpažįstami ir beprasmiškai šokiai. Ir tas procesas buvo jau labai išibėgėjęs, gajus. Sovietinio parengimo specialistai gana agresyviai gynė šitą meną, niekindami tai, kas tikra ir dar gyva. Ta priešprieša dar ir dabar gyva, nes abiejose stovyklose žmonės tarsi iš skirtingų pasaulių arba skirtingų tautų. Jų požiūriai niekada nebus panašūs, nebent kada neliktų tikrų autentiško folkloro gerbėjų. Taigi anais laikais mes kentėjome ir nuo „perdirbto“ folkloro teigėjų, ir nuo sovietinės kontrolės, kuri autentiškuose

etninės kultūros dalykuose išvelgė tautą žadinančią jėgą. Žmonių, kurie tai suvokė, buvo, gal ir gana daug, tik maža buvo drąsių muzikų profesionalų, kurie patys stotų ginti tikrojo mūsų tautos dvasinio paveldo ir šiam darbui pasitelktų kitus. Po viena mes galėjome mažai, reikėjo žmonių, kurie mus vienytų. Jie turėjo būti drąsesni ir doresni už daugelį tada gyvenusių žmonių. Štai kodėl mes džiaugėmės, jeigu mūsų pavienį apsisprendimą kas nors pastebėdavo, sujungdavo mus į bendraminčių grupę.

Asmenybės, kurios mus ilgam paveikia, verčia apmąstyti jų gyvenimą. Kodėl jiems taip nepaprastai gerai sekasi surasti žmones savo mintims ir svajonėms įgyvendinti, pajungti bendriems tikslams ir darbams, įdiegti aukštus idealus ir ilgam įpareigoti? Aš daug metų nerandu atsakymo, ar jie būna itin talentingi, ar taip susiklosto aplinkybės, kad iškilus poreikiui, jie jau būna pasirengę viską atiduoti, kad tik nuo jų darbų viskas keistųsi į gera. Jie turėjo talentą išmaniai elgtis sovietinės kontrolės akivaizdoje. Nei jie buvo garsių kalbų sakytojai, nei jie buvo itin ryškūs, gal net sąmoningai prislopinę savo ryškumą. Ir jeigu nepatektum į jų gudriai paspęstas gaudykles, galėtumei jų net nepastebėti, nerūpestingai praeiti pro šalį. Bet jeigu jie, tarsi kokie medžiotojai ar žvejai, įgyvendindami savo tikslus tavyje ką nors verta įžiūrės ir tave „sugaus“, tai busi jų globojamas, prižiūrimas, skatinamas ir reikalingas, tave augins pagal savo planą ir suderins kaip reikalingiausią instrumentą savo darbų orkestro geram skambesiu. K. Kalibatas turėjo talentą surasti jam reikiamus žmones, atsirinkti, o jau tada juos šlifuoti pagal susikurtas metodikas.

Atsidūstu ir tarsi pažiūriu į dabartinį laiką, apsunkusį ir veik materialų. Kur žmonės, panašūs į Kazimierą Kalibatą? Gal jau neliko ieškančių ir surandančių? O gal niekas neturi tikslų, kuriems įgyvendinti būtų reikalingi žmonės? Gal visi dirba „solistais“? Gal net nėra reikalo vienyti? Ar jau tokie nebereikalingi pasidarėm, ar nebėra tikslo mus sutelkti? O gal mumyse nieko gero neižvelgia, kad mūsų jau nebereikia? O gal tiesiog neprimato? O kas gi tada, jeigu tų „randančiųjų ir ieškančiųjų“ jau apskritai nebėra? O gal laikas patiems stotis visu ūgiu ir patiems ieškoti mums reikalingų žmonių? O blauzdelės ar ne per skystos? Praretėjusioje Lietuvoje žmonės tūno prie savų ekranų ir monitorių, tarsi kameroje ar celėse. Jie patys nieiško žmonių, ir jų niekas nieiško. Gal laikas kitoks, kad žmonių jau nebereikia, gal be greta esančio žmogaus net geriau gyventi?

Na ir kas, jeigu tave dabar kas dar surastų? Ar busi tikrai reikalingas, ar mokės tave panaudoti, ar išvelgs tavyje bendražygi? Gal tik užlips tau ant kupros ir tavimi

pasinaudos? Gal dabar nėra bendrų idėjų? Gal viskas taip gerai, kad mums reikia apimti? Virtuali tikrovė apgaulinga ir neveiksminga. Mes nebeturime gyvų susibūrimų, mūsų niekas nesieja. Net krepšinių žiūri neblaivios galvos, o po senamiestį po mūsiškių pergalės traukia glebi ir kartu sudainuoti negebanti minia. Mes dar žinome, kaip jungėmės ir kas mus jungė. Paskui prisimename, kaip energingai buvome iš vieno galingo Lietuvos lydinio atskeliami, dalomi į mažas pavienes esybėles. Kas su mumis atsitiko? Kas atsitiko, kai atkūrus Nepriklausomybę ne savo noru pakrikom, kai iš pradžių mums sakė, kad esam per jauni, o vos po kelerių metų staiga „pasenom“, tapom nereikalingi ir neginami. Net kai kurie savieji dažnai pasirodydavo priešiški didžiosioms mūsų vertybėms. Prasidėjo nebaudžiamas šaipymasis iš švenčiausių dalykų, jų niekinimas, tarsi neigiant, kad jie Atgimimo laikais atvedė mus prie laisvos valstybės, ir ne kartą girdėjome: „*Kvaileliai, jie tiki, kad jų dainavimas padėjo jiems laimėti.*“ Amoralumo lavina užplūdo kaip nuodas, bet visi nenorom tylėjo, nes nebeprieinamos žiniasklaidos. Vieniems pritilus, kitų viešos kalbos kartais stebino ne mažiau nei „Jedinstvos“ gyvavimo laikais. Atsirado daug „protingų ir galingų“, bet nė vienas jau nesugeba pataisyti skaudžios mūsų dabarties. Nesilipdo, niekas nesilipdo, nebėra taip, kaip buvo. Kartais norėtusi pasakyti išpuikėliams, kad žmonių į vientišą lydinį jau nesulydys, nes neduota. Nes į širdį įspjauta daugeliui. Ne dėl materialių dalykų vienijomės. Dėl materijos galima tik kautis. O kūrimui reikia jungiančios dvasinės jėgos ir didelės meilės. Kodėl K. Kalibato tipo žmonės buvo iš visur tarsi išstumti, pakeisti visokiais vadybininkais, projektų rašytojais, pinigų įsisavintojais? Kodėl niekas nemokėjo bent pasisavinti idealistų idėjų ir sėkmingai jomis pasinaudoti? Gal todėl reikia vėl kalbėti apie tą laikotarpį, kai buvome stiprūs, suprasti, kodėl taip buvo, įžvelgti sėkmingos veiklos priežastis, vėl siekti tos didžiosios galimybės vienyti. Gal vėl atsiras žmonių, kurie ne gaidišškai kedens savo plunksnas televizijos ekranuose, o atidžiai apsižvalgys ir pamatys, kad žmonių pamažėjo, bet dar yra, tik jų niekas nesujungia į dvasinį lydinį. Bet dabar jau nieko negalėsime pataisyti greitai, nes buvo nedovanotinai ilga dvasinio tobulėjimo pertrauka. Rasit žmonių, bet su jais reikės labai ilgai dirbti, juos reiks iš naujo pripildyti gėrio troškimo, aukštųjų idealų. Reikia mylėti žmones visada, reikia jiems aukotis be atvangos, reikia daug ir sunkiai dirbti, nes žmonės dabar jau kitokie, mažiau patiklūs, pilni kančios, neviltingi. Lėdinės širdys lėtai atšyla. Atsipalaidavome, palikome viską savieigai. Valstybės kūrimo pertraukų būti negali.

Pasidėjau greta savęs 1983 metų nuotrauką. Joje Paminklų konservavimo instituto folkloro ansamblis po pirmojo koncerto. Mintimis persikeliu į praėjusį laiką, sutinku ten brangius, bet jau išėjusius žmones, prisimenu mūsų idealizmą, bendrus darbus, siekius, svajones, palyginu ir įvertinu praeitį ir dabartį.

Valdoma jausmų, aš neisiimsiu gilios analizės, gal tik pamėginsiu pasidalyti mintimis, kurios kyla po daugiau nei trisdešimties metų. Dar gūžiamės nuo to sunkaus laiko apmąstymų, nemokame papasakoti savo skaudžių gyvenimo istorijų. Juk abejojame, kad mus kas nors supras. Labai daug purvo kasdieninėse žiniasklaidos rašliavose, daug neapykantos tautinei kultūrai, jokio susirūpinimo tuo, kaip mes jaučiamės, kokias kančias dabar kenčiame, kai matome, kaip mūsų tauta retėja ir silpsta. Neemigravome, likome gyventi ne tik su savais, bet ir su tais, nuo kurių nukentėdavome, kurių niekas nenubaudė, jų neišvardijo. Nesitikėjome, bet jie lengvai užaugino savęs vertą pamainą. Prieš tautiškumą, kuris mus gelbėjo, kyla nauja mankurtų gauja. Jų rankose didelės galios, o mums liko tik sąžinė ir prisiminimai. Dabar kiekvienas išpuolis prieš lietuvių etninę kultūrą dar skaudesnis, nes juk Lietuva nepriklausoma... Išretėjo mūsų gretos, pasilpo mūsų jėgos. Mums labai trūksta tų išėjusiųjų, kurie mus mokė, būrė, įpareigojo, kuriais mes tikėjome, kurių siekiams dar ištikimai tarnaujame. Dairomės aplink, bet jau nerandame jiems prilygstančių atsidavusių drąsuolių. O gal kaip akli kačiukai žiūrim ir nematom sau artimų žmonių? Žinoma, čia gal tik laiko apgaulė. Nebūna laiko be savų didvyrių, nebūna tautos be savų išminčių ir kelrodžių. Gal jie tiesiog dar taupo jėgas, leisdami pirma savęs mažesnius ir mažesnių tikslų siekiančius?

Vis dėlto mes laimingi, kad tas vargas, pažeminimas ir kančia, kuri mums buvo duota, virto didžiuliu džiaugsmu, svajonės išsipildymu. Mes sulaukėme Kovo 11-tosios kartu su žmonėmis, kurie mus ilgai vedė į Nepriklausomybę.

Man, atvykusiai studijuoti į Vilnių iš rajono, bet ir mieste godžiai ieškančiai ankstyvoje vaikystėje pamiltos liaudies dainos, Vilniaus folkloro ansambliai buvo svajonių svajonė. Aš dar vaikystėje, klausydama per radiją skambančių harmonizuotų liaudies dainų, sukdavau galvą, kas davė žmonėms teisę taip iškreipti mūsų dainas ir muziką, padaryti iš gražios neatpažįstamai atgrasią. Manau, kad dar pradinėje mokykloje būdama sau prisiekiu, kad užaugusi mėginsiu šitą neteisybę ištaisyti. Taip visą gyvenimą ir kaupiau savyje viską, kas man buvo pasiekama, mokiausi kiek tik pajėgiau.

Paminklų konservavimo instituto ansamblis po pirmojo koncerto 1983 03 04 Moters dienos proga. Iš kairės pirmoje eilėje Eugenija Venskauskaitė, Regina Virganičiūtė, Zina Turlaitė, Laima Kurgonaitė-Purlienė, Margarita Vaitiekūnaitė, kitos ansamblio narės pavardės neprisimenu, Aušra Sidaraitė, Kazimieras Kalibatas, greta esančios neprisimenu, Birutė Jukonytė, Nijolė Krikščiūnaitė, antroje eilėje iš kairės: Antanas Jurkus, Jonas Kriukelis, Žibartas Simanavičius, Stasys Bagdonavičius, Tadas Šidiškis, Saulius Skrebė, septintojo pavardės neprisimenu, vardu Alfonsas, Rimas Gofmanas ?, Vytautas Umbrasas, Dalia Bložytė, man nežinoma ansamblio narė. *M. Sakalausko nuotr. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo*

Paauglystėje pamačiau televizijos laidą, kurioje uždainavo Žiūrų ansamblis. Ir mano pasaulis akimirksniu pasikeitė. Supratau, kad kažkur yra į mane panašių ir man jų labai reikia. Kai Vilniuje pamačiau pirmus folkloro ansamblių koncertus, džiūgavau iš laimės, nes savo gyvenamoje aplinkoje tokių nebuvau mačiusi. Nežinau, kaip tai pavadinti, bet tas didelis džiaugsmas liejosi su ašaromis. O po tų ašarų atrodė, kad siela apsivalo. Man kiekvienas žmogus, kuris mokėjo liaudies dainų, buvo tarsi brolis ar sesuo, tarsi tėvas ar motina, senelis ar močiutė. Jie buvo savi, bendraminčiai, bendrasiekiai. O jau to laiko ansamblių vadovai, folkloro mokslininkai ir rinkėjai man buvo tiesiog šventi žmonės. Laksčiau į visus koncertus, kad tik ko išmokčiau, ką nors naujo

Paminklų konservavimo instituto ansamblio ekspedicijos dalyviai (iš kairės): Regina Virganavičiūtė, Zina Turlaitė-Arlauskienė, Saulius Skrebė, Birutė Jukonytė, ansamblio vadovas Kazimieras Kalibatas, Žibartas Simanavičius (mano žiniomis, mirę Regina, Zina, Birutė, Kazimieras). *Nuotraukos autorius nežinomas. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo*

sužinočiau, praturtėčiau kitų duodamomis dovanomis. Mano svajonės pamažu pildėsi, aš vis daugiau išmokdavau, pradėjau gaudytis visos Lietuvos etninės kultūros įvairovėje, sutikau daug bendraminčių, atsirado žmonių, kurie mane mokė ir kartu su manimi mokėsi. Manęs jau prašydavo pamokyti, o aš neatsisakydavau. Taip koncertuose pamačiau ir K. Kalibatą, folkloro ansamblių „Čiurlioniukai“ ir „Sadauja“ vadovą.

K. Kalibatas buvo ir Paminklų konservavimo instituto ansamblio vadovas. Ir man teko laimė būti jo ansamblio dalyve. Kai žiūriu į pirmojo Paminklų konservavimo instituto folkloro ansamblio koncerto dalyvių nuotrauką, negaliu atsistebėti, kad tiek daug joje buvusių žmonių jau nėra gyvųjų pasaulyje. Didžiuma mirė smarkiai per anksti. Dabar turėčiau papasakoti ir už juos. Devynis šios nuotraukos žmones pažinau dar iki atėjimo į ansamblį. Jie tapo šio kolektyvo branduoliu, o kai kurie steigėjais. Mus siejo dainos, kartu nuveikti darbai, jaunystė, panaši gyvenšana. Mes dainavome ir šokome tiek daug, kad dažnokai nelikdavo laiko net išsikalbėti. Rengėme šventes,

vakarones, koncertuodavome mokyklose. Bet mes labai pasitikėjome vieni kitais. Ar galėjo būti kitaip? Juk tai 1983-ieji, kai mūsų pomėgiai, mūsų mintys, mūsų svajonės ir darbai mus jungė rimčiau nei šiais laikais į folkloro ansamblius besiburiančius žmones. Tada kiekviename kolektyve galėjo būti po vieną, o gal net kelis išdavikus. Pavojaus akivaizdoje mes buvome rimtesni ir susikaupę, pasverdavome ir žodžius, ir darbus. Bet žiūriu į ansamblių veidus ir negaliu patikėti, kad bent vienas galėjo būti svetimas, galėjo kenkti.

Mes ir dabar, po daugelio metų, dar nesame išsišnekėję, pasidaliję anų dienų prisiminimais, nors dabar jau galime nebijoti vienas kito. Ansamblis atsirado Paminklų konservavimo institute pradėjusio dirbti istoriko Vytauto Umbraso dėka. Institutas buvo didelė šviesos sala Vilniuje. Čia dirbo itin nusipelnę Lietuvai žmonės, tikri intelektualai, labai gabūs, puikiai išsilavinę, išmanantys ne tik savo darbus, bet ir plataus akiračio, gerų istorinių žinių sutvirtintos pasaulėžiūros, kultūriškai labai išprusę. Supratimą, kad galima restauruoti ne tik pastatus, kad būtina restauruoti ir naikinamą tautos kultūrą, jos esminį gyvavimo pamatą, šiame institute turėjo daugelis. Dar iki ansamblio įkūrimo čia aktyviai veikė žygeiviai, turistai. Sakydama, kad tai buvo šviesos sala, aš neperdedu, taip buvo iš tiesų. Ar ne todėl mūsų darbai ten buvo tokie drąsūs? Dabar galėtume aptarti detales, ko mes vieni kitiems nepasakydavome, nes nebuvo galima, bet jau išsisklaidėme kas kur. Seniai nugriautas ir Žemaitijos gatvėje buvęs Paminklų konservavimo institutas (vėliau pavadinimas daug kartų keistas, bet rašau apie laiką, kai vadinosi Paminklų konservavimo, santrumpa PKI).

Taigi grįžtu prie Kazimiero Kalibato. Vytauto Umbraso įkalbėta, kad po tėvelio laidotuvių nesėdėčiau užsidariusi ir neverkčiau, pravėriau repeticijų salės duris neįprastai anksti, gal vos po mėnesio. Dar po mėnesio aš jau atsidūriau garsiojo fotografo Mečislovo Sakalausko nuotraukoje, apie kurią čia rašau. Pagal papročius, kurių tuo metu laikiausi, taip elgtis negalima, bet tuo metu budo milžiniškas apsisprendimas eiti pasipriešinimo keliu. Aš neturėjau jėgų laukti. Mano aktyvią, bet perdėm savarankišką veiklą buvo pristabdęs fizinis pasikėsinimas į mano gyvybę. Dabar prisimenu ankstyvus paryčius ligoninėje. Buvau netekusi sąmonės, atsigavau ant ligoninės rentgeno stalo, o po vaistų ir procedūrų vėl miegojau. Sapnavau, kaip mane gaudo ir muša svetimi žmonės, tarsi duobkasiai, tarsi daug grėsmingesni, kaip aš lakstau po vaikystės kaimo kapines, mėginu nuo užpuolikų išsisukti. Ir tarsi jau pabėgau, tarsi ištrūkau iš mirties nagų, su džiaugsmu prabundu, pramerkiu akis, bet netikėtai matau, kaip

kairėje lovos pusėje virš manęs palinksta uniformuotas vyriškis: „*Aš ilgai žiūrėjau į jūsų veidą. Jūs dar labai jauna, jums reikia gyventi. Pasirašykite štai čia, kad neturėsit jokių pretenzijų, ir viskas bus gerai.*“ Kai prie tavęs per naktį budi uniformuotas antpečiuotas žmogus, o pramerkus akis tu išgirsti tokius žodžius, kokių pretenzijų dar gali turėti? Per akimirką vėl prisimenu sapną, tarsi imu suvokti, kas įvyko, bet negaliu patikėti, ir nors man labiau norėtusi tam „duobkasiui“ užtvoti, bet iš skausmo vos ne rėkdamą (tik vėliau sužinau, kad dešinysis raktikaulis lūžęs) sukaupiu jėgas ir neskaitydama pasirašau. Taip nuo to meto aš aniems „duobkasiams“ neturėjau jokių pretenzijų. Avarija ir tiek, negi ką kam nors pasakosi? O tuo metu mano tėvelis, jau sunkiai sirgdamas, smarkiai patrupino savo kančių kelelį anapilin. Ne, jis nenusižudė, tik milžiniškas sukrėtimas atėmė jėgas gyventi: „*Kodėl ne man taip atsitiko, kodėl jai, tokiai jaunai, kodėl?*“ – raudėjo mano tėvelis, bet dar labiau būtų kankinęsis, jeigu būtų viską matęs. Truputį atsigavėlėjusią mane operavo, kaip vėliau sakė, „nauju metodu“: suleidžia vaistų, kurie surakina žandikaulį ir veido raumenis. Negali nei rėkti, nei kalbėti, nei pasipriešinti, bet jauti milžinišką skausmą operuojamoje vietoje. Ir dvasinį skausmą, nes dar prieš operaciją du jauni vyrai stovi priešais tave visiškai nuoga operacinėje, kurioje kažkodėl nėra nei seselių, nei anesteziologų, ir kalbasi: „*Gaila man tokią pjaustyti, jau geriau būtų su tokia pergulėti.*“ Daug ko mačiau gyvenime, iki tol buvau patyrusi keletą operacijų, bet tokios – niekad. Dabar pagalvoju – prilygo inkvizicijai. Bet mes – patiklūs kaimo vaikai, mūsų širdys jaunos ir tyros, mes net negalim iš karto suprasti, kas vyksta, mes negalim patikėti, kad blogis toks galingas, mums neduota to suprasti. Tarsi viską suvoki, bet negali tuo patikėti. Juk tiki žmogiškumu kaip savimi.

Ligoninėje mane lankė septyni Paminklų konservavimo instituto folkloro ansamblio nuotraukoje esantys žmonės. Kartais per dieną ateidavo trisdešimt, kartais vos ne keturiasdešimt. Seselės klausinėja: „*Kas jūs tokia, iš kur tiek draugų?*“ O kas gi aš tokia? Tarsi dar niekas. Juk tik šoku ir dainuoju, dar vos pradėjusi dirbti... Dainuojantys, šokantys mano draugai – kas obuolį, kas sulčių, kas gerą žodį, kas telegramą tėvams... O svarbiausia – gerą žodį kiekvienas. Dieve, kaip aš jiems visiems dėkinga, nežinau, ar būčiau atlaikiusi. Ir Vytautas Umbrasas ramino: „*Laima, tu dar dainuosi, mes tau ansamblį įkursim.*“ Aš mylėjau juos visus neapsakomai. Jie buvo mano vaistai ir vitaminai, padėję išgyventi. Kas su manimi atsitiko tą tamsią pavakarę Vilniaus gatvėje, man ir dabar sunku pasakyti. Nebuvo mašinų, ėjau sveika ir dar per perėją. Buvau išsiruošusi į universiteto kraštotyros dainų ir šokių vakarą, manęs ten laukė kaip

dainų vedėjos būrys man brangių žmonių. Atseit, avarija. Tik tas klausimas paryčiais, ar aš, jauna būdama, dar noriu gyventi ir neturėti bėdų, tarsi viską paneigia. Vargu ar ano meto antpečiuoti pareigūnai taip prie kiekvieno budėdavo per naktį ir laukdavo, kol žmogus pabus, kad pakištų jam popierių ir patartų neturėti jokių pretenzijų. Kai grįžau į darbą LTSR valstybiniame radijo ir televizijos komitete, mane pasitiko su naujiena, kad esu perkeliama į žemesnes pareigas, o kartą skyriaus vadovas, gal neapdairiai rinkdamas žodžius, pasakė: „*Laimute, mes tave perduosim tokiems vyrukams, kad tu niekur nenuėisi ir niekur nepadirbsi, pasibaigs visos tavo etnografinės.*“ *È, brolyčiai, supratau, kad man visai striuka, kad prisidainavau. Pasirodo, kad visur tu „duobkasių“ pilna.* Ir tarsi medžiojamas žvėris mintyse tvėriau tvorą apie save. Lengvai pasiduoti negalėjau, mažčiau, kad jeigu neįkšiu, tai nors apdraskysiu. Staiga supratau, kad nebenoriu dirbti televizijoje, apie kurią visi tik svajodavo. Apsisprendimas stiprėjo, bet baimės ir atsargumo jausmas taip pat didėjo. Reikėjo susivokti, kaip gyvensiu, kaip elgsiuosi, ko saugosiuosi. Jeigu jau už dainas taip, už koncertus ir vakarones, už šventes ir dainų mokymus, tai reikia mąstyti, už ką dar būsi baudžiama. Su niekuo nesileidau į atviresnes kalbas, negalėjau kalbėtis net su artimais žmonėmis, jaučiau, kad jaunystės naivumas ir pasitikėjimas gali man pakenkti. Norėjau pati sustiprėti ir subręsti, daug mokytis, šviestis, tiesiog išsiugdyti. Maniau, kad jeigu aš užkliūvu tokia žalia ir didelių darbų nepadariusi, tai turiu įgauti daugiau išminties ir jėgų. Su tokio mis mintimis ir išėjau į K. Kalibato repeticiją. Atleiskit už tokį ilgą asmeninio gyvenimo epizodą, bet man jis artimai siejasi su K. Kalibatu. Štai tokia – užsidariusi, nepatiki, apraudojusi mylimą tėvelį – išėjau aš ieškoti kitokio gyvenimo, paguodos ir dorų žmonių. Ir štai prieš mane gerų ansamblių, kuriuos aš stebėdavau, vadovas. Aišku, kad man buvo baisu. Baisu net prasižioti, o dainuoti norisi. Man daina visada buvo didžiausias vaistas, atotrūkis į kitokį, gražesnę pasaulį. Savo pirmus išpūdžius apie dainas prisimenu iš labai ankstyvos vaikystės, kai man tebuvo pora metų: ir dabar tas vaizdas dar toks pats ryškus mano atmintyje. Ten gal buvo likimo skyrimo akimirka, nes aš visą gyvenimą grožiuosi dainomis. Ir štai aš prieš dainuojančių žmonių būrį, K. Kalibato akivaizdoje. Moterys stovėjo glaudžiu pusračiu, man iš kairės. Reikėjo kiekvienai paeiliui pakartoti mokomos dainos melodiją. Su baimė matau, kad jau dainuoja greta stovinti moteris. Turiu ir aš dainuoti. Net neprisimenu, kaip dainavau. Po to – baisiausios sekundės. K. Kalibatas patylėjo, o aš dėl to labai išsigandau. Tada išgirstu: „*Atrodo, turėsime gerą dainininkę, nes ji padainavo net ir tai, ko aš pats*

neparodžiau. „*Ar nesišaipto? Ar aš ko nereikalingo nepridėjau, ar nepadauginau?*“ – su virpuliu savęs klausiau tą akimirką, bet matau, kad jo akys šiltos, su meiliais žiburiukais, ir ledai pradeda tirpti... Man pasisekė, nes vadovas Kazimieras tuo metu mokė mano krašto dainą. Ji buvo mano kiekvienoje ląstelėje. Tokia lengva pradžia man teko, palengvintu būdu į geras rankas aš tada patekau. Ir būsiu dėkinga tam žmogui visą gyvenimą, nes galėjau būti šalia jo sunkiausiu savo gyvenimo laikotarpiu. Visada būsiu dėkinga, kad padėjo man atsigauti, kažkiek primiršti, kas įvyko, pasijusti tarp savesnių. Išvargusi jauna širdis nudžiugo, prabudo viltis. Ir aš su džiaugsmu pasinėriau į dainavimo džiaugsmus. Ansamblyje buvo daug ryškių ir stipresnių nei mano balsų, bet Kazimieras mane mėgo, tuoj gavau naujų dainų, visokių įpareigojimų. Nepasakyčiau, kad visi ansambliciai turėjo gerą klausą, puikius duomenis, bet mums visiems buvo labai gera, nes K. Kalibatas labai daug dirbo, drąsino mus, švietė tarsi mokinukus, aiškindamas dainų žanrus, regionus, tarmių svarbą, dainavimo, grojimo, šokio subtilybes. Daugelis dalykų man nebuvo nauji ir nežinomi, bet man patikdavo, kad galiu pasitikrinti, pasižiūrėti, ar teisingų žinių kraitį susikroviau asmeniškai dirbdama ir mokydama. Juk vertina profesionalas, autoritetas, gabus vadovas! Mes jį gerbėme, nors savotiškai prisibijojome, ypač jaunesnieji. Jis buvo griežtas, reiklus, bet teisingas. Mes gerbėme jo talentą ir profesionalumą, norėjome juo sekti, buvome dėkingi už mums skiriamą laiką ir dėmesį. Didžiulis jo nuopelnas, kad jis mus visus gebėdavo greitai keisti ir sujungti savo tikslams įgyvendinti. Tuo metu Vilniuje buvo koncertiniu atžvilgiu stipresnių ansamblių. Gal reikėtų rašyti „bet tik koncertiniu“. Paminklų konservavimo instituto folkloro ansamblis turėjo ir kitoniškumo, gal net išskirtinumo. Žmonės buvo ne tik įgiję aukštąjį išsilavinimą, bet sakčiau, net labai gabūs pagal savo srities išsilavinimą, neeiliniai žinovai, puikūs specialistai. Gal ir dėl to buvo lengva vieniems kitus greitai suprasti, greitai permąstyti folkloro srities reikalavimus. Bet kartu vien to folkloro mokslo daugumai žmonių nepakako, jų tautiniai siekiai buvo dar gilesni – folkloras jiems buvo tik brangi ir garbinga jų turtingo gyvenimo dalis. Didžiama man geriau pažįstamų žmonių buvo gana draugiški, gražaus elgesio, kultūringi, apsiskaite, išmanantys. Vyresnieji mus, jaunesnius, prusino: „*Perskaityk šitą knygą, aną straipsnį, tą recenziją. Ar jau buvai parodoje? Nueik pažiūrėti šitą filmą, ar matei tą spektaklį? Neturi bilieto? Aš gausiu. O „Dzūkų melodijas“ jau turi? Aš tau nupirksiu, kai turėsi pinigų, tada atiduosi.*“ Tokia dažnai buvo mūsų pokalbių su vyresniaisiais dalis. Po repeticijų ar eidami per miestą

į koncertų sales nuolat klausėmės apie architektūros stilius, pastatų amžių, jų vertę, istorines įdomybes. Folkloras yra neatsiejama bendros kultūros dalis. Paminklų konservavimo institutas vertė mąstyti giliau. Mūsų protėvių mintys mums mažai žinomos, bet jų dvasinio gyvenimo atspindžiai mus pasiekia per tautosaką, dainas ir papročius. Ilgą laiką net mūsų vyresnioji karta buvo įtikinta, kad lietuvių dainos kurtos tik žemesniojo tautos sluoksnio atstovų – baudžiauninkų ir valstiečių. Ir daugelis tebemanu, kad tai tiesa. Norintieji labiau suniekinoti dainas ar pagrįsti savo teiginius apie jų menkavertiškumą kaip tik ir vadina jas kaimiečių dainomis. Sovietų laikais būdavo itin gerai vertinamos buitės, darbo dainų programos, o jau „mėšlavežio“ dainos galėjo komisijoms sukelti ekstazę. Reikia ir tas dainas išsaugoti, bet mūsų rankose, be grėblio, ir kardelis buvo. Nagrinėdama archyvinės bažnytinių metrikų knygas, įsitikinau, kad ponui priklausę žmonės neturėjo teisės be jo leidimo net parsivesti žmoną iš tolimesnio kaimo. O mūsų liaudies dainų berneliai joja per tris šimtus mylių, ten randa sau mergelę, Rygoje, Gdanske, Varšuvoje ar Krokuvoje perka šilko skarelę, parsiveža aukso žiedelius ir baltus perlalius, iš kelionės grįžta apsirengę „po raudonai“, blizgančiais čebatėliais žengia prie altoriaus. Dar ir mums aiškindavo, kad tai viso labo poetinis, svajonių sukurtas įvaizdis, pagražinanti simbolika. Žinoma, kai kuriose dainose simbolių apstu, visko neneigsiu. Bet... dukatėliai ir žvangančios talerėliai – ar juos taip pat sugalvojo tik mūsų močiutės, nes joms labai patiko šie žodžiai? O aukso kubkeliai, o šešiais žirgais kinkytos kariatės, o vaitaitė, prilygstanti karaliūnui, sidabro padkavėlės, stiklo langeliai? Ar mes lengvatikiai be savarankiško mąstymo, jeigu nesuprantame, ką turime? Nemenkinkime mūsų istorijos, gerbdami visus luomus, neatiduokime visko tik kaimui, nors ir labai jį mylėtume. Panašūs pamąstymai sklisdavo mūsų pokalbiuose, dainų prasmės aiškinimosi ir aptarimo metu. Gal ne visų akivaizdoje, gal keliese, pavakarojimuose mes su meile nagrinėdavome, ką veikiame, ko siekiame, ką gero gauname, ko dar norėtume.

Per gana trumpą mano buvimo tame ansamblyje laiką aš greitai atsigavau, noriai keičiausi, su džiaugsmu kroviausi visokias naujoves ir dvasinius turtus, kuriais dosniai dalijosi ansambliciai architektai restauratoriai ir ansamblio vadovas K. Kalibatas.

Daugelį gerų darbų K. Kalibatas darė nepastebimai, ne mūsų akivaizdoje. Vyresnieji turėjo savo kalbas, savo temas, savo pasisėdėjimus, pasivaikščiojimus besikalbant. Jam labai daug padėdavo ansamblio seniūnas architektas Jonas Kriukelis, istorikas Vytautas Umbrasas, architektas Žibartas Simanavičius ir kiti. Visko žinoti tada nebuvo

galima, o nežinant net ir geriau. Svarbu jausti pasitikėjimą. Dėl daugelio dalykų iki repeticijų jau būdavo susitarta su ansamblio vyrais, plačiai su visais net nediskutuojant. Man tai labai patikdavo. Aš labai mėgstu tokias vyrų savybes. Mums, merginoms ir moterims, darbų buvo pakankamai, nes ir ansamblio veidas, ir kokybė nuo mūsų labiau priklausė. Bet sunkesni darbai nepastebimai gulė ant vyriškų pečių. Aš tokio vyrų kilniadvasiškumo visada ilgiuosi. Kazimieras mums visiems suteikdavo pareigas. Pasipriešinti negalėdavai, nes už jo būdavo ir vieningų vyrų būrelis. Būtų gėda ko nors nedaryti, nesimokyti, nekonzertuoti. Buvo įteigiamas atsakingumas ir geros sporto komandos vienybė. Įkvepiantis „Žalgirio“ krepšininukų pasiaukojimas ir vienybė buvo būdingi ir kitiems garbingai susivienijusiems žmonėms. Gal tokie buvo laikai, juk susibūrėme neverčiami, jungiami aiškaus ir švento tikslo. Ir kiekvienas ansamblyje kažką veidavo. Vieni gražiomis raidelėmis ant smulkių popieriukų užrašydavo programas, kiti piešė afišas, rasdavo fotografų, dar kiti ieškojo tautinių drabužių, siuvėjų, brėžinių, medžiagų ar buvo atsakingi už dainų tarmės patikslinimą. Reikėjo ir tokių, kurie rūpinsis vaisių stalu per vakarones ar svečių priėmimą. O stalas turi būti gražus, su folkloro žmonėms pritinkamais indais ir patiekalais. K. Kalibatas mėgo grožį ir tvarką, jis laiku pagirdavo, bet visi tikrai stengėsi. Vengėme alkoholio. Tuo metu, mūsų laimei, plito noras tuoktis be svaigiųjų gėrimų, su tautiniais drabuželiais. Mes buvome pilni gražaus idealizmo. Ir daugeliui mūsų jis iki šiol dar nepradingo.

Šitame ansamblyje buvo seserys Margarita ir Teresė Vaitiekūnaitės. Margarita buvo lituanistė. Ji buvo nepamainoma organizatorė, daug darbų padarydavo niekam net neįtariant, nes nesigirdavo. Ji mirė smarkiai per anksti, nes labai negailėjo savęs Sąjūdžio ir nepriklausomybės atkūrimo metu. Argi Margarita galėjo ko nors gerai nepadaryti dirbdama LR Seime? Gal buvo iš tų, kurie niekada neatsisako sunkiai dirbti, o moteriškus pečius užgulusi našta buvo labai sunki? O jos sesuo Teresė Jurkuvienė buvo pirmoji mūsų ansamblio tautinių drabužių konsultantė ir kontrolierė, gana smarkiai mus kritikavusi, privertusi žiūrėti į tautinį drabužį itin rimtai, tapusi garsiąja tautinių drabužių specialiste, valstybinės tautinių drabužių kolekcijos darbo vadove. Manau, kad Kazimieras Kalibatas nemažai davė abiem Vaitiekūnaitėms. Tuo metu dar studentės Teresės baisėjimasis negražiais, netvarkingais tautiniais drabuželiais vertė mus pasitempti, nuolat mąstyti, ką galime pagerinti, nors kišenėse švilpavo vėjai, o parduotuvėse taip pat buvo tuščia. O Eugenija Venskauskaitė – tikrai K. Kalibato paveikta viena pirmųjų autentiškosios lietuvių choreografijos darbštuolių, ryžtingai

atsiskyrusių nuo sceninių šokių specialistų formuoto supratimo, pakreipusi mūsų etninių šokių rinkimo, fiksavimo, propagavimo ir mokymo darbus reikiama kryptimi. Ji surinko ir sutvarkė tiek daug šokių, žaidimų ir ratelių, kad juos naudojo ir tebenaudoja vėliau ją pakeitę specialistai. Vėliau atsirado pirmosios šokių ir ratelių knygelės. O juk repeticijose tie Eugenijos užrašai dažnai būdavo K. Kalibato išmėginami, aptariami, buvo pagiriama, skatinama didesniems darbams. Jis taip pat patardavo, kas kokių šokių gali parodyti, kas ką naujo surado, kurio ansamblio nauji šokiai ir rateliai yra labai vertingi. Deja, Eugenija taip pat mirė smarkiai per anksti, vos pradėjusi savo gražius darbus, kurie ansamblių vadovams praverčia dar ir dabar. Kiek daug gražių darbų per trumpą laiką buvo padaryta, nes šalia Kazimiero buvo lituanistės Birutė Jukonytė (mirė gana greitai po Nepriklausomybės atkūrimo), Nijolė Krikščiūnaitė-Norvilienė, architektai Žibartas Simanavičius, Jonas Kriukelis, archeologas Sigitas Lasavickas ir kiti.

Kai būdavo rimtesni koncertai ir renginiai, dirbdavome labai vieningai. Ir visiems visko pakakdavo, buvome draugiški ir paslaugūs. Su K. Kalibatu kūrėme naują folkloro ansamblio sampratą. Visiems mums norėjosi, kad ansamblis būtų ne tik gerai koncertuojantis kolektyvas. Norėjosi didesnės veiklos, nes budo supratimas, kad būtent per ansamblius, per jų daugumą ir per begalę artimai susijusių žmonių galima sutelkti milžinišką jėgą. Gal todėl K. Kalibatas kartais darydavo šiokių tokių nuolaidų kokybei, nes turėjo aukštesnių tikslų. Ansamblių mes supratome kitaip, o tokiai minčiai ne visai pritarė kitų ansamblių vadovai, folklorą kontroliuojančios kultūros įstaigos. Sovietinė kultūra buvo griežtai valdoma, viskam buvo taisyklės, kurių negalėjai nepaisyti. Žiūrint iš šių dienų, kiekvienas ansamblis buvo naudingas, bet buvo ir daug pavienių nesusipratimų, klaidų, brandumo stokos. Reikėjo daug darbo suformuoti supratimą, kas apskritai yra folkloro ansamblis. Net muzikai profesionalai buvo smarkiai sutrikę, daugelis nutolę nuo tikrojo lietuvių folkloro. Dainų ir šokių, vokaliųjų ansamblių, gamyklų ir kolūkių kaimo kapelių stilius buvo plačiai įsigalėjęs, o jų vadovai kartais imdavosi ir folkloro. Suprasti, kas yra tikras folkloras, kokia tikroji jo vertė, kas yra vertinga, o ko geriau atsisakyti, reikėjo mokytis ir jauną, ir seną, net daugelį vadovų. Reikėjo ir pasiginčyti, ir savotiškai pakariauti. Todėl nepaprastai vertinga tai, kad pats Kazimieras Kalibatas gerai suprato autentiško folkloro svarbą, skyrė, kas svarbiausia, turėjo ne tik supratimą, bet ir gerą nuovoką, skonį, buvo tvirtai apsisprendęs, galėjo konsultuoti ir kitus vadovus. Su savais, manau, jam taip pat tekdavo pasiginčyti, nes dėl autentiško folkloro ginčų pakako. Dar labai svarbu, kad tuo

metu buvo keletas valdžios jau pripažintų ir globojamų kolektyvų. Gal tų kolektyvų vadovai taip pat patirdavo visko, bet jų dalia buvo daug lengvesnė už K. Kalibato. Su tokiais kolektyvais, kurie nuo geresnio gyvenimo gana greit išpuiksta, o vadovai pasi-
jaučia tarsi daug pranašesni, Kazimieras Kalibatas gal net ir nesiginčydavo. Jų siekiai
skyrėsi. Vieni siekė kokybės aukštumų, stengdamiesi pasinaudoti nors minimaliu pa-
lankumu ir parama, o kiti, tokie kaip Kazimieras, siekė kuo daugiau žmonių sugrąžin-
ti prie nykstančių tautos vertybių, būrė didžiules šio kultūrinio sąjūdžio pajėgas, leido
žmonėms pasireikšti, surinkdavo patarimus, pageidavimus, kūrė planus, formavo ir
platino bendrus siekius. Tik nereikėtų suprasti, kad K. Kalibato kolektyvai buvo žemo
lygio, tikrai ne.

Ar mes iš karto gerai supratome mūsų vadovą? Ne, jokių būdu. Baimės ir atsar-
gumo mes turėjome. Būtume nesąžiningi sakydami, kad gerai neapsvarstydavome
kiekvieno žingsnio. Tas mūsų gyvenimo tarpsnis negalėjo būti gerai suprantamas,
mes nebuvo iki galo atviri vieni kitiems. Nebuvo galima viską atvirai kalbėti net
su pačiais artimiausiais žmonėmis. Baimė kaustė žmones, o jungė tik neabejotinai
gražūs ir kiekvienam šventi dalykai. Aš buvau gyvenimo mokyta, todėl tylėti jau mo-
kėjau. Visada turėjau gerai pagalvoti, ką galiu sakyti, kaip galiu kalbėti. Bet jaunystė –
kvailystė. Mes vis viena prikėsdavome visokių eibių. Gal buvo geri žmonės šalia, kad
išsisaugojom nuo didesnių bėdų? Aš turėjau tikslą neužkirsti kelio savo didesniems
darbams. Nemanau, kad buvau išskirtinė. Visi sąžiningesni, manau, elgdavosi taip pat.
Mes kartais net džiaugdavamės tyliai, bet suprasdavome vieni kitus iš akių. Saugo-
davome save, draugus ir bendrą reikalą, dėl kurio būrėmės. Su mumis, jaunesniais,
K. Kalibatas nesileisdavo į pavojingas kalbas, bet daug galėdavome suprasti tarp eilu-
čių. Nekalbėdavo apie tremtį, bet mes mokėmės tremtinių Juozo Averkos ir Emilijos
Zaukaitės-Kuzavinienos dainų. Sakydavo: „*Jie daug metų dirbo Sibire.*“ Arba – Šiau-
rėje. O mes juk supratome, kad ne Baikalo–Amūro magistralės statybose. Ateidavo
žinojimas, kad tai žiauriai nuo okupacinės valdžios nukentėję, bet nepalaužti žmonės.
Kazimieras mokėjo viską pasakyti taip, kad žinotum, bet niekas prie žodžių negalėtų
prikibti. Gerai pagalvojus, juk tai taip pat meistriškumas.

Laimė pamatyti daug gerų dainininkų, puikių ansamblių atėjo taip pat per K. Kali-
batą. Juozo Averkos šviesa, kuri mums neišblėso per daugelį metų, kuri mus tarsi pa-
žadino iš miego, labai suvienijo ir sujungė, – taip pat ansamblio vadovo nuopelnas.
Kazimieras, atsivesdamas J. Averką į PKI folkloro ansamblių, gerai žinojo, ką daro.

Juozo Averkos jubiliejinis vakaras Mokytojų namuose. Ketvirtas iš kairės – Juozas Averka, pirmas iš dešinės su tautiniais drabužiais – Kazimieras Kalibatas. Apie 1986 m. *Nuotraukos autorius nežinomas.*
Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo

Dainininkas ir džiūkų dainų pateikėjas, kilęs iš Marcinkonių (Varėnos r.) Dėdė Juozas, kaip jį tada pavadinau tarsi pagal Pupų Dėdės analogiją, veiklą ansamblyje pradėjo nuo manęs. Ir man jo labai reikėjo. Per vadovą Kazimierą kaip didelę gyvenimo dovaną gavau mokytoju drąsųjį jotvingių palikuonį, nepalaužiamą džiūkų kovotoją. Pirmajame koncerte aš jau dainavau „Oi šlaviau šlaviau margų dvarelį, laukiau seno tėvulio, iš kalnelio parainanc“. Mano ašaros džiūvo, nes aš jas į dainas sudėjau. Mano gyvenimo paveikėjas, mano didysis mokytojas, mano geriausias draugas, žmogus, man atstojęs mirusį tėvą – kokių tik žodžių nepririnkčiau, kalbėdama apie Juozą Averką. Bet „gavau“ jį tik per K. Kalibatą. Aš iki dabar esu įsitikinusi, kad J. Averka labai smarkiai paveikė ir patį Kazimierą, nes, man regis, Dėdė Juozas kai kurias idėjas subrandino daug anksčiau, o įgyvendino per K. Kalibatą. Jų bendradarbiavimas papildė ir sustiprino Kazimiero pasirinkimą. J. Averka, prieš ateidamas į šį kolektyvą, jau buvo lankęs ne vieną Vilniaus ansamblį, pelnęs daugelio jį pažinusių meilę. Ir visur jį Kazimieras vesdavosi kaip mokytoją, kaip padėjėją. Manau – ir kaip draugą bei bendramintį. Žinoma, Dėdė Juozas ir pats labai ieškojo galimybių suartėti su ansambliais,

nes dar Stalino lageryje buvo sau prisiekęs, kad grįžęs į Lietuvą visiškai pasiaukos tautos gynybai, etninės kultūros, kaip didžiausios atsparos nutautinimui, skleidimui ir puoselėjimui. Jis visada atkreipdavo dėmesį į tai, kad bet kurios okupacijos metu pirmiausia imamasi naikinti kalbą, etninę kultūrą, istoriją, tautos dorą ir papročius. Jis sakydavo, kad Stalino „universitetuose“, tai yra per 18 metų, praleistų lageryje ir tremtyje, išmoko suprasti, ką turės veikti sugrįžęs į Lietuvą. Žmogus, pažemintas ir nukentėjęs už tautinius dalykus, niekada nepasikeis, nes niekas neatleidžia pasikėsinimo į pačią žmogaus esmę. Aštuoniolika metų Sibiro kančių šito geležinio žmogaus ne tik nepalaužė, bet dar labiau sutvirtino, nes apsisprendimas didelėje kančioje, kada esi nekaltas, yra pats tvirčiausias. Daug vėliau J. Averka, kai jau buvo galima atvirai kalbėti, man pasakodavo apie K. Kalibato drąsą ir jų tarpusavio atvirumą, apie jam parodytą didelę pagarbą už iškentėtas kančias Lenkijos okupacijos metais ir lageryje, domėjimąsi Dėdės Juozo asmenybe, patirtimi, norą jam išsipasakoti, pasiguosti, pasitarti. Pagal amžių J. Averka tiko Kazimierui į tėvus, o man į senelius. Labai greit atsirado daugiau pasitikėjimo, malonaus mano ir J. Averkos bendravimo. Galiu prisipažinti, kad Kazimieras kartais pasiskųsdavo jam dėl mano sunkiai palenkiamo charakterio, nors kartais abu aptardavo tai krizendami, tarsi su pasitenkinimu, nes aš „užsispyrus kaip ožka“. O kaip neužsispirsi, jeigu man, nepalenkiamai lyrikei, siūlo dainuoti dainą „Ciba riba ažkelas karklalių griaužtų“. Nors ir gerai suprasdama folkloro dainos vertę, niekaip negalėjau jos padainuoti, nes man ne to norėjosi. Išgelbėdavo raudonskruostė ir apvalutė ansamblietė Birutė Jukonytė. Jai tik duok tokias dainas! Dieve, ir Birutė mirė gana greitai po Nepriklausomybės atkūrimo, dar labai jauna. O, ji palengvindavo man gyvenimą, padėdavo greitai išsisukti iš keblios padėties! Prisimenu Emilijos Kuzavinienės dainų programą, puikias mano mamytės gimtinės dainas. Aš noriai ir su malonumu jų mokiausi, bet ne visas pamėgau. Ir dabar moku tą „Ciba riba“, tik niekada nedainuoju. K. Kalibatas dėl to guodėsi Dėdei Averkai. O dabar aš, jau daugelį metų vadovaudama folkloro ansambliui, mielai ir pati jam pasiguosčiau kartais savo ansambliciuose atpažįstanti save ir apmąstanti, kiek ožkų ir ožių likimas vis pririša mano gyvenimo ganyklose. Ir kai susiduri su kokiais sudėtingesniais atvejais, skaudžiais ir negarbingais poelgiais, oho, kaip prisimeni ir kaip pagaili savo mokytojo Kazimiero! Tada prisimenu vadovą, mintyse atsiprašau, pasimokau iš praeities, patyliu, pakenčiu. O vadovo dalia dabar gana sunki, nes labai pasikeitė, sumenko žmonių tikslai, požiūris į ansamblį, folklorinės veiklos prasmingumo suvokimas taip pat pakito.

Negaliu atpažinti ir kai kurių pasikeitusių vadovų, ypač jų moralinio nuopuolio, tam tikro sceninio plėšrumo, konkurencijos, darbo etikos nepaisymo. Yra ir visai nusi-
gręžusių nuo etninės kultūros, netgi atvirai prieš ją pasisakančių. Jie niekad neturėjo
K. Kalibato ir J. Averkos dvasios. Tegu Dievas jiems atleidžia, gal dar praregės, nes vis
viena išgirs, kaip žmonės dabar apie juos galvoja. Teks nusivilti, nes mes dar nepratę
atleisti išdavysčių. Būtų gerai, kad neprarastų gero vardo.

Visuomenėje nelabai kas supranta, kad vadovams dabar reikia pasiekti tam tikrą
deramą lygį su žmonėmis, kurie dažnai neturi tokio supratimo ir pasiaukojimo, kokį
kažkada turėjome mes. Dabar ir rizikos tie žmonės nebepatiria, todėl nesuvokia, kad
retėjanti Lietuva stovi tarsi ant bedugnės krašto, kad šiandienos uždaviniams reikia
ypatingo susitelkimo, gilaus mąstymo, rimtumo ir labai rimto darbo. Mūsų tėvų ir se-
nelių karta mūsų nesuprastų ir mums neatleistų. Pinigų už dalyvavimą ansamblyje
negauna kaip ir seniau, tai ir mano, kad elgtis gali taip, kaip panorės. Juk laisvė! Ko-
mandiniai žaidimai išsikvepia ne tik čia, bet ir krepšinyje. Dabar krepšininkai laksto
po visą pasaulį, atiduoda mūsų krepšinio mokyklos patirtį. Iš pradžių tai atrodė kaip
didelės išdavystės. Bet visi pripratome, tik dabar jų laimėjimai pasidarė visai nesvar-
būs, nes nėra ankstesnio supratimo, kai buvo kovojama dėl Lietuvos. Ir ansambliciai
laksto iš „komandos“ į „komandą“. Ką ten ansambliciai, jau didelė dalis žmonių at-
sidūrė užsienyje ir negrįš, o mūsų valdžia dar pasidžiaugia, kad gerai, nes „parsiveš
naujos patirties“. Ir pati visko esu patyrusi, ir iš kitų vadovų dažnai visko išgirstu, to-
dėl galiu tvirtai sakyti, kad viskas menksta dėl idealų praradimo. Laimė, kurią teikia
kolektyvinis dainavimas, ansamblio vadovo gyvenime nebūna tokia didelė, kaip at-
rodytų. Labai vertinu žmones, kurie rimtai žiūri į etninę kultūrą, lieka ištikimi tau-
tinėms vertybėms, bet šiandien jau pasitaiko ir daug tokių, kurie nesuvokia, ką ir dėl
ko jie daro. Ansamblyje gali patirti visko: ir žmonių meilę, ir neapykantą, ir pagarbą, ir
norą pakenkti, ir supratingumą, ir visišką tuštybę. Pasiiekti, kad žmonės, kurie negauna
jokio atlygio, šiandien būtų tvirti kaip anuomet, kad būtų apsisprendę, sąmoningi ir
dori, kad paklustų vienijami aukštesniems tikslams, labai nelengva. O jau kur dingo
anų laikų vyrai, tai man didžiausias galvosūkis. Mūsų šiandienos gyvenimas, jeigu
žmones valdytų aukštesnis sąmoningumas, reikalautų, kad etninę kultūrą išmanytų
kiekvienas vyras. Deja. Todėl K. Kalibatas nusipelno dar gražesnių mūsų atminties
žodžių, nes jis rodė puikų asmeninį pavyzdį ir į folklorą atvedė daug gabių vyrų, kurie
ištikimai tęsia jo darbus.

Nebuvo lengva mūsų vadovui. Kartais mūsų Kazimieras mums atrodydavo keistas ir nesuprantamas. Apšnekėdavome, kad laksto po ansamblius, įkuria juos, suranda daug puikių žmonių, juos tarsi kokį motoriuką užveda ir tuoj pat palieka. O rodos, tokius žmones sutelkė! Bijojome, kad jis tarsi juos iškėlė, išryškino ir paliko be apsaugos. Surasdavo vietoj savęs kitą žmogų, dažniausiai savo mokinį, bet ne visada jam taip pat gerai sekdavosi. Ansambliciai, netekę mylimo vadovo, kartais jausdavosi gana prastai, kai kurie išsilakstydavo. Gyvuodavo tik tie kolektyvai, kurie buvo pilni didelių asmenybių. Mes aptarinėdavom Kazimiero elgesį, kartais nesuprasdavome. Būdavo ir baimės. Kartais kas mesteldavo: „*Gal koks saugumietis, jeigu taip daro?*“ Bet visi greitai tarsi susigėsdavome, nes labai jau nuoširdžios būdavo Kazimiero akys, švelnūs žodžiai ir gražūs darbai. Tokių saugumiečių nebūna. Vėliau išsišnekėjau su J. Averka, jis daug ką man paaiškino. Aš dabar viską jau gerai suprantu, esu spėjusi apie tai pasikalbėti ir su pačiu K. Kalibatu. Jis tiesiog netilpo ansamblio vadovo rėmuose, nes buvo tikras folklorinio judėjimo vadovas ir formuotojas. Žinoma, daugelis norėtų tokio vardo, daugelis gal save tokiu ir laikė ar laiko, bet gerai pagalvojus, šioje srityje bene didžiausi nuopelnai priklauso būtent K. Kalibatui. Jis neieškojo garbės, jam nereikėjo jokių titulų, jo nerėmė nei partija, nei komjaunimas. Miesto kultūros skyrius taip pat nerodė didelio prielankumo kukliam žmogui. Jis visada savo nuopelnus lengvai atiduodavo kitiems. Jis dirbo labai tyliai, nedeklaruodamas savo tikslų žodžiais. Kalbėdavo aiškiai, bet nedaug, gerai apgalvojęs. Pasiaukojamai dirbo, norėdamas rezultato, visai užmiršdamas save. Jo nesuprato šeima, gal nesuprasdavo ir jo kolegos iš profesionaliosios muzikos srities. Juk jis buvo puikus pedagogas, puikus muzikantas, jam puikiai sekėsi, o aukojosi dėl jiems mažai suprantamų dalykų. Ir tai, kad K. Kalibatas šventai tikėjo savo darbo folkloro labui prasmės šventumu, daro jį itin didelį. Belakstydamas po Vilnių, vienu metu turėdamas po kelis kolektyvus, jis įsuko mus į milžinišką judėjimą, kūrė kolektyvus kaip Sąjūdžio grupeles. Turėti vieną ar porą kolektyvų ir jiems gerai vadovauti, gal ir neblogai, darbštumas ir pastovumas yra pagarbos verti dalykai. Bet suprasti, kad daug daugiau gali pakeisti, jei tų kolektyvų bus pilna Lietuva – tai geniali mintis ir folkloro sąjūdžio užuomazga. Vienus kolektyvus pastatęs ant kojų, Kazimieras tuoj pat steigdavo kitus, vėl kam nors atiduodavo, vėl sukurdavo naują. Jis nuolat ieškodavo naujų gabių žmonių, kuriuos skatindavo, jei tik pajėgtų, vadovauti vienam, o sumanesnius ir keliems kolektyvams. Jo veiklos metodai buvo perimami, sparčiai plėtėsi, nes į tą darbą įsijungdavo vis daugiau naujų žmonių. Lietuvos folkloro sąjūdis

Ateina PKI ansamblio vadovas Kazimieras Kalibatas. Prieš koncertą „Visų amatų dienoje“ Vingio parke 1983 06. Nuotraukos autorius nežinomas. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo

Varėnos rajono Marcinkonių kaimo Rasos šventėje Kazimieras Kalibatas su nežinoma šokėja 1983 06 25–26 d. Nuotraukos autorius nežinomas. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo

tapo pavyzdžiu latviams, estams, net rusai – ir tie gėrėjosi tuo, kas pas mus vyksta. Ir visi buvome draugiški, neišpuikę, dalijomės patirtimi su visais, kam jos reikėjo.

Prisimenu jį tarp kitų vadovų. Kad nors kartą būčiau išgirdusi, kad jis pasigyrė, pasididžiavo savimi! Atvirkščiai, daugiau patylėdavo, kad niekas jam kelio nepastotų, kad netrukdytų dirbti. Jis mokėdavo suvesti kolektyvus, paskatinti draugystę, o ne konkurenciją. Aukodavo savaitgalius ir vakarus, poilsį, sveikatą, šeimą, bet ne dėl asmeninės garbės. Jis tesėjo jaunystėje Dievui duotą pažadą. Ir jeigu mums neužteks išvalgumo suprasti, kodėl ir dėl ko reikėjo taip aukotis, tai mes mažą ką galime suprasti apskritai, nes niekada nesuvoksime didelių dalykų. Mes privalome nuolat gilintis į savo valstybės istoriją, aiškiai matyti, kada ir kokiomis aplinkybėmis tauta nyksta, kada atsigauna, kokie procesai ją gaivina aralina, kokios asmenybės jai daro įtaką, kaip jie veikia, kokie jų veiklos metodai veiksmingi, kaip jie elgėsi, kai reikėdavo gelbėti valstybę ar tautą. Kai tik atsipalaiduodavome, negyvendavome savo protu, kai tik

Rasos šventė Marcinkonyse 1983 m. Kazimieras Kalibatas priekyje. Nuotraukos autorius nežinomas.

Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo

smukdavo tautos dora, kai tik palinkdavome nuo nepalankaus vėjelio gūsių, tuoj patekdavome į didelę istorinę bėdą. Dabartinis nuogų užpakalių laikas, tikros meilės ir meilės vaisių išsižadėjimas – jau ne nepalankus vėjelis, tai uraganų uraganas, galintis nušluoti mus visus. Labai nesunku pastebėti, kad visos mūsų tautai labiausiai nusipelnusios asmenybės, mūsų tautos gelbėtojai – visi buvo tautosakos rinkėjai, kalbos gerbėjai, daug prisidėję prie etninės kultūros kaupimo, puoselėjimo ir deramo vertinimo. Mūsų pirmieji atkurtos valstybės prezidentai, kariuomenės vadai, mūsų kariūnų mokytojai Karo akademijoje – visi jie buvo už tautos dorą ir etninę kultūrą. Mūsų prieškarinio mokytojai! Juk jie įkvėpė mūsų partizanus. Dabar jau turime puikių knygų, kuriose galime rasti daug faktų, kuriais galima paremti tai, ką rašau. Manau, kad tas nuostabus mūsų didžiųjų žmonių pavyzdys labai paveikė ir Žiemgalos vaiką K. Kalibatą. Dvasinis tyrumas ir paprastų žmonių pasiaukojimas ir ateina iš ten – iš etninės kultūros, kurios negalėjo išsižadėti nė vienas doras žmogus, ar būtų likęs dirbti žemę, ar būtų tapęs gydytoju, mokytoju, ar gimdytų ir augintų tautai dorus vaikus, tautos gyvybingumo tęsėjus.

Dabar prieš tautinę kultūrą ne vienas užsimoja vos ne aršiau stribo pokario metais. Žmonės arba nebrandūs ir tamsūs, arba piktavaliai. Nebrandžius reiktų mokyti, o piktavalius įsidėmėti. Jeigu jie tokie šiandien, tai pavojaus valandą išduos pirmieji. Šie bespalviai žmogeliai bet kada gali virsti jiems patogesnės spalvos chameleonais. Prieš motiną ir prieš tautą geras žmogus neužsimoja. Naujų „Jedinstvo“ išperų jau netramdo demokratinė spauda, dažnai tokių išpuolių sulaukiame būtent per žiniasklaidą. Kultūrinis išprusimas menksta. Priaugo neskaitančių, nesidominčių, bet labai savimi pasitikinčių žmonių. Manau, kad sąmoningai priauginta, juk sąžiningai valdant taip negalėjo atsitikti. Tiesiog taip negali būti, neįmanoma.

Kartais galvoju, kaip dabartį ištvirtų Juozas Averka, ypač jeigu jam dabar būtų tiek metų kaip anuomet. Ir jeigu vėl turėtume jauną ir sveiką Kazimierą Kalibatą. Ką jie mums patartų, ko jie mus mokytų šiandien? J. Averkai Kazimieras buvo savas ir brangus. Jie turėjo daug bendra. Kai Kazimieras išvyko iš Vilniaus į tėviškę slaugyti sergančios mamos, aš intensyviai bendravau su Dėde Juozu. Žinoma, pokalbiuose dažnai dalydavomės mintimis ir apie Kazimierą, apie PKI ansamblių anais laikais. Jis sakydavo, kad jam niekur nebuvo taip gera kaip PKI ansamblyje. Labiausiai jis džiaugdavosi 1983 metų Rasos švente Marcinkonyse. Tai buvo dažniausiai prisimenamas džiaugsmingas gyvenimo įvykis, kuriame J. Averkai teko didžiausias vaidmuo. Jis mus

Kazimieras Kalibatas suorganizavo ekspediciją į Švenčionių rajono Adučiškio apylinkę. Daugiausia medžiaga buvo rinkta Antanų kaime. Aš pati negalėjau dalyvauti ekspedicijoje dėl darbo. Iš ekspedicijos surinktos medžiagos mokėmės dainų, ratelių, instrumentinės muzikos, buvo parengta Adučiškio krašto programa. Nuotraukoje ansamblio vadovas Kazimieras Kalibatas sėdi ir klausosi labai gero muzikanto Juozo Belejūno (gim. 1900), kurio grotą muziką dabar kartoja daugelis folkloro muzikantų. 1983 06 04. *Henriko Bagdonavičiaus nuotr. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo*

visus vežėsi į savo gimtinę, į kaimą, už kurio išlikimą jis kovojo, kuris žiauriai pakeitė jo likimą. J. Averkos sugrįžimas į gimtinę kartu su dideliu būriu dainuojančių vilniečių darė įspūdį ir jo gimtojo krašto žmonėms. Daugybė nežinia iš kur apie šventę sužinojusių žmonių mus ir džiugino, ir trikdė. Žmonių buvo kaip gerame Sąjūdžio mitinge, gal Marcinkonys jų niekada tiek neregėjo. Mes patys nesitikėjome būrių nepažįstamų žmonių. Buvo nuostabus oras, buvo labai džiugi nuotaika, buvome labai susitelkę ir gerai viskam pasirengę. Marcinkonių etnografinis ansamblis tuo metu buvo stiprus, ypač daug gerų dainininkų buvo vyriausioje kartoje, kurios jau netekome. O tada jie lengvai lakstė po Dzūkijos pieskynėlius ir nemiegojo su mumis iki ryto. K. Kalibatas mus rūpestingai ruošė šiai šventei. Jis diegė mintį, kad mes vieni niekada nebūsime labai reikšmingi, kad mums gerai seksis tik tada, jeigu gerbsime vietinius, glausime kiekvieną, norintį švęsti ir dainuoti.

Ir tai pasitvirtindavo visada, ne tik Marcinkonių Rasose. Po kiekvieno koncerto dar būdavo pasidainavimai, šokių vakaronės. Mes žmonių nedalijame nei pagal įgūdžius, nei pagal amžių. Jaunimo būdavo daug, bet vyresnieji ilgai vakarodavo kartu. Jautėme didelį bendrumą ir džiaugsmą, matydami kiekvieną. Kazimieras skatino gražų elgesį. Bet tuo metu jau buvo ir kitokių pasikeitimų. Tapo įprasta, kad kai kurie kolektyvai, kad geriau dainuotų, sustodavo ratu, net susiglausdavo pečiais ir patenkinti dainuodavo, o tu žiūrėk į jų nugaras ir jauskis trečiarūšis. Juk Kazimieras puikiai suvokė, kad tokiu būdu lengviau dainuoti, bet jis mus griežtai persergėjo nuo tokio elgesio, nes, jo manymu, tai didelė nepagarba aplink esantiems žmonėms. Todėl visur, kur tik mes dainuodavome, prie mūsų prisijungdavo daugybė žmonių, o mes nenutildavome iki aušros. Privalėdavome ne tik džiaugtis, bet ir išlaikyti tuos žmones greta savęs, kad daina sektų dainą, o galva mikliai parinktų kitą ir būtinai tinkamą bendrai dainuoti. Taip formuodavosi minios iš paskos sekančių žmonių. Garsesni ansambliai imdavo tarsi varžytis, stengdavosi pasipuikuoti retesne daina, bet ir jie greitai atlėgdavo – pagaudavo visuotinis dainavimo džiugesys. Mes nepuldavome viduryje dainos ginčytis, kieno dainuojamas variantas yra gražesnis, o Kazimieras neužmiršdavo pasakyti gero žodžio, patarti, pamokyti, ką daryti, kad kitą kartą viskas būtų dar geriau. Taip K. Kalibatas daugino dainuojančiųjų būrius, džiaugėsi kiekvienu, kurio akyse dainos įžiebėdavo meilės ugnelę.

Kazimieras mokėdavo supažindinti kolektyvus, paskatinti draugauti, rengti bendrus koncertus, šventes. Tada dar nebuvo mados pervilioti žmones iš vieno kolektyvo į kitą. Vadovų dorumas buvo tvirtesnis nei dabar. Žmonės noriai mokė vieni kitus šokių, kartu dainuodavo ir nesipiktindavo, jeigu gana greitai išgirdavo, kad kitas kolektyvas jau šoka „jų šoki“. Buvo kitoks požiūris, kitoks tikslas, nes norėjosi, kad visi viską mokėtų, o ne konkuruotų. Dabar viskas pakito, folkloro įstaigų specialistai, atsakingi už metodinę pagalbą folkloro kolektyvams, beveik visi turi savo vadovaujamus kolektyvus, be jokio varžymosi daro, ką nori, ir dar sėdi apžiūrų komisijose. O senoji vadovų karta tik gūžčioja pečiais, nes nėra net ką sakyti. Ir nieko čia nepakeisi. Kartų elgsenos skirtumai labai ryškūs.

O bendruose renginiuose, kuriuos sumanydavo K. Kalibatas, būdavo tikrai smagu. Pavyzdžiui, pamokydavo Emilijos Kuzavinienės dainų, o paskui pasikviesdavo jos repertuaro atlikimo „profesionalus“ – Elektrografijos instituto folkloro ansamblį „Sadauja“. Žinoma, tas „pradinukų“, pasimokiusių sutartines tik mėnesį ar du, giedojimas

Adutiškio ekspedicijos dalyviai Antanų kaime su vietos gyventojais 1983 06 04. Centre muzikantas Juozas Belejūnas. Greta sėdinti kairėje moteris – nežinoma, dešinėje stovinti – nežinoma. Iš kairės apačioje lituanistė studentė Birutė Jukonytė (mirusi), Zina Turlaitė-Arlauskienė (PKI) – mirusi, viršuje pirmas iš kairės – PKI architektas Žibartas Simanavičius, nežinoma moteris su skarele, Saulius Skrebė (PKI), nežinoma moteris, nežinomas vyras, nežinoma moteris. Iš dešinės apačioje Aušra Sidaraitė (PKI) – mirusi?, stovi archeologas Sigitas Lasavickas (PKI) – miręs, Regina Virganavičiūtė (PKI) – mirusi, Kazimieras Kalibatas, jau minėta nežinoma moteris. *Henriko Bagdonavičiaus nuotr. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo*

gal sukeldavo kai kurių „Sadaujos“ žmonių nepasitenkinimą, bet jie pamatydavo, kad solidžioji Emilija jau glaudžia naujokus prie savęs ir labai nepeikia, nes tai jos gimtinės, jos giminės dainos, ir šnairavimas tarsi ištirpdavo. Tegu plinta sutartinės, tegu gyvuoja! Mes dar neturėjome pikto konkuravimo jausmo, todėl buvo taip gera. O Kazimieras kad ir matydavo nelengvą pradžią, bet mokėdavo įteigti, kad viskas bus gerai, kad viską mes galim ir viskas mums pavyks.

Ansamblyje buvo daug įdomių žmonių. Net sunku suprasti, kaip jie atsirasdavo, kada išeidavo. Bet buvo ir ryškių asmenybių, ant kurių pečių daug kas laikėsi. Kai kurie žmonės šliejosi prie ansamblio kaip jo globėjai, nes jiems gera būdavo būti kartu.

Kazimieras Kalibatas greta nežinomo asmens 1983 m. „Skamba skamba kankliai“ festivalio metu Vilniaus universiteto Didžiajame kieme. *Henriko Bagdonavičiaus nuotr. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo*

Smagu prisiminti archeologą Sigitą Lasavicką. Didelius darbus dirbo, daug nuveikė, turėjo milžinišką patirtį, mokėjo gražiai pasakoti. Bet labiausiai laukėme, kada Sigitas atlaisvins savo fantazijos varžtus ir mes visi kartu su jo laisvomis mintimis pradėsime klajoti po antikos pasaulį, dairysimės, kur klajojo graikai ir romėnai. Įsismaginęs S. Lasavickas deklamuodavo senąją graikų kalbą „Odisėją“, nors mes nesuprasdavome nė žodžio, bet klausėmės išsijoję ir gėrėjomės, nes visi buvome skaitę ne tik šį antikos kūrinį. Ne viskuo tikėjome, bet tą jo fantazija savotiškai užkrėsdavo, pradėdavai mąstyti, kad ir Lietuvai ne šimtas metų. Dabar pagalvoju, kad negerai, kai žmogus neturi drąsos fantazuoti, svajoti. O S. Lasavickas savo „praities paveikslus“ kartais nutapydavo labai tikroviškais

spalvomis. Archeologijoje jis yra daug dalykų atspėjęs stublinančiai tiksliai. Jo bute gyveno ir Tadas Šidiškis su žmona Irma. Mes kartais susirinkdavome ten išgerti arbatos ir laisviau pasikalbėti. Tadas visada visus skatindavo keliauti, savo akimis pamatyti Lietuvos grožį, praplėsti akiratį, nes kokie gi mes folkloristai, jeigu nebuvo kur nors ant Ladakalnio viršūnės.

Dabartinė švietimo sistema man ne visai gerai pažįstama, bet jos vaisiai apgailėtini. Vyresnieji, sovietmečiu mokslus krintę, taip pat nenoriai šviečiasi. Maža gerų praregėjimo pavyzdžių, bet pasitaiko. Mes visi tik savo tautos praities pažinimo pirmokėliai. Tada visi nuolat mokėsi, labai daug skaitė, keitėsi žiniomis. Tai buvo įprasta, todėl visi susirasdavo naujų žinių, vieni kitus ko nors pamokydavo.

Laukdavome „Skamba skamba kankliai“ festivalio. Kada mus kas nors mėgina apkalinti visokiais nacionalizmais, tai yra labai nedora ir piktybiška. Nė vienas, mylintis savo tautą, įsivainęs jos vertybes, netampa blogu žmogumi. Jis ir kitą, kitos tautos

žmogų už tai pagirs, juo pasigrožės, net ir iš jo mokysis. Mūsų tauta, kol niekas nesibrovė į mūsų gyvenimą ir mūsų nekiršino, gražiai sutarė su savais kitataučiais, nes laikėsi mūsų papročių, kurie draudė niekinti bet kokį žmogų, kad ir kas jis būtų. Mums reikalingi tarptautiniai festivaliai ne tik tam, kad gerai pasirodytume. Pažiūrėkit, kaip mes godžiai tyrinėjame kitų tautų dainas, šokius, papročius, kulinarijos receptus ir kitus išskirtinius dalykus. Jeigu žinai, kas esi, tai labai domėsi, kas yra kitas. Pats norėsi pagarbos, tai gerbsi ir kitą. Tai nerašyti įstatymai, kurių amžiais laikėsi mūsų tauta. Jeigu šitų savybių neturėsime, tai kaltinkime etninės kultūros praradimą. Dirbdami savo tautos etninės kultūros labai galime ir save, ir visą pasaulį keisti į gera. Reikia apsiginti nuo neteisingų ir žlugdančių etikečių klijavimo mūsų tautai ir etninei kultūrai. Tad netingėkim, švieskimės, mokykimės, būkime atsparūs neteisingiems kaltinimams ir Lietuvos juodinimui. Juk pasaulyje tampame mažuma. Reikalaukime savo teisių, kol mūsų dar neįtraukė į nykstančių tautų „Raudonąją knygą“.

Anuomet visiems parūpo turėti autentiško folkloro kolektyvų. Ir kas prieš juos išsižiodavo, iš karto buvo įtartinas. Žmonės gana greit tobulėjo, mokė vieni kitus, gerbė ir mylėjo tuos, kurie tautos turtų nebuvo praradę, o sąmoningai juos kaupė ir puoselėjo. Atsirado ne tik ansamblių, bet ir kitokia etninės kultūros veikla. Mūsų dainos, tautos muzika, dainose išlikęs senų laikų žodis išsprūdo tarsi paukštis iš narvelio ir per jaunąs, išsilavinusias ir išdidžias galvas, per drąsių širdžių liepsną perėjo ir apsisvalė, per bundančią tautą pakilo į himno, maldos aukštį.

Iš kur tas K. Kalibato šviesumas? Meilė tėvams, savo giminei jį charakterizuoja kaip itin kilnios dvasios žmogų. Kalibatų šaknys nuo Kavarsko. Jeigu ne sovietų okupacija, šios giminės kilniais darbais galėtume džiaugtis dar labiau. Kai garsusis Pranas

Kazimieras Kalibatas su moldavų ansamblio šokėja per baigiamąjį „Skamba skamba kankliai“ festivalio koncertą Kutuzovo (dabar S. Daukanto) aikštėje 1984 05 27. *Henriko Bagdonavičiaus nuotr. Iš Laimos Purlienės asmeninio archyvo*

Kalibatas, kaip mylintis sūnus, nuo gimtosios trobos slenkščio nutiesė šaligatvį, kad tėvai, eidami į bažnyčią, kojų nesusipurvintų, tai supranti, kokias savybes praradome, kas mūsų žmonėms anksčiau buvo būdinga. Per šitą mylintį sūnų, per jo meilę saviems, jauti, kodėl tos meilės pakako ir saviems, ir svetimiams. Kaip apsauga ir meilė savam kraštui dar ir šiandien už visus aukščiau iškilęs Kavarsko kryžius, dar spindi, kaip meilės savam kraštui ir visiems, kurie jame gyvena, įrodymas.

Mūsų tauta neteko meilės sau, savo artimiesiems, savo kraštui. Tauta smarkiai kankinama ir demoralizuojama, bet dar gyva. Per dainą, per pasakas, per savus papročius dar matome ir kitokią Lietuvą. Kas turi karalių delnus, tie saugos Lietuvą, kaip M. K. Čiurlionio karaliai. Lietuvą nesuterštą, Lietuvą kaip pasakoj, kaip partizanų pasiaukojimą, kaip tremtinių Tėvynės meilę, kaip Dievo baimę ją išduoti. Ir mes dar turime gyvo pasitikėjimo, kad tikras Lietuvis dar gyvas. Dar tikimės, kad vėl gims vaikai, kad motinos augins juos ir mylės. Mes negalime prarasti vilties. Tas mus apėmęs slogutis, tas nerimas dėl tautos ateities neturi mums trukdyti. Lietuva vėluoja pažinti save, bet didelės, galingos valstybės taip pat degeneruoja. Jeigu mes nesėdėsime išsizioję ir gelbėsime, gal dar ne viską prarasime.

Bet gana greitai ištekėjau. Nustojau lankyti ansamblių, po metų pagimdžiau pirmąjį vaiką. Išsiskirstė ir mano draugės, nes mokslai jau baigti, o paskyrimai ne vien Vilniuje. Paliko ansamblių ir K. Kalibatas. 1985 m. jis pradėjo vadovauti Mokytojų namų folkloro ansamblui (vėliau „Krivūlė“). Kviečiama Kazimiero ne kartą užbėgdavau, vėliau mane dar dažniau kvietė, netgi norėjo įkalbinti vadovauti šitam ansamblui, bet aš jau neprilipau prie naujų žmonių, nors jų buvo daug ir kai kurie man labai patiko. Kartais Kazimieras paskambindavo ir paprašydavo nors valandai jį pavaduoti. Vyrus dar pajėgiau šio to išmokyti, o moterys mane sutikdavo gana aršiai: „*Mes turim savo vadovą ir mums tavęs nereikia.*“ Kadgi jos būtų žinojusios, jog man net minties nekilo joms vadovauti, tik Kazimiero negalėjau neklausyti, nes jaučiausi iš jo daug gero gavusi, tai kaip nepadėsi, jeigu prašo. Apskritai niekada net neįsivaizdavau, kad gali tekti dirbti ansamblio vadove, nors man tokią mintį piršo ir Kazimieras, ir J. Averka. Žinoma, aš tik juokdavausi, nes už viską labiau norėjau būti mokoma. Dėl sveikatos mano balsas silpo ir keitėsi. Dėdė Juozas klausdavo: „*Vaikeli, kas gi pasidarė tavo balsui, kodėl jis taip pasikeitė?*“ Na ką, gyvenau kaip Anderseno Undinė ir stengiausi su tuo susitaikyti.

Lietuva judėjo krutėjo, o aš auginau atžalas. Po kurio laiko sugrįžau į folklorą, per patį folkloro Sąjūdžio kilimą. Su K. Kalibatu vėl matydavomės. Kartu kūrėme Lietuvių etninės kultūros draugiją. Žmonės buvo aistringi, emocingi, kaip ir pats laikotarpis, bet mes gražiai sutarėme. Kazimieras buvo dalykiškas, tylus, kalbėjo konkrečiai. Jis vis siūlydavo idėjas dėl mokyklų ir regionų, ypač dėl savo Žiemgalos. Ir manau, kad jo nuopelnai savo kraštui buvo itin dideli. Tuo metu pradėjau dirbti Lietuvos liaudies kultūros centre (dabar LNKCC), folkloro skyriuje. Rodės, kad kabinete buvo vos ne antroji Sąjūdžio būstinė, nes žmonės rinkosi iš visos Lietuvos. Dirbome iki vėlumos, negailėjome ir savaitgalių. Visa Lietuva budo, kiekvienas sąžiningesnis dirbo iš peties. Buvome vieningi, nors grėsmės nuojauta buvo akivaizdi. Darbo buvo daug, net nelikdavo laiko gražiai popierius sutvarkyti, nes norėjosi kuo daugiau padaryti. Toks krūvis per patį sunkmetį! Aš dar niekad nebuvau patyrusi tokio vargo ir tokio džiaugsmo, kad galiu būti naudinga. Suplyšusiais batais, alkani, vilkini kelionėms netinkamais drabužiais, palikę šeimas lakstėme po Lietuvą, skubėjome. Už jokių pinigų tų dienų pasiaukojimo ir entuziazmo nenusipirksi. Rūpinomės filmuoti pačius geriausius dainininkus, muzikantus, šokėjus, tautodailininkus, maisto gaminimą, liaudies medicinos žinovus, pasakojimus apie partizanus, tradicines katalikiškas giesmes ir daugelį kitų dalykų. O daugelis „gudresnių“ dabarties žvaigždžių tuo metu „siuvo džinsus“ ir vežė parduoti į Rusiją. Į tą „siuvo džinsus“ galima su ironija sudėti viską, nes jie tuo motyvuoja savo turtų atsiradimą.

K. Kalibatas kartais turėdavo puikių pasiūlymų, dažnai pasikalbėdavome. Nuo pat ryto kabinete vykdavo nuostabūs pokalbiai su ansamblių vadovais, mokslininkais, filosofais. Tame pačiame kabinete būdavo Vytautas Musteikis, Kazimieras Kalibatas, Norbertas Vėlius, Vacys Milius, Angelė Vyšniauskaitė, Krescencijus Stoškus, Arvydas Šliogeris, Aleksandras Žarskus, Algirdas Patackas, Jonas Trinkūnas, Evaldas Vyčinas ir daugelis kitų, visų išvardyti net neįmanoma. Lengviau būtų pasakyti, kas neateidavo, kas neskambino, kas prie bendrų darbų neprisidėdavo. Visi nenusakomai skirtingi, bet nė vienas prieš etninę kultūrą neužsimojęs. Mūsų neįvardyta „partija“ buvo labai vieninga, gebėjome gilintis tik į tai, kas mus jungia, todėl buvom stiprūs. Gal šie žmonės pradėjo nesutarti daug vėliau, bet aš jau tada nebedirbau. Buvau su jais pačiu gražiausiu laiku.

Laimė sulaukti Kovo 11-osios teko mums kaip didžiausia gyvenimo dovana. Ir vėl visi buvome vieningi. Paskui Sausio 13-oji. Netekčių buvo daugiau, ne apie visas

žmonės kalba. Kas prarado neišnešiotą kūdikį, kas mirė visiškoje jaunystėje, nes netikėtai širdis neatlaikė, kas ligą įsitaisė. Klausdavome vienas kitą, ar matei gyvą tą ar aną. Darbų buvo tiek daug, kad kai kuriuos rečiau matydavome, todėl net išsigąsdavome. Bėgo laikas ir Kazimierą kartais pamatydavau labai pasikeitusį. Eidavo panarinęs galvą, nuošaliai, atrodė, kad net nemato, kas šalia eina. Sunerimau ne kartą, nes niekada anksčiau nematydavau jo tokio. Pasirodo, kad sunkiai išgyveno nesutarimus šeimoje, o ir mamos sveikata labai menko. Kartais būdavo nejauku: „*Kodėl jis toks? Gal ko pyksta?*“ Paskui išgirdau, kad paliko Vilnių, apsigyveno Pakruojo rajone. Buvo labai gaila, nes atrodė, kad tokių žmonių dabar reikės vis daugiau.

Kai palikau Lietuvos liaudies kultūros centrą dėl dukrytės, nutolau nuo folkloro, dainavau skusdama bulves, dainavau sau ir vaikams. Daug skaičiau, mokiausi. Bet pasaulis tarsi nutolo nuo manęs, tarsi būčiau pati kur išvykusi. Iš tokio intensyvaus bendravimo patekau į tylą, ramybę, mažai su kuo susitikdavau. Praėjo nemažai metų ir netyčia iš kažko išgirdau, kad K. Kalibatas pateko po mašina. Kažkas pasakė: „*Jį surinko iš gabalų ir vėl sudėjo.*“ Buvo neramu, labai parūpo, bet neturėjau nei jo adreso, nei telefono numerio. O dar kažkas patarė nieieškoti, nes nepavyks pabendrauti. Susitikome ir pasikalbėjome tik per bendradarbio kompozitoriaus Leono Pranulio laidotuves 2008 m. rugpjūtį. L. Pranulį labai gerbiau dėl gražaus elgesio, kuklumo, mūsų mintys ir įvykių vertinimai dažniausiai sutapdavo, o vienijo patriotizmas. Kartą gerai prakalbau apie K. Kalibatą, bet dar nieko nežinojau apie Leono ir Kazimiero draugystę. L. Pranulį labai nudžiugino, kad aš labai vertinu jo draugą ir visada liksiu jam dėkinga. Lieknas, visada pasitempęs, energingas, mandagus – toks buvo mano vyresnysis kolega, todėl sunku buvo patikėti, kad jo jau nebėra. Ir štai, sėdime kartu su Kazimieru autobuse, ilgai nesimatę važiuojame paskui L. Pranulio karstą. Kazimieras man pristato savo žmoną Leonorą, meiliai ją vadindamas Levutyte. Ir aš aiškiai matau, kad ta moteris dabar tarnauja jo angelu sargu. Sėdim, ramiai kalbamės, jis gražiai pasakoja apie savo velionį draugą ir save, dalijamės prisiminimais. Bet autobusas sustoja prie Karveliškųjų kapinių, man įprastas ir ramus Kazimieras kažkur išnyksta, o vietoj jo stoji neramus žmogus, aktyviai reikalaujantis, kad jam duotų tą gėlių krepšelį, kurį jis pats išrinko savo draugui, o kiti jam netinka. Jo Levutytė meiliai jį kalbina, jis aprimsta ir tyliai žingsniuoja šalia jos. Per kelias minutes suvokiau, kad įvyko tragedija, kad ši žmogų ištiko baisi nelaimė, kad be tos jam likimo dovanotos moters jis neišgyventų. Paskui buvo knygos apie J. Averką pristatymas Šventos Onos bažnyčioje Vilniuje.

Jis atėjo manęs pasveikinti, pasakyti žodį apie savo bendražygį. Kalbėjo gražiai, sklandžiai, bet gailiai verkdamas. Klausėmės jo ir patys nesulaikėme ašarų. Mes dažnai net nesuvokiame, ką mes reiškiamo ligos ištiktiems žmonėms. Kartais išsigastame, suabejojame, ar esam taip pat reikalingi, ar neapsunkinsime žmogaus jį lankydami, kalbindami telefonu. O papročių reiktų laikytis ir tokiais atvejais. Reikia turėti stiprybės ir savų neapleisti. Kartą, kai rengėmės švęsti festivalio „Skamba skamba kankliai“ keturiasdešimtmetį ir festivalio organizatoriai svarstė, ką reiktų į šią šventę pasikviesti, visi kažkodėl užmiršo K. Kalibatą ir Petrą Kvedarą, du gerų ansamblių vadovus, festivalio organizatorius. Išdrįsau jiems priminti. „*Tai kad abu serga*“, – burbtelėjo kažkuri moteriškė. „*Bet juk gyvi. Sergantys – tai ne mirę*“, – vėl nepatogiai atkirtau aš. Atsirado ir kas juos atvežė, ir kas jais pasirūpino. Graudinausi juos matydama ir suvokdama, kad neatstumto žmogaus laimės ašara niekada neužsimirš.

Kartais atvykdavo į renginius, nors ne visada išbūdavo iki pabaigos. Bet būdavo laimingas. Ir pagirdavo ne kartą, jeigu tik spėdavau prie jo priėti. Kazimiero 75 metų sukaktį minėjome Mokytojų namuose. Šaltą žiemos dieną didelė salė buvo pilnutėlė, buvo ir daug stovinčiųjų, neužmiršusių jiems brangaus žmogaus. Kazimieras Kalibatas buvo ir laimingas, ir sutrikęs, kaip ir visi mes, nes situacija buvo ir džiuginanti, ir gaudinanti. Vėl bendros dainos, gražūs prisiminimai, bet ir liūdna nuojauta, kad Kazimieras silpsta. Kas gi mums liks? Ogi tos dainos, kurias per jį gavome, kurias jis mums pasiūlė. Liks ir meilė bei atida viskam, ką kūrė, ką darė, kuo mus praturtino.

Žiemgalos kultūrinio sąjūdžio priešakyje: Kazimieras Kalibatas

Robertas Jurgaitis

Apie folkloristą, etnomuzikologą, šviesaus atminimo Kazimierą Kalibatą (toliau vadinsiu tiesiog Kazimieru) rašyti ir lengva ir sunku... Malonu prisiminti Kazimierą ne tik kaip muziką, kultūrininką, bet ir lengvai bendraujantį žmogų, su kuriuo likimas suvedė atsitiktinėmis aplinkybėmis, tačiau kartais ir atsitiktinumuose galime įžvelgti tam tikrus dėsningumus. Apie Kazimierą kalbėti, bent jau šių eilučių autoriui, nėra lengva, nes tik netekę jo pradedame suvokti, kokie reikšmingi darbai padaryti, kokie buvo užkabinti platūs veiklos horizontai, kiek norėta daug nuveikti...

Kazimierui netikėtai 2015 m. iškeliauvus Anapilin ir pasirodžius pirmiesiems nekrologams³ ir jo veiklos vertinimams pradėjo skleisti Kazimiero kultūrinės veiklos visuminis vaizdas, leidęs suvokti, kad daug ko apie šį iškilų kultūros darbininką vis dar nežinojome⁴, o jeigu ir žinojome, informacija buvo selektyvi, neleidžianti pastebėti šios taurios asmenybės spalvų ir atspalvių. Iškėlus puikią idėją Kazimiero veiklą įprasminti parašant atsiminimus⁵ ir išleidžiant jo atminimui skirtą knygą⁶, prie šio sumanymo su malonumu teko prisijungti ir šių eilučių autoriui. Vienas kitas autentiškas

³ Tamakauskas Z. Kazimieras Kalibatas – sektino gyvenimo pavyzdys, *www.propatria.lt* (prieiga per internetą, žiūrėta 2018 01 10); Nekrašius J. Gyvenimas atiduotas žmonėms ir muzikai, *Šiaulių naujienos*, 2018 01 18, p. 8. Išskirtinas konceptualus D. Račiūnaitės-Vyčinienės nekrologas, žr. Račiūnaitė-Vyčinienė D. Gyvenęs pagal priesaiką Kazimieras Kalibatas (1938 01 29–2015 02 25), *Liaudies kultūra*, 2015, Nr. 2, p. 58–64.

⁴ Šių eilučių autoriui buvo nežinomas iškalbingas faktas, kad K. Kalibatas buvo antisovietinio pogrindžio dalyvis, 1957 m. inicijavęs pogrindinės grupelės įsteigimą Kaune ir jai vadovavęs, be to, buvo pašalintas iš Lietuvos valstybinės konservatorijos, žr. Mišeikis A. Dėl antisovietinio neginkluoto pasipriešinimo pogrindinių grupių, įkurtų Kaune 1956–1958 metais, *www.alkas.lt* (prieiga per internetą, žiūrėta 2018 01 10).

⁵ Atviru laišku pakruvojiečiams pirmoji pakvietė apie K. Kalibatą parašyti atsiminimus jo gyvenimo draugė Leonora Žukienė, žr.: Žukienė L. Kol dar nepamiršote Kazimiero Kalibato, *Auksinė varpa*, 2015 08 01, Nr. 61 (8326), p. 4.

⁶ Pirmą kartą mintis išleisti K. Kalibatui skirtą knygą nuskambėjo 2015 m. iškart po laidotuvių, o šios idėjos autorystė priklauso kalbininkui habil. dr. K. Garšvai ir L. Purlienei.

liudijimas, viliuosi, prisidės prie Kazimiero atminimo įprasminimo, juolab kad šiais metais būtų sukakęs gražus 80 metų jubiliejus...

Tiesiog papijietis

Nepamenu, kokiomis aplinkybėmis pirmą kartą su Kazimieru teko susipažinti, bet dar besimokydamas Lygumų vidurinės mokyklos dvyliktoje klasėje girdėjau apie iniciatyvų kraštietį, besirūpinantį paveldo išsaugojimu, kuris į Lygumus užsukdavo atlaidų, švenčių metu, retkarčiais ir į mokyklą. Artimiau su Kazimieru teko pabendrauti 1990 m. birželį, kai jo iniciatyva buvo surengta kompleksinė ekspedicija po Stačiūnų ir Šukionių apylinkes. Puikiai pamenu, kai šios ekspedicijos metu vienos dienos popietę, po įdomios archeologės dr. Ilonos Vaškevičiūtės paskaitos apie žiemgalių laidoseną ir Šukionių kapinyno kasinėjimus, kuri vyko Šukionių bibliotekoje, ėjome kartu ir šnekučiavomės. Kazimierui buvo įdomu, kodėl pasirinkau istorijos studijas, ar norėčiau ir kaip prisidėti prie būsimosios knygos apie Lygumų apylinkes rengimo. Šis atviras ir šiltas pokalbis mano atmintyje išliko ilgam, o mūsų bendravimas intensyvėjo.

Tik po ilgesnio bendravimo pavyko išsiaiškinti, jog Kazimieras ne šiaip kraštietis, bet kilęs iš gimtosios Lygumų parapijos, beveik gretimo Vilūnaičių kaimo. Kazimierui gyvenant Pakruojyje studijų metais ne kartą teko susitikti šiame mieste, juolab jog kartais vykstant autobusu iš gimtųjų Lygumų į Vilnių tekdavo Pakruojyje stabtelti. Tokių susitikimų metu Kazimieras gana subtiliai atskleisdavo „Žiemgalos“ draugijos veiklos ypatybes, planus, atsargiai kviesdavo prisijungti. Kartą pavakarieniavus vienoje iš Pakruojo kavinių, prieš išsiskiriant man įbruko 20 litų ištardamas „čia būsimam profesoriui“, ir toks Kazimiero poelgis tuo metu man buvo gan netikėtas. Šis epizodas galbūt įstrigo todėl, kad buvo vienintelis, tačiau tolesnis bendravimas intensyvėjo, rasdavosi daug bendrų temų ir interesų. Kadangi jau po studijų tuometiniame Vilniaus pedagoginiame universitete buvau įsigijęs mašiną ir dažnai su šeima vykdavau į gimtinę, Kazimieras prisijungdavo važiuodamas į gimtuosius kraštus savaitgaliams paviėšėti pas giminaičius ar pažįstamus į Pakruojį, Lygumus, kartai pakeliui vykdavo į Šiaulius. Prisiminęs šias aplinkybes galėčiau teigti, jog daugiausia bendrauti su Kazimieru teko 1996–2005 m., kai jungė bendra intensyvi veikla „Žiemgalos“ draugijoje, lokalinės monografijos apie Lygumus projektavimo reikalai ir kt.

Žiemgalos draugijos prezidentas

Žiemgalos draugijos prezidento pareigas Kazimierui teko eiti 1992–1998 m. laikotarpiu, jis šios draugijos vadovu buvo renkamas paeiliui net dvi kadencijas, o 1998–2001 m. užėmė viceprezidento pareigas. Tačiau svarbiausia, jog šias pareigas Kazimieras priėmė atsakingai, žvelgiant iš šalies atrodė, jog tarsi atliko itin atsakingą misiją, atidavė duoklę gimtajam Žiemgalos kraštui.

Sunku būtų išvardyti visus nuveiktus darbus tuo metu, kai „Žiemgalos“ draugijai vadovavo Kazimieras, jų ištis daug. Šių darbų užfiksavimo ir Žiemgalos kultūrinio sąjūdžio fenomeno atskleidimo pradžia jau padaryta⁷. Čia norėčiau apsiriboti tik ke- liais epizodais, paryškinančiais Kazimiero indėlį. Man regis, jog Kazimiero didžiausias indėlis įneštas į folkloro ir etnomuzikologijos tradicijų puoselėjimą Žiemgalos krašte, t. y. toje srityje, kurioje jis buvo didžiulis entuziastas ir žinomas profesionalas⁸. Jis buvo ne tik folkloro ansamblių įkūrėjas, bet ir jiems vadovavo ar nuolat konsultuodavo. Prisimenu tuometinės „Linkavos“ etnografinio ansamblio vadovės Stasės Lovčikaitės ne vieną gražią ir šiltą padėką Kazimierui už nuolatinę ir geranorišką pagalbą, konsultacijas. Be to, Kazimiero didžiulis indėlis, kad nuo 1989 m. Pakruojyje pradėtos rengti tradicinės „Žiemgalos“ folkloro šventės. Atgimimo metais folkloro tradicijų gaivinimas ir puoselėjimas buvo itin reikšmingas, leidęs po ilgo sovietmečio grįžti prie lietuviško identiteto esmės. Kita vertus, tradiciniai tapo etnografinių ansamblių pasirodymai įvairiuose „Žiemgalos“ draugijos renginiuose, jie buvo profesionalūs (repertuaras neretai buvo sudaromas iš ekspedicijose užfiksuotų tautosakos kūrinių) ir laukiami. Tad Žiemgalos kultūriniame sąjūdyje Kazimiero dėka etnomuzikologinė dimensija, besisiejanti su šio krašto papročiais ir kalba, tapo jeigu ne pati svarbiausia, tai itin reikšminga.

Kitas svarbus Kazimiero vadovavimo „Žiemgalos“ draugijai aspektas – lyderystės savybės, gebėjimas lengvai bendrauti, burti, jungti skirtingų sričių atstovus juos

⁷ Nekrašius J., „Žiemgalos“ draugijos ištakos, *Pakruojo apylinkės*, Vilnius, 1996, p. 148–154; Nekrašius J., „Žiemgalos“ vagos, *Šiaurės Lietuva*, 2001, p. 20–28; Nekrašius J. 20 „Žiemgalos“ draugijos metų, *skrastas.lt*, prieiga per internetą <http://www.skrastas.lt/?data=2008-12-08&rub=1065924817&id=1227801784> (žiūrėta 2018 08 01).

⁸ K. Kalibatas visiems žinomas kaip leidinių „Linėlius roviau, dainavau“ (1990), „Dainos žuvusiai jaunystei“ (1997) sudarytojas ir iniciatorius, apie 20 folkloro ansamblių įkūrėjas.

nukreipiant į bendrą Žiemgalos krašto kultūros puoselėjimo darbą. Regis, Kazimiero ir buvo didžiausias indėlis, jog „Žiemgalos“ draugijos renginiuose noriai lankydavosi aukščiausi Joniškio, Pakruojo, Pasvalio rajonų savivaldybių vadovai ir jie tai laikė prestižo reikalu. Kazimieras aktyviai bendravo su iš Šiaurės Lietuvos kilusiais žymiais dailininkais Romualdu Čarna, Vitoliu ir Raimondu Trušiais, Adoliu Jonu Krikštopaičiu ir kitais, skleidėsi graži dailininkų plenerų tradicija⁹. Įvairiems renginiams reikėdavo ir finansinės paramos, todėl gyvendamas Pakruojyje Kazimieras palaikė itin glaudžius santykius su tuometine Pakruojo seniūne Janina Dirbanauskiene, Pakruojo ligoninės vadovu vyr. gydytoju R. Armonu, Pakruojo miškų urėdijos, „Merestos“ ir kitų įstai-gų ir įmonių vadovais. Žvelgiant iš šalies Kazimierui ši veikla sekėsi ne ką prasčiau, net pajuokaudamas vieną kartą man prasitarė, kad „Pakruojyje jau visi nuo manęs bėga, sutikę pereina į kitą kelio pusę, nes galvoja, kad prašysiu paramos“. „Žiemgalos“ draugijos veiklos plėtojimui reikėjo ne tik finansinės paramos, praversdavo suteiktas transportas ekspedicijų dalyviams, maitinimas ar renginiams alaus gamintojų parū-pinamas pakruojietiškas alus... Kazimierui gyvenant Pakruojyje ir einant „Žiemgalos“ draugijos prezidento pareigas neabejotinai Pakruojis buvo tapęs Žiemgalos kultūri-nio sąjūdžio centru.

Simboliška, jog iš Kazimiero 1998 m. teko perimti ir „Žiemgalos“ draugijos prezi-dento pareigas. Prisimenu 1998 m. lapkričio 14 d. itin puikiai ir iškilmingai suorga-nizuotą „Žiemgalos“ draugijos 10-mečio minėjimą, įvykusį Pakruojyje. Matyt, nesu-klysiu šį jubiliejų pavadindamas vienu iš geriausių „Žiemgalos“ draugijos renginių, jame dalyvavo Joniškio, Pakruojo, Pasvalio rajonų savivaldybių vadovai, šių rajonų mokytojai, mokslininkai iš Lietuvių kalbos instituto, Vilniaus pedagoginio universi-teto, Vytauto Didžiojo universiteto, Šiaulių universiteto, muziejininkai, kultūrininkai ir kraštiečiai iš visos Lietuvos. Kazimieras, atsiskaitydamas už savo paskutinę pre-zidento kadenciją taryboje ir nuveiktus prasmingus darbus, mane visiškai netikėtai pasiūlė į „Žiemgalos“ draugijos prezidentus. Kad šis žingsnis buvo „nesavanaudiš-kas“, bet nukreiptas į draugijos veiklos plėtrą ir jaunimo pritraukimą, rodo gan iškal-bingas faktas – norėdami užtikrinti draugijos veiklos tęstinumą, Kazimieras kartu

⁹ Apie Žiemgalos dailininkų plenerų tradiciją, gyvuojančią nuo 1987 m., plačiau žr. Rimkus V. Žiemgalos erdvėse, Žiemgala, 2008, Nr. 1, prieiga per internetą <http://www.ziemgala.lt/lt/zurnalas-ziemgala/ziemgala-20081/ziemgalos-erdvесе> (žiūrėta 2018 08 02).

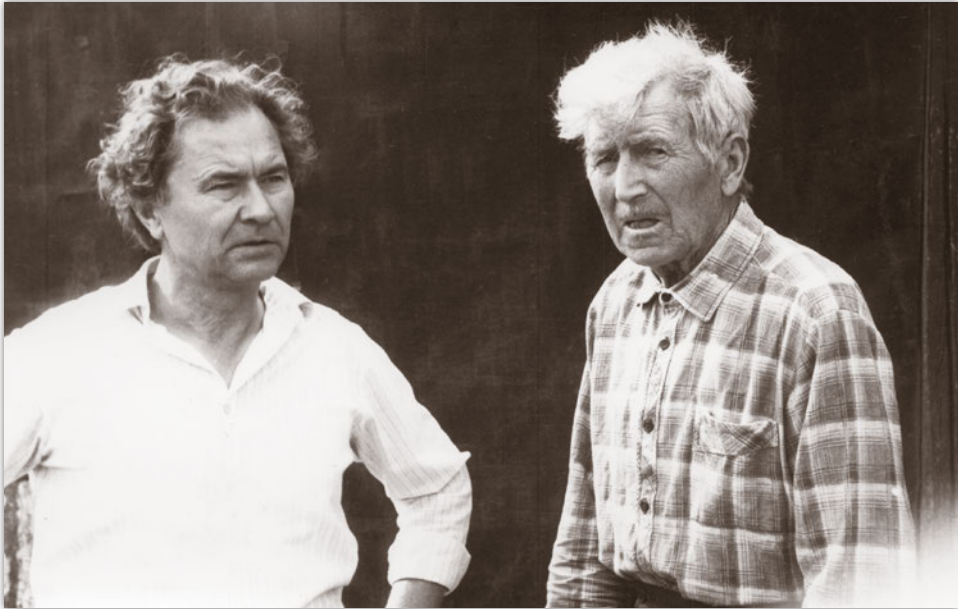

K. Kalibatas prie savo tėvų kapo Lygumų kapinėse. Apie 1999 m. *R. Jurgaičio nuotr.*

su bibliotekininke Gene Juodyte sutiko eiti draugijos viceprezidentų pareigas. Tad 1998–2001 m. laikotarpiu vadovaujant „Žiemgalos“ draugijai kartu su Kazimieru teko kartu nuveikti daug prasmingų darbų Žiemgalos krašto švietimo ir kultūros labui.

Lokalinių monografijų iniciatorius ir sudarytojas

Lokalinių monografijų inicijavimas ir sudarymas – dar viena labai svarbi Kazimiero veiklos sritis. Iš asmeninių pokalbių ne kartą teko įsitikinti, jog Kazimierui imponavo Vilniaus universiteto „Ramuvos“ klubo, Lietuvos kraštotyros draugijos organizuojamos ekspedicijos ir jose sukauptos medžiagos pagrindu leidžiamos lokalinės monografijos. Analogišką patirtį, eidamas „Žiemgalos“ draugijos prezidento pareigas, stengėsi ir pats taikyti, vadovavo ekspedicijoms, pats asmeniškai rinko tautosaką, etnoinstrumentinės muzikos unikaliausius pavyzdžius, mielai bendraudavo su vietos gyventojais, lokalinių monografijų rengimo metu palaikydavo nuolatinį ryšį su pateikėjais, vietos inteligentija – esamais ir buvusiais mokytojais, seniūnijų administracijos darbuotojais, kunigais ir kt. Dabar jau vertinant iš laiko

K. Kalibatas (kairėje) ir gimtojo Vilūnaičių kaimo gyventojas P. Žegunis (dešinėje).

Apie 1990 m. R. *Urbo nuotr.*

perspektyvos galima pasakyti, jog tai buvo stebėtinai unikalus gebėjimas sudominti būsimosios lokalinės monografijos rengimu, siekis į šį dažnokai ilgai trunkantį ir sudėtingą procesą įtraukti vieno ar kito miestelio gyventojus. Visada su vietos gyventojais Kazimieras bendravo noriai, užmegzdavo ilgalaikius kontaktus ir siekdavo juos gilinti.

Daugiausia Kazimierui teko prisidėti prie trijų lokaliųjų monografijų inicijavimo. Tai „Pakruojo apylinkės“ (1996), „Lygumai. Stačiūnai“ (2001) ir „Pašvitinys“ (2014). Visos šios lokalinės monografijos skirtos gimtųjų vietų, Pakruojo rajono vietovių praeičiai atskleisti. „Pakruojo apylinkės“ buvo išleistos Lietuvos kraštotyros draugijos lokaliųjų monografijų serijoje¹⁰, o Kazimieras buvo šio leidinio redakcinės kolegijos narys, tačiau dar ir šiandien prisimenu, su koku entuziazmu Pakruojo seniūnijoje 1994 m. spalį buvo sukviestas pirmasis susitikimas ir surengta diskusija dėl būsimosios monografijos rengimo. Entuziazmas, pozityvus nusiteikimas, skanus

¹⁰ *Pakruojo apylinkės*, redaktorių komisija: I. Seliukaitė (pirmininkė), J. Dirbanauskienė, K. Kalibatas, L. Klimka, Vilnius, 1996.

pakruojietiškas alus suteikė daug optimizmo ir energijos, o Kazimieras vedė diskusiją, galiausiai planuota lokalinė monografija (daugiausia Irenos Seliukaitės dėka) pasirodė gana greitai. Tai buvo pirmoji kompleksinė lokalinė monografija, pasirodžiusi „Žiemgalos“ draugijos ir Lietuvos kraštotyros draugijos pastangomis. „Pakruojo apylinkėse“ šalia kitų buvo publikuotas ir 21 Kazimiero užrašytas ir Dianos Daunoraitės iššifruotas tautosakos tekstas¹¹.

Kur kas daugiau su Kazimieru teko bendradarbiauti rengiant lokalinę monografiją „Lygumai. Stačiūnai“ (2001), tačiau pirminis šio leidinio sumanymas buvo kiek kitoks. Pirminis sumanymas išleisti lokalinę monografiją, skirtą gimtosioms Lygumų apylinkėms, kiek galima vertinti dabar, iš solidžios laiko perspektyvos, buvo inspiruotas sėkmingos patirties leidžiant „Pakruojo apylinkės“, tad ir leidinys turėjo vadintis panašiai – „Lygumų apylinkės“ arba tiesiog „Lygumai“. Iš Kazimiero lūpų pirmą kartą apie numatomą lokalinės monografijos apie Lygumus rengimą dar būdamas dvyliktokas išgirdau 1990 m., kai vasaros pradžioje Kazimieras pakvietė į tuometinius Pakruojo kultūros namus į ekspedicijos atidarymą, vėliau su Lygumų vidurinės mokyklos mokytojais rinkome informaciją Stačiūnų apylinkėse ir tai buvo gera pradžia lokalinei monografijai rengti ir gera patirtis man, kaip jaunajam istorikui. Tad galime teigti, kad ne kieno kito, bet būtent Kazimiero galvoje ir subrendo idėja apie Lygumų lokalinės monografijos rengimą.

Ilgai Kazimiero įkalbinėtas, galiausiai sutikau būti šio leidinio vienas iš sudarytojų, o dažnų kelionių automobiliu į gimtuosius kraštus metu su Kazimieru ne kartą teko aptarinėti būsimosios lokalinės monografijos koncepciją, turinį, potencialius autorius, rėmėjus. Kartu entuziastingai ėmėmės šio darbo, o aš, kaip akademinę karjerą bepradedantis jaunas istorikas, buvau priverstas rezervuoti žiūrėti į kur kas perspektyvesnes istorinių tyrimų temas ir visa galva pasinėriau į monografijos rengimo darbus. Nesunkiai sekėsi surasti ir pagrindinį mecenatą ir būsimą leidėją „Valstiečių laikraščio“ vyriausiąjį redaktorių Joną Švobą, tuomet jis dažnokai lankydavosi savo gimtinėje¹². J. Švoba, pasisukus kalbai apie monografijos leidybą, kalbėdavo konkrečiai: „*Parenkit, vyrai, duokit, išleisiu.*“ Šis geranoriškas požiūris skatino intensyviai

¹¹ Daunoraitė D. Dainos, *Pakruojo apylinkės...*, p. 323–372.

¹² „Valstiečių laikraščio“ vyr. redaktoriumi nuo 1992 m. dirbęs J. Švoba gimė 1942 m. vasario 28 d. Joniškaičių k. (Lygumų vls., Šiaulių apskr.).

K. Kalibatas

Etninės veiklos ir „Žiemgalos“ draugijos organizatorius, etninės kultūros puoselėtojas, pedagogas, folkloristas, violončelininkas.
Gimė 1938 m. sausio 29 d. Vilniaus km., Lygumų apyl., Pakruojo raj.
1959 m. su pagyrimu baigė Kauno J. Griodžio muzikos m.-lę [dabar konservatorija], 1966 m. – Vilniaus valstybinę konservatoriją [dabar muzikos akademija].

1966–1969 – Šiaulių aukštesniojo muz. m.-lo dėst., orkestrinio sk. re-
dėjas

1969–1993 – Vilniaus B. Brazdono 10-tės muz. m.-lo mokytojas.

1969–1988 – Vilniaus M. Konst. Čiurlionis meno m.-lo dėst. (dabar gimnazija)

1970–1985 – Respublikinis styg. instr. metodinės komisijos narys.

1983–1989 – Vilniaus liaudies universiteto folkloro fakulteto dekanas.

1992–1998 – „Žiemgalos“ draugijos prezidentas

1993–2000 – Šiaulių konservatorijos, Šiaulių universiteto dėst.

1994–1998 – Pakruojo J. Pakalnio muz. m.-lo mokytojas.

1995–2000 – Šiaulių kamerinio orkestro artistas.

1995–1999 – griežti Šiaulių konservatorijos fortepijoniniam trio.

1998–2000 – Šiaulių 2-os muz. m.-lo mokytojas.

Nuo 1998 – „Žiemgalos“ dr. jos viceprezidentas

Monografijos: „Lindlinis vorian, duimvan“, „Pakruojo apylinkės“,
„Dainos suvissas jaunystei“, „Lygumai stačiatiki“ sudarytojas,
bendraautorius, laikraščio „Žiemgala“ leidėjas, etnografinių kno-
totybinis ekspedicijas, etninės kultūros seminarų, folkloro šventių
organizatorius.

Subūrė per 20 folklorinių ansamblių ir jiems vadovavo. Žym-
esni iš jų „Sadauja“, „Gieraras“, „Nalšia“, M.K. Čiurlionis meno m.-lo
su ansambliu dalyvavęs folkloro festivaluose „Skamba skambė
kankliai“, „Ant marių krantelio“, „Baltija“, „Europiada“. Koncer-
tuoja Lietuvos kaimuose, miestuose, užsienyje: Latvijoje, Estijoje,
Moldavijoje, Azerbaidžane, Armenijoje, Maskvoje, Lenkijoje, No-
vikijskoje, Austrijoje, Norvegijoje, Anglijoje, Indijoje, Italijoje. To-
liardo plaktelis, padarė TV ir radio bei kasetėse įrašus.

darbus, džiugino kiekvieno rėmėjo skirtos lėšos, parašytas naujas straipsnis, surengėme papildomas ekspedicijas¹³, taip palaipsniui kaupėsi medžiaga ir artėjo laikas pradėti galvoti apie realius leidybos darbus. Tad vieną 1999 m. dieną kartu su Kazimieru užsukę į „Valstiečių laikraščio“ redakciją ir pabendraavę su vyriausiuoju redaktoriumi J. Švoba, deja, išgirdome neigiamą atsakymą. Ilgai kalbėjome apie pablogėjusią „Valstiečių laikraščio“ finansinę situaciją, gal tikėtasi, kad leidinio apimtis bus mažesnė, tačiau supratome, kad reikia ieškoti kito leidėjo. Svarstėme įvairius variantus, tačiau sutarėme su tuomet „Lietuvos valsčių“ seriją sėkmingai pradėjusia leisti „Versmės“ leidykla ir jos vadovu Petru Jonušu.

Nors į „Versmės“ leidyklą atsinešėme praktiškai parengtą knygą, tačiau atliekant baigiamuosius leidybinius darbus ji dar buvo papildyta vienu kitu straipsniu, reikėjo prisiderinti prie „Lietuvos valsčių“ serijos standartų. Džiugu, kad įvertindami Kazimiero indėlį nutarėme išskirtinį dėmesį skirti tautosakai, conceptualius įvadinčius tekstus šiame skyriuje parengė Povilas Krikščiūnas ir Daiva Vyčienienė. Tačiau prisimenu, kai tautosakos skyrius buvo rengiamas spaudai, šifruojami Kazimiero į kasetes įrašytos dainos, melodijos, pasakojamosios ir smulkiosios tautosakos įrašai, P. Krikščiūnas džiūgavo, kad turime tokių unikalių įrašų. Ne kartą teko įsitikinti, jog šia publikuota medžiaga sėkmingai naudojasi vietos saviveiklininkai. Lokalinei monografijai „Lygumai. Stačiūnai“ Kazimieras parengė ir keletą autorinių tekstų apie kalendorines šventes¹⁴ ir kaimo muzikantus¹⁵. Džiugu, kad istoriografijoje bandant įvertinti regioninę sklaidą lokalinė monografija „Lygumai. Stačiūnai“ kai kada vertinama kaip „labiausiai pavykusi lokalinė monografija ne tik mokslškumo, reprezentatyvumo, bet ir pragmatiškumo požiūriu“¹⁶. Galiu teigti, jog prie to neabejotinai svariai prisidėjo ir Kazimieras.

¹³ Papildomos ekspedicijos po Lygumų ir Stačiūnų apylinkes surengtos 1998 m. vasario 27–kovo 2 d. ir rugpjūčio 21–23 d., žr. Jurgaitis R. Pratarė, *Lygumai. Stačiūnai*, vyr. redaktorius R. Jurgaitis, sudarytojai R. Jurgaitis, K. Kalibatas, P. Krikščiūnas, Vilnius: Versmė, 2001, p. 15.

¹⁴ Kalibatas K. Kalendorinės šventės, *Lygumai. Stačiūnai...*, p. 539–545.

¹⁵ Kalibatas K. Kaimo muzikantai, *ten pat*, p. 614–616.

¹⁶ Sireika J. Šiaulių apskrities vietovių lokalinės istorijos tyrimai: mokslškumo, reprezentatyvumo, pragmatizmo aspektai, *Lietuvos lokaliųjų tyrimų padėtis*, sudarytojai A. Ragauskas, V. Senkus, Ž. Mačiukas, Vilnius, 2005, p. 131.

Įsitraukęs į versmiečių gretas¹⁷ ir jau išleidus lokalinę monografiją „Lygumai. Stačiūnai“ entuziastingai ėmėsi „Pašvitinio“ parengiamųjų darbų. Pradinėje studijoje dar 2001 m. mane Kazimieras gan intensyviai kalbino imtis vyriausiojo redaktoriaus pareigų ir dirbti kartu panašiai kaip prie „Lygumų. Stačiūnų“, tačiau šįkart nebegalėjau rizikuoti akademinė karjera, nes kur kas daugiau dėmesio turėjau skirti daktaro disertacijai rengti, tad teko apsiriboti tik atskirų rengiamos lokalinės monografijos straipnių recenzavimu, patarimais. Teko matyti, kaip ėmėsis „Pašvitinio“ vyriausiojo redaktoriaus pareigų Kazimieras entuziastingai „stumdavo“ naujosios lokalinės monografijos „Pašvitinys“ reikalus, organizavo ekspedicijas, sudarinėjo preliminarų turinį, būrė autorius, intensyviai bendradarbiavo su pagrindiniais šio leidinio mecenatais – Užugirių šeima, tad pradžia buvo padaryta. Nesėkmingai susiklosčius likimui ir Kazimierui patekus į autoavariją, „Pašvitinio“ vyriausiojo redaktoriaus pareigas perėmė kraštietis Aloyzas Bėčius, kuriam ir atiteko didžiausias darbas užbaigti „Pašvitinio“ parengimo darbus. 2014 m. pagaliau pasirodžius 28-ajai „Lietuvos valsčių“ serijos lokalinei monografijai „Pašvitinys“, tiek leidinio pratarmėje, tiek pristatymo metu, regis, buvo nepakankamai akcentuotas Kazimiero indėlis, bent jau toks išpūdis susidaro šių eilučių autoriui. Akivaizdu, kad be Kazimiero iniciatyvos, entuziazmo ir pradinio impulso greičiausiai ši lokalinė monografija nebūtų net pasirodžiusi.

Baigiant reikėtų akcentuoti, jog prasminga, neretai pasiaukojama Kazimiero veikla ir meilė gimtajam kraštui negali būti pamišta, tai gražus ir įkvėpiantis pavyzdys jaunajai kartai. Manychiau, jog bėgant laikui Kazimiero indėlis į Žiemgalos krašto kultūros raidą bus vis labiau įsisąmoninamas ir vertinamas. O man ypač džiugu, jog toks žmogus užaugo Pakruojo krašte gimtojoje Lygumų parapijoje, o svarbiausia, jog niekad nebuvo nutolęs nuo savo gimtinės. Žiemgalos kraštas visada buvo Kazimiero paguoda, įkvėpimas ir didžioji viltis.

¹⁷ Versmiečiais neretai vadinami „Versmės“ leidyklos „orbitoje“ besisukantys lokaliųjų monografijų iniciatoriai, sudarytojai, redaktoriai, autoriai ir kt.

Savo Tautai, Tēvnei Lietuvai

prisiekiu:

Per visa savo gyvenimą būti tikros lietuviškos dvasios, bėdo, charakterio ir papročius tautiečių, Stengiuosi jį tautai pasiūlyti savo Tautos didįjį preatį, jos šviesios atitį jos kultūrai, gyvenimą, vėra tai, kas rėša mane su ja, Vėgėvius klaidi, mentis ruzs ada kiti tautų sąryšis ir ideologijis, kurios našina ir degradesuoja lietuviškas sąvmones ir kėnas. Kiekrausame žmoguje bėraus pastabus, savibūtlėkas ir visapusiškai pasiruosė veiktį Tautos labui, Stengiuosi kiek galima daugiau atgavinti žmonėse tautiškumą ir nuvodyti bėndrus bėklus, Bėi dabartinis padėtis.

Tėvėnė bėraia mane, Prisiekiu jai didučia visus savo sugetėjimus, visas jėgas, o jei pėreiks ir gyvybę. Kiek - vėra tautai ir prigimties - laisva. O Lietuva per amžius bėra mylėnti - turinti laisvę Tautai, kiek yra padėty naky jos laisvei išaugat, bėt dar daugiau rukes jėgų ir aukty, tai taip troškėdamai laisvei atgauti. Nors dabar dar nėra pėrebrėdes momentas, tīs gėrsingis ir žvėntis pareigis utlikti, bėt visada anu pasiruosėte ja bėtydyti.

Mano bėraia - mūsy Tauta. Mėr jos vaikėni, Sėvėsim, Raip bėrolėni.

Mėgzu suimėnėm tīs žvėntis pėrebrėde - tautėvėis vėrtas

II

DRAUGŲ IR ARTIMŲJŲ ATSIMINIMAI

K. Kalibatas: Lietuvai, Žiemgalai, „Žiemgalai“

Kazimieras Garšva

„Suprasdamas šio darbo svarbą, atidaviau viską, ką sugebėjau, kiek pajėgiau.“

K. Kalibatas

Mūsų kraštas

Lietuvos Žiemgala vadiname kraštą tarp Jonišio, Biržų, Panevėžio, Šeduvos. Jį sieja tarmė, istorija – šiaurinėje dalyje čia gyveno žiemgaliai. Šį vardą perėmiau iš J. Šliavo „Žiemgalos“ muziejaus Žeimelyje ir pasiūliau 1989 m. kuriamai kultūros draugijai, kurios prezidentu K. Kalibatui teko būti dvi kadencijas, o man – tik vieną.

Mūsų kraštas prie Latvijos sienos iš pirmo žvilgsnio atrodo lygus, ramus, mažakalbis ir gal kai kam nelabai įdomus. Bet čia – ir Lietuvos generolų, karių, partizanų kraštas, kurie, kaip kadaise žiemgaliai, kantriai ir iki paskutinio kraujo lašo dėjo galvas už Tėvynę Lietuvą. Čia gimė 1919–1928 m. Lietuvos kariuomenės vadas S. Žukauskas (1860), generolai Jonas, Juozas Kraucevičiai, P. Kubiliūnas, K. Popeliučka, karininkai J. Noreika, P. Paltarokas, J. Petraitis, K. Škirpa, A. Šumskis ir daugelis kitų. Čia gimė už Lietuvos nepriklausomybę žuvęs pirmasis karininkas (A. Juozapavičius), pirmasis savanoris (P. Lukšys), Krakūnų pasienio punkto vadas G. Žagunis.

Prie Pasvalio yra Jono, Petro ir Vinco Vileišių giminė. Šis kraštas davė ir prezidentienę Sofiją Smetonienę (1885–1968), kuri jau 1904 m. išteikėjo už būsimojo Prezidento.

2016 metai – kraštiečio kompozitoriaus Juliaus Juzeliūno metai. Daugeliui žinomi kraštiečiai diplomatas S. Bačkis (1906), visuomenininkai G. Landsbergis-Žemkalnis (1852), V. Landsbergis-Žemkalnis (1893), vyskupai J. Kauneckas, K. Paltarokas, mokslininkai B. Grigelionis, V. Radžvilas, K. Ragulskis, V. Šernas ir kiti. Šiame krašte gimė ir muzikai S. Čepinskis, K. Kalibatas, B. Pakalnis, dailininkai R. Čarna, S. Eidrigėvičius, A. J. Kristopaitis, A. V. Trušys, literatai B. Brazdžionis, V. Braziūnas, V. Bičiūnas, K. Jasiukaitis, M. Karčiauskas, K. Korsakas, V. Maciūnas, E. Mieželaitis, J. Paukštelis, B. Raila, A. Šešplaukis, kalbininkai P. Būtėnas, K. Garšva, G. Kačiūskienė, I. Kruopienė, S. Tumėnas, kultūrininkai Julijonas Būtėnas (partizanas), B. Nainys, I. Skrupskelis ir daugelis kitų.

Pakruojo rajone gimė ne tik krepšinio treneris V. Garastas, bėgikas A. Aleksiejūnas, 1933 m. Europos čempionas K. Požela, bet ir 1810–1812 m. Rusijos karo ministras M. Barklajus de Tolis. Plačiau apie daugelį jų galima skaityti G. Juodytės knygoje „Pakruojo krašto žmonės“ (K., 2005).

K. Kalibato asmenybė

Žymus mūsų krašto kraštotyrininkas J. Šliavas (1930–1979) rašė, kad mūsų žmonių gana santūrus, šiaurietiškas gyvenimo būdas¹⁸. Gal dėl to sutiktas K. Kalibatas dažnai draugiškai šypsodavosi, o apie jo vargus sužinodavau pavėluotai ir nežinojau, kaip padėti – dėl to graužiuos iki šiol. Net neišsiaiškinom, kad mūsų rezistencinė veikla buvo panaši. Bet maždaug 1980–1990 metai mums buvo laimingi, kai mūsų namai buvo priešpriešiais ir dažnai susitikdavom, nors ir darbų begalės, ir vaikus auginom. Bet kalbėti apie pašalinius dalykus, suprantama, nebuvo kada.

1986 m., po skaudžių savo Tėvo laidotuvių, su savo bendravardžiu ėmėme toje pačioje Vilniaus Šeškinėje lankyti Oną Bluzmienę, sudarinėdami jos tautosakos ir atsiminimų rinktinę. Aš įrašinėjau, šifravau, tikrinau tarmiškus tekstus, leidinio kalbą, rūpinausi knygos leidyba, o Kazimieras pateikėjos klausinėjo apie tautosakos dalykus, ratelius, jų choreografiją, parengė dalį O. Bluzmienės etnografinių atsiminimų. Kalbėti tarmiškai jam buvo kiek sunkiau, be to, ir lygumiečių šnekta šiek tiek skyrėsi – labiau buvo išlaikomos žodžių galūnės.

Gaila, kad daug ko Kazimiero (kaip ir kitų) nepaklausiau. Vyras nuo moteriškių, matyt, ir skiriasi, kad bendrauja dalykiškai. Ilgiausiai vienas kitą sveikinom su svarbiomis vardinėmis.

Kalibato pavardę reikia kirčiuoti antrajame žodžio skiemenyje. Pavardė greičiausiai atnešta iš tolimesnių kraštų, jos kilmė neaiški (galėtų būti totoriška). Prieš karą tokios pavardės nei mūsų krašte, nei Vilniuje dar nebuvo: 28 šeimos gyveno tik Kalvarijos parapijoje, 7 – apie Anykščius, 3 – apie Ukmergę¹⁹.

Tautosakininko, 30 etnografinių ansamblių kūrėjo, vadovo, konsultanto asmenybei, vertybėms sausos mokslinės kalbos neužtenka. Bent mažą to pasaulio kertelę

¹⁸ *Linėlius roviau, dainavau: Onos Bluzmienės tautosakos ir atsiminimų rinktinė*, sud. B. Stundžienė, Z. Puteikienė, K. Garšva, K. Kalibatas, Vilnius, Vaga, 1990, p. 12.

¹⁹ *Lietuvių pavardžių žodynas*, Vilnius, Mokslas, 1985, t. 1, p. 895.

praskleis Linkavos šviesuolės, mokytojos, ansamblio kūrėjos ir ilgametės vadovės S. Lovčikaitės pastabos „Pakeliui į knygą“: „Ši knyga gimė iš didelio noro vis greitėjančio laiko tėkmėje nors trumpam sustabdyti vieno krašto – Šiaurės Lietuvos, Linkuvos, jos apylinkių ir joms artimų vietovių – buvusių tradicijų, papročių, liaudies kultūros lobių likučius, kuriuos į XXI amžių dar atsinešė iš savo senelių, tėvų ir asmeninės patirties šio krašto žmonės. Siekdama etninio autentiškumo, ji nepretenduoja į mokslines aukštumas. Greičiau tai kuklus paminklėlis tiems Linkuvos krašto žmonėms, kurie prieštaringuose istorinio laiko vingiuose išsaugojo per kartų kartas išugdytų moralinių bei etninių bendruomenės santykių, ryšių su žeme ir Dangum, ir su pačiu savimi esmę. Visa tai realiai atsiskleidė per dvidešimtmetį „Linkavos“ etnografinio ansamblio veiklą: šio krašto žmonių folkloro bei etninės medžiagos panaudojimą, gimtosios tarmės propagimą šeimos, kalendorinių švenčių, darbo papročių teminėse programose ansamblio koncertų metu²⁰.

Darbas Lietuvai ir Lietuvos Žiemgalai

Rengdamas tautiškas muzikines programas K. Kalibatas pastebėjo, „kaip patriotiškai nuteikiami klausytojai ir skatinami pažinti tautos kultūrą, istoriją. Kita vertus, taip buvo išreiškiamas pasipriešinimas sovietinei ideologijai, kuri siekė sunaikinti mūsų tautos istoriją, tradicijas, papročius. Tik įsivaizduokite: 1982–1985 m. Lietuvoje gyvavo per 1000 etnografinių ir folklorinių ansamblių! Kokia tai jėga!“²¹ Ta jėga ir padėjo atkurti Lietuvos Respubliką, nors tai iki šiol nepakankamai suprasta ir įvardyta, įvertinta. Bet tai seniai suprato K. Kalibatas: „Kol skambės mūsų protėvių senosios dainos, bus šokami jų šokiai ir prisimenami papročiai, kol tautoje gyvuos ir klestės etnokultūra, tol mes ir išliksime kaip tauta, turinti savo nacionalinę kultūrą“²².

K. Kalibatas daug prisidėjo rengiant „Versmės“ leidyklos knygas „Lygumai. Stačiūnai“, „Pašvitinys“. Vien Pakruojo rajone jis 1986–2000 m. galėjo užrašyti apie 2000 įvairių žanrų tautosakos kūrinių archyvą, saugomą Lietuvių literatūros ir tautosakos institute²³. Per 10 K. Kalibato užrašytų dainų spausdinama „Pašvitinio“ knygoje.

²⁰ Lovčikaitė S. *Linkava: tradicija dabartyje*, Šiauliai, 2003, p. 1.

²¹ Nekrašius J. Gyvensiu – ir žmonėms, ir šitai žemei, *Lygumai. Stačiūnai*, Vilnius, Versmė, 2001, p. 840–841.

²² *Ten pat*, p. 842.

²³ *Lygumai. Stačiūnai*, p. 610–771.

Padedant K. Kalibatui vien Pakruojo rajone greta „Linkavos“ kūrėsi nauji etnografiniai, folkloro kolektyvai – Lygumų, Pamūšio, Stačiūnų, Petrašiūnų („Žiemgala“), Pakruojo dvaro („Kruoja“), Pakruojo jaunimo („Verdenė“), Klovainių, Rozalimo, Bar-diškių... Raginami K. Kalibato, „Žiemgalos“ draugijos palaikomi, vadovaujami rajono Kultūros skyriaus, rengė kasmetines „Žiemgalos“ folkloro šventes, į kurias atvykdavo Žiemgalos krašto folkloro kolektyvai iš Bauskės („Trejupė“), Baisogalos („Dainoriai“), Joniškėlio („Abrūsėlis“), Šiaulių, Akmenės, Joniškio (pradžioje Kriukų, vėliau Joniškio m. „Kuparas“), Kelmės rajonų²⁴.

1988 m. Balsiuose surengta pirmoji Pakruojo rajono Rasos šventė, nuo 1989 m. vyksta tradicinė folkloro šventė „Žiemgala“. Krašto žmonės liko savo krašto istorijoje, kultūroje.

„Žiemgalos“ draugijos veikla atsispindi daugelyje straipsnių, leidinių. 1992–1998 m. K. Kalibatas buvo šios draugijos prezidentas ir labai išplėtė visapusišką kultūrinę draugijos veiklą.

²⁴ Plg. Lovčikaitė S., *min. veik.*, p. 16.

Ta žemė, tas kraštas mums – Žiemgala

Alfredas Šimkus

Kas mus vienija? Žemė, kurioje mūsų protėvių ir mūsų pačių šaknys. Kalba, kurios čia išmokome nuo kūdikystės dienų. Krašto istorija, dvasinė kultūra, perduodama iš kartos į kartą. Ta žemė, tas kraštas mums – Žiemgala. Čia nuo amžių gyvena žmonės, kurių gyslomis teka baltų kraujas. Brangus šis kraštas visiems – ir tam, kuris čia pirmąsyk gurkštelėjo gaivaus tėviškės oro, ir tam, kuris likimo valia atėjo kaip į savo namus. Dosnus jis kiekvienam, kas čia ieško atgaivos širdžiai, įkvėpimo darbui ir kūrybai, kas čia brandino Atgimimo viltį ir tikėjimą doros, gėrio ir grožio šviesa – šių minčių vedami daugelį metų darbavosi ir toliau triūsia nemažas būrys iškilių krašto žmonių. Tarp jų šviesaus atminimo Kazimieras Kalibatas, nuoširdžiai pasidarbavęs, kad amžiais tėvų ir protėvių kaupti dvasios lobiai nenueitų užmarštin. Kai prieš keletą dešimtmečių buvo sumanyta išleisti neeilinės liaudies kūrybos žinovės Onos Bluzmienės (Vaškaitės) tautosakos ir atsiminimų rinktinę, drauge su K. Garšva, B. Stundžiene, Z. Puteikiene bei jų talkininkais į ekspedicijos sukauptos medžiagos šifruotojų bei leidėjų gretas įsijungė ir Kazimieras Kalibatas. Šie žmonės pratęsė O. Bluzmienės folkloro žanrų tyrinėtojų K. Grigo, V. Damskytės, P. Jokimaitienės, Z. Urbonienės, J. Širvinsko, P. Fledžinsko, L. Burkšaitienės, J. Kuzino darbus.

Rengiant rinktinę, beveik visas O. Bluzmienės repertuaras užrašytas iš naujo, daugiausia dėmesio skiriant aukštaičiams būdingai daugiabalsei dainų melodijai, ypač aukštaitiškai, neiškraipytai tarmei. Reikėjo atsižvelgti į realiją, kad iš aukštaičių šiaurės vakarų panevėžiškių tarmė yra itin nutolusi nuo bendrinės kalbos.

Čia dar kartą išgirsti tikrąjį liaudies melodijos skambesį...

Ona Bluzmienė, reto taurumo pasaulėjautos žmogus, stebino gyvybingumu, imlumu, pagarba dainai – guodžiančiais, keliančiais dvasią, skaidrinančiais. Atvirumu grožiui: „Tai rugelių gražumas...“, „Tai tas Vilniaus bokštų, tų bažnyčių aukštumas...“, „Tai tas dainų graudumas...“.

„Kiekvieno talentingo pateikėjo folklorinis palikimas, – teigia ekspedicijos dalyvė ir dainininkės palikimo tyrinėtoja Bronė Stundžienė, – tarsi dar viena užtikta versmė. Čia dar kartą išgirsti tikrąjį liaudies melodijos skambesį, lyg iš naujo suvoki liaudies

žodžio, išminties ir sąmojo galią, susimąstai apie tėvų ir senelių puoselėtą tradiciją, senąjį paprotį“.

Tiek pati O. Bluzmienė, tiek visi, kas domėjosi jos liaudies kūryba, pateikėją linę laikyti visų pirma dainininke. Padainuoti kūriniai savo įvairumu, gausumu yra unikalūs reiškinys. Platus repertuaras, prašokantis keletą šimtų dainų.

Vyrauja senosios linų darbų dainos. Linas – ilgo, sudėtingo ir kantraus darbo reikalingas augalas. Pasak O. Bluzmienės, „*lione daugdarbėle. Prasided linarūtis, sakau, prasidėję lionu mūk. Lione didžiadarbė*“. Dainose tarsi veriamas ta, rodos, nesibaigianti, nuosekliai vienas kitą vejančių darbų darbelių grandinė.

Dažnai kiekvienai svarbesnei darbo grandžiai skiriamas atskiras posmas. Kartais daina ištešama iki keliolikos posmų.

Reikšmingą dalį pateiktų kūrinių sudaro vestuvinė liaudies poezija. Dainos skirtingos – tiek tematika, tiek menine forma. Vienoms jų būdingesni realistiški, gerokai subuitinti vaizdai, kitose dominuoja įvairiausių atspalvių humoristiniai motyvai. Pateikėjų repertuaro tematiką praplečia ir praturtina tradicinės šeimos dainos apie marčios dalią, liūdną našlaičio buitį. Skaudus netekties jausmas, mirus artimam žmogui.

Negausiamie karinių istorinių dainų palikime suskamba vargani tarnybos caro Rusijos kariuomenėje motyvai, ryškios tendencijos realistiškai piešti tikrovę.

Dainininkė pateikė gerą pluoštą tradicinių, nesunkiai įsimenamų vaikų dainelių. Kūrinėliai būdingi Šiaurės Aukštaitijai.

Skambios ir vertingos vaišių dainos. Tai dainuojamosios poezijos kūriniai, nesusiję su apeigomis, neturintys kokios nors ryškesnės funkcinės paskirties. Pasak pateikėjos, už stalo skambėjo įvairaus pobūdžio dainos. Gražių, prasmingų tradicijų būta Šiaurės Lietuvos senojo kaimo žmonių pobūviuose, susibūrimuose už bendro stalo, prie „*apynėlio kalbančio*“, „*alučio putojančio*“.

Sodžiaus vakarais, prisimindavo O. Bluzmienė, plaukė ramūs, lyrinių dainų gaubiami posmai apie „*apynaitį, aukso spurgaitį*“, „*ant kurio viršūnėlės gegutė rymo*“, apie kėminėjančius svečius, gardų alutį, „*su balta potiala*“, norą dar pasisvečiuoti, „*meilionge pakalbėt*...“ Populiari, melodinga daina „Aluti gėrio“:

Aluti gėrio
Gražė dainavo,
O kas išrašė
Veideli mana?

Apynis laide
 Plăčius laiškelius,
 Tai tas išrašė
 Veideli mana.

Smulkiosios tautosakos lobynas

Pasak tautosakos tyrinėtojo L. Saukos, O. Bluzmienė yra ne tik „*plataus diapazono pateikėja, bet ir nepralenkiama išminties ir sąmojo, liaudies papročių ir tradicijų žinovė*“. Ekspedicijų metu sukauptoje medžiagoje išskirtinio dėmesio vertas smulkiosios tautosakos – patarlių, priežodžių, žaismingų pamėgdžiojimų bei įvairių juokų juokelių margumynas – arti dviejų tūkstančių vienetų. Gyva, sodrių posakių kupina kasdienė šios kaimo moters šneka. O. Bluzmienė tiesiog kalba patarlėmis, jomis samprotauja, jomis vertina aplinką ir įvykius.

Antai pasakojimas apie piršlius, paliekančius nei audžiančią, nei verpiančią tinginėlę: „*Graz būt mergaite, ale vienturtėla – tinginėla, lepunėla, po gūn' ogent leg pusrytėlių migdyt...*“ Arba: „*Et, tok' velne niašt ē pamest, nemok dirbt, tēk mok pasigirt*““. Apie trumpalaikę laimę: „*Už trės diens džiaugsma – vioso amž' kauksma*“.

Beveik visose O. Bluzmienės pateiktose mįslėse, patarlėse akcentuojamas dėmesys kaimo žmogui, jo būdo savybėms, aplinkai, konkrečių daiktų pasauliui. Būdingas metaforinis negyvų daiktų įprasminimas: „*Moč' vedury – vaikę aplenk*“ (medis).

Ekspresyvūs, žaismingi garsų pamėgdžiojimai (daugiausia paukščių):

A gaid's ka gied, te saka:

Kakariko-o-o!

Tete Rigo-o-o-o!

Mam Bauske.

Pavasari žvirblė sosirenk on žabu krūvos, tēk džiauges', tēk didžiuojes':

– Aš vyrs, aš vyrs,

Aš vyrs, aš vyrs.

Kėp tēk pamata kateno atainant' saka:

– Bėkēm vyre, kol' kel'nės čielos...

Pateikėjos tautosakos lobyne sutinkame įdomių pajuokavimų:

Kai į svečius ateinantis nieko neatneša:

– Atėje kumšt‘ po pažast‘ pasikišs.

Kai blogas oras, pusto:

– Ot velnio veselijos!

Kai nebespėsi ant pamaldų:

– Bile kartu su visais pareisiu – tie patys atpuskai bus.

Verti dėmesio šeimos švenčių, kalendorinių papročių, darbų ir buities vaizdeliai – pirmasis arimas, piemenų gyvenimas, piemenėlių ir vyrų apranga. Autentiški prisiminimai apie įvairius turgus – šeškaturgį, skaistaturgį, saldaturgį. Štai epizodas apie prekių gyrimą – dryžuotais švarkais vilkinčių, labai aukštomis skrybėlėmis pasidabinusių reklamuotojų iš Klaipėdos:

„Kam duot, kam suvyniot? Muilas geras baltom putom! Putos baltai išmazgos! Geras ir pigus, trys už litą, viens už dyką! Už vieną litą – keturi šmotai kaip plytos! Prašom paskubėkit nusipirkt, kol yra. Kam teks, tas laimės, kam neteks – tas gailės!“

Dvasios lobių meninė raiška

Kad turėčiau mokslą didį

Ir mokėčiau raštą,

Apsakyčiau, aprašyčiau

Apie savo kraštą...

Eliavo savo godas močiutė Ona Bluzmienė ekspedicijos dalyviams. Ekspedicijų metu sukaupti unikalūs tautosakos klodai nenugulė stalčiuose, archyvų lentynose. Dainos, pasakojimai, padavimai, mįslės, priežodžiai bei patarlės kūrybingai įsiliejo į Linkuvos vidurinės mokyklos lituanistės Stanislavos Lovčikaitės 1980 m. rudenį įkurto etnografinio ansamblio „Linkava“ programas. Pateikėja tapo ansamblio siela, padėjusi kurti pirmąją programą „Linarūtė“. Scenarijus buvo sukurtas O. Bluzmienės pasakojimų ir dainų pagrindu. Drauge su pagarsėjusia Šiaurės Lietuvos folkloro pateikėja į ansamblių atėjo duktė Ona Builienė, dukterys Rita ir Kristina, Onos sesuo Elzė Trasauskienė. „Reikėjo ir tų, kurie patartų, padrąsintų ir pamokytų kaip ta duona pasidalinti su visais“, – prisimindavo ansamblio įkūrėja ir ilgametė vadovė S. Lovčikaitė: – „Vos pradėję pirmuosius ansamblio veiklos žingsnius, greitai pajutome brolišką

žymiųjų mūsų kraštiečių Kazimiero Kalibato, Kazimiero Garšvos, o vėliau ir Vilniaus universiteto folkloro specialistės Zitos Kelmickaitės paramą, susiradome draugų miestuose ir kaimynystėje“.

Parama, tiek metodinė, tiek moralinė buvo labai reikalinga. Folkloro ansambliai gyvavo, tačiau jų veiklai nepritarė ideologų viršūnėse, siekta stabdyti „nevaldomą etnografinių ansamblių antplūdį“. Štai eilutės iš pranešimo respublikos Kultūros darbuotojų III suvažiavime: „*Bendrame mūsų kultūros fone, kuriant naujas vertybes, grįžtama prie istorinių etnografinių bruožų bei realijų. Tik kartais... be deramos atidos šiuolaikiniam poreikiui, socialistiniam turiniui, be jokios atrankos pradedame restauruoti bei gaivinti visa tai, kas kadaise yra buvę. Šitaip atsitiko su etnografinių ansamblių antplūdžiu*“.

Kultūros procesas sruveno savo keliu. Folkloro ansambliai skynėsi kelią. Linkuviečių „Linarūtės“ programa patraukė žmonių dėmesį, padėjo ansamblio įteisinimui. Koncertuose, folkloro ansamblių šventėse skambėjo autentiškos dainos: „Baravedė piorma, piorma“, „Gegutės sesutės rovėjėlės“, „Aš pasėjo do liniuku, oi, oi, oi“, „Šio namole, Guote“, „Viena linelius nurovio“. Sukosi rateliai: „Aš pasėjo linelį“, „Mūsų maiše pakulne, pakulne“, nuotaikingai vinguriavo ansamblių dainos: „Mūsų lionė nurauti“, „Šunele suloje“, „Gaspadorius ateis“, „Pasėjo linelį ant pylimo“, aidėjo polka „Pliauškutė“, šokėjai sukosi valso „Vynuoge, vynuoge“ sūkury.

Paskatinti sėkmės, užrašę senų savo krašto dainų bei pasakojimų apie baudžią ir rekrūtus, linkuviai ėmė kurti naują programą, pavadinę dainos žodžiais „Oi tu rūta, rūta“. Buvo siekiama tautos likimą, jos atkaklumą, kantrybę ir patirtas kančias atskleisti per žmonių išgyvenimus. Vakaroti susirinkę kaimynai dalijasi prisiminimais, dainuoja. Vakarone prasideda bičiuliškumo, ramaus bendravimo principu. Įtampa stiprėja pasakojant apie rekrūtų dalią, tremtį. Programos autorė S. Lovčikaitė į dabartį apgalvotai sugrąžino P. Rimšos „Vargo mokyklos“ motyvą, poeto A. Baranausko prieš šimtmetį išsakytą tautos skundą: „*Anei druko, anei rašto mums turėt neduoda...*“ Rūtos įvaizdžiui suteikiama ne tradicinė prasmė – rūta reiškia ką kita: išeidami į rekrūtus, tremiami į Sibirą, lietuviai ėmė į rankas rūtos šakelę ir tėviškės žemės saują. Į „anūkėlio“ klausimą, kodėl reikėję tos žemės saujos ir rūtos šakelės, „močiutė“ (O. Bluzmienė) atsako: „*Reik sava žemeles, ka išvert' svetimo šaly galėtom, reik' rūtų šakeles, ka sava žemės kvapą nepamiorštom*“. Būta ir tikėjimo, jog „*pavasarielis bos*“:

Iškentėsi, rūtytėle, šiaurųjį vėjelį,
Iškentėsi žiemuželę, didįjį šaltelį.

Vaikų žaidimai, paukščių balsų pamėgdžiojimai, senųjų išmintis – visa bylojo apie dvasios tvirtybę, kurios tautai reikėjo prieš didįjį Atgimimo proveržį.

Pateikėjų O. Bluzmienės, T. Janeliūnienės, E. Misiūnienės, A. Grigaliūno, J. Zinkevičiaus patarimai bei tautosaka nuskambėjo „Sambarių“ (1988 m.) programoje, kurią sudarė vaišių, pavasario darbų pabaigtuvių, šeimos dainos, linksmi lauko žaidimai, rateliai, šokiai, pašmaikštavimai.

O. Bluzmienės, O. Kalibatienės (K. Kalibato mamos), gražaus būrio Linkuvos, Vaškų, Lygumų pateikėjų dvasios lobiai kūrybiškai įkomponuoti į 17 „Linkavos“ etnografinio ansamblio programų. Šalia minėtų programų ir Žiemgalos krašte, ir už jos ribų su pasisekimu skambėjo „Linkuviečių vestuvės“, „Prakalbinti žemę“ (pagal Linkuvos apylinkių vietovardžius), „Advento mintys“ (etninės ir religinės minties sąsajos), „Kur jūs, mano žalieji broliai?“ (lietuvių partizanams, žuvusiems Guostagalio apylinkėse, atminti), „Aš padainuosiu“ („Linkavos“ ansamblio 20-mečiui), „Užeiokit į Rambyną“ (linkuvių prieškario vaizdelis), „Tuo aukštu tiltu“ (Vėlinių metas), „Teesie tavo vardas Lietuva“ (Sausio 13-osios dešimtmečiui), „Oi žiba žiburėlis“ (šeimos tema), „Užgavėnių naktį“, „Trys karalei atėję“, „Žiema, žiema, bėk iš kiema“ (tradiciniai renginiai).

„Linkava“ pagarbiai minėjo Anapilin iškeliavusios ansamblio Močiutės – Onos Bluzmienės 90-ąsias metines.

„Aš išdainavau“ – meninė kompozicija, sudaryta iš pateikėjos etnografinės bei folklorinės medžiagos.

...Scenos gilumoje O. Bluzmienės portretas, įrėmintas lino rankšluosčio ir tautinės juostos fone. Datos. Stalas padengtas balta staltiese, suolai, ratelis, vytuvėliai. Žydinti pelargonija portreto apačioje. Viršuje – sodas. Dešiniau portreto – ekranas. Skambant dainos „Linelius rovio, dainavo“ motyvui (avanscenos pakrašty kanklėmis atlieka tautiniais drabužiais apsirengusi ansamblietė), demonstruojami Lietuvos televizijos videokasetės „Linarūtis“ įžanginiai kadrai: platus linų laukas, takeliu žingsniuojama O. Bluzmienė. Eidama šnekina jaunas merginas, gėrisi linais, moko juos rauti. Kadruai pasibaigus, į sceną renkasi ansamblio dalyviai, dainuodami dainą „Linelius rovio, dainavo“. Primenamos ir kitos krašto tautosakos pateikėjos: A. Lukšienė, O. Kalibatienė,

O. Šukienė, B. Zinkevičienė, T. Janeliūnienė, J. Mozūrienė, T. Žandarienė, O. Žarskienė, O. Bajalienė.

Kviečiama pasibūti, pavakaroti Onos Vaškaitės-Bluzmienės gryčioje. Ansambliciai sėda prie stalo. Pasakoja O. Bluzmienės duktė Marija Šimanskienė:

„Tėvas buvo linksmas žmogus, žinojo daugybę istorijų, nutikimų, kurių vaikai mėgdavo klausytis. O mama – dainininkė. Vaškų gryčia buvo didelė, su grindimis, šviesi. Apsiliuobę gyvulius, žiemos vakarais susirenka į trobą. Šilta, gera, jauku. Moterys mezga, verpia, lopo drabužį. Vyrai veja virves, pančius, vaikai plėšo plunksnas. Kaimynystėje – krūva Lazauskų vaikų, kitų kaimynų jaunimas. Sueina, šnekasi, juokauja. Mama pavaišina obuoliais, sūriu. Pilna gryčia alaso. Bet, žiūrėk, tėvas pradės kokią pasaką – visi nuščiūva. Na, ir dainų, dainų! Jos niekad neišsenka. Vaikai grauzia sūrį, mokosi dainų, žaidimų. Dedasi į galvą, kaip reikia dorai gyventi. Iš šios gryčios mama išsinešė ir pirmąsias giesmes ir dainas, ir doro gyvenimo supratimą, ir meilę žmonėms, norą būti su visais, padėti taip, kaip gali.“

Ansamblio dalyviai imasi minėtų darbų: verpia, pina juostas, veja sruogas, virves ir pan. Vaikai paprašo dėdytės papasakoti kokį nutikimą.

Tėvas sutinka: *No gere. Daba klausykėt'. Kitokart buvo kumela sart, iš jos palika bėr – vuodegos nebėr...*

Vaikai. *Dėd, ne to! Tikro! Ko nor apie vaiduokls'...*

Tėvas. *No gere. Talačkonių dvar' buva tok' jauj' (pask jon sudege). To jaujo mana senelis kūrendava, lions džiovindava. Nain jos karto į to jaujo: lione sužardėt', džiūst, pečs' baig parsikūrent'. Užpyla senels' da spalių i prigula šaly pečios. Jau laises' i miego, tiok gerdz' – šlept', šlept', kažkas už langa, jau pri durų. Girgzt' – atsidara jaujos dur's i įain toks ponaičiuks. Su skrybl', čebatėlė lekeruot'... „Kas če daba? – mislėj senels'. Priain tas ponaičiuks pri senele, saka, pasiklydės', aidams į dvaro, prisėda ont šiaudų šaly senele, siūla tabokos pašniaukšt'. Senels' pamigina – gardums tos tabokos!.. O ta tabokine – negal' akių atitraukt! Tas ponaičiuks mata, ka senels' vis žiūr į to tabokiničio, saka: „Mai-nykėms, man bos smag to nakt' prisiment'*. Senele tabokine er neprast, bet šitok'! Galvoj senels': mat ki tiok pons, tē i negodros... Apsimainē jie tom tabokiničiom, ponaičiuks išėje, senels' patenkiots užmigā. Atbond ryto, pasidžiaugs, žiūr – gi arkle kanop vieto tos tabokinės, da i sudilos' patkav...“*

Motina. *Užtat žmons' i saka: neik su veln' obuoliaut': nebtėks i terbos, i obole.*

Skamba dainos: „Vai sionte, sionte“ , „Sesute mano“, „Kūme, kūme, žos' avižos“,

„Ko liūdi, putinėli, ko liūdi“, „Gieda gaidelis‘ onksto rytelį“, „Ugina močiutė“. Muzikantai kviečia šokti – sukasi rateliai: „Kiškel‘ nabagel“, „Aleksandrs“, „Ausėm, sesutės“, aidi „Suktinis“.

* * *

„Linkavos“, „Žiemgalos“ programos pakiliai skambėjo tarptautinėse folkloro šventėse „Baltica’87“, „Baltica’91“. Rygoje ansambliams plojo perpildytos „Ave sol“, Nacionalinio teatro, „Mažosios gildijos“ salės. Neišdildomus įspūdžius paliko koncertinė kelionė po Latvijos pajūrio regioną.

Žiemgalos krašto motyvai ne kartą nuspalvino tradicinius folkloro renginius „Ant marių krantelio“ (Rumšiškės), „Skamba skamba kankliai“ (Vilnius). 1990 ir 1994 m. „Linkavos“ (vadovė S. Lovčikaitė) ir „Žiemgalos“ (vadovė E. Genienė) ansambliai iškilmingai įsiliejo į Pasaulio lietuvių dainų švenčių skambesį. 1990 m. drauge su „Linkava“, „Žiemgala“ dainavo, šoko ir liaudies muzikos akordais linksmino „Kruoja“ (vadovė D. Lindienė), „Verdenė“ (vadovas K. Kalibatas), „Pamūšis“ (vadovė Z. Kapučinskienė). Šaunios tradicijos buvo pratęstos 1994 ir 2003 m. šventėse. Ansambliai drauge su bendraminčiais iš kitų regionų priminė tradicijų, papročių gyvybingumą. Menine kalba išreiškė, kad per gimtojo krašto žmones išlieka gyva, šimtmečiais puoselėta Lietuvos valstybės kultūra, tradicijų įvairovė, lyg brangakmenio nugludinta liaudies daina, profesionaliosios kultūros klodai ir kiekvieno žmogaus kūrybos pradas.

Ekspedicijos, repeticijos, šventės, proginiai koncertai bei tradiciniai renginiai

Gana dažnai jų metu buvo galima sutikti kraštiečių K. Kalibatą, nusiteikusį padėti, patarti, besisielojantį, kad kuo sumaniau, išradingiau būtų gausinami gimtojo krašto dvasios lobiai, kad žiemgalių motyvai deramai įsilietų į šalies etninės kultūros skambesį.

Ansamblių vadovės S. Lovčikaitė ir E. Genienė dėkingos žymiam etninės kultūros puoselėtoju už dėmesį ir pastangas, kad programos būtų parodytos per Lietuvos televiziją. Pradedantiems koncertuoti linkuviams išliko atmintyje M. K. Čiurlionio menų mokyklos dėstytojo K. Kalibato kvietimas 1982 m. koncertuoti šioje mokykloje, įgalinęs ne tik prabilti sostinės scenoje, bet ir suteikęs galimybę išgirsti kitus atlikėjus.

Į ekspediciją – gimtinės takais

„Lygumų ir Stačiūnų apylinkės – plačiųjų Šiaurės Lietuvos lygumų kraštas, – kalbėjo K. Kalibatas, 1989 m. pavasarį užsukęs į kultūros darbuotojų pasitarimą. – *Mūšos ir Kruojos upių bei jų intakų išraižytose derlingose žemėse gyvenusių bei gyvenančių žiemgalių subuvimuose dar ir dabar skamba unikalios dainos, galima išgirsti nuotaikingų pasakojimų, dėmesio vertų mįslių, garsų pamėgdžiojimų. Kviečiu dalyvauti kompleksinėje ekspedicijoje*“.

1989 m. vasaros pabaigoje Kazimieras, muzikologai Daiva Vyčienė ir Evaldas Vyčinas, filologas Povilas Krikščiūnas su grupele Pakruojo rajono kultūros darbuotojų bei bičiuliu fotografu Romu Urbu pabiro po Lygumų ir Stačiūnų apylinkes. Buvo užrašyta 350 dainuojamosios ir pasakojamosios tautosakos kūrinių. Kitais metais ekspedicijoje Šukionių, Stačiūnų, Dargužių, Degučių, Pavėzgių kaimuose surinkta dar 150 dainų, 100 pasakų, sakmių, anekdotų, pasakojimų.

27 magnetofono kasečių kolekcija – sutelkto ir atkaklaus darbo pareikalavęs archyvas. K. Kalibatas bei jo bendraminčiai ir talkininkai D. Martinaitienė, D. Vyčienė, J. Treškevičius pasidarbavo, kad kūrybingų pateikėjų – Emilijos ir Vinco Kalinauskų, Kazimieros Deveikienės, Onos Kalibatienės, seserų Simonaityčių, Rozalijos Gaubienės, Marijos ir Vinco Šandarių, Bronės Mikalajūnienės – išsaugoti dvasios lobiai nepranyktų, turtintų nūdieną, ateinančioms kartoms primintų protėvių kultūros gyvybingumą.

Septyni K. Kalibato parengti rateliai – „Rugeliai“, „Žydi erškėtėlis“, „Linksmumas, gražumas pavasarėle“, „Vai lakštute, lakštute“, „Kaimynėlio, šit ašai“, „Atskrida paukštele“, „Bare, bare cigono“, „Trys smuiko melodijos“ bei „Norvaišų valsas“ – papildė folkloro ansamblių repertuarą.

Įsimenančią dainą apie Lygumų bažnyčią padainavo 98 metų K. Deveikienė iš Degučių kaimo:

Lygumų šventoris
Gražė aprėdytas,
Su žaliaisės žolenėlės
Aplionk apsodytas.
Senase klebonas
An gonkų sėdėje
Labe gyre tas mergaites
Kur rūtialas sėje. (2x2)

Autentiškos K. Kalinausko ir K. Deveikienės padainuotos šienapjūtės valiavimo dainos „Aisim, brole, šieną pjauti“, „Penki brole šieno pjovė“. Izabelės Simonaitytės iš Poškiečių kaimo padainuota daina „Viena linelius nurovio“ praturtino linų darbų dainų lobyną. Piemenų šūksniai „biz, biz“, „raro, raro“ – kad karvės rimtų, kiaulės ir avys bėgtų namo telkiant bandą – melodinga garsažodžių imitacija, savitai panaši į D. Andrišienės iš Juknaičių kaimo padainuotą dainą „Abže, pani, apmarėca“ (dainuojama čigonų persirengėlių per Užgavėnes).

Ekspedicijų metu užrašyta nemažai autentiškų vestuvinių dainų. Be sugultuvių, prikeltuvių dainų („Oi kleve, kleveli“, „Anksti ryto keldama“), aptiktos originalios vestuvinių gaubtuvų dainos „Bėg upelė vingurdama“ variantas. Vestuvių metu nestinga apdainavimų – apdainuojami vestuvinininkų turtai, sročia ir piršlys. Įdomus talalinių motyvais praplėstas pabrolių apdainavimas:

Plačios kaktos kaip liktarnos,
Gal sutūpt' šešios varnos,
Olia drylia olialia
Olia drylia olialia.

Vaizdingi piršlio, sročios apdainavimai:

Piršlelio kumelė
Dvylikos sieksnių:
Vienu galu patsai joj,
Antrą galą šunys loj.
Svočiuė ridulė
Du berniukus nugulė („Piršlio kumelė“)

Įdomi savo humoristiniu priedainiu visoj Lietuvoj paplitusios vaikų dainelės „Torėje bobute“ versija (padainavo I. Simonaitytė iš Poškiečių kaimo):

Torėje bobute
Žilo oželį.
Kyvir jūri jachmantūri,
Jachman kyvir jūri darindo,
Sūri sūri darkikopi
Kyvir jūri darindo.

Daugeliui vaišių dainų būdingi improvizuoti, tiesiog vietoj kuriami ir laisvai komponuojami vaizdai. Mėgstama reaguoti į valstybės, kaimo gyvenimo reiškinius, komiškai aktualizuoti įvykius:

Buvo ministras Juozas Tubelis,
Mažai mokėjo jis už pienelį.
Kodėl, kodėl, kodėl negerti,
Dėl ko, dėl ko linksmam nebūti. (2x2)
(„Padarė alų iš miežio grūdo“)

Pateikėjai papildė įdomių pasakojimų, nutikimų kraitę. 86 metų Rozalija Gaubienė iš Rubaičių kaimo K. Kalibatui papasakojo trumpą drūtą istoriją „Kur dėjo pyktį“:

„Miargaitė tarnava pas tokį senberną. Jauna mergiočka, graži, labę giara darbinyke i smagi. Dabar tam senberniui pamila. Susigunde, apsiženije. Apsiženije – nebegial' susirokuot'. Zlasty paskendus, visur negiara i negiara.

– O kodė to piormė, – saka, – toki giara bove?

– Aikim ant aukšta, aš tau parodėsiu.

Užlip ont aukšta – gegne baigiama pargraužt. Kaip jai užein zlastis, užlak' ont aukšta ė gegnė tuoj grauž', ka praitų.

Tė mate, koki buva. O tas susigunde i apsiženije...“

Lygumų apylinkėse smulkiosios tautosakos klodai ne itin gausūs, bet aptinkame įdomių mįslių, patarlių, priežodžių.

Mįslės

Balta bažnyčia ant raudonų stulpų pastatyta (žąsis).

Šulnis be dugna (žieds).

Du galu ir galas (šakė).

Kepurė žalvarė visą sviatą suvarė (bažnyčia).

Žėbras jautis žiūr pro vartus (mėnuo).

Boba kėpsa, skyla vėpsa, gala piolva jomarks (bičių avilys).

Pakulinis vaikas, taukų sermėgėlė, aukso kepurėlė (žvakė).

Juods kalpoks, vyna smoks, akmenine širdis (vyšnia).

Patarlės, priežodžiai

Poteriai ne kleckai, nesurūgs.

Ne tai burnai abrusas šluostyti.

Kas girts nebagots, tas ir dvės – neturės.

* * *

Ekspedicija išryškino, kad Šiaurės Aukštaitijoje slypi nemažai vertingų dvasios lobių.

„Stebėtina, kad šis kadaise turtingas įvairių muzikos formų bei stilių kraštas, galima sakyti, liko tyrinėtojų visiškai užmirštas, – rašo muzikologė D. Vyčnienė. – Galbūt tai lėmė išankstinė daugelio folklorininkų (tarp jų ir etnomuzikologų) nuomonė apie ypač spartų Šiaurės Aukštaitijos senosios dainavimo tradicijos nykimą bei menkaverčių dainų plitimą. Manoma, kad šiame krašte iš tiesų mažai telikę tradicinės tautosakos – sunku rasti dainininkų, mokančių bent 10 tradicinių dainų. Visgi kartais ir tarp mažiau vertingų kūrinių sužiba „deimančiukai“ – senosios dainavimo tradicijos reliktai.“

Didžiausią užrašytų dainų melodijų dalį sudaro vėlyvesnės daugiabalsės melodijos, tačiau yra ir nemažai monofoninio stiliaus kūrinių – vaikų ir jaunimo dainų. Seniausios sandaros piemenų kūrinių ir vaikų dainos įsipina į bendrą piemenų kūrybos klodą, geriausiai išlikusį šiaurės ir vidurio Aukštaitijoje (pvz., „Vary, varo“, „Tas meškons' rudausis“, „Viri, viri košį“, „Šarkiala, varniala“ ir t. t.).

Išsiskiria muzikalumu kanapių apdirbimo daina „Aš pasėjo kanapėle“, įdomi savo forma bei melodika humoristinė daina „Vabals dėde buva“.

Užrašyta keletas vėlyvesnių monofoninių melodijų (pvz., „Visi bajore“), rodančių, kad ne taip seniai vienbalsio dainavimo tradicijos gyvavo ir Šiaurės Aukštaitijoje. Išsiskiria sutartinių nuotrupa, skatinanti naujus tyrinėjimus, verčianti suabejoti sutartinių paplitimo teritorijos ribų tikslumu šiaurės vakarų kryptimi.

Ekspedicijoje surinktų dainų pluoštas – tarsi maža nedidelio šiaurės aukštaičių plotelio enciklopedija, įdomi pažintis, skatinanti toliau domėtis Lygumų krašto folkloru.

„Naujausi K. Kalibato užrašyti pavyzdžiai rodo, kad net paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais dar galima rasti nemažai vertingų dainų, atskleidžiančių Šiaurės Aukštaitijos melodikos ypatybių“, – apibendrinamai teigia muzikologė D. Vyčnienė, pati pajautusi nedidelio Žiemgalos krašto žemės lopinėlio dvasios lobių skambesį.

Folkloro gaida prie Kruojos, Mūšos, Daugyvenės tėkmės

„Gimtojo krašto praeitis – kol kas ne knygoje, čia pat apylinkėse, laukuose, žmonių buitėje, netgi jų fantazijoje“, – mėgdavo priminti ekspedicijos dalyviams krašto praeities tyrinėtojas, iškilus Šiaurės Lietuvos kraštotyriminkas, žeimelietis pedagogas Juozas Šliavas.

Ši krašto šviesuolio idėja skatino nesustoti, nuolat domėtis senolių dvasios lobiais. Rozalimo ir Pamūšio kultūros namų folkloro ansamblių vadovės V. Burkevičienė ir Z. Kapučinskienė dar praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje protėvių dainas ir melodijas interpretavo švenčių, proginių renginių programose. Rozalimo ir Pamūšio kultūros namų folkloro ansambliai su pasisekimu 1971 m. pavasarį koncertavo Pakruojo kultūros dienų renginiuose Šiauliuose. Pamūšio folkloro ansamblis 1980 m. dalyvavo Lietuvos televizijos suruoštame liaudies muzikos festivalyje. Praėjus dešimtmėčiui, pamūšiečių ansambliai „Europiados“ salėse, aikštėse plojo Italijos, Ispanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Olandijos, Švedijos, Belgijos, Latvijos žiūrovai.

1980 m. rudenį prabilęs linkuviečių folkloro ansamblis, vadovaujamas sumanios, kūrybingos lituanistės Stanislavos Lovčikaitės, autentiškomis dainomis, patraukliomis melodijomis pabudino Šiaurės Lietuvos lygumų dvasią, išryškino krašto dvasios lobių gyvybingumą. Pamūšio krašto dukra Emilija Genienė, daugelį metų išvaikščiojusi Mūšos, Daugyvenės pakrantėmis, skersai išilgai perėjusi Padauguvės, Rimšonių, Siečių, Plunkių, Gailionių, Lašpamūšio, Balsių kaimus, užrašė šimtus dainų, pasakojimų, padavimų. Sukaupiti dvasios lobiai 1984 m. pavasarį suskambo meniniais akordais.

1988-ųjų gegužės 29 d. Liaudies meno šventėje Paežeriuose Pakruojo rajono chorų, šokių grupių, muzikantų programą praturtino ir pajvairino krašto folkloro ansamblių gaida. Be pripažinimą pelniusio „Linkavos“ liaudies ansamblio, autentiškos „Žiemgalos“, dainavo ir šoko etninės kultūros gaivintojai iš Rozalimo, Pamūšio, Lygumų, Stačiūnų, Ūdekų, Klovainių, Pašvitinio, Guostagalio, Pakruojo, Žeimelio. Folkloro ansambliai išsiliejo į Baltijos kelio gausmą, pastarųjų daina skambėjo keliant Trispalvę virš Pakruojo rajono savivaldybės rūmų, skverelyje prie paminklinio akmenų Pakruojo 400 metų jubiliejui.

„Ar nebūtų tikslinga surengti krašto folkloro šventę“, – užsukęs į Kultūros skyrių, pateikė pasiūlymą krašto kultūros bičiulis, folkloro ansamblių kūrėjas, patarėjas ir konsultantas K. Kalibatas. Sumanymui buvo pritarta. Jį palaikė folkloro ansamblių

vadovai. K. Kalibatas į svečius pakvietė Miškų ūkio gamybinio susivienijimo liaudies ansamblį „Nalšia“ (vadovas A. Kvedaras), Baisogalos (Radviliškio r.) liaudies etnografinį ansamblį „Dainoriai“ (vadovai S. Anglickienė ir S. Černiauskas), Geologijos instituto (vadovė A. Montrimaitė), Joniškėlio kultūros namų etnografinį ansamblį „Abrūsėlis“ (vadovė A. Rapkevičienė), folkloro grupę iš Smilgių (Panevėžio r.).

1989 m. gegužės 23 d. Pakruojyje įvyko pirmoji folkloro šventė, kuriai iškart prigijo „Žiemgalos“ pavadinimas. Pagal Pakruojo kultūros namų direktorės Irenos Kybartienės numatytą scenarijų miesto parke, centrinėje Vytauto Didžiojo gatvėje šurmuliavę ansambliai vakarop programą baigė tuo laiku pakruojiečių pamėgtame gamtos kampelyje – Pušynėlyje. Drauge su svečiais šauniai publiką linksmino liaudies etnografiniai ansambliai „Linkava“ (vadovė S. Lovčikaitė) ir „Žiemgala“ (vadovė E. Genienė), Pamūšio (vadovė Z. Kapučinskienė), Rozalimo (vadovė V. Burkevičienė), Pašvitinio (vadovas V. Seilius), Guostagalio (vadovė R. Beržinytė), Petrašiūnų (vadovas G. Garšva), Lygumų (vadovė J. Vaitiekūnienė) kultūros namų folkloro ansambliai, Pakruojo I vidurinės mokyklos (vadovė V. Kruopytė), Balsių devynmetės mokyklos (vadovė A. Statkuvienė) folkloro grupės, neseniai įkurtas Pakruojo jaunimo folkloro ansamblis (vadovė A. Jarašiūnaitė).

Kasmet iki šių dienų vykstanti tradicinė regiono folkloro šventė „Žiemgala“ nuo 1991 m. įgavo tarptautinį pobūdį – į meninę programą įsiliejo Latvijos lietuviai iš Rygos, kurių skambesį vėliau pratęsė folkloro grupės „Trejupė“ iš Bauskės, ansamblis iš Vecsaulės, veržlaus choreografo Dzintaro Zeiboto vadovaujama Latvijos etnografinių šokių grupė. Gausėjo svečių iš kaimyninių kraštų. Į folkloro šventės skambesį įsiliejo šiauriečių folkloro ansambliai „Sedula“, „Margulis“, „Salduvė“, „Indraja“, iš Kelmės – „Ramočia“ ir „Judlė“, iš Joniškio rajono „Rudbala“, svečiai iš Žagarės, Kriūkų, Akmenės, Panevėžio rajonų.

1992 m. K. Kalibatas Pakruojo centrinėje ligoninėje įkūrė „Verdenės“ folkloro ansamblį, jam kurį laiką vadovavo. Beveik dešimtmetį ligoninė jos vadovo Rimo Armono, meno mecenato, iniciatyva buvo tapusi patraukliu, gyvybingu kultūrinio gyvenimo židiniu. Poliklinikos salėje vyko dailės parodos, svečiavosi žinomi aktoriai, poetai, skambėjo kraštietės Onutės Bėčiuvienės „Diemedžio“ vokalinio ansamblio motyvai. Prasmingą renginių skambesį turtino ir „Verdenės“ folkloro ansamblio dainininkai, šokėjai, muzikantai. Vinguriavo savita ritmika, intonaciniais vingiais patrauklios autentiškos ekspedicijų metu pateikėjų K. Degutienės, O. Kalibatienės padainuotos

Pakruojo rajono savivaldybės Kultūros skyriaus vedėjas A. Šimkus apjuosia jubilatą Kazimierą Kalibatą tautine juosta. Pakruojis, 1998 m. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Žiemgalos krašto dainos „Siontė mani motinėla“, „Anksti ryto keldama“, „Vaikščiojo, vaikščiojo“, „Užars takus, užsės linus“. Publika plojo ansamblio dainininkėms A. Jarašiūnaitei, Z. Armonienei, A. Liesytei, S. Vaitiekūnienei, P. Vaitiekūnui. Šokio ritmu sukosi L. Norvaišienė, N. Žilinskienė, V. Miežis, R. Šliažas. Ansamblio programai gyvybingumo, nuotaikos teikė liaudies šokių, ratelių kompozicijos „Kaimynėlio, šit ašai“, „Atskrido paukštela“, „Rugeliai“, „Žydi erškėtėlis“.

Ansambliai dalyvavo „Žiemgalos“ regiono folkloro šventėse, 1994 ir 1998 m. įsiliejo į Pasaulio dainų švenčių gausmą. Sereikiškių parke daina, muzikavimu, šokiais ir žaidimais su gausiu būriu bendraminčių priminė, kad folkloras yra mūsų šalies bendros kultūros dalis. „Verdenės“ dainos, armonikos virtuozo Jono Zinkevičiaus atliekamos melodijos ne kartą skambėjo Bauskėje, Latvijos lietuvių šventiniuose renginiuose, turtino Joninių, Lyguo švenčių šurmulį. Ansambliciai Žiemgalos krašto dvasios lobių kraitę atvežė į tarptautinę folkloro šventę Palangoje. Drauge su „Žiemgalos“ (vadovė E. Genienė), „Kruojos“ (vadovė D. Lindienė) ansambliais koncertavo spalvingoje Nidos šventėje „Tek saulužė ant maračių“.

* * *

Kazimieras Kalibatas paliko ryškią brydę Žiemgalos krašto kultūros panoramoje. Etnologui rūpėjo kultūrinės ir istorinės atminties išsaugojimas, kuo gausesnį sluoksnio žmonių įtraukimas į dvasinių lobių turbinimo procesą. Bendradarbiaudamas su „Versmės“ leidykla, iškiliais krašto bei šalies žmonėmis prisidėjo prie leidinių iš ciklo „Lietuvos valsčiai“ tęstinumo – organizavo „Pašvitinio“ monografijos leidybą. Dvi kadencijas (1992–1995 ir 1995–1998) buvo renkamas „Žiemgalos“ draugijos prezidentu. Leidyba, ekspedicijos, draugijos atributika, naujovės draugijos skyrių veikloje, siekis į kraštotyros veiklą įtraukti kuo daugiau jaunimo – reikšmingi veiklos barai, pareikalavę nemažai išradingumo, sumanumo, pastangų sutelktumo.

„Darbai, atlikti tyrinėjant bei populiarinant šiaurės aukštaičių etninės kultūros lobius, sulaukė pelnyto įvertinimo“, – K. Kalibato 75-mečio jubiliejaus iškilimėse garbingą Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos apdovanojimą – premiją už etninės kultūros puoselėjimą – priminė renginio vedėja, etnomuzikologė, radijo ir TV laidų vedėja Zita Kelmickaitė.

Darbais žmogus išlieka nemarus. Žiemgalos krašto folkloro gaida šalies kultūros lobyne, dėmesys laiko užslopintų papročių, tradicijų gaivinimui, pastarųjų turtingumo bei savitumo propagavimas – akcentai ne tik gimtojo krašto, bet ir visos šalies kultūros istorijoje.

Literatūra

1. Autoriaus, 1969–2004 m. dirbusio Pakruojo rajono savivaldybės Kultūros skyriaus vedėju, archyvinė medžiaga kultūros tematika.
2. Lovčikaitė S. *Linkava – tradicija dabartyje*, Šiauliai, Šiaurės Lietuva, 2003.
3. *Linėlius roviau, dainavau*. Onos Bluzmienės tautosakos ir atsiminimų rinktinė, Vilnius, Vaga, 1990.
4. *Lygumai, Stačiūnai*, Vilnius, Versmė, 2001.

Kazimieras Kalibatas su „Žiemgalos“ etnografinio ansamblio vadove Emilija Geniene. 2004 m.
Pakruojuje. R. Urbo nuotr. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Apie Kazimierą Kalibatą pasakoja pakruojiečiai

Emilija Genienė

Pakruojo rajono „Žiemgalos“ folkloro ansamblio vadovė
(Kalbino Romas Urbas, verslininkas ir fotografas, 2012 metais)

Taip ir kilo ta mintis, kai mes atradome skelbimą laikraštyje, kad bus konkur's Pakruojoj, susimislijom, ka i mum reik nuvažiuot. I prasidėja. Tam konkurs, man atroda, kad buva i Kalibats. Taip ir prasidėj nu tada ta pažintis. Tais pačiais metais išvažia-vom į konkursą Didžiasalyje, Ignalinos rajone. I teip pradėjam važinėt po apylinkę, ieškojom, pradėja žmones rinkt dainų, vaikščioja po apylinkes, rink' pasakojimus iš tų senųjų žmonių, kurių dabar nėra nei vieno gyvo.

Romas Urbas: Kiek žmonių ansamblį sudarė?

Emilija Genienė: Buvom vienu tarpu iki 30, o taip buvo 25, 27, 28. Buva 8 por's šokėjų, 6, tų dainininkų buva 7 vyrai.

„Žiemgalos“ etnografinio ansamblio geriausieji dainininkai ir vadovai Emilija ir Kazimieras Geniai. 2004 m. R. *Urbo nuotr.* (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Romas Urbas: Kurią vietą labiausiai įsiminėte, kur stipriausias koncertas buvo?

Emilija Genienė: Įsimintiniausia būdava, kada į Vilnių nuvažiuodavam, Dainų šventes kai būdava. Vyrai eidami parko uždainuodava taip, kad, būdava, skambėdava parks nuo jų dainavimo.

Romas Urbas: Tikriausiai ansamblui padėjo ir Kazimieras Kalibatas?

Emilija Genienė: Na, jis mum konsultava, patare, daug padėjo. Jis su mūsų direktorium Butkum susipažina, jie sutarė kada prieš mums vardo suteikimą: buvo nutart, kad reik' vėliavos ansamblui, suieškojo dailininkę ir padarė to mūsų vėliavo – vėliavo mūsų labai graži. Daug metų i važinėjom, i dainavom, i šokom. Dvidešimt metų atšventėm i sustojam. I nebelika mūsų linksmybių, išsiskirste žmonės, gal kad labi būt norėję, gal da būtumem i gyvavę. Aš da sakio: padėkit. Muzikonts atsisake, aš sako: ieškokim vis' ta muzikonta, gal da kur rasim, bet kad niekam ronkos nepakila, o aš vien... vis' mana krašt's buva apvažinėt's ir apieškot's, teip kad nebebuva iš kur paimt – taip i sustojam.

Romas Urbas: Ar jautėte Kazimiero Kalibato pagalbą iš šalies?

K. Genys ir K. Kalibatas Bučiūnų kaime. 2008 m., R. *Urbo nuotr.* (iš K. Kalibato asmeninio archyvo)

Emilija Genienė: Labai jautėm, dėl to, kad atvažiuodava jis i pamokydava to dainavima, kur mes bišk' nukrypdavam nu kursa, daug koncertų jis mums parūpina – ir į Kauną, ir į Vilnių, taip kad mes jutome didel' param', buvam kaip prie tvirt's sien's, prie ja tų konsultacijų, taip kad buva puik's žmogus ir Diev's kad jam duotų sveikat's, ilgo amžio.

Dėkingi esam už jo rūpestį, kad jis atsivežė iš Vilniaus ir peržiūro padarė mūsų tų pasirodymo – tiek šienapjūtės, tiek mergvakario. Ta peržiūr buva padaryt Pakruoja salėj kultūras namuose ir abudu mūsų tuos priėmė – tiek šienapjūte, tiek mergvakarij. Pirm nufilmava mergvakar, o paskiau, kada atėja šienapjūte – nufilmava šienapjūte, taip kad išlika mums didelis prisiminims. Ir jiems daug varga buva. Seniau nebuva tiek tų kamer. I pačių pabaigų tik turėja. Kalibats saka, nu jau sunkybe tiem vyram filmuotojam, didžiausia ta aparatūr, reikia į lonk nugabent tolokai, jūs, saka, padėkit vyriukai, jūs matot, kad vien neapsiein be jūsų pagalbos. Taip kad jis žmog's daug padėja, tik reik jam būt dėkingi už ja tų pagelbo. Mūsų krašta žmog's buvęs, turbūt i jam malonu buva, kad čia mūsų krašta kolektyvs gyvuoj. Nu tei draugavam, atvažiuoj, kol

da Pakruoj buva, dažniau užsukdava, o kai išsikėle į Vilnių, tai rečiau aplankydava, kai reikalai kokie būdava, tai užsukdava. Aptardavom darbus. Daug koncertavam, prasmingi metai buva gyvenime, didelės šventės, būdava labai smagi, atrodė, kad pailgeja gyvenims. Jam tik palinkėt gal kad stipr's būt ir kad ilgai gyventų.

Irena Kybartienė

(Kalbino Romas Urbas 2012 metais)

Kalibatą pirmą kartą sutikau etnografinių folklorinių ansamblių apžiūroje – vykdavo rajono folklorinių ansamblių apžiūros. Jis konsultuodavo kolektyvų vadovus, ragindavo kurti ansamblius, ir tuo laiku atsirado ne vienas ir ne du, bet jau buvo peršokę dešimtį folklorinių ansamblių ir visi buvo pasiekę gan aukštą lygį. Kazimieras tada pasiūlė (kadangi pas mus nebūdavo Joninių, neturėjom tokių tradicijų) – surenkim ir Jonines. Pirmosios tokios didelės gražios Joninės – Rasos su visais papročiais ir tradicijomis vyko Balsių beržynėly. Dalyvavo mūsų folkloriniai ansambliai, Kazimieras buvo atsivežęs savo vadovaujamus folklorinius ansamblius iš Vilniaus. Taip toks glaudus bendradarbiavimas subrandino idėją rengti Žiemgalos šventes. Pradžioje man buvo truputėlį neaišku, kaip čia bus, tai mus jis pakvietė tada į Vilniuje rengiamą festivalį „Skamba, skamba kankliai“, kad parodytų, kaip yra organizuojamos tokios didelės folkloro šventės. Pakvietė ir Pamūšio ansamblių, dabar gerai kitų neprisimenu, man atrodė, ir Linkuvos folklorinis ansamblis buvo, ir „Žiemgala“. Taip ir gimė idėja – tiesiog einant gatve pro kino teatrą, link upės, Kazimieras sako: Irena, darom tokią šventę. Aš pagalvojau – gerai, darom, bet aš nežinau, kaip reikės daryti, viską darysim, ką Kazimieras sakys. Na, ir mes organizavom tokią pirmą šventę. Iš tikrųjų, tai buvo tikra šventė, šventė visi, šventė nebuvo parodomoji, nieks nesirinko pasižiūrėti, visi kartu dainavom, visi kartu džiaugėsi, ėjom ratelius. Ir taip tos šventės iki šiol yra gyvos. Iš tikrųjų tą folkloro ansamblių grūdą pasėjo, mano nuomone, Kazimieras, nes jis konsultavo ir „Žiemgalos“, ir „Linkavos“ ansamblių, padėdavo jis, pasikviesdavo jį ir vadovai, jis pats čia turėjo keletą ansamblių Pakruojy – ansamblių „Verdenę“ ir kt. Kazimieras, tikras kraštietis, jis ne žodžiais, bet darbais labai prisidėjo prie tradicijų išsaugojimo, jų plėtojimo ir vystymo. Kazimieras Kalibatas labai mylėjo savo kraštą. Jis mylėjo savo

žmones, atvažiuoju čia į Pakruojį, būtinai visus aplankydavo, pasiteiraudavo, kaip gyvena žmonės: jei negalėdavo aplankyti, pasiteiraudavo, kaip gyvena Emilija Genienė, kaip gyvena Stasė Lovčikaitė – jam labai rūpėjo patys žmonės: kaip gyvena, ką jie veikia, ką jie kuria. Dar Kazimiero buvo tokia savybė, jeigu atvažiuoju į Vilnių, jam rūpėjo parodyti, kas yra sostinėje: būtinai pakvies į kokią parodą ar pasiūlys nueiti į kokį koncertą, ar nueiti ar atvažiuoti į kokią šventę, taip pat pasikviesdavo kolektyvus, kad dalyvautų. Šiaip su folklorinių ansamblių vadovais jo santykiai buvo giminiški ir artimi. Linkėčiau jam sveikatos, dar yra daug nenudirbtų darbų, gal reikėtų ne vieną dainą užrašyti, reikėtų patarimų folkloriniams ansambliams, kad išliktų.

Kęstutis Razumas

Pakruojo Atžalyno gimnazijos direktorius

(Kalbino Romas Urbas 2012 metais)

Prasidėjo turbūt ne nuo folkloro – folkloras buvo vėliau. Viskas prasidėjo nuo dailės plenerų. Kadangi Kalibato visur buvo pilna: jis buvo ir dailės plenerų organizatorius, nors pagrindinis dailės plenerų organizatorius buvo vyr. gydytojas (Pakruojo ligoninės vyr. gydytojas Romas Armonas), tačiau tenai dalyvavo ir Kazimieras. Susitikom mes pirmą kartą bendrabutyje: vienas į kitą pasižiūrėjom, pasilabinom ir tada prasidėjo mūsų draugystė – iki tol mes vienas kito nepažinom. Susipažinę pradėjom bendrauti glaudžiau, jis supažindino mane su savo mama, mes dažnai aptardavom įvairius klausimus, jis buvo pilnas minčių: tai buvo knygų rašymas, folkloro organizavimas. Mums bešnekant kilo minčių, kad galėtumėm suorganizuoti ir mokykloje folkloro būrelį, kuriam jis galėtų vadovauti. Aš pranešiau mokiniams, kad yra galimybė tokį būrelį suorganizuoti, paskelbiau mokykloje, užsirašė būrelis vaikų ir jis pradėjo darbą. Dainavo ne tik vaikai, dainavo ir mokytojai, folklore dalyvavau ir aš pats, kartu dainavau, tai truko gana ilgai, dabar negaliu pasakyti, kuriais metais tai nutrūko, paskui nutrūko, priežastis to nutrūkimo man dabar ne visiškai aiški, bet tik tiek galiu pasakyti, kad darbas buvo organizuojamas gana įdomiai, Kazimieras buvo reiklus visiems, tačiau visi noriai dalyvavo šioje veikloje. Šiaip visados į mokyklą jis užeidavo, pasikalbėdavom, pasitardavom, kokias knygas jis rašo, kur keliauja, reikėdavo dažnai

jam suteikti nakvynę bendrabutyje – ten gyvendavo žmonės, kurie dirbdavo, aš jam visados mielai padėdavau. Mes taip ilgai, ilgai bendravom ir bendraujame iki šiol. Labai įvairiapusė jo veikla, kaip matote: jis visų pirma dalyvavo Lietuvai pagerinti draugijos veikloje, kraštiečiams vadovavo, ir mokykloje jis būdavo, labai viskuo domėjosi – jo visur buvo pilna. Kaip matote, prasidėjo viskas nuo dailės plenerų, paskui folkloras, kraštiečių veikla – vadovavo jai. Kada jis vadovavo kraštiečiams, ši veikla iš tikrųjų buvo pakruojiečių rankose ir ji buvo išvystyta labai gerai. Kazimierui palinkėčiau visų pirma, kad jis būtų sveikas, kai bus sveikata, atsiras ir visa kita – jis dar, man atrodo, gali daug nuveikti, kadangi minčių įvairių turi ir išlikti tokiam paprastam, kaip jis buvo iki šiol. Jis buvo gan paprastas, gan malonus, prieinamas žmogus, visai nesididžiuojantis, gal mano mintys nesutaps su kitų, bet kai aš su juo bendraudavau, man buvo su juo labai lengva bendrauti, lengva sutarti, turėdavome tokių bendrų minčių, mūsų mintys dažnai sutapdavo, mes tarpusavy labai daug bendro rasdavome. Jis buvo labai paprastas, žemiškas labai – tikras pakruojietis.

Stanislava Lovčikaitė

„Linkavos“ ansamblio vadovė

(*Kalbino Romas Urbas 2012 metais*)

Vienas iš tokių mūsų pamatytų ir sutiktų žmonių, kurie labai gerai suprato, kad mums reikia padėti, o kartu ir reikia pasiremti mumis, buvo Kazimieras Kalibatas. Jis kilęs iš tų kraštų ir todėl jam buvo labai gerai suprantama, žinoma mūsų etnografija ir folkloras, jam nesunku buvo su mumis taikytis, tačiau mes daug ko nežinojome. Aš, kaip lituanistė, apie tautosaką žinojau, tačiau nežinojau, kaip dabartiniu metu galima ją pateikti, kada jau iš tikrųjų buvo praėjęs ilgas laiko tarpas nuo tų laikų, kai ją natūraliai dainuodavo. Jis, atvažiavęs pas mus, patardavo, kaip reikia laikytis autentikos, ką pastebėjau ir dabar, kai iš visų 60 su viršum Šiaurės Lietuvos folkloro ansamblių linkuviai geriausiai išlaikę autentiškumą. Bet buvo ten dar žmonių, kurie išsaugojo šitas dainas, jie laikė tai „prastom“ dainom, kadangi tai ne romansai, bet jie atsiminė jas ir dainuodavo. O kad sudainuotų – turi būti papročiai, tradicijos. Pavyzdžiui, mes labai nelengvai rinkom vestuvių dainas, vestuvių papročius, tradicijas. Žinoma, aš

Kazimieras Kalibatas su „Linkavos“ etnografinio ansamblio vadove Stanislava Lovčikaite. 2007 m.

Pakruojo dvaras. R. Urbo nuotr. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

konsultavausi su profesore Vyšniauskaite, mes palaikėm ryšius su Vilniumi, tačiau pagrindas buvo vietinė medžiaga. Savo scenarijuose ir aiškinau, ką mes darom, o kartu ir atlikdavom. Na žinoma, kartais tai buvo visai fantazijų dalykas, remiantis tautosaka ir etnografija, pavyzdžiui, užgavėnių, rekrūtų dainos. Labai svarbi buvo programa „Oi tu, rūta, rūta“, deja, tarybų valdžios metu ta programa, pasirodžiusi televizijoje tik vieną kartą, buvo ištrinta ir išnyko. Kalibatas kartais ir drąsindavo, ir skatindavo, ir patardavo. Žinoma, mums daug yra padėjęs savaip ir Kazimieras Garšva, kalbininkas – jis yra vietinis žmogus ir mes jutom ir jo paramą, palaikėm ryšius su Zita Kelmickaite, su Metodiniu centru ir tą palaikymą labai gerai jautėm. Prisimenu, pirmus dvejus metus aš dirbau visai veltui, be jokių algų, čia niekas nemokėjo ir nereikėjo, ir niekas net negalvojo – tik svarbu buvo, kad neuždraustų. Žinoma, tiek daug supratimo turėjo ir rajono valdžia, neuždraudė ir palaipsniui mes įsisteisnom kaip kolektyvas. Vardas, prisimenu, buvo mums suteiktas už kokių septynerių aštuonerių metų, tada jau senovine forma „Linkava“. Vardą rekomendavo Kazimieras Garšva, šiaip ar taip, mes norėjom, kad mūsų miestelis skambėtų dainose.

Dabartiniu metu mes šiek tiek palaikom ryšius su Kazimieru, vidiniai ryšiai iki šiol jaučiami, o švenčių proga susitinkam, pasikalbam. Didžiausias rūpestis tiek jam, tiek mums, tiek daugeliui tų, kurie stovėjo prie folkloro atgimimo ištakų tarybiniais laikais, kaip išlaikyti ne tik dainą, šokį ir visa kita, bet kaip išlaikyti tą giluminį ryšį su tuo, ką atlikėjai atlieka. Man kartais susidaro įspūdis, kad atliekama tik todėl, kad čia scena ir koncertas, o aš koncertuoju. Bet kodėl šitai daroma, kaip aš minėjau – nesvarbu, o reikia, kad žmogus pasirinktų tai kaip gyvenimo būdą. Reiktų labai didelį dėmesį atkreipti į „Žiemgalos“ folkloro šventę. Man atrodo, kad ji nustoja savo šviežumo, išradingumo. Galbūt ne visai tikslu būtų vienam žmogui vadovauti, paruošti tą šventę per mėnesį, reiktų iš rudens jau dabar ruoštis, kad vasarą ar pavasarį galima būtų suorganizuoti taip, kad ne tik žiūrovui, bet ir pačiam atlikėjui būtų įdomu. Kai žiūrovui neįdomu, dar buvo normalu, bet kai jau pačiam atlikėjui neįdomu – negerai. Negerai, kad tai pasidaro prievolė. O šitaip jau pasidarė. Aš sakiau, kad anksčiau mes jausdavomės šeima, ne todėl, kad vaizduodavom labai švelnius, visai būdavo – ir pasibardavom ir pareikalavdavom, bet nebuvo tokio nesupratimo tarp mūsų žmonių, tiek tarp jaunų, tiek tarp senų. Todėl, kad tas vidinis ryšys yra svarbiausias, nes, šiaip ar taip, folkloras yra bendruomenės menas ir jeigu nepaliečia žmonių, tai nėra, ko reikia. Ir dar sakau, reikėtų jaunimą paskatinti – tegul dainuoja ir ne savais balsais, kad tik jie tą folklorą įvestų į dabartinį gyvenimą.

Mūsų krašto šviesuolis Kazimieras Kalibatas

Juozas Mockūnas

Kas pažinojo Kazimierą Kalibatą, tas žino, kokių plačių jis ėmėsi užduočių, norėdamas, kad būtų įamžinta Lietuvos istorija ir kad greičiau lietuviai atsigautų po tokios sunkios okupantų priespaudos, kad ne tik dar likę gyvi žinotų apie savo artimųjų išgyventus okupacijos metus, bet žinotų visa Lietuva ir visas pasaulis. Kazimieras Kalibatas turėjo reto žmogaus gabumus ir energiją, kurią dalijo ir kitiems. Jis savo energija užkrėtė ir kitus, kad aprašytų savo ir artimųjų išgyvenimus. Kur jis dalyvaudavo, savo energija kėlė kitų dvasią ir meilę Lietuvai, mokėjo suburti žmones dirbti Lietuvai. Jo leidžiamų knygų norėjo turėti visi ir kad į jas būtų įdėti ir jo išgyvenimai ar matyti vaizdai. Kadangi jo tėviškė buvo kitoje parapijoje, tai man su juo teko susipažinti jau vėliau ir mažiau bendrauti, bet susitikti visada buvo smagu, nes žinojai, kad iš jo gausi naujų idėjų, pasisemsi naujų jėgų. Kažin ar jam jau buvo kilusi anksčiau tokia mintis, bet kalbėdami nutarėme, kad būtų gerai išleisti Pašvitinio knygą, nes ir pas mus yra apie ką rašyti. Taip ir padarėme, tik gaila, kad Kazimierui dėl patirtos traumos nebuvo lemta užbaigti „Pašvitinio“ monografijos. Nors Kazimieras knygai surinktą medžiagą, kurios jis sudarė apie 90 proc., jau buvo atidavęs „Versmės“ leidyklai spausdinti, bet po Kazimiero traumos perėmęs jos leidybą naujas redaktorius Aloyzas Bėčius viską peržiūrėjo iš naujo ir nepatikusius straipsnius išmetė. Autoriams teko daug vargti, kol kai kurie jų straipsniai buvo išspausdinti, be to, knygoje atsirado pašalinių straipsnių, nieko bendra neturinčių su Pašvitiniu, todėl pašvitiniečiams ši knyga tapo nebe taip įdomi. Aloyzas Bėčius tą knygą „peržiūrino“ dešimt metų. Ir dabar dar žmonės kalba, kad labai gaila, jog Kazimieras dėl traumos jos negalėjo užbaigti, knyga būtų buvusi daug įdomesnė. Man atrodo, kad dar ilgai mūsų krašto žmonės ir tie, kurie Kazimierą pažinojo, jį atmins tik geru žodžiu.

Pateikiu straipsnį, kuris neįėjo į „Pašvitinio“ monografiją dėl A. Bėčiaus savavališko sprendimo. Šį straipsnį parašiau kartu su žurnalo „Veidas“ žurnaliste Dalia Jazukevičiute ir noriu, kad apie Pašvitinio kaimo pasipriešinimo okupantams dalyvius būtų atspausdinta Kazimiero atminimui rengiamoje knygoje, kaip Kazimiero atlikto darbo, renkant medžiagą apie vertingus Pašvitinio žmones, įprasminimas. Kazimieras labai domėjosi tokiais žmonėmis ir juos gerbė.

J. Mockūnas ir K. Kalibatas. 2012 m.

Apie Pašvitinio parapijos jaunuolius, Lietuvos okupacijos metais iškėlusius tautinę vėliavą

Kaip ir visoje Lietuvoje, Pašvitinyje su tarybiniais okupantais kovojo ne tik suaugusieji ir vaikai.

Į Pašvitinio parapijos bažnyčią Benediktas Navickas zakristijonauti atėjo 1967 m., dar būdamas paauglys. Tada Pašvitinio parapijoje klebonavo Boleslovas Stasiutis, buvęs tarpukario kariuomenės kapelionas ir turėjęs kapitono laipsnį. Benedikto gimtinė buvo šalia buvusio Pašvitinio valsčiaus, Plikelių kaime. Pradinę Benediktas baigė gretimame Gegiedžių kaime, kuris jau buvo Pašvitinio valsčiuje. Joje mokytojavo mokytoja Emilija Tumaitytė. Kaip pasakojo Benediktas, ji iš mokyklos neišleido nei vieno pionieriaus. Atvažiuoja tikrintojai: visi pionieriai išvažiuoja – nė vieno, juokiasi Benediktas.

Benediktas pasakojo, kad jį patriotiškai mąstyti, tikybos ir apie Lietuvos nepriklausomybės siekį pirmiausiai išmokė motina. Jos broliai ir dėdės slapstėsi norėdami išvengti okupacinės kariuomenės. Benedikto mamą, septintą mėnesį nėščią, suėmė ir

kalino Jonišio areštinėje, mušė, kojomis spardė, bet ji ištvėrė, nieko neišdavė. Pašvitinio parapijos klebonas, įdarbinęs Benediktą, davė jam butą, maisto, kad jis galėtų toliau mokytis. Tada Benediktas įstojo į Pakruojo vidurinės mokyklos vakarinio skyriaus aštuntąją klasę. Pašvitinyje Benediktas iš septyniolikos įvairių klasių moksleivių subūrė tautinį religinį savišvietos būrelį, kurį pavadino „Neutraldemokratu“. Žinoma, slaptai. Jo nariai buvo tik tie mokiniai, kurie nepriklausė komjaunimui, namuose išauklėti tautine ir religine dvasia. Savo tikslu skelbėme Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, – pasakojo Benediktas. – Sukurti tokį būrelį mus labiausiai įkvėpė 1967 metų įvykiai Čekoslovakijoje. Dangstėmės kolekcionavimo veikla – rinkome senovinius banknotus, monetas, pašto ženklus, knygas. Nariai skaitydavo tarpukario laidos Lietuvos bei pasaulio istoriją, Šventąjį Raštą, Vydūną, įvairius senus leidinius – „Aušrą“, „Varpą“ ir kitus. Per Vėlines Benediktas su draugais užžiebė žvakes Pašvitinio miestelio aikštėje, kurioje čekistai atpažinti guldydavo sušaudytus miškinius ir kitus, taip pat šiukšlyne už Pašvitinio apylinkės komiteto pastato, kur jie būdavo užkasami. Pagerbė ir pirmojo Lietuvos partizano Aleksandro Vainausko, žuvusio 1918 m. sausio 16 d., atminimą. Atnaujino, kiek leido galimybės, kapinėse jam pastatytą paminklą ir apstatė žvakutėmis, o ant jo viršaus dar fakelą uždėjo. Saugumas pastebėjo pagerbimus, bet nesužinojo, kas jų kaltininkai, nes ir daugiau tokių būdavo.

Vasario 16 d. būrelio organizatorius Benediktas ir vienas uoliausių narių Algirdas Levanas nutarė iškelti tautinę vėliavą ant akmeninio Pašvitinio vėjinio malūno. Malūnas tuo metu buvo paverstas trąšų sandėliu, todėl per pilnus maišus buvo galima užlipti į antrąjį aukštą, paskui suktais laipteliais – iki stogo. Pritvirtinome mano paties pasiūtą vėliavą, kuriai medžiagą pirkau Bauskėje ir Jelgavoje skirtingose parduotuvėse, kad nesuprastų, jog vėliavai, – pasakojo Benediktas. – Pritvirtinome kokių 40 metrų aukštyje nuo žemės, o jos kotą storai degutu ištepėme. Kitą dieną prie malūno jau stovėjo motociklininkai, vilkintys odinėmis striukėmis, o vėliava buvo gerai matyti ir nuo bažnyčios šventoriaus, ir nuo pagrindinio kelio. Jos nuimti pašvitiniečių neprisiprašė, todėl ji plevėsavo gana ilgai, kol saugumiečiai nuėmė.

Pašvitinyje iškėlus vėliavą, Benediktas čia ilgiau bijojo likti. Jis išvyko į Vilniaus kraštą ir įsidarbino statybose, bet su savo būreliu palaikė ryšius sudėtingais šifruotais laiškais. Aktyvistai vėl rengėsi iškelti trispalvę. Parašiau Algiui į Pašvitinį ir kitam draugui į Linkuvą, – pasakoja Benediktas. – Tik abu laiškus sudėjus buvo galima perskaityti. Tačiau linkuvietis jau buvo papirktas. Algį Levaną suėmė. Apie tai gavau tik trumpą

pranešimą iš draugo, besimokančio Klaipėdoje. Tuomet suskubau grąžinti draudžiamas knygas, kurias buvau gavęs iš Vilniuje įgytų draugų – lietuvių studentų. Jau buvau spėjęs tapti tų studentų „knygnešiu“. Paimdavau siuntinius Gedimino kalno papėdėje ir nuveždavau juos į Kauną, Ažuolyną, o iš ten kitus parveždavau. Kaune siuntinius paimdavo vis tas pats vaikinasis. Kas jis toks buvo, supratau jau tik Sąjūdžiui įpusėjus, pamatęs Romo Kalantos nuotrauką laikraštyje.

1969 m. Benediktą suėmė. Nugabeno tiesiai į KGB rūmus. „Tais laikais gal jau nemušdavo?“ – ne vietoje leptelėjau. Deja. Ne visada prisimindavau, kada ir kaip po tar-dymo atsidurdavau kameroje, – pasakojo Benediktas. – Baisiausia buvo ne mušimas. Baisiausia buvo elektra, kuria kankindavo. Ir taip tris mėnesius. Kankinti liovėsi tik Lukiškėse, kur gerą mėnesį laukiau teismo. Paskyrė ir valdišką advokatą. Advokatas pasitaikė žydų tautybės, linkuvietis, toks Girša. Jis atpažino teisme, kuriame man nebuvo leista dalyvauti, mano mamą ir sako jai per pertrauką: „Aš reikalausiu psichiatrų ekspertizės“. Taip ir padarė mane „nesveiką“. Atsidūriau Naujosios Vilnios psichiatri-nėje ligoninėje, kurioje mane „gydė“ insulino komomis ir kuo tik norėjo. Buvo sky-rę trejus metus tokio „gydymo“, bet paleido po pusantrų metų. Grįžau į laisvę likus dviem savaitėms iki visą Lietuvą sukrėtusių 1972 m. gegužės įvykių Kaune.

Ir neveiksnių „šizofreniką“ kagėbistai prižiūrėjo. Todėl Benediktas visaip juos sten-gėsi klaidinti, bet darbo niekur negaudavo. Gyveno vienuolio gyvenimą, neprašyda-mas iš nieko pagalbos. Prasidėjus atgimimui, Benediktas uoliai platino „Atgimimą“, „Blaiviają Lietuvą“, „Katalikų pasaulį“, tada dar neprenumeruojamus. Taip iki mirties dirbo Lietuvai, dar pagyvenęs laisvoje Lietuvoje apie dešimt metų.

„Dainuoti – tai užmiršti mirtį“ *J. Marcinkevičius*

Nijolė Kriščiūnaitė-Norvilienė

Su šviesaus atminimo Kazimieru Kalibatu susipažinau tuomet, kai kartu su bendraminčių ir draugų būriu sugužėjome į Paminklų konservavimo instituto ansamblių 1982 m. Tuomet aš ir mano artimos draugės bei aktyvios „dainuojančios revoliucijos rezistentės“ – Laima Kurgonaitė-Purlienė, Birutė Jukonytė, Audronė Nasevičiūtė-Neniškienė – ieškojome folkloro vedlio. Ir radome!

Pamenu, kad repeticijų metu ir po jų bei apskritai nuolat (mat tuomet dar buvom netekėjusios ir net kartu gyvenom viename nuomotame bute Žirmūnų gale) mokėmės naujų dainų, dalijomės tuomet ne itin lengvai randama ne tik folklorine, bet istorine, mitologine ir kt. mums įdomia informacija, knygomis. Visa tai labai skatino K. Kalibatas – subtiliai, nemygdamas, bet dvasiškai ugdydamas. Manau, kad tai jis padėdavo mums prakalbinti ir pasidalyti sukaupia milžiniška patirtimi garsųjį archeologą Sigitą Lasavicką, architektą Joną Kriukelį.

Būtent K. Kalibatas į ansamblių pakvietė dabar jau gerai žinomą dzūkų dainininką ir pasakotoją Juozą Averką – suteikė mums, jauniems ir smalsiems, galimybę gurkštelėti iš gyvosios tautos folkloro versmės. Kartu keliavom dainuodami traukinyje ir į Marcininkus, kuriuose J. Averka buvo kaip namuose tikrąja prasme.

Mokė K. Kalibatas ne vien dainuoti, pasakoti, šokti. Mokė pajusti dainos dvasią. Pamenu, su Audrone turėjom gan stiprius balsus ir mėgdavom dainuodamos įsijausti ir juos paleisti. Tuomet K. Kalibatas šypteldavo ir sakydavo: „Na, kur tie mūsų vargonai?“ Suprato, kad reikia mokyti subtilaus dainavimo kantriai, nežeidžiant. Iš K. Kalibato pasisėmiau ir profesionaliesnio požiūrio į folklorą, tai pravertė, kai sumaniau savo tuometinėje darbovietėje (M. Mažvydo respublikinėje bibliotekoje) organizuoti merginų folkloro ansamblių.

Pasikalbėdavom su K. Kalibatu ir dviese apie istoriją, literatūrą (aš VU studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą). Net ir slaptų užduočių gaudavau – verčiau iš anglų kalbos tuos tekstus, kuriuos man įteikdavo. Mačiau, kad K. Kalibato bendražygių yra ir tarp mano anksčiau pažintų folklorinio judėjimo dalyvių, pvz., Jonas Trinkūnas.

Paminklų konservavimo instituto ansamblio jaunimui vadovas K. Kalibatas buvo tėviškas. Pamenu, prisėdęs per repeticijos pertrauką sykį mus, jaunas ir smagias

merginas, mokė: „Na, tik nelikit bergždinukės, tautai reikia palikuonių. Ir vyrus atsakingai rinkitės, kad tuo pačiu keliu eitumėt.“

Smagu prisiminti, kaip šypsodavosi K. Kalibatas, kai ansamblio koncertai buvo pratęsimi vakaronėmis, o šios – pasidainavimais Vilniaus gatvėse ir net troleibusuose važiuojant į namus. Manau, kad neperdėsiu pasakydama, jog jo pasiaukojama tautai veikla įkvėpė ir mus tolesniems žygiams, gražiai vedė į Atgimimą. Tokių tautos vyrų kaip K. Kalibatas pavyzdžiai neleido aptingti ir vėlesniame gyvenime – mokiau dainuoti savo mokinius Kaune, Panevėžyje, Vilniuje.

Kai gyvenimo ratas 2005 m. vėl parvedė į Vilnių, išvydau K. Kalibatą po ilgos pertraukos „Skamba skamba kankliai“ koncerte tuometiniame Sereikiškių parke. Buvo jau pasiligojęs, bet toks pat aukštaitiškai jautrus, geraširdiškas. Ir kaip visada – su kuklia tautine kaklajuoste. Toks ir išliks mano atmintyje – taurus, subtilus, bet iki galo tvirtos dvasios folklorinio Lietuvos judėjimo riteris.

Rozalimas. Vasara. Tai buvo prieš daug metų

Nijolė Gasilionytė

Rozalimo kultūros namuose koncertuos Pakruojo saviveiklininkai. Kultūros namų vadovė paprašė manęs, pasibaigus koncertui, įteikti rožės žiedą jų vadovui Kazimierui Kalibatui. Jo nepažįstu. Sėdžiu salėje, rožė rankoje, laukiu įteikimo momento. Dainuoja Pakruojo dvaro vyrų ansamblis. O Dieve, kai uždainavo galingi šeši vyrai, gerai, kad XIX amžiuje statyto senuko kultūros namų pastato stogas nepakilo. Tai žiemgaliai! Iš salės pakilo vadovas nusilenkti žiūrovams. Pasirodo, su ta rože sėdėjau šalia jo. Striktelėjau, mandagiai įteikiau gėlę, padėkojau už sielai ir akiai suteiktą malonumą. Tai buvo pirmoji, regimoji pažintis su Kazimieru Kalibatu.

Vilniuje susitikinėja Žiemgalos krašto vaikai, jau seniai gyvenantys sostinėje. Tai pakruojiečiai, rozalimiečiai... Čia visada gera nuotaika, Kazimieras užtraukia dainą. Mes iš dainų krašto, o lietuviai visada dainuoja. Kazimieras pasiūlė organizuoti žiemgalių vilniečių vokalinį ansamblį. Taip, Kazimierai, dainuokim. Būsimieji ansamblio dalyviai: Augustas Kubilius, Kazimieras ir aš, Nijolė. Šiandien jie abu gyvena tik mano prisiminimuose... O dainuoti ir nepradėjome.

Šaukštelis mano rankinėje guli ir šiandien. Kartą iš Rozalimo važiuoju į Vilnių. Įlipu į autobusą, vykstantį į sostinę. Nustebusi žiūriu – autobuse sėdi Kazimieras... Vienas, šalia jo tuščia vieta. Prisėdu, turėsiu kelionės metu su kuo pabendrauti. Autobusas sustoja Panevėžyje. Iškart nutarėm: „Einam nusipirkti ledų, vasara, karšta“. Kazimieras kavinukėje paėmė šaukšteliu ledams valgyti. Išeinam į peroną, valgom ledus. Staiga matom, kad autobusas ruošiasi išvažiuoti. Išokom į autobusą, greit sukimšom ledus, tik šaukštelis liko... kaip ir prisiminimas apie Kazimierą.

Priesaikos žodžiai lydėjo gyvenimo kelyje

Zigmas Tamakauskas

Štai ir vėl į mūsų gyvenimo duris, į mūsų širdis beldžiasi pavasariniai vėjai su ryškėjančiais saulės blyksniais, su naujomis svajonėmis, naujais darbų planais. Tokius pavasariu alsuojančius saulės blyksnius savo širdyje visada turėjo jau daugiau kaip prieš metus į Viešpaties namus iškeliavęs įžymus folkloristas, talentingas muzikos pedagogas, violončelės grojimo meistras, daugelio ansamblių steigėjas bei vadovas, kraštotylininkas ir Lietuvos laisvės kovų dalyvis Kazimieras Kalibatas. Greitai sukasi tas laiko ratas. O dar, rodos, neseniai per telefono pokalbį sklido mano jaunystės bičiulio ir bendraminčio ramus, niekuo nesiskundžiantis, Dievui dėkojantis už gyvenimą, jo rytmetį bei turimą sveikatą balsas. Ta šurpi nelaimė, palaužusi Kazimiero sveikatą, lyg neprisiminta...

Kazimieras buvo gyvybingas mūsų dvasinės kultūros kūrėjas ir gal lemta jam buvo amžino poilsio atgulti Vilniaus Sudervės kapinėse, greta tokių, kurie taip pat savo kūrybine dvasia, savo kilnumu švietė mūsų aplinką. Jo žemiškas kūnas ilsisi greta muzikanto Petro Biržio – Pupų Dėdės, Žaslių geležinkelio katastrofoje 1975 m. pasiaukojamai gelbėjusio kitus ir dėl to žuvusio kraštotylininko Gintauto Masaičio, greta kompozitoriaus bei Lietuvos Sąjūdžio veikėjo Juliaus Juzeliūno ir kitų. Prie kapo labai prasmingas atsisveikinimo kalbas pasakė „Vilnijos“ draugijos pirmininkas dr. Kazimieras Garšva ir kiti jį arčiau pažinojusieji. Mano nuo jaunystės laikų išlikusiam geram bičiuliui docentui Algimantui Mišeikiui raiškiai paskaičius velionio duotą priesaiką savo Tautai ir Tėvynei Lietuvai, susirinkusieji pagiedojo Lietuvos himną.

Su Kazimieru Kalibatu mus jungė ir tos priesaikos idėjinė bičiulystė, kada kartu, dalyvaujant gražiabalsei jo seseriai Vandutei, sukūrėme pagrindinę antisovietinę jaunimo grupę, kurios tikslas buvo ne tik girdėti okupuotos Tėvynės šauksmą, bet ir realaus darbo dalele prisidėti prie jos gyvybės išsaugojimo. Ir kitaip mūsų širdžių jaunatviškas idealizmas neleido pasielgti – turėjome ne smilkti, o degti. Beveik 10 metų trukusi ginkluota didvyriška partizaninė kova buvo pasibaigusi. Reikėjo ją pratęsti kitos formos pasipriešinimu – taikia rezistencija. Daug kur jaunimas, sekdamas vyresniųjų pėdomis, būrėsi į pagrindines jaunimo organizacijas. Tai vienur, tai kitur per Vasario 16-ąją suplazdėdavo mūsų Trispalvės, pasirodydavo atsišaukimai,

nelegalūs leidiniai, demaskuojantys mūsų tautos vertybių naikinimą, tikinčiųjų persekiojimą. Konspiraciniais tikslais jungėmės į nedidelius būrelius. Su mano vadovaujamu būriu, kuriame vienas iš aktyviausių buvo ir Kazimieras, priesaiką Dievui ir Tėvynei davėme Kauno katedros zakristijos koplytėlėje. Mūsų nariai savo ruožtu stengėsi telkti kitus jiems pavaldžius būrelius. Kazimiero įkurtas būrys tokią priesaiką davė senojoje Zapyškio bažnytėlėje, mano dar vienas būrelis prisiekė nuošaliame Ažuolyno kampelyje. Pirmučiausiai stengėmės tobulėti patys, gilindamiesi į Lietuvos istorijos puslapius, į krikščioniškos pasaulėžiūros ir tikėjimo esmę, į mūsų dvasinės kultūros šaknis, platinome tokios raiškos literatūrą, rašėme atsišaukimus, tvarkėme lietuvių karių ir kitų mūsų tautos įžymių žmonių apleistus kapus, įsmeigėme prie vieno kito mano tėtės pasiūtas trispalves vėliavėles, susibūrę Katedros varpinėje ar nuošaliame Vandutės bei Kazimiero Kalibatų bute šventėme Vasario 16-ąją, diskutuodavome tautos dvasinio atgimimo problema, bendravome su iškiliais Katalikų Bažnyčios dvasininkais – patriotais, kaip antai su tuometiniu kunigu Vincentu Sladkevičiumi, vėliau tapusiu vyskupu ir antruoju Lietuvos kardinolu, su grįžusiais iš Sibiro gulagų tremtiniais, buvusiais Lietuvos partizanais, kūrėme savo vizijose būsimos laisvos Lietuvos paveikslą.

Kazimierui Kalibatui besimokant Kauno J. Gruodžio muzikos technikumą paskutiniame kurse, dėl susidėjusių mano šeimyninių aplinkybių kurį laiką dirbau tuomet buvusio Ariogalos rajono kultūros namų direktoriumi. Eidamas šias pareigas, tesėdamas duotą priesaiką, stengiausi plėtoti mūsų tautinę kultūrą, ugdyti žmonių širdyse patriotinę nuostatą, savo krašto, jo istorijos geresnio pažinimo džiaugsmą. Kultūros namuose išdrįsau nukabinti raudonus plakatus su partokratiniais įgrisusiais užrašais, o jų vietoje pakabinti žaliame audekle išrašytus Adomo Mickevičiaus ir Maironio kūrinų žodžius, raginančius jaunystę aro sparnais ir žaibų ugnimi pakilti iš kasdienybės dulkių, paimti arklą, knygą, lyrą... Čia taip pat įsteigiau Kultūros universitetą, pakviečiau jame skaityti paskaitas sovietų valdžios nemėgtą, bet visada klausytojų laukiamą patriotiškai nusiteikusį žinomą kraštotyrininką Klemensą Čerbulėną ir kt., rengiau patriotinio turinio parodas, skaičiau per rajono radiją mūsų kultūros tematika pranešimus, įkūriau jaunimo muzikos ansamblių, chorą ir dramos būrelį. Didelį pasisekimą turėjo mano surengtos Kazio Šimonio dailės kūrinių, Lietuvos gamtos paminklų, piliakalnių nuotraukų parodos, poezijos vakaronės. Vieną vakaronę, skirtą Maironiui atminti, surengiau dalyvaujant J. Gruodžio muzikos technikumą mokiniams.

Atvykusiai mokinių grupei vadovavo technikumо mokslo pirmūnai Kazimieras Kalibatas ir Algimantas Mišeikis. Salėje vos sutilpo norintys dalyvauti šioje poezijos šventėje žmonės. Vakaronėje skambėjo Maironio kūrinų posmai, dainos, muzikos garsai. Daug plojimų susilaukė ir Kazimiero sesers Vandutės atliktos solinės dainos. Visi jutome gyvają Maironio dvasią...

Šių antisovietinių grupių idealizmo paveikti, plačiašakes patriotinės krypties asmenybės, kaip ir Kazimieras, išsiugdė ištesėję jaunystės metų priesaikas žinomi Lietuvos muzikinio gyvenimo veikėjai – dirigentas, daugelio chorų vadovas Algimantas Mišeikis, Klaipėdos liaudies operos ilgametis dirigentas Kazys Kšanas, instrumentalistas Juozas Rimas, chorvedys Leonas Pranulis ir kt.

Dabar kiek pažvelkime į Kazimiero Kalibato asmenybę, į šios žemės kelionėje jo nuveiktus darbus, rūpinantis savo Tėvynės veido šviesėjimu, jos dvasinių vertybių sklaida, kokios aplinkybės jam padėjo formuotis savo krašto patriotu.

Kazimieras gimė 1938 m. sausio mėn. Pakruojo rajono Vilūnaičių kaime. Šeimoje augo dviese su trejais metais vyresne sesute Vanda. Sudegus gimtajai sodybai, su tėvais persikraustė į Pakruojį. Kazio vaikystę sukrėtė miestelio turgavietėje ant žemės suguldytų Lietuvos partizanų išniekintų kūnų matyti vaizdai. Gal tada jau vaiko sąmonėje atsirado pirmasis pykčio sovietiniams okupantams krislelis, jį paskatinęs eiti Lietuvos keliu. Čia dar prisidėjo jo patriotiškai nusiteikusių tėvų kryptis, su dideliu smalsumu skaitytos prieškaryje leistos Lietuvos istorijos ir krikščioniško turinio knygos.

Muzikuoti Kazimierą paskatino jo sesuo Vanda, turėjusi gražų ir vis tobulėjantį muzikinį balsą. Jie dažnai abu koncertuodavo. Daug kas pranašavo Vandai žymios dainininkės ateitį. Deja, šiuos lūkesčius nutraukė po anginos operacijos ištikusio mįslinga mirtis.

1954 m., baigęs Pakruojo vidurinės mokyklos aštuonias klases, Kazimieras įstojo į Šiaulių muzikos technikumą, o 1956 m., atvažiavęs į Kauną violončelės griežimo gudrybių pradėjo mokytis J. Gruodžio muzikos technikume (dabar konservatorija). Čia jis artimai susidraugavo su talentingu violončelininku Juozu Čelkausku, turėjusiu absoliučią muzikinę klausą ir puikią atmintį. Ta draugystė tęsėsi iki pat Kazio mirties. Buvo ir kitas jo ištikimas bičiulis – bendramokslis A. Mišeikis. Jį Kazimieras mini savo atsiminimų sąsiuvinyje, reikšdamas dėkingumą už tą nuo vaikystės prasidėjusią ir nenutrūkusią draugystę, už gautas iš Algimanto tėvėlių vertingas knygas, kurios toliau jam padėjusios ugdyti idealistinę krikščionišką pasaulėžiūrą, patriotinę nuostatą.

1959 m., baigęs J. Gruodžio muzikos technikumą, Kazimieras įstojo į Vilniaus vals-tybinę konservatoriją (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija). 1960 m. gruodžio mėn. sovietiniams saugumiečiams pavyko susekti mūsų įkurto taikaus pasipriešimo okupaciniam režimui pagrindinės jaunimo organizacijos grupes. Prasidėjo kratos, tardymai, mėtymai iš aukštųjų mokyklų bei iš darbo. Iš konservatorijos buvo pašalintas ir Kazimieras su savo vaikystės draugu A. Mišeikiu, o mane jau antrą kartą, „pasi-kartojus antitarybinei veiklai“, pašalino iš Vilniaus universiteto. Šį sykį iš neakivaizdi-nio skyriaus bebaigiant ketvirtąjį kursą. Išmetė ir iš darbo. Tik po 12 metų pertraukos tame pat universitete studijas pradėjau vėl nuo pirmo kurso vakariniame skyriuje.

Pašalintas iš konservatorijos Kazimieras Kalibatas iš pradžių dirbo darbininku Lentvario „Kaitros“ fabrike, o vėliau mokytojavo Lentvario kultūros namuose įkurtoje vaikų muzikos mokykloje. Jai ir vadovavo. Po dvejų metų pertraukos Kazimierui ir A. Mišeikiui pavyko vėl tęsti studijas konservatorijoje. Jas sėkmingai baigė 1966 m. Duotos priesaikos žodžiai liko gyvi, keitėsi tik veiklos metodai, stengiantis kryptingai išnaudoti legalias veikimo priemones. Baigęs konservatoriją, Kazimieras iš pradžių dirbo dėstytoju Šiaulių muzikos konservatorijoje, o paskui dėstytojavo Balio Dva-riono dešimtmetėje muzikos ir M. K. Čiurlionio meno mokyklose, vadovavo Šiau-lių pedagoginio universiteto etnomuzikologijos katedros studentų folklorui, griežė miesto kameriniame orkestre, buvo išrinktas „Žiemgalos“ draugijos prezidentu, da-lyvaudavo etnografinėse ekspedicijose, prisidėjo redaguojant knygą „Dainos žuvusiai jaunystei“, skirtą žuvusiems Lietuvos partizanams atminti. Daug triūso įdėjo sudarant knygas „Pakruojis ir jo apylinkės“, „Linelius roviau“ ir kt. Vyriausiuoju redaktoriumi buvo paskirtas leidžiant knygą apie Pašvitinį. Nuo 2000-ųjų iki 2007 m. patirtos labai sunkios traumos, vos nenutraukusios gyvybės siūlo, dirbo Vilniaus Algirdo gatvėje esančioje vaikų muzikos mokykloje. Savo užrašuose Kazimieras mini, kad jis muzikos mokytoju violončelistu dirbo 44 metus. Tačiau jis buvo labiau žinomas kaip folkloro ansamblių kūrėjas ir jų vadovas, turėjęs didelį autoritetą ansamblių dalyvių bendruo-menėje. 1971 m. Kazimieras, paskatintas dainininkių Emilijos Zaukaitės-Kuzavinie-nės ir Editos Meškuotienės, Vilniaus elektrografijos institute įkūrė pirmąjį Lietuvoje folkloro ansamblių „Sadauja“, kuris greitai susilaukė populiarumo ir pripažinimo. Šiam ansambliui buvo suteiktas Liaudies ansamblio vardas, o 1977 metais Baku mieste „Sa-dauja“ iškovojo liaudies muzikos festivalio laureato vardą. Kazimieras visada energin-gai propagavo lietuvišką dainą, tautinės kultūros dvasią. Jis įkūrė 21 folkloro ansamblių.

Etninės kultūros propaguoja tautodailininkė Marija Liugienė, Kazimiero buvusi bendramokslė, sužinojusi apie jo mirtį, interneto puslapyje parašė: tai buvo nuostabus žmogus ir draugas. Šį teiginį patvirtina dr. Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė.

Folkloro ansamblio „Vilnelė“ vadovė Laima Purlienė ir habil. dr. Kazimieras Garšva rašo: *„Kazimieras Kalibatas – Žiemgalos krašto puoselėtojas. Dar jaunystėje Dievo aki-vaizdoje prisiekęs visą gyvenimą paaukoti Lietuvos laisvei atkurti ir ugdyti tautos sąmonę bei kultūrą, šventai priesaiką tesėjo ir Tėvynės labui padarė stulbinamai daug gerų darbų. Jo gyvenimas – sektinas pavyzdys kiekvienam doram Lietuvos sūnui ir dukrai.“*

Galiu pasidžiaugti, kad gyvenimo kelyje teko man bendrauti su šiuo kilniu, dėl Lietuvos likimo nerimusiu žmogumi, drauge svajoti ir tikėti Tautos vertybių pergale kovojant su sovietų smurtu ir jų skleidžiamo melo pinklėmis.

Violončelė buvo bendras interesų laukas, suteikęs galimybę bendrauti su Kazimieru Kalibatu visą gyvenimą

Romas Armonas

1954 m. abu įstojome į Šiaulių muzikos mokyklą, violončelės specialybę, į mokytojo Stanislovo Jautako klasę. Mokykla tuomet išgyveno nepaprastai kūrybingą laikotarpį. Daugelis mokinių, pradėjusių muzikos mokslą Šiauliuose, toliau sėkmingai tęsė jį Vilniuje, aktyviai dalyvavo Lietuvos kultūriniame, koncertiniame gyvenime.

Šiaulių muzikos mokykla didžiavosi savo mokiniais smuikininkais: Eugenijumi Paulausku, Sauliumi Sondeckiu, Jonu Urba, Algirdu Stulgju, Kazimieru Kanišausku, violončelininkais: Zenonu Banevičiumi, Juozu Čelkausku, pianistais: Dainiumi ir Gyčiu Trinkūnais, kompozitoriumi Vytautu Laurušu ir daugeliu kitų.

Buvome pasėti geroje žemėje, todėl jautėme atsakomybę už savo profesinę ateitį.

Kazimieras Kalibatas mokėsi puikiai, jam gerai sekėsi specialybė ir teorinės disciplinos, ypač harmonija. Dažnai šios disciplinos užduotis jis padėdavo spręsti ir kurso draugams.

Bendraamžius, neretai ir mokytojus jis dažnai nustebindavo minčių bei poelgių brandumu, tuo pelnydamas pagarbą. Prisimenu, 1955 m., bevaikštinėdami Šiauliuose, užklydome į Šv. Petro ir Povilo bažnyčios šventorių. Su nuostaba stebėjau, kaip pagarbiai Kazimierą sveikino ten buvusios moterėlės (mano manymu, vienuolės): „*Labas vakaras, studente... Labas vakaras...*“ – nusilenkdamos. Stebėjau anuomet ir mažčiau, iš kur jos Kazimierą pažįsta. Jis papasakojo, jog dažnai užeinąs pasikalbėti su tomis moterimis – Kazimierui rūpėjo, kuo jos gyvena, ką galvoja.

Apie ką gi buvo kalbama, kad jaunuolis pelnė tokią pagarbą? Dar nuostabiau tai, kad Kazimierui tuomet buvo tik 15 metų!

Šiaulių muzikos mokykloje baigęs du kursus, Kazimieras išvažiavo mokytis į Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokyklą. Retkarčiais susirašinėdavome laiškais, gaila, nepavyko jų išsaugoti.

1956 m. vasarą aplankiau Kazimierą jo gimtinėje, Pakruojo miestelyje. Ypatinga šiluma ir pagarba svečiui širdy išliko iki šių dienų...

Buvo šeštadienis, nuėjome į kaimo vakaronę, kur dainavome lietuvių liaudies dainas bei šokome liaudies šokius. Buvo justi, jog vakaronės režisierius, vadovas – Kazimieras. Tokia jaunimo bendravimo kultūra anuomet jau buvo retenybė.

Ryte, pusryčiaujant, besiruošiant išvažiuoti, Kazimiero mama triūsė prie krosnies. Netrukus pasisvečiuoti užėjusi motinos draugė užmezgė ilgą pokalbį apie kaimynę. Paklausęs Kazimiero, ar jo netrikdo toks fonas, išgirdau: „*Romai, čia jų gyvenimas, pažiūrėk, kokios jos laimingos. Jei mama laiminga – tai ir aš laimingas.*“

Treji metai, praleisti Kaune, besimokant J. Gruodžio muzikos mokykloje, K. Kalibato gyvenime buvo labai reikšmingi: iš talentingų jaunuolių jis subūrė vienminčių grupę, įkurė pagrindinę organizaciją, turėjusią priešintis okupacinei santvarkai ir visais įmanomais būdais stengtis išsaugoti tautos dvasinį ir kultūrinį palikimą. Šį faktą aš sužinojau vėliau, besimokydamas konservatorijoje.

Tarybinis saugumas (KGB) susekė šią organizaciją – prasidėjo tardymai. Studentai, dalyvavę šioje veikloje, buvo šalinami iš konservatorijos. Tuo metu konservatorijos komjaunimo organizacijos sekretorius buvo mano bendrakursis kontrabosininkas Vytautas Sereika. Pažinodamas jį kaip žmogų, anuomet gebėjusį protingai laviruoti, klausiau, kas jų visų laukia? „*Kas jų laukia, nežinau, bet iš visų garbingiausiai laikosi Kazimieras Kalibatas*“, – atsakė V. Sereika.

Sušvelnėjus politiniam klimatui, Kazimieras galėjo tęsti studijas. Baigęs konservatoriją, išvyko ugdyti jaunųjų violončelininkų į Šiaulius.

1980 m. K. Kalibatas persikėlė į Vilnių. Pradėjo dirbti pedagoginį darbą M. K. Čiurlionio meno mokykloje ir B. Dvariono dešimtmetėje muzikos mokykloje.

Pedagoginiame darbe K. Kalibatas buvo ryški asmenybė: jo mokiniai violončelininkai pasižymėjo dideliu darbštumu ir atsakomybe, dažnai dalyvaudavo įvairiuose respublikiniuose renginiuose.

K. Kalibato mokiniai – O. Krupnikas, D. Stabinskas, G. Lukoševičius, T. Kuc, C. Berzon, G. Paukštis, N. Augustauskienė, D. Žemaitytė – pasirinko profesionalų kelią: dirba įvairiuose orkestruose, mokyklose pedagoginį darbą. Kai kurie netapo profesionalais, bet, esu įsitikinęs, jų gyvenimą praturtino mokytojas, skleidęs pilietines ir dvasines vertybes.

Atsisakęs pedagoginio darbo, paskutinius dešimt gyvenimo metų visą savo laiką ir energiją K. Kalibatas skyrė Lietuvos etninei kultūrai.

Mano gyvenime Kazimieras Kalibatas buvo žmogus, su kuriuo bendraudamas

visuomet dvasiškai praturtėdavau. Ne kartą į rankas yra įbrukęs tuo metu uždraustą knygą, suvyniotą į tarybinį laikraštį, tardamas: „*Tau būtinai reikia ją perskaityti.*“

Kartais susilaukdavau nelauktos aštrios kritikos, kartais – pagyrų, nutylėjimo.

Visa tai sustiprindavo, praplėsdavo profesinę ir pilietinę atsakomybę.

Mano pažintis su Kazimieru Kalibatu. Nepamirštama kelionė dviračiais

Albertas Šivickis

Su Kazimieru susipažinau studentaudamas. Pažintis nebuvo staigi, įsimenanti. Kazimieras išsiskyrė amžiumi (buvo vyresnis už daugelį), noru bendrauti, diskutuoti. Pasikalbėdavom koridoriuose, valgykloj, o jeigu kelias sutapdavo, ir beeidami. Pamažu atsirado trauka, ir keliai dažniau sueidavo. Gyveno Kazimieras tuo metu nuomojamame kambaryje su dar dviem studentais (ne muzikos) dabartiniame Savanorių prospekte. 1966 m. sausio mėnesį tame kambarėlyje (susitaręs, kad kiti nuomininkai nedalyvautų) surengė savo bendražygio Algimanto Mišeikio 25-mečio paminėjimą (Algimantas tuo metu tarnavo kariuomenėje ir buvo gavęs trumpas atostogas). Išsivystė gan aštri diskusija muzikos klausimais. Pagrindiniai oponentai buvome mudu su Algimantu. Kazys dėmesingai sekė ir reguliavo pašnekesį, kad jis nevirstų konfliktu. Muzikos temos vyraudavo ir mūsų tolimesniuose pašnekiuose. Jos būdavo plataus profilio – nuo muzikinės estetikos iki techninių atlikimo problemų. Šis ryšys nenutrūko iki jo gyvenimo pabaigos. Buvom bičiuliai. Kazimieras mėgo šį žodį. Bendraudavome daugiausia vaikščiodami tiek po miestą, tiek užmiestį. Kai jis gyveno Pumpurų gatvėj, kartais palydėdavau jį iki namų.

1973 m. vasarą, per atostogas, įsivakarojom mano namuose. Kazimieras liko pas mane nakvoti. Pašnekesys nesibaigė ir ryte, kai Kazimieras ruošėsi vykti pas tėvus į Pakruojį. Palydėjau jį iki troleibuso stotelės. Buvau apsiavęs naminėmis šlepetėmis, vasariška apranga. Paskui palydėjau jį iki traukinio, o kadangi negalėjom užbaigti įdomių kalbų, išvykau su juo ir toliau. Traukinio restorane kalbėjomės apie muzikos turinį ir formą ir kelionė neprailgo. Pakruojy tėvai labai maloniai mus sutiko. Namuose nesėdėjom. Man buvo puiki galimybė susipažinti su jo gimtuoju kraštu. Todėl nukeliavom ir į kitus miestelius: Joniškėlį, Žagarę, Žeimelį. Joniškėlyje užsukom pas kleboną. Praeityje klebonas, matydamas jaunuolio domėjimąsi kultūra, suteikė galimybę naudotis palėpėje sukrauta prieškariu leista literatūra. Iš pradžių jis valandomis skaitė knygas vietoje, o vėliau klebonas kai kurias jam atidavė. Pas kleboną pataikėm pietų metu. Buvo labai miela, kai klebonas davė nurodymą šeimininkei padalyti jam vienam skirtą maistą į tris dalis. Teko nedaug, bet nuotaika buvo puiki. Tiek mūsų, tiek klebono.

Nuodugniai apžiūrėjom Pakruojo dvarą. Tada ir kilo mintis, kad norint susipažinti su kraštu, geriausia priemone būtų dviratis. Pėsčiomis per lėtai, viešuoju transportu per daug paviršutiniškai. Prasidėjo ilgalaikis, neskubus kelionės dviračiais kitais metais planavimas.

Ir kelionė įvyko! Išvykom po metų. Maršrutą diktavo tikslai. Pirmą tikslą – užrašyti Mataučiznoje dainų – aš žinojau. Antrą sužinojau nuvažiauvęs į galutinį punktą – Pakruojį. Nakvynės vietas numatėm iš anksto pas pažįstamus ir gimines. Kur jų nebuvo, nakvojom viešbuty. Man buvo iš pradžių sunkoka, nes dviračiu važinėti neturėjau praktikos. Kitaip tariant, nemokėjau važiuoti. Kazimieras tai žinojo ir kantriai prisitaikė prie mano galimybių. Kazimieras važinėjo nuo vaikystės. Pasakojo, kad su tėvu tekdavę ir toliau pavažiuoti ir jam būdavę per sunku. Tada tėvas pririšdavęs virve jo dviratį prie savojo ir jie pasiekdavę tikslą. Nepaisant sunkumų, pirmą dieną nukeliavom apie 60 km iki Grabuosto ežero salos (dabar vadinamos Obuolių sala). Prieš karą ji priklausė mano tėvui. Ten mus maloniai priėmė M. Tursa, kuriam mano tėvas, nacionalizavus žemę, atidavė trobą su ūkiniais pastatais. Mano igūdžiai laipsniškai gerėjo ir paskutinę dieną įveikėm apie 100 km nuo Kupiškio iki Pakruojo. Kita nakvynė buvo Žvirblėnuose, Kalibatų kaime, iš kurio buvo kilęs Kazimiero tėvas. Daug pasakojo apie savo senelio brolių Praną Kalibatą, praturtėjusį Amerikoje ir kasmet atvykstantį į gimtinę. Jo iniciatyva (ir pinigais) buvo restauruota Kavarsko bažnyčia, sutvarkyti prie bažnyčios šventieji šaltiniai, Žvirblėnų kaime pastatytas kryžius ir per visą gatvinį kaimą nutiestas betoninis šaligatvis. Jis tikrai ten reikalingas, nes gatvė negrįsta, tikras purvynas. Pasakojo, kad atvykusį iš Amerikos Kavarsko klebonas sutikdavo su didele pagarba ir organizuodavo Žvirblėnuose gegužinę. Dar man įstrigo, kad ryte prieš važiuojant toliau Kazimieras atliko vizitą šimtametei Kalibatienei. Į trobą nuėjo vienas, kad jos nevargintų.

Kitą naktį nakvojom Duokišky, paskui pasiekėm ir Mataučizną. Mano fizinė sąvija buvo apybjaurė, bet tris ar keturias dienas niekur nevažiavom ir atsigavau. Pakeliui truputį pasiklydom. Mūsų tarpinis punktas buvo Obeliai. Orientavomės pagal kelio nuorodas ir pasukom į Obelius Pandėlio rajone. Pakeliui sustojom bažnytkaimy, kurio pavadinimo dabar neatsimenu, prie šventoriaus tvoros. Kazimieras, perskaitęs prie tvoros pritvirtintą skelbimą, susierzinęs pasakė, kad turim sukti atgal, ne tie Obeliai, ne ta tarmė. Skelbime buvo užrašas: „Orklius prie tvoros rišti draudžiama.“

Prieš Mataučizną dar sustojom nusimaudyti Kriaunoje (savotiška pagarba kraštui) ir Audronyse (dailininko J. Vienožinskio gimtinėje). Buvo keista, kad vietos gyventojai nieko nežinojo apie dailininką. Mataučiznoje, susitarę dėl nakvynės daržinėje, ėmėmės darbo. Kazimieras parinko Mataučizną, nes „Sadaujos“ ansamblio pagrindinė dainininkė Kuzavinienė buvo kilusi iš šio kaimo ir pasakojo, kad kaime yra dar gerų dainininkų. Kazimieras norėjo praplėsti ansamblio repertuarą šio krašto dainomis, atitinkančiomis ansamblio tarmę. Geriausią dainininkę nurodė kaimo žmonės. Kazimieras puikiai mokėjo komunikuoti su kaimo žmonėmis. Dainų netrūko. Žinia pasklido po kaimą. Užeidavo kaimynai ir padainuodavo vieną kitą dainą. Kazimieras diplomatiškai atrinkdavo jam reikalingas dainas. Kitas taip pat išklausedavom, bet man duodavo ženklą, kad tos dainos neužrašinėsim. Užrašėm daugiau kaip 20 dainų. Kazimieras rašė žodžius, aš – melodiją. Paprašyta dainininkė (atrodo, Jasiūnienė) pakartodavo žodžius ar melodijos pasikeitimus kupletuose. Pabaigus darbus iškėlė vaisės, pavaišino ir raudonu alumi. Anksčiau apie jį nebuvau net girdėjęs.

Tolimesnė kelionė neužtruko. Nakvojom Rokiškio ir Kupiškio viešbučiuose. Užteko laiko apžiūrėti vietos įžymybes. Paskutinę dieną laukė 100 km kelias. Man atrodė daugoka, bet Kazimieras pasakė, kad sueina 10 metų, kai mirė jo sesuo, ir reikia spėti į šios datos paminėjimą. Iš Kazimiero pasakojimų sužinojau, kad jie buvo labai artimi savo pažitiūromis ir jis prieš dešimt metų skaudžiai išgyveno jos netikėtą mirtį. Į paminėjimą atvažiavo sesers vyras Bronius su dukra Aušra. Bronius atvyko automobiliu („Volga M-21“) ir kitą dieną mus su dviračiais parvežė į Vilnių.

Vėliau bendraudami vertinom kelionę teigiamai ir vystėm mintį dar ir daugiau pakeliauti. Ketvirtį Lietuvos jau apvažiavom, taigi galime ir visą apkeliauti. Ne iš karto, dalimis per ateinančias vasaras. Mūsų planavimus nutraukė Kazimiero žmona, kategoriškai užprotestavusi. Sakė nenorinti, kad jos vaikai liktų be tėvo.

Kai kurias užrašytas dainas Kazimieras sakėsi panaudojęs ansamblio repertuarui praplėsti.

Dar vienas įstrigęs momentas. Kai atvažiavom į Pakruojį, tėvas pasitiko mus kaip nugalėtojus, įveikusius kelią iš Vilniaus dviračiais, o motina sakė: „*Kad būtumėt atvažiavę su mašinėla, tai draugėms galėčiau pasigirti, o dabar...*“ Nepaisant tokių prieštarinčių vertinimų, tėvai gražiai sugyveno.

Vienos iškylos Kruojos pakrante metu 1959-ųjų vasarą. K. Kalibatas (su skrybėle), greta jo kairėje Vytautas Jasnauskas, ?, dešinėje – Zita Buržaitė-Vėžienė, Rasa Kiburytė (Paškevičienė). Pirmoje eilėje Laima Šlamašauskaitė (Verbuvienė), Vaclovas Malinauskas, ?, Edmundas Trinkas. Pakruojis, *Zitos Buržaitės-Vėžienės archyvo nuotr.*

Susitikimų šviesa: Kazimierą Kalibatą prisimenant...

Zita Buržaitė-Vėžienė

Gimėme beveik tuo pačiu metu. Kazimieras mane aplenkė tik keturiomis dienomis (jis – sausio 29, aš – vasario 3). Ir visai netoli nuo viens kito. Mus gaivino to paties upelio bangos, bet nebėgiojome tomis pačiomis pievomis, tais pačiais takeliais. Skyrė miškas. Mūsų vaikystėje jis buvo nemaža kliūtis. Mūsų kūdikystės ir vaikystės metai (1938–1951) buvo neramūs...

Pradžios mokslus krintome skirtingose mokyklose: Kazimieras Aleknaičių, aš – Paliečių kaime. Išsiskyrė ir tolimesni mūsų mokslų keliai. Tiesiog susikryžiuvo. Mano sesuo Ona Genovaitė įsidarbino Lygumų vidurinėje mokykloje, aš tapau jos mokinė. Taip buvo patogiau. Dešimčia metų vyresnė sesuo tapo mano antrąja mama. Kartu su

ja eidavome (arba ji mane veždavosi pasisodinus ant dviračio) tuo mišku, kuris mus su Kazimieru skyrė – pro Vilūnaičius iki Lygumų miestelio. Mokyklos pastate ant kalnelio ji turėjo butą, gyvenome jame kartu.

Kazimieras gi tęsė mokslus Pakruojyje, kitoje šio miško pusėje, kur po gaisro apsigyveno Kazimiero tėvai.

Vaikystėje mūsų keliai buvo susitikę tik vieną kartą. Važiuojant į Lygumų bažnyčią Sutvirtinimo sakramento (*dermavonės*), mano būsima dermavonės motina Emilija Jonaitienė sustabdė arklius Vilūnaičių kaime ir į roges įsodino gražų, žvitrų berniuką. Tai buvo Kalibatų Kaziukas. Nudžiugau. Sakramento sutvirtinimo ceremonijoje dalyvausiu jau ne viena! Greta manęs stovės Kaziukas!

Po pamaldų, gavę Sutvirtinimo sakramentus, tuo pačiu keliu sugrįžome. Kaziukas išlipo Vilūnaičių kaime, aš – per mus skyrusį miškelį Paliečių vienkiemyje.

Taip jau lėmė likimas, kad antrąkart susitikome tik po daugelio metų.

Su motina ir seserimi sugrįžusios iš prievartinės ekskursijos į Irkutso srities kemsynus ir vietoj savo sodybos Paliečių kaime radusios tik namų pamatus, įsikūrėme Pakruojyje, kur gyveno ir Kazimiero tėvai. Kazimieras tada jau buvo baigęs Šiaulių muzikos technikumą bei Juozo Gruodžio aukštesniąją muzikos mokyklą Kaune ir įstojęs į Vilniaus konservatoriją. Aš buvau baigusi tik vidurinę. Mano kelias į mokslų aukštumą užsitęsė, nes vingiavo klampiais įvairių išbandymų keliais, kuriais patekti į aukštąją mokyklą buvo nelengva.

Atostogų metu įvairių aukštųjų ir kitokių mokyklų studentai sugužėdavo į tėvų namus, bet juose ilgai neužsibūdavo. Ieškojo buvusių savo draugų, burdavosi, dalydavosi patirtimi, rūpesčiais. Aptardavo matytus spektaklius, perskaitytas knygas, išvykas ir šiaip sau pramogaudavo. Priimdavo į savo būrį ir tuos, kuriems aukštosios slenkstis dar buvo tik svajonė, kurie mokėsi neakivaizdžiai ar jau dirbo. Mūsų kelias dažniausiai vinguriuodavo vaizdingomis Kruojos pakrantėmis iki pamėgto Linksmučių pušynėlio. (Užtvenkus Kruoją, mūsų jaunystės takai tapo dirbtinio ežero dugnu.)

Dažniausiai susėsdavome ant Kruojos kranto ar pušynėlyje ir dalydavomės įspūdziais apie savo studentiškas dienas, dėstytojus, kurso draugus, o dirbantieji – apie savo darbovietes, pirmuosius darbo žingsnius... Aptardavome matytus spektaklius, kino filmus, perskaitytas knygas...

Prie mūsų būrio ne kartą buvo prisijungęs ir Kazimieras. Nors buvo daugiausiai už mus visus išprusęs, patyręs, nesididžiudavo, nesigirdavo savo laimėjimais.

Dirbau Pakruojo dvare 1959 m. įsikūrusiame žemės ūkio technikume. Atostogų metu ar savaitgaliais sugrįžęs į Pakruojį pas tėvus, Kazimieras su draugais ateidavo į technikumą šokius. Po jų abu eidavome namo. Dviejų kilometrų atstumas nepabodavo. Su Kazimieru visada būdavo įdomu pasišnekučiuoti. Supažindindavo su pasauliu, kurio visiškai nepažinojau. Ten, Irkutsko srities nusmurgusiame kolūkyje, kur praleidau savo gražiausius paauglystės ir ankstyvos jaunystės metus, nebuvo nieko lietuviško, nieko, kas būtų susiję su aukštuoju menu, literatūra... Mokiausi rusų mokykloje. Skaičiau tik rusų autorių knygas. Iš Lietuvos niekas nė vienos lietuvių autorių knygos ar vadovėlio nebuvo atsiuntęs. Beveik visi giminės buvo išblaškyti po Sibiro platumas. Tad tos mūsų kelionės man buvo tarsi neakivaizdinės ekskursijos į Kauną, į Vilnių... Profesorių, kompozitorių pavardes taip pat girdėjau pirmąkart. Kitą dieną puldavau į biblioteką. Ieškojau knygų, žurnalų. Norėjau apie juos sužinoti daugiau.

Patiko Kazimiero požiūris į žmones, į gyvenimą, į Lietuvą. Kiekviename žmoguje jis ieškojo gėrio, bent mažičio talento grūdėlio. Skatino tobulinti savo gabumus, neužsisklęsti, šviestis, daryti gera kitiems, savo kraštui, Lietuvai. Ypač jam buvo svarbu, kad neužsisklęstų savyje gimtojo rajono žmonės. Kad čia būtų kuo daugiau kuriančių, dainuojančių, gražinančių, garsinančių savo gimtąjį kampelį.

Dienoraštyje išliko Kazimiero apsilankymas mūsų namuose per mano gimtadienį. 1963 m. vasario 3 dieną. Tai buvo atsitiktinumas. Kad mes beveik vienu metu gimę, tada nei jis, nei aš nežinojome. Apie tai niekada nekalbėdavome, tai mums buvo nesvarbu. Bet tąkart kažkodėl daug fantazavome apie mūsų, apie Lietuvos ateitį. Kazimieras mūsų ateitį spalvino labai šviesiomis spalvomis. Buvo gražus, jau pavasariškas oras. Išėję iš mūsų namelio, apsukome kelis ratus apie Pakruojį.

Dabar, kai iš spaudos bei interneto atsekiau tą Kazimiero gyvenimo laikotarpį, labai nustebau, kodėl jis buvo toks uždaras. Žinojo, kad esu tremtinė, bet nė žodžiu neužsiminė apie savo skaudžią patirtį – tardymus KGB rūsiose, pašalinimą iš konservatorijos dėl to, kad su draugais pasirašė priesaiką visą savo gyvenimą skirti Tautai, Tėvynei, Lietuvai, pažinti jos praeitį, ginti jos kalbą, kurti jos šviesią ateitį... Neužsiminė ir apie savotišką tremtį 1960–1962 m. į Kaišiadorių rajoną. Niekada neužsiminė ir apie priesaiką. Bet ją perskaičius, supratau, kad visą gyvenimą, kol turėjo sveikatos, Kazimieras jai buvo ištikimas. Jokie KGB grasinimai nenumalšino tų kilnių troškimų, siekių.

1989 m. Kazimieras Pakruojuje surengė parodomąją Rasos šventę, į ją asmeniškai pakvietė ir mane. Ji vyko Balsių–Petrašiūnų regione. Išliko neišdildomi įspūdžiai.

Etnografinis ansamblis „Kruoja“ švenčia dešimtmetį. Antros eilės centre buvę jo meno vadovai – Kazimieras Kalibatas, Genovaitė Makarauskienė, Ramunė Petraitienė, Pakruojo r. kultūros ir švietimo skyriaus vedėjas Alfredas Šimkus, ansamblio įkūrėja ir ilgametė jo seniūnė Danutė Lindienė. Mažeikoniai, 1999 m. sausio 10 d. *D. Lindienės nuotr.*

Ši šventė, atrodo, sutraukė viso rajono žmones – tiek jų buvo daug. Ir tęsėsi visą naktį iki pat aušros. Tai buvo nauja ir, deja, nepakartojama.

Dažniau pabendrauti su Kazimieru teko, kai jis 1992–1998 m. vadovavo „Žiemgalos“ draugijai. Į jos susirinkimus visada pakviesdavo ir mane. Kai iš laiko nuotolio pamąstau, tik tada ryškiai buvo matoma, kad tokia draugija yra, kad ji veikia. Vėliau draugijos veikla vis blanko ir blanko, nebesutelkė būrin tiek daug kraštiečių, į jos sueigas dažnai kviečiamas tik nedidelis būrelis išrinktųjų.

Šiuo laikotarpiu Kazimieras dėl šeimyninių ar kitokių aplinkybių (gal pasiligojus senutei motinai) gyveno Pakruojyje arba Šiauliuose, dėstytojavo Pakruojo Juozo Pakalnio muzikos mokykloje, Šiaulių konservatorijoje bei universitete, apie dvejus metus (1995–1996) šefavo „Kruojos“ etnografinį ansamblį, dirbo jo meno vadovu.

Šis laikotarpis, gal net visas likęs Kazimiero gyvenimas, buvo jo duoklė savo gimtajam kraštui.

Nemažą įtaką Kazimieras Kalibatas yra padaręs ir man. Visapusiškai skatino, drąsino. Jo padrąsintos, su seserimi Ona Genovaite Buržaitė-Novikiene 1966 m. savo lėšomis

išleidome pirmąją paukštę – eilėraščių rinkinį. Kaip juo džiaugėsi Kazimieras! Jo paskatinta, pradėjau rinkti tremtinių atsiminimus ir leisti knygą po knygos.

Kai 1998 m. sužinojo, kad rengiu tremtinių ir politkalinių atsiminimų rinkinį, atnešė tremtinės Emilijos Gruzaitės-Šulcienės ir savo dėdės, partizano ir politinio kalinio, Vinco Valiušio prisiminimų užrašus. Emilija Šulcienė buvo mano pusseserė. Ruošiasi apie ją rašyti. Ji buvo pamiršusi, kam padavė atsiminimų sąsiuvinį. Ketino viską papasakoti. O dabar lobbis – vaizdžiai jau viskas aprašyta. Beliko tik iš Emilijos pasiimti nuotraukas. Vinco Valiušio atsiminimų sąsiuvinis buvo labai storas. Jų autorius beveik beraštis, gal net savamokslis. Nei taškų, nei kablelių. Pasakiau Kazimierui, kad grąžinsiu, nes nesusigaudau, kas ten rašoma. Kazimieras, skvarbiai ir liūdnei pažvelgęs į mane, tarė: „*Vincas Valiušis labai puikus žmogus. Jo didžiausia svajonė, kad tai, ką jis patyrė, ką žino, sužinotų ir kiti. Jau tris egzempliorius šių savo užrašų turi. Nuvažiuok pas jį, pasikalbėk. Ką nesuprasi, jis papasakos, paaiškins.*“

Pasilikau sąsiuvinį. Pradėjau šifruoti. Sujaudino iki širdies gelmių. Toks nuoširdus, įtaigus pasakojimas!

V. Valiušis gyveno Šiauliuose. Ne kartą lankiausi jų gražiuose, paties šeimininko darbščiomis nagingomis rankomis suręstuose namuose. Pamilau šį bemokslį, bet labai šviesų žmogų. Ir labai džiaugiuosi, kad didžiausią jo svajonę įgyvendinau, kad knygą „Sužeistų širdžių daina“ jis pamatė 2000-ųjų vasarą, dar gyvas būdamas. Jo atsiminimai „Niekada nepamiršau, kad esu Lietuvos Respublikos pilietis“ šioje knygoje užima 66 psl. (319–385).

Nuvežiau knygą į V. Valiušio namus. Skubėjau. Kazimieras buvo išpėjęs: dėdės sveikatos būklė prasta, artėja finalas. Laimė, radau jį dar gyvą, vaikstantį, tokios pat šviesios atminties. Kaip jis glostė šią knygą, kaip ja džiaugėsi! Tai buvo didžiulis atpildas už nemažą triūsą ją lukštenant, už nemigo naktis.

O po kelių mėnesių V. Valiušis atsigulė prie savo artimųjų gimtųjų Stačiūnų kapinėse. Buvau laidotuvėse, liūdėjau dėl jo netekties. Beveik kiekvienas, apie kurio gyvenimo kančias ir džiaugsmus rašau, man – tarsi giminaitis.

Turbūt ne be Kazimiero žinios V. Valiušis nemažą sumą pinigų skyrė šios knygos leidybai, paprašęs, kad tai išliktų paslapyje, kad į rėmėjų sąrašą neįtraukčiau. O kad gaučiau Genocido ir rezistencijos fondo finansinę paramą, reikėjo kelių žymių žmonių rekomendacijų. Vėl kreipiausi į Kazimierą kaip „Žiemgalos“ draugijos pirmininką, kad parašytų. Kazimieras pasikuklino, manė, kad jo rekomendacija nebus svari.

Pasikalbėjo su Vilniaus pedagoginio instituto (dabar Lietuvos edukologijos u-tas) dėstytoju, mūsų kraštiečiu Robertu Jurgaičiu (dabar humanitarinių mokslų daktaras). Susipažinęs su knygos „Sužeistų širdžių daina” juodraščiu, R. Jurgaitis rekomendaciją parašė.

Tuo Kazimiero pagalba man nesibaigė. Kai 2003 m. leidau knygą apie Pakruojo krašto partizanus „Ką papasakotų paminkliniai akmenys ir kryžiai“, Kazimieras atnešė pluoštą partizanų dainų su gaidomis, užrašytų įvairių kraštotyryninkų. Jų melodijas šifravo jis pats. Šios liaudies dainos su Kazimiero užrašytomis gaidomis sugulė skyriuje „Šiaurės Lietuvos partizanų dainos“ (p. 380–385).

Po nelaimingo atsitikimo Vilniuje, po Kazimiero sunkios ligos beveik nebebuvo me susitikę. Gaila, kad liga jam nebeleido įvykdyti visų sumanymų. Kartu džiaugiuosi, kad sunkiausiu Kazimiero gyvenimo metu greta buvo jo ištikima draugė ir bendražygė Leonora.

Kazimiero nebėra. Bet liko jo ir draugų parašyta priesaika Lietuvai. Dievulėliau, kaip ji vėl aktuali! Reikėtų pakeisti tik kelis žodžius, sakinius. Laisvoje Lietuvoje nyksta lietuvių kalba! Televizorių ekranuose lietuvaiciai net lietuvių kompozitorių sukurtas melodijas traukia anglų kalba! Reklaminiuose stenduose, įstaigų pavadinimuose retai besurasi lietuvišką žodį. Į mūsų gyvenimą braunasi mums svetimi papročiai, šventės... Negaliu kiek sutrumpintos priesaikos nepriminti:

„Savo Tautai, Tėvynei, Lietuvai prisiekiu: Per visą savo gyvenimą būti tikros lietuviškos dvasios – būdo – charakterio ir papročių tautiečiu. Stengsiuos giliai pažinti savo Tautos didžiąją praeitį, Jos šviesią ateitį, Jos kultūrą, gyvenimą, visa tai, kas riša mane su Ja. Vengsiu klaidinančių rusų arba kitų tautų savybių ir ideologijų, kurios naikina ir degraduoja lietuvišką sąmonę ir kūną. Kiekviename žingsnyje būsiu pastabus, savikritiškas ir visapusiškai pasiruošęs veikti Tautos labui. Stengsiuos kiek galima daugiau atgaivinti žmonėse tautiškumą ir nurodyti bendrus tikslus bei dabartinę padėtį. Tėvynė šaukia mane. Prisiekiu Jai atiduoti visus savo sugebėjimus, visas jėgas, o jei prireiks, ir gyvybę. (...) Mano šeima – mūsų Tauta. Mes Jos vaikai. Gyvensim kaip broliai. Jeigu sulaužysiu šią šventą priesaiką – tenebūsiu vertas savo Tėvynės sūnaus vardo. Tenubaudžia mane Dievas ir kritusių už Tėvynę karžygių dvasia. Tepadedu ir stiprina mane didžiųjų Lietuvos didvyrių žygdarbiai. Telydi mane Dievas.“

Kazimieras Kalibatas šiai priesaikai niekada nenusižengė. Savo pareigą jis atliko iki galo. Tik gaila, kad per anksti susirgo ir išėjo. Kaip jis reikalingas būtų dabar. Belieka tikėti, kad niekada nestigs jo pasekėjų.

Tolimos vaikystės dienos, praleistos Vilūnaičiuose drauge su Kazimieru Kalibatu

Antanas Ramutis Brainskas

Kalibatų šeima gyveno nedidelyje Vilūnaičių kaimo vienkiemio sodyboje. Turėjo keletą hektarų žemės, laikė gyvulius. Šeimoje augo du vaikai: Vanda ir Kazimieras. Deja, Vandos likimas tragiškas – po nesudėtingos operacijos, atliktos Pakruojo ligoninėje, ji netrukus mirė. Ši mirtis labai sukrėtė Pakruojo krašto žmones. Mergaitė turėjo puikų balsą, jos laukė didelė ateitis. Buvo miela, draugiška, ir pažįstamų, ir nelabai pažįstamų buvo gerbiama ir mylima.

Su Kazimieru mokėmės vienoje klasėje Aleknaičių pradinėje mokykloje, nes buvome vienmečiai, beveik tuo pačiu metu gimę. Iš vienkiemio pas mus į kaimą Kazimieras dažnai atvažiuodavo dviračiu. Dviračio tada neturėjau, tad juo išmokau važinėti.

Aleknaičių pradžios mokykloje mus mokė dvi mokytojos: Žukienė ir Zablockienė. Abi buvo labai geros, jautrios mokytojos. Mokytoją Žukienę buvo ištikęs skaudus likimas: vieną vasaros dieną jos abu vaikus nutrenkė žaibas.

Mokykloje Kazimierui labiau sekėsi skaitymas, piešimas, dainavimas, muzika – visa, kas susiję su menu, kultūra. Tikslieji mokslai geriau sekėsi man.

Besimokydami buvome kaip ir visi vaikai: žaidėme, išdykavome. Tačiau didelių bėdų nei tėvams, nei mokyklai nesame sukėlę.

Iš nuotraukos galima matyti, kokį didelį būrį vaikų mokyti ir auklėti reikėjo mokytojoms. Suskaičiavome – 66. Tai vaikai iš aplinkinių kaimų, mokėsi tuolaik Aleknaičių pradinėje mokykloje. Vėliau ji tapo septynmete, aštuonmete. Laikui bėgant, vėl liko pradinė, o dabar išvis jos nebeliko. Tokios demografijos grimasos, tokia tikrovė...

Su Kazimieru draugavom ne tik mokykloje. Jis dažnai lankydavosi mūsų namuose. Čia žaisdavom, bėgiodavom. Bendravo ir mūsų tėvai. Ypač dažnai Kazimiero tėvas (rodos, irgi Kazimieras). Pas juos vienkiemyje buvo apsigyvenęs Kazimiero motinos Valiušytės-Kalibatienės brolis Juozas Valiušis. Po sužeidimo kare jis buvo demobilizuotas kaip nebetinkamas tarnybai (jam buvo peršauta plaštaka). Juozas Valiušis turėjo smuikelį. Ateidami į svečius su Kalibatu pas mūsų tėvelius, atsinešdavo ir tą smuikelį. Grodavo, dainuodavo. Būdavo malonu klausytis jų dainų, sumišusių su smuikelio garsais.

Taigi muzika ir liaudies dainos Kazimierą lydėjo nuo pat vaikystės – radijo juk tada kaime dar niekas neturėjo...

Draugaujant, bėgiojant mums teko patirti ir sukrečiančių įvykių. Vienas jų – virš kaimo, vos ne virš mūsų namo, sudužo į Latviją skridęs lėktuvas. Riaumojantį krentančios mašinos garsą prisimenu iki šiol. Nukrito jis už kaimo. Nesprogo. Manau, lakūnai pasistengė, kad lėktuvas neįsirėžtų į gyvenamuosius namus, kad nesprogtų...

Kaimiečiai lėkė žiūrėti, kas atsitiko. Buvom ten ir mes su Kazimieru. Pamenu, kai kurie kaimo gyventojai nešėsi netgi kurą iš to lėktuvo.

Skrido trys lakūnai. Vienas liko gyvas, du žuvo. Atvažiavusi mašina su kariškiais viską surinko ir išsivežė.

Paskui vieną vasaros dieną užsidegė Kalibatų vienkiamio gyvenamasis namas. Tuo metu Kazimieras irgi buvo pas mus. Bėgiojome po sodybą, žaidėme. Staiga pamatėme, kad liepsnoja Kazimiero tėvų gyvenamasis namas. Šalia dar kitas... Kas sukėlė gaisrą, niekas taip ir nesužinojo. O spėlionių buvo įvairių...

Po gaisro Kalibatų šeima išsikėlė gyventi į Pakruojį. Mūsų keliai išsiskyrė. Jam besimokant Pakruojyje, retai besusitikdavome. Telefonų, tokios technikos kaip šiulaininiame pasaulyje nebuvo. Buvo neramūs laikai, tarnyba sovietinėje armijoje, darbas. Tačiau susitikę Pakruojyje ar Lygumuose visuomet pabendraudavome.

Kazimieras labai mylėjo savo motiną. Kai grįždavo iš Vilniaus, vaikščiodavo su ja susikibę po miestelį, meiliai šnekučiuodavosi.

Kai apie 1985 m. atsikėlėme gyventi į Pakruojį ir mes su šeima, Kazimieras užrašinėjo liaudies dainas, gimtojo krašto papročius, rinko nuotraukas. Tad neretai sugrįžęs iš Vilniaus, užsukdavo ir pas mus į svečius. Ruošėsi išleisti knygą apie gimtojo Vilūnaičių kaimo praeitį. Buvo surinkęs iš buvusių ir esamų gyventojų ne tik prisiminimus, bet ir nemažą pluoštą nuotraukų. Deja, 2007 m. įvykęs nelaimingas atsitikimas (mano vaikystės draugas pakliuvo į avariją, kurios metu buvo smarkiai sužalotas) neleido jam įgyvendinti gražių ketinimų.

Štai tokie liko atsiminimai apie tolimas vaikystės dienas, praleistas drauge su senu geru draugu Kazimieru Kalibatu. Gaila, kad jau niekad nebesusitiksimė.

Pakruojyje 1975 m. Iš kairės – Juozas Valiušis (Kazimiero Kalibato mamos brolis), toliau – Kazimiero Kalibato tėvas – Kazimieras Kalibatas, jam ant kelių sėdi Austėja Kalibataitė (Kazimiero Kalibato dukra), šalia sėdi Aušra Stundžaitė–Šiaulienė (Kazimiero Kalibato dukterėčia) ir mama – Ona Kalibaitienė. *J. Šimkaus nuotr. (iš asmeninio Kazimiero Kalibato archyvo)*

Dėdė Kaziukas

Aušra Šiaulienė

Dėdė Kaziukas man, giminaičiams ir daugumai pakruojiečių – tiesiog Kaziukas. Taip dažniausiai vadindavo jį visi pažinojusieji.

Neįsivaizduoju savo vaikystės, jaunystės ir viso tolesnio gyvenimo be dėdės – savo mamytės (kuri mirė, kai buvau vos pusantrų metų amžiaus) Vandos, vėliau Stundžienės, brolio. Dėdės tėveliai Kazimieras ir Ona Kalibatai – mano seneliai. Močiutė kilusi iš Vilūnaičių kaimo, Pakruojo rajono. Senelio gimtinė – Anykščių kraštas. Sukūrę šeimą Kalibatai apsigyveno Lygumų seniūnijoje, netoli Vilūnaičių kaimo, vieniemyje. Čia ir gimė abu vaikai – Vandutė ir Kaziukas. Kiek vėliau visa Kalibatų

šeimyna persikėlė gyventi į Pakruojo miestelį. Čia prabėgo brolio ir sesers vaikystė ir jaunystė – mažame mediniame namelyje, pačiame miestelio centre. Senelis dirbo melioracijoje (kasdavo laukuose griovius, dėliodavo keraminius vamzdelius), vedavo veltinius. Vilnų pirkti važiuodavo į Lygumų kaimo karšyklą. Žiemą darbo jam netrūkdavo. Veltinukai būdavo minkštesni nei pirktiniai, tad pirkdavo ne tik pakruojiečiai, bet ir žmonės iš toliau. Aš taip pat turėjau ne vienus, tik labai nenorėdavau ant veltinukų autis kaliošų. Be viso to, senelis giliai širdyje buvo meniškos sielos ir turėjo inteligencijos: rašė ne tik gražius laiškus, bet ir sukūrė ne vieną eilėraštį. Net ir dabar turiu vieną eilėraštį, kuris skirtas būtent man:

Prisiminimai Aušrelei

Jau pavasaris atėjo, saulutė pakilo
ir pakilus ėmė šviesti, net laukai prabilo.

Visi laukai iš po miego ima tuoj žaliuoti,
Netsiliko miške medžiai – ima tuoj lapuotis.

Kai pražydo laukuos gėlės, miškai sulapavo,
Tad ir visi miškų paukščiai linksmi sau dainavo.

Kai miške paukščiai giedoja, gegutė kukavo,
Tad močiutė mano miela man lopšy liūliavo.

Kai lopšy mane liūliavo, glostė ir bučiavo,
Ir su savo švelniom rankom mane glebėsčiavo.

Visos upės teka tyliai ir sau šnekučiuoja,
O girios galiūnai medžiai nuo vėjo linguoja.

Kad ateitum tu iš kapo, mano motinėle,
Pamatytum, kaip man sunku be močiutės, vargšei našlaitėlei.

Močiutė, dėdės mama, buvo geros atminties, mokėjo daugybę mūsų krašto liaudies dainų, žaidimų ir pasakų. O kaip gražiai, išradingai jas sekdamo, pati prigalvodavo naujesnių, vis įdomesnių istorijų. Kaip ji sekdamo pasakas, pamenu ne tik aš, bet ir Valytė, močiutės sesers Leonoros Petraitienės dukra (gyveno Aleknaičiuose): „*Kai svečiuodavos teta Ona Aleknaičiuose, vakarais suguldavom su vaikais seklyčioje, tai ji pasakas galėdavo sekti iki išnaktų*“, – prisimena Valytė. Močiutė buvo smarki, ūmaus būdo, labai mėgo bendrauti, pasilinksminti, norėjo visada padėti žmonėms. Ji mylėjo žmones, o žmonės – ją. Močiutės dovana dėdei – atmintis ir temperamentas, senelio – meniška prigimtis ir meniška siela.

Močiutės brolis Juozas Valiušis, Kazimiero dėdė, griežė smuiku, grojo akordeonu, taip pat buvo nagingas dviračių meistras. Kaimo gegužinėse jis buvo pagrindinis muzikantas. Grieždavo nepailsdamas iki paryčių.

Kaziuko sesuo Vanda, mano mamytė, taip pat buvo muzikali. Dainuodavo koncertuose dažnai akompanuojant broliui Kazimierui, giedodavo Lygumų bažnyčioje per atlaidus. „*Giedodavo taip, kad net žmonės ašarą nubraukdavo*“ – pasakoją močiutė.

Dėdės Kaziuko ir mano mamos Vandutės vaikystė ir jaunystė prabėgo nuolat skambant tėvelių ir kitų balsingų giminaičių dainoms.

Brolis ir sesuo labai gerai sutardavo, buvo labai artimi. Tai liudija ne tik dėdės ir senelių prisiminimai ir pasakojimai, bet ir seni nuotraukų albumai, kuriuos aš vis dažniau pavartau... Galbūt todėl visą gyvenimą jaučiau dėdės meilę ir rūpestį.

Kaip jau minėjau, buvau vos pusantrų metų, kai mirė mama. Iki vienuolikos metų augau Pakruojyje, pas senelius. Čia dėdė būdamo labai dažnas svečias. Visada linksmas, energingas, mėgdavo padūkti, pašėlti, net pamenu, kaip jodinėdavau jam ant nugaros. Geras, bet kartu – griežtas. Teko man net kampe klūpoti prie senoviško močiutės „bufetuko“. Tikriausiai atsilabinėjau ar neklausiau, buvau palepinta močiutės, „našlaitėla“ – taip ji sakydamo. Tad dėdė ir nubaudė, kol pareisiąs. „*Eik, jau užteks*“, – ragino močiutė keltis, bet aš kantriai laukiau dėdės. Net tada, būdamo mažutė, jaučiau jam paklusnumą ir pagarbą. Truputėlį net prisibijodavau, nes kaskart atvažiuavęs patikrindavo pažymių knygelę, stebėdamo, kaip sekasi mokslai, pastabų ir kritikos negalėdamo. Nors pradinėse klasėse mokiausi labai gerai, net būdamo darželyje (paskutinėje grupėje) mokėjau skaityti – senelio dėka. Nėra buvę, kad dėdė Kaziukas atvažiuotų be lauktuvių. Dar ir dabar turiu dėdės dovanotų pasakų knygelę.

Pamenu pasivaikščiojimus su dėde Kruojos upės pakrantėmis, po fon Ropo dvarą ir parką. Kiekvieną sykį drauge aplankydavome artimųjų kapelius Lygumuose. Kartais į dvaro parką su mumis eidavo ir senelis Kazimieras. Jau tada, būdama maža, iš dėdės Kaziuko pasakojimų sužinojau, kad fon Ropas atsivežė įvairių medžių sodinukų iš viso pasaulio savo parkui apsodinti.

Kai gyvenau Vilniuje, naujojoje savo tėvelio šeimoje, dėdė žinojo ir suprato, kad aš jaučiuosi ten svetima ir vieniša. Turėdamas savo šeimą, vaikų, darbą ir daugybę rūpesčių, manęs niekad nepalikdavo nuošalyje, mokėdavo paguosti, pakelti nuotaiką, supažindino mane su Vilniaus miestu, pasakodavo apie mano tėvelius, parodė, kur Vilniuje jie gyveno, kai sukūrė šeimą, kurioje Vilniaus ligoninėje aš gimiau.

Kiekvieną sykį, kai susitikdavome, pabrėždavo, kaip svarbu sveika gyvensena: „*Dešimt riešutų, saujelė razinų, obuolys, keletas salotų lapų ir nebereikia jokių vitaminų*“, – nuolat kartodavo man. Dar skatindavo gerai mokytis, o sunkiomis akimirkomis – melstis ir tikėti.

Labai gaila, kad neišpildžiau didžiausio dėdės noro savo atžvilgiu – nebaigiau aukštojo mokslo. Tvirtai žinau, kad jis šito linkėjo man ir savo vaikams – Austėjai bei Vaidotui.

Juozas Valiušis, dėdė, groja akordeonu, 1960 m.

(iš asmeninio Aušros Šiaulienės archyvo)

Prisiminimai apie pusbrolių Kazimierą Kalibatą

Valerija Bulkauskienė

Esu Kazimiero Kalibato pusseserė Valerija Petraitytė. Mūsų mamos – seserys Valiušytės: Kazimiero mama Ona, mano mamos vardas Eleonora – gimė Pakruojo rajone, Vilūnaičių kaime. Tame pačiame kaime gimė ir Kazimieras, ir aš. Amžiaus skirtumas tarp mūsų buvo metai.

Kai aš gimiau, mano broliui Vincui buvo 11 metų. Jis labai mylėjo pusbrolių Kazimierą, tad mano atsiradimas šioje žemėje jam buvo visai nepriimtinas. Pagal tėvų prisiminimus, netgi bandė mane (kaip jis vadino, *triesla*) išmainyti į mylimą pusbrolių. Ačiū Dievui, Kaziukas pasakė: „*Dornio, ėgi žmonių nieks nemaina.*“

Taip visi ir gyvenome savo gyvenimą miestuose ir kaimuose, susitikdavome per metus keletą kartų, dažniausiai mano tėvų namuose Aleknaičiuose. Be galo šilti buvo tie susitikimai. Skambėdavo ir „Tautiška giesmė“, ir kitos patriotiškos dainos, dainuojamos pusbalsiu. Man, vaikui, tai buvo toks grožis!

1970 metų vasaros pabaigoje ruošiausi eiti į 10 klasę. Rinkdamas etnografinę medžiagą, į mūsų namus užsuko Kazimieras ir iškart sako: „*Valyte, tu turi mokytis muzikos.*“

Aš, baigusi kaimo aštuonmetę mokyklą, nesimokiusi muzikos (tiesa, grojau mandolina, truputį smuiku ir, kaip dabar suvokiu, turėjau puikią klausą ir gerai intonavau dainuodama), išsigandau tokio pasiūlymo.

Tada padainavau Kazimierui lietuvių liaudies dainą „Augau aš pas tėvelį“, jis ir nusprendė, kad ši daina tiks stojamiesiems.

Po dienos nuvažiavome į Šiaulių aukštesniąją muzikos mokyklą, kur vyko papildomi stojamieji. Stoję gal 15 moksleivių, priėmė tris. Tik dėl Kazimiero supratimo, pastebėjimo, geranoriškumo aš ėjau muzikos keliu. Muzikos mokytoja Telšiuose dirbu 40 metų.

Mano rudens šviesūs prisiminimai

Leonora Žukienė

Tą sunkią man gyvenimo akimirką, kai buvo laidojamas mano labai mylimas žmogus, su kuriuo praleidau savo geriausius gyvenimo metus, supratau, kad praėję kiekvieno žmogaus gyvenimo etapai yra svarbūs ir reikšmingi tiems, kuriems jis brangus tuo, ką paliko jų prisiminimuose apie savo nuveiktus darbus ir siekius ar už tą meilę, kuria mylėjo ar buvo jų mylimas. Algimantui Mišeikiui, jo jaunystės draugui, prie Kazimiero kapo perskaičius priesaiką, kurią dar visai jaunuolis Kazimieras perskaitė savo draugams, prisiekdamas per visą gyvenimą būti tikros lietuviškos dvasios, būdo, charakterio ir papročių tautiečiu, atiduoti visus savo gebėjimus Lietuvos laisvėjimui, aš supratau, kad ir man reikia papasakoti, kuo šis žmogus man taip buvo brangus, kad aš susiejau su juo likusį savo gyvenimą jau brandaus amžiaus antrojoje pusėje. O būtent ta priesaika ir ta priesaika paremtas jo gyvenimas bei meilė savo krašto kultūrai buvo man orientyras, kuris mane ir atvedė į mūsų su Kazimieru bendrą gyvenimą, nes mūsų draugystė ir meilė tęsėsi ne tik džiaugsmingomis akimirkomis, bet nenutrūko ir sudėtingais bei sunkiais momentais, kai reikėjo pasiaukoti ir globoti sunkiai sergantį mano mielą žmogų. Jį sutikusi, aš beveik iš karto pajutau, kad šis žmogus yra ypatingas, nors iš pat pradžių dar nesupratau kodėl. Tik vėliau, jau geriau jį pažinusi ir pabendravusi, supratau, kuo šis žmogus mane taip traukė ir pririšo prie savęs visam gyvenimui.

Pirmą kartą Kazimierą aš sutikau prieš dvidešimt su viršum metų (1988 m.), kai Lietuva jau visa judėjo ir bangavo, atkurdamą nepriklausomybę. Atvedžiau savo mažąją dukrytę mokytis muzikos. Priimta į muzikos mokyklą, ji kažkodėl pasirinko violončelę, nors jai dar siūlė mokytis kanklių. Aš ir pati jai siūliau mokytis kanklių, nes tas instrumentas man buvo pažįstamas: kankles buvau mačiusi ir girdėjusi, o violončelė man buvo nežinomas instrumentas. Tačiau dukra užsispyrė: aš noriu mokytis violončelės ir viskas (vėliau pasirodė, kad toks dukros pasirinkimas nulėmė mano tolesnį likimą). Tada, pamenu, norėdama sužinoti, koks tai instrumentas, nuėjau pas jauną bendradarbę, kuri buvo mokiusis muzikos, ir paklausiau, kaip atrodo violončelė. Ji man apibūdino tą instrumentą. Aš mat esu teisininkė ir man muzikos instrumentai nelabai buvo žinomi, nors klasikinės muzikos klausytis mėgstu ir ypač vertinau tuos, kurie geba groti koku nors instrumentu. Todėl vėliau, jau pažinus Kazimierą, man

labai imponavo tai, kad jis puikus profesionalas violončelininkas, paruošęs nemažai gabių mokinių, o ne tik folkloro specialistas. Vėliau, jau mums gyvenant kartu, Kazimieras man pagrodavo violončele ar paskambindavo pianinu, mes kartu padainuodavome liaudies dainų ar romansų.

Taigi atvedžiau aš savo dukrytę pirmą kartą į klasę, o ten ant kėdės sėdi ir laukia toks mielas, tamsiais garbanotais plaukais ir labai malonia šypsena vyriškis. Kitą kartą mums atėjus, pamoka buvo paskutinė. Mokytojas, pamokai pasibaigus, mus išlydėjo. Praeidamas pro budėtoją, jis tai moteriškai kažką pasakė, ji nusišypsojo ir su juo pakalbėjo, bet jų elgesyje, ypač to muzikos mokytojo elgesyje, pamačiau jautrų dėmesį ir gerumą tokiai paprastai moteriškai. O tai mane visad labai jaudindavo (gal todėl, kad pati buvau kilusi iš nereikšmingos, neturtingos šeimos, vaikystėje patyrusi nemažai skurdo ir vargo). Visada privengiau užimančių aukštus postus žmonių, nes jie dažnai pučiasi ir didžiuojasi savo padėtimi (pati, baigusi aukštąjį mokslą, dirbau tuo metu ministerijoje, todėl tokių nemažai sutikdavau). Todėl bet koks gerumas iki šiol mane nuginkluoja, geram žmogui tampa be galo atidi ir jautri. O tas šio naujo pažįstamo vyriškio gerumas man atrodė labai jautrus ir mielas. Tokius įspūdžius prisimenu iš pirmosios pažinties su Kazimieru.

Kartą, užėjusi į jo klasę, nepamenu kodėl (rodos, ieškojau pirkti dukrai instrumento – pianino ir norėjau paklausti mokytojo, ar nežino pardavėjo), Kazimieras paklausė manęs, ar aš turiu balsą ir jei taip, ar nenoriu dalyvauti folkloro ansamblyje. Liaudies dainų mažai mokėjau, todėl jam paklausus apie tai, aš apsidžiaugiau, nes norėjau jų išmokti. Tada ir supratau, kas mane traukė prie jo: tai jo ir mano bendrumas tautos kultūrai (kuri tada man mažai buvo žinoma), ypač meilė savo kraštui. Tai buvo man ypač svarbu, nes prasidėję įvykiai dėl Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo mane apėmė visiškai. Kai jis tai pasiūlė, staiga man toptelėjo, kodėl šis žmogus man taip imponuoja: juk jis savyje turi tai, ko man reikia ir ką aš pašamonėje jaučiau turinti savyje, t. y. giluminį savo tautos, jos esaties, jos kultūros suvokimą. Bet labiausiai mane sujaudino, kad jis buvo nukentėjęs nuo sovietų režimo: tai man papasakojo mūsų pažinties pradžioje.

Nuvedė Kazimieras mane į folkloro ansamblį, tada ir prasidėjo mūsų artimesnė pažintis, nes jis buvo to ansamblio vadovas. Be to, jo draugas gyveno netoli mano gyvenamosios vietos, tad kartais eidavo su juo susitikti. Iš repeticijų (ar iš vakaronių) kartais eidavome namo kartu, jis pasakodavo apie save, šiek tiek apie savo veiklą ir

apie tą laikotarpį, kai buvo persekiojamas saugumo. Tai man labai imponavo ir kėlė didžiulį susidomėjimą ir pagarbą jam.

Kai pradėjau dalyvauti folkloro ansamblyje, mano dukros muzikos mokytojas vi-sai mane pavergė labai dideliu profesionalumu ir nusimanymu apie liaudies dainas. Jas be galo pamėgau ir dainuodama jaučiausi atliekanti tartum apeigas. Tokios dainos kaip „O jau mano mielas“, „Nesprok, žalias aržuolėli“, kalendorinės dainos mane veikė kaip malda, man labai reikėjo, nes aš sugrižau į savo tautos gelmes, kurios slypėjo mano genuose.

Kadangi mokėjau spausdinti mašinėle, jis atsinešdavo dainų tekstus ir paprašydavo juos atspausdinti bei padauginti ansamblio dalyviams. Tai darydavau su dideliu malonumu, kad tik galėčiau jam pagelbėti, taip jis man tada jau patiko. Tačiau kol jis vadovavo ansambliui, tokios pažinties man užteko, nes matydavau jį keliskart per savaitę, labai mėgavausi jo gebėjimu ir mokėjimu atskleisti dainų žavesį. Kartais grįždami užeidavome kur nors išgerti kavos. Matyt, jis jau suprato, kad man daug reiškia, tačiau tai nebuvo jam nauja – jis patikdavo daugeliui moterų, jos žiūrėdavo į Kazimierą išimylėjusiais žvilgsniais. Tuo dėmesiu jis pasinaudodavo skleisdamas savo veiklą, tačiau buvo doras ir moralus, be pažinčių prie kavos daugiau jokių santykių su moterimis jis neturėdavo (tai supratau daug vėliau).

Vieną kartą, mums berepetuojant, ansamblio dalyviams jis pasakė, kad greitai nebevadovaus ansambliui, nes turi išvažiuoti gyventi kitur (vėliau atvedė ir pristatė jauną savo kolegę, kuri vadovaus šiam ansambliui). Tai mane labai nuliūdino ir aš tada pasakiau Kazimierui, kaip daug jis man reiškia. Kazimieras tada man irgi pasakė, kad yra man neabejingas.

Išvažiavus Kazimierui gyventi į Pakruojį globoti savo mamos, mūsų draugystė nenutrūko. Kazimieras kartais man paskambindavo, atvažiavęs į Vilnių susitikdavo su manimi, nueidavome pasėdėti kur nors į kavinę. Važiuodama darbo reikalais į komandiruotes, kartais užsukdavau pas jį į Pakruojį. Prisimenu nuostabius pasivaikščiojimus Kruojos upės krantais, rudenio auksiniais lapais nuauksintus klevus, linguojantį tiltelį per Kruoją, Pakruojyje esantį nuostabų fon Ropo pastatytą dvarą ir jo apylinkes. Jis aprodydavo man visas Pakruojo ir aplinkinių kaimų vietas, parodė ir tą vietą ant Kruojos kranto, kuriame jis sėdi ir skaito knygą. Jo mamos butas buvo puikioje vietoje, prie bažnyčios. Supažindino mane su savo puikiais draugais. Kai su Kazimieru jau kartu gyvenome, turėjau galimybę juos arčiau pažinti, nes kai kurie Kazimiero

draugai apsilankydavo pas mus. Nors Kazimierą pažinau tik antrojoje savo gyvenimo pusėje, turiu pasakyti, kad jo jaunystės draugai, kuriems jis padarė didelę įtaką, Kauno J. Gruodžio mokykloje, nemažai pasiekė visuomeniniame gyvenime. Kazys subūrė ne šiaip siekių neturinčius jaunuolius, bet, kaip gyvenimas parodė (kiek aš žinau), kai kurie iš jų daug pasiekė ir išliko Lietuvos patriotai. Jo draugas Leonas Pranulis (jau amžinatilsį) buvo aktyvus Vilniaus muzikinio gyvenimo dalyvis, choro vadovas, aktyvus Vilniaus sąjūdžio dalyvis, sukūręs eilę gražių dainų, Juozas Rimas – Lietuvos muzikos akademijos profesorius, žymus obojininkas. Algimantas Mišeikis, su kuriuo Kazimieras palaikė ypač glaudžius ryšius, – docentas, Kauno aukštųjų mokyklų muzikos vadovas, Kauno valstybinio choro dirigentas. Apie Algimantą norėčiau plačiau parašyti. Tai labai šiltas ir mielas žmogus, didelio talento ir pagavos, manau, kad jis galėtų puikiai rašyti ir knygas, ne tik muzikuoti – tokia vaizdinga jo kalba. Reikia pasakyti, kad Kazimiero ligos metu mus daugiausia lankė Algimantas ir tai teikė Kazimierui didelį džiaugsmą, nes būdamas ligotas, Kazimieras negalėdavo nuvykti pabendrauti su savo mylimais bičiuliais. Kitas Kazimiero bendramokslis ir draugas Kazimieras Kšanas – profesorius, ilgametis Klaipėdos liaudies operos vadovas, Klaipėdos muzikos fakulteto dėstytojas. Jis man atrodė šaltokas (o gal aš klydau, nes mažai jį pažinau). Kazimiero bičiulis Vytautas Šeinauskas – kompozitorius, sukūręs daug vaikiškos tematikos dainų. Dar vienas Kazio draugas – Juozas Čelkauskas, ypač gabus muzikas, violončelininkas, gyvendamas Maskvoje, nuolat palaikė su Kaziu ryšius, atvykęs į Vilnių, mus aplankydavo. Kazimieras yra parašęs puikų ir išsamų straipsnį apie J. Čelkauską, išspausdintą „Žiemgalos“ žurnale. Šiame straipsnyje Kazimieras puikiai atskleidžia jo talentą. Jis rašo, kad Juozas augo keturių vaikų šeimoje, supamas Žiemgalos lygumų kraštovaizdžių, šalimais tėvų sodybos tekančios neregėto grožio krantais Mūšos, kad į būsimojo muziko širdį ir atmintį visam gyvenimui įsismelkė per amžius kaimuose ir gimtuosiuose namuose skambėjusios dainos, giesmės, muzika. Kazimierui buvo labai suprantama Juozo pasaulėjauta, nes jis pats puikiai pažino savo kraštą ir jį mylėjo, todėl taip pamėgo savo draugą, suprato jo talentą, apie jį rašė labai profesionaliai ir vaizdingai: kaip Čelkauskas mokėsi pas mokytoją Jautaką Šiaulių vidurinėje muzikos mokykloje, pas kurį mokėsi ir Kazimieras, kad Juozą persekiojo materialiniai nepritekliai ir t. t. Tai buvo taip pažįstama Kazimierui, nes jo irgi patirta.

Kazimieras taip pat labai vertino Stanislovo Čepinskio talentą, kuris mokėsi dviem klasėmis aukščiau nei J. Čelkauskas. Čepinskis buvo labai gabus muzikai. Jau

Dailininkas Romualdas Čarna įkvėpimo akimirka. Nuotrauka daryta Vilniuje 2006 m., jam lankantis pas mus (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

mokykloje jis grojo smuiku, akordeonu, puikiai improvizavo pianinu ir kitais instrumentais, iškart įsiminęs išgirstą melodiją ir rasdamas harmoninius variantus. Apie Čepinskį Kazimieras man yra nemaža pasakojęs.

Turiu paminėti ir kitus puikius Kazimiero draugus – žymų dailininką Romualdą Čarną ir jo nuostabiąją žmoną, gilią ir jautrią Gražiną, kuri man daug padėjo savo raminančiais ir guodžiančiais žodžiais, gedint mano mielojo Kaziuko. Prisimenu, kaip vieną kartą, man viešint pas Kazimierą Pakruojyje, ten buvo apsilankęs Romas. Tada jis mūsų kompanijoje sudainavo liaudies dainą „Sakalai sakalėliai“, sudainavo taip už širdies griebiančiai, su tokiu jautrumu, kad mane labai sujaudino (vėliau, grįždama namo traukiniu į Vilnių, mintyse vis dainavau tą dainą, stengdamasi įsiminti jos melodiją). Romas taip įdomiai pasakojo apie tas Pakruojo apylinkes, kurias jam Kazys aprodė, kad iki šiol prisimenu. Kitą dieną Romas, aš ir Kazimieras Romo vairuojama mašina apvažiavome jas, Kazys parodė man Pakruojo krašto ypatybę – namus, pastatytus iš molio. Vėliau nuvažiavome į Burbiškio dvarą, kur vaikščiodama dvaro takeliais šalia tvenkinių, įsivaizdavau esanti stebuklingame pasaulyje, nes tamsūs tvenkiniai atrodė labai gilūs, kai juose atsispindėjo medžiai ir dangus. Vėliau per Romo

jubiliejų mes su Kazimieru nuvykome į Kauną jo pasveikinti, o aš Romui parašiau pasveikinimą jubiliejaus proga, panaudodama jo parodose eksponuotų paveikslų temas. Jį perskaitėme Romui (gal tai ir grafomaniškas bandymas, bet noriu jį pacituoti, nes tai atspindi Romo kūrybą):

Užgimęs Lietuvos kampely – Simaniškiuos,
su sakalais broleliais ten lekiojai.
Tarp debesų žmonių, brolelių miško
Skausmingai gilią dūmą išdūmojai.

O dūmos tos lietuvių sieloj likę,
kaip paskutinės kuršių giesmės ir daina,
paskendusią laivų vaizdai išnykę,
piliakalnių ir medžių einančių rauda...

Esi užgavęs mūsų sielose ne vieną jautrią stygą,
vaizdais, kuriuos išdeginai savo širdy.
Todėl išlik jaunatviškas, koks visada esi.

Apsilankydavome Vilniuje, Pavilnyje ir pas dailininką monumentalistą, tapytoją, freskų ir mozaikų kūrėją Vitolį Trušį ir jo žmoną, mielą kvatoklę Galiną (dabar jau amžiną atilsį jai). Tokios pažintys ir apsilankymai man teikė didelį džiaugsmą, nes tik Kazimiero dėka pažinau tiek daug iškilų ir įdomių asmenybių.

Ne kartą susitikome su Kazimiero draugu, kurį jis labai vertino kaip gerą violončelininką, – Albertu Šivickiu bei jo miela žmona Diana, apsilankydavome jų namuose, jie aplankydavo mus.

Tarp kitų Kazimiero bičiulių ypač norėčiau paminėti pakruojietį fotografą ir verslininką Romą Urbą, kuris atvykęs į Vilnių visada apsilankydavo pas mus, o mes su Kazimieru, bendraudami su Romu, turėdavome didelį dvasinį malonumą. Tai ypač puikus ir nuoširdus žmogus, sukūręs dvi vaizdo juostas apie Kazimierą – viena vaizdo juosta apie jo kūrybinę veiklą, sukurta 2012 m., o kita – iš jo 75-mečio jubiliejaus. Tos vaizdo juostos yra puikus prisiminimas ir Kazimiero įamžinimas jo paskutiniais gyvenimo metais, kas man ypač brangu. Be to, Romas Kazimierą yra įamžinęs daugybėje nuotraukų, kurias mums padovanojo.

Pakruojo Žiemgalos šventėje 2012 metų vasarą: iš kairės Romas Urbas, šalia sėdi Kazimieras Kalibatas

Negaliu nepaminėti ir puikaus Kazimiero bičiulio, pašvitiniečio šviesuolio Juozo Mockūno, kuris labai stengėsi, kad būtų išleista knyga apie Pašvitinį, bei nuoširdžiai apgailestavo, kad ta knyga išėjo ne tokia gera, kaip ją būtų parengęs Kazimieras.

Grįždami aplankydavome Rozalime kleboną Anicetą Kisielių, su kuriuo Kazimieras bendravo visą laiką, man teko pažinoti kleboną jau daug vėliau.

Negaliu nepaminėti ir Kazimiero jaunystės draugės Birutės Pupeikienės bei jos vyro Stepono, kurie mus nuoširdžiai pakviesdavo vasaroti į Zarasus. Daug kalbų su jais iškalbėta, grybauta Zarasų miškuose ir maudyti Zaraso ežere. Labai dėkingi jiems buvome už tai. Šie mieli žmonės praskaidrindavo mūsų gyvenimą, ypač tuo laikotarpiu, kai Kazimieras po traumos jau nebuvo toks stiprus, kai toliau iš Lietuvos negalėdavome išvažiuoti.

Man labai patikdavo su Kazimieru aplankyti daug meno parodų, jis nusivesdavo mane į paskaitas Mokslų akademijoje, supažindino su žymiais folkloristais Jonu Dovydaičiu, Juozu Averka ir kitais įdomiais žmonėmis. Kazimieras buvo švietėjas, jis visada ką nors norėdavo man parodyti, papasakoti ar supažindinti su koku nors

Zarasuose apie 2009 metus. Iš kairės sėdi Kazimieras Kalibatas, šalia jo Birutė Pupeikienė, toliau stovi Leonora Žukienė, ant kelmelio sėdi Steponas Pupeikis. S. Pupeikio nuotr. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

įvykiu. Be to, jis būdavo visada linksmas ir optimistas. Prisimenu jo šelmišką elgesį, kai vieną kartą, mums beinant pro akacijas, kurių daug augo pakelėje, lenkė man jų šakas, kad pakvėpuočiau akacijų žiedų skleidžiamu aromatu. Apskritai jis buvo labai subtilus žmogus, nors kartais gan kietoko ir aišktingo būdo. Tai pradžioje mane stebindavo, paskui pripratau, nes supratau, kad tai jo charakterio savybė – labai greitai įsikarščiuoti. Tačiau man patiko, kad Kazys, supykęs dėl kokių nors priežasčių, greitai atsileisdavo, o tai buvo taip panašu į mano charakterį: buvau taikesnė ir ramesnė nei jis, aš buvau panašaus būdo – taip pat kartais įsikarščiuodavau, bet greitai ir atlyždavau. Todėl ilgai nesipykdavome ir, kaip sakoma, akmens užantyje nelaikydavome.

Dar prisimenu, kad Kazimieras labai mėgo poeziją, ypač mėgdavo, kad aš jam paskaityčiau. Jis mėgo poetą romantiką Adomą Mickevičių, o Oskarą Milašį ir Henriką Radauską abu mėgome, ypač aš. Prisimenu, kaip ėjome kartu klausytis į Mokslų akademiją H. Radausko poezijos skaitymų vakaro.

Po folkloro ansamblio „Sadauja“ 35-mečio koncerto Vilniaus karininkų ramovėje, 2006 m. Iš kairės į dešinę Kazimieras Kalibatas, jo dukra Austėja Tarvydienė, sūnus Vaidotas Kalibatas, Austėjos Tarvydienės gyvenimo draugas Robertas Balčiūnas ir Kazimiero Kalibato vaikai Dainius Tarvydas. *Vytauto Daraševičiaus nuotr. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)*

Taigi daug gerų dalykų man nutiko su Kazimieru, liko labai šviesūs prisiminimai.

Jau kartu gyvendami Vilniuje (ir prieš tai), aplankydavome Kaune Kazimiero pažįstamus dailininkus (iš vieno jo pažįstamo dailininko, rodos, jo pavardė Jablonskis – taip pasakė man Kazys, gavau nuostabų komplimentą: esą aš panaši į Gretą Garbo, tai mane pralinksmino. Jis pasiūlė mums su Kaziu pas jį apsilankyti, žadėjo padovanoti man savo paveikslą, tačiau mes taip ir neapsilankėme pas jį), jo žymių draugų dailininkų pakviesti dalyvaudavome tiek Kaune, tiek Vilniuje R. Čarnos ir V. Trušio parodų atidarymuose, nuvažiuodavome į dailininkų plenerus, kurie vykdavo jo gimtojo krašto apylinkėse, apsilankydavome Pakruojyje. Mane ypač žavėjo, kad Kazimieras brangino savo gimtąjį kraštą, nuvažiuavęs ten kalbėdavo to krašto tarme, ypač mokėjo bendrauti su senais žmonėmis. Pakruojyje aplankydavome Alfredą Šimkų, mielą ir jautrią Kazimiero seserėčią Aušrą Šiaulienę, jo bičiulę Zitą Zinkevičienę, Emiliją Genienę ir kitus. Mus visi labai gražiai priimdavo, nes visi džiaugdavosi Kazimierui

apsilankius. Kartu su Kazimieru aplankydavome jo tėvelių bei sesutės ir giminaičių kapus, Kazimieras tam skyrė ypač daug dėmesio.

Ypač mane jaudindavo Kazimiero pasakojimai apie savo tėvelius ir kitus giminaičius. Kazimieras dažnai pasakodavo apie juos, turėjo tam ypatingą talentą ir buvo matyti, kaip širdingai juos mylėjo. Tokio kito žmogaus aš gyvenime iki jo nebuvau sutikusi, jo meilė kraštui ir artimiesiems buvo labai didelė.

Kazimieras labai mylėjo savo vaikus, todėl stengėsi, kiek galėjo, jiems padėti. Dukrai jis padovanojo savo trijų kambarių butą ir, kol buvo gyvas, rėmė sūnų materialiai, be to, jį irgi aprūpino gyvenamuoju plotu.

Noriu pažymėti, kad jaunystėje duotą pažadą būti tikros lietuviškos dvasios, būdo, charakterio ir papročių tautiečiu Kazys tesėjo iki pat gyvenimo pabaigos. Mane labai žavėjo jo tylus, bet tikras tikėjimas Dievo. Toks Kazimiero nusiteikimas ir mane labiau priartino prie Aukščiausiojo. Su Kazimieru nuolat sekmadieniais lankydavomės pamaldose (dažniausiai Bernardinų bažnyčioje), o kartą mes ėjome su procesija per Sekmines Vilniaus Kalvarijose iki Kryžiaus atradimo bažnyčios. Kazimieras niekam nepiršo savo tikėjimo, bet nuoširdžiai tikėjo. Tai nebuvo tas drungnas tikėjimas, kaip tiki nemažai mūsų tautiečių, kuriems iš Bažnyčios reikia tik tam tikrų paslaugų.

Paskutiniais gyvenimo metais Kazimieras ir aš gyvenome šiek tiek atitolę nuo jo draugų ir giminaičių, nes dėl Kazimiero ligos jau negalėjome nuvažiuoti pas juos ir jų aplankyti. Tačiau Kazimieras nuolat jiems paskambindavo, sveikindavo su šventėmis, išsiųsdavo krūvas sveikinimo atvirukų. Net stebėdavausi, kad jis nieko nepamiršta pasveikinti, aš sveikindavau tik kelis artimiausius žmones, o Kazimiero pasveikintų būdavo labai daug. Jis irgi gaudavo daug sveikinimų, nes jo draugai ir pažįstami jį gerbė ir mylėjo.

Mes su Kazimieru dėl tam tikrų susiklosčiusių aplinkybių nesusituokėme, bet manau, kad Dievas palaimino mūsų draugystę ir meilę, nes ji truko iki pat Kazimiero mirties, aš jį išslaugiau paskutiniais gyvenimo metais jau sunkiai sergantį ir visą laiką labai mylėjau.

„Kaziukas“ – tokiu mažybiniu vardu aš su meile vadinau Kazimierą antrojoje jo gyvenimo pusėje, kai jis jau buvo ligotas ir nelabai stiprus. Kaziukas irgi manęs kitaip nevadino, tik „Levutyte“ ir jau niekada nekeitė tokio savo pasakymo. Ypač mielas jis buvo paskutiniais metais, kai jėgos silpo ir jis, matyt, jautė, kad gyvenimo pabaiga

Viena iš paskutinių Kazimiero gyvenimo akimirkų. Vilniaus Verkių parkas, 2013 m. spalio 7 d.

(iš Leonoros Žukienės asmeninio archyvo)

netoli. Tada atsivėrė jo tikrosios širdies gelmės ir ypač reiškėsi jo jautrumas ir meilė man. Jo švelnumas ir dėkingumas už mano globą buvo labai mielas – jis bučiuodavo man rankas, su jam būdingu jautrumu sakydavo man meilūs žodžius. Tačiau aš jį mylėjau ne už tai, o todėl, kad mes buvome suaugę ypatingu širdies ryšiu, kuris buvo žinomas tik mums abiem, nes kai kurie aplinkiniai žmonės, matydami jį silpstantį ir nelabai įgalų, kartais dirglų (o tai buvo dėl vėliau atsitikusios jo gyvenime traumos ir ligos), stebėdavosi, kodėl aš Kaziuką taip labai myliu, ir nesuprato mano meilės jam. Ne visi, ypač Kaziuko nepažinoję jo jaunystės ir brandžios veiklos metais, suprato, kokia asmenybė jis buvo.

Kazimiero netektis man sukėlė didelį sielvartą, nes supratau, koks likimas man buvo geras, suteikęs didžiulę laimę sutikti šį žmogų, kurio jau niekas niekada negalės man pakeisti. Tai buvo ypatingas žmogus. Netekusi Kazimiero, didelio skausmo apimta, aš parašiau jam šiuos žodžius, kurių nepasakiau jam gyvam esant, todėl noriu, kad mano meilė jį lydėtų ir išėjus Amžinybėn:

Mylimajam

Jau niekad neištarsi: „aš tave myliu”,
nepavadinsi meiliai: „Levutyte”,
ir rankos nepaglostysi su tuo jausmu giliu,
nepabučiuosi per ramybės palinkėjimą bažnyčioj.

Tik žvelgsi atminty giliai išlikusiu žvilgsniu.
Nesupratau, kad išeini: žvelgei be žodžių, tyliai,
nesupratau tada, kad taip Tave myliu
ir kad mane Tu begaliniai myli.

Tiktai romano žodžiai išsilies rauda:
„Ateik ir pamatysi, miela,
kaip vargas prislėgė mane,
ir persimainė mano siela“.

Mes jį dainavome abu laimingi kažkada,
Nenujautėm tos valandos lemtingos
Ir nežinojome, kad sekė mus tada
pikta akis lemties – negailestinga.

Tu pamilai mane stipriau, kaip tik tada,
Kai neviltis ir skausmas mus lydėjo,
Aš tų jausmų Tavy nesupratau tada
ir meile Tavo man vis netikėjau.

Tik žaizdai atsivėrus mano širdyje,
aš patikėjau Tavo sielos turtais.
Dabar kenčiu: kodėl, kai Tu buvai šalia,
Nesugebėjau aš lemties užburti?

Šviesaus žmogaus gyvenimas pripildytas kančių,
Likimo skirto taurė sklidinoji –

išgėrėm ją, mielasis, mes abu kartu.
Kad paskutinė ji – nepagalvojom...

Žinok, kad mano meilė neužges širdy,
nes Tu buvai man šviesulys ir laimė, ir paguoda.
Nors viską laiko nunešė tėkmė gili,
dienų praėjusių vaizdai vilties man duoda:

kad su gyvenimo beprasmybe tuščia
į kovą kilsiu, kiek tik meilė tvirti gali,
o mylinti Tave buvau aš visada.
Parodyk iš Anapus man, mielasis, šitą kelią.

Ačiū Kazimierui už tai, kad jis atsiliepė į mano jausmą ir buvo su manimi.

Apie mano draugą Kazimierą Kalibatą

Algimantas Mišeikis

Apie netektį dar XIX a. pabaigoje Vincas Kudirka rašė: „*Jei audra ištikus verstų stulpą vieną iš tų, kurie prilaiko jūsų namo sieną, namas negrius – iš baimės jūs neišsilakstykite, tuoj kitą statykite.*“ Bet kur surasti kitą stulpą vietoj to, kuris buvo atrama beveik per visą gyvenimą, kuris buvo patikimas visokiais atvejais. Tokios mintys šių 2015 metų žiemos pabaigoje palaidojus ilgametį draugą, bendramintį ir ištikimą bičiulį Kazį Kalibatą.

Sutikau Kazį 1954 m. rudenį, kada mes, dar būdami paaugliai, stojome į Šiaulių muzikos mokyklą. Pamenu, kad stojančiųjų buvo labai daug, net 120 kandidatų, o priimti galėjo tik 30 į visas muzikines specialybes. Muzikos pedagogai nustebo dėl tokio „talentų“ antplūdžio ir pradėjo atkalbinėti, siūlyti eiti mokytis į žemės ūkio technikumą, kur būsią irgi gerai ir mokės stipendijas, ką daugelis ir padarė, taigi mokytojams liko egzaminuoti daug mažiau kandidatų. Toks antplūdis buvo todėl, kad į vidurines muzikos mokyklas priimdavo baigusiuosius septynmetę mokyklą, o jaunimas grūdosi į miestą, nesvarbu specialybė, kad tik nepasiliktų kolchoze.

Aš stojau į choro dirigavimo specialybę, nes mano tėvas savo pasakojimais apie Stasį Šimkų, Antaną Vaičiūną ir Nikodemą Martinonį buvo sudaręs man patrauklią dirigento-chorvedžio specialybės aureolę kaip viliojančią siekiamybę: mat tėvas buvo aktyvus chorų dainininkas, būti dirigentu jam atrodė šaunu. Kazys atvažiavo iš savo Pakruojo, panoręs būti pianistu, matyt, kažkiek mokėjo paskambinti fortepijonu. Kadangi į fortepijono ir smuiko specialybes priimdavo tik baigusiuosius vaikų muzikos mokyklas, jam pasiūlė mokytis groti violončele. Pradėti mokytis groti violončele šešiolikmečiui gerokai per vėlu, bet Kazys narsiai kibo į šį instrumentą.

Taip mes kibome į muzikos mokslus pirmame dideliame mūsų gyvenime Šiaulių mieste, gyvendami kažkur *ant kambario*. Pamenu, šeimininkė keldavo 6 valandą, reikėdavo eiti stoti į eilę kepaluiko duonos – eilė būdavo gerokai ilga ir, svarbiausia – reikėdavo tvirtai laikytis, kad iš jos neištumtų. Kai laimingas parnešdavai duoną, skubėdavai į savo muzikos mokyklą, reikėdavo suspėti kuo anksčiau, kad galėtum pirmas užimti klasę su pianinu ir ten pasimokyti užduotą kūrinių.

Po dvejų metų, ar dėl to, kad Kazio sesuo Vanda mokėsi Kaune, Kazys persikėlė mokytis į Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokyklą ir netrukus pradėjo siųsti mums laiškus labai girdamas savo naująją mokyklą ir jos pedagogus. Savo artimesnius draugus jis pradėjo gundyti, kad persikeltume tęsti mokymąsi į Kauną. Girdi, turėsime daug aukštesnį mokymo lygį ir geresnius pedagogus, todėl daugiau vilčių, kad įstosime į konservatoriją Vilniuje, kas buvo mūsų svajonė. Kadangi su Kaziu buvau jau susidraugavęs, vasarą aplankydavome vienas kito namus, tapome panašių pažiūrų bičiuliai, tai, pamenu, gaunu iš jo 1956 m. rudenį laišką, kuriame jis aprašo su entuziazmu tų metų Vėlines Kaune, kaip buvo giedamas Lietuvos himnas, šaukiama „laisvė Vengrijai“, demonstrantai žygiuoja gatve ir pešasi su milicija ir kariuomene. Į jo džiaugsmingą pranešimą aš atsakiau, kad mačiau ant Sukilėlių kalnelio paminklo iškeltą Lietuvos trispalvę, tiesa, plevėsavo ten neilgai. Visus sujudino, tarsi atgaivino 1956 metų Vengrijos įvykiai.

Mes, pokario vaikai, gyvenimą matėme, koks jis buvo iš tikro, o ne kaip buvo oficialiai kalbama ar rašoma laikraščiuose, tad sukilimas Vengrijoje, nors ir numalšintas, bei savotiškos studentų riaušės Vilniuje ir Kaune parodė, kad galima gyventi kitaip ir šviesiau galvoti. 1957 m. rudenį aš jau mokiausi Kaune J. Gruodžio muzikos mokykloje, kartu dar Kazio suagituoti atvažiavo keturi mūsų bendramoksliai iš Šiaulių (vėliau muzikiniame pasaulyje žinomi žmonės – Albinas Petrauskas, Vytautas Šeinauskas, Rita Baltrėnaitė, Birutė Rutkauskaitė). Kuo Kaunas mokymosi atžvilgiu pranoko Šiaulius? Pirma, Kaunas dar nebuvo praradęs „buvusios sostinės“ privalumų, o antra, ne taip seniai, 1949 m. buvo sujungtos Vilniaus ir Kauno konservatorijos, tad kai kurie Kauno konservatorijos pedagogai, kurie buvo įsigyvenę Kaune, čia pasiliko, o kiti važinėjo į Vilnių, kur irgi dėstė. Taigi Kaune moksleiviai, jei buvo aktyvūs ir netingėjo, galėjo visai tinkamai prasilavinti muzikos srityje. Trečia, Kaunas tada buvo dar labai „netarybinis“ miestas, ką rodė gausios jaunimo demonstracijos per Vėlines, centrinėse kapinėse pilnos bažnyčios ir šventoriai per Velykas ir Kalėdas, kada žmonių jūra po šventinių pamaldų išsiliedavo nuo katedros į visas gatves. Tad į tokį miestą patekome mes, paaugliai.

Apsigyvenau aš Jonavos gatvės pašlaitėj, namelio antro aukšto kambarėlyje, kartu – Kazys, jo sesuo Vandutė ir jų pusbrolis Vincukas Petraitis. Tas mūsų gyvenimas šiandien sukelia šypseną. Kambariukas buvo kokių 12 kvadratų, mes keturiose, kai eidavom gulti, išardydavom sudedamą staliuką ir pristatydavom sulankstomų lovų,

žodžiu, žmogus prie žmogaus, šaltu žiemos metu vanduo kibire užšaldavo, Kazio sesuo Vanda virdavo mums maistą ant žibalinio primuso, tėvai mums atveždavo malkų, kurias susipjaudavome ir sukapodavome. Mes nesiskųsdavome, nes buvome patenkinti nauja mokykla ir turėjome tikslą – įstoti į Vilniaus konservatoriją. Kartą Kazio sesuo Vandutė atsivedė į mūsų palocių vaikina, kuris pasirodė esąs išmestas iš Vilniaus universiteto studentas Zigmąs Tamakauskas.

Vanda Kalibataitė buvo gera dainininkė, ji dainavo Kauno katedros chore, kuriam vadovavo žinomas vargonininkas Pranciškus Beinoris. Tamakauskas nuo vaikystės buvo katedros ministrantas, vadinamas *klapčiuku*, dabar išmestas iš aukštosios mokyklos už aktyvų dalyvavimą demonstracijose Vilniuje per 1956 metų Vėlines. Lankydamsis nuo vaikystės pamėgtoje Kauno katedroje susirado bendraminčių. Taip į mūsų *špokinyčių* pradėjo rinktis jaunimas. Vandutė, kaip ir Kazys, gebėjo burti žmones, o dar ir Tamakauskas turėjo nemažai bendraminčių, tad greitai mūsų *špokinyčioje* susirinkdavo iki 16 jaunuolių ir merginų. Ir kaip mes ten sutilpdavome, ko gero, ne visi būdavo vienu metu.

Per 1957 metų Vėlines Kazys ir aš nuėjome į kapines – man tai buvo pirmas kartas. Buvo daug žmonių, minioje pasimetėme. Šį kartą sambūris neišsiliejo į demonstraciją gatvėmis, nes Vytauto prospekte buvo stiprios kariuomenės ir milicijos pajėgos, kurios šautuvų buožėmis ir bananais vaikė būrelius. Aš gavau nuo kareivio buože į kuprą, buvau „pakrikštytas“, laimė, neareštavo, pabėgau, bet įspūdis, kaip sakoma, buvo geras.

Mūsų susirinkimams vadovavo Zigmąs, mėgdavo skaityti B. Brazdžionio, Maironio eiles, daug kalbėdavo apie lietuviybę, katalikišką tikėjimą, kaip pasipriešinti ateizmui, bendrai svarstėme tuo metu išėjusią ekskunigo Ragauskio knygą „Ite, missa est“, daug jo kalbėta apie A. Mickevičių ir filomatus. Zigmąs Tamakauskas buvo aktyvus Adomo Mickevičiaus tipo romantikas, labai veikiamas slaptumo ir nakties poetikos, A. Mickevičiaus „Vėlinių“ nuotaukų. Jo sugalvota sukurti slaptą organizaciją ir jai sutvirtinti naktį katedros koplyčioje visiems prisiekti, kad kovosime už lietuviybę ir tikėjimą. Kažkokiu būdu jis gavo katedros raktą ir vieną vakarą, rodos, pavasarį, nuo vienuoliktos iki dvyliktos valandos nakties mes po vieną, iš viso 14 žmonių, rinkomės į katedros zakristiją, kur po 24 valandos davėme priesaiką. Slaptumas ir kovinis nusi-teikimas su romantizmo priemaiša mums labai patiko, tik nežinojome, kad tarp mūsų yra jau užverbuotas saugumo vienas buvęs ministrantas.

Rinkdavomės ne tik mūsų buveinėj, bet ir pas tuos draugus, kurie buvo kauniečiai. Mūsų veikla buvo labiau religinės krypties, kas daugelį merginų visai tenkino.

Kazys Kalibatas norėjo kitokio pobūdžio veiklos ir sumanė sukurti slaptą organizaciją iš Kauno J. Gruodžio mokyklos moksleivių, vien vaikinių.

Kazys turėjo bendravimo su žmonėmis talentą, juk reikėjo gebėjimo perprasti pašnekovą, kokios jo pažiūros. Taip iš visos mokyklos, pasitardamas su draugais, jis surinko 12 vyrų būrį, bet kadangi pirmasis „katedros“ būrys jau buvo „apšviestas“, ir pas mus tarp mokinių buvo įterptas toks asmuo, kokio reikėjo kagėbistams. Mes ėmėmės šios tokios konspiracijos ir vienas būrys apie kitą nežinojo. Apie veiklą žinojo tik Zigmas, bet tik tai, kad vadovauja Kazys, padėdau aš, o kas kiti – nežinojo. Tamakauskas, matyt, bendravo su nauju vyskupu Sladkevičiumi, nes kartą pasakė, jog būsime jo priimti pasikalbėti. Vyskupas Sladkevičius parodė pakankamą gudrumą ir pareikalavo, kad su juo mus Zigmas suvestų po vieną. Nežinau, kada Kazys, bet aš į Sladkevičiaus butą dviejų aukštų namelyje Kipro Petrausko gatvėje buvau Tamakausko nuvestas pasikalbėti tamsiu paros metu. Tamakauskas mane pristatė kaip jaunimo grupės atstovą, o Sladkevičius kalbėjo apie būtinumą išlaikyti lietuviybę ir tikėjimą. Prisimenu jo žodžius, kad reikia skaityti, ieškoti vertingų knygų, būti atsargiems, minėjo gerus rašytojus Joną Aistį ir moterį keista pavarde – Nelę Malazaitę, dar ir kitus, kurių neprisimenu. Kai dabar pagalvoju, Sladkevičius buvo susipažinęs su emigrantų rašytojų kūryba ir visai neakcentavo religinių dalykų. Man, septyniolikmečiui paaugliui, kalbėtis su vyskupu buvo svarbus dalykas, o jis pasirodė gudrus konspiratorius, kad priėmė mus po vieną, tad apie ką kalbėjo su Kaziu, nežinau ir neklausinėju, nes vyskupas sakė apie tai niekam neprasitarti, todėl vėliau ir kagėbistai negalėjo nieko sužinoti apie susitikimus.

Kazio suburtas būrys dažniausiai rinkdavosi gamtoje. Susirinkdavome prie Kauno pilies, Ažuolyne, būriu nuo stoties traukdavome į Mickevičiaus slėnį. Kartą nusitrenkėme į Karmėlavą, pas vieno draugo Vytauto Rakausko tėvą, kur šventėme Velykas ir ta proga „politikavome“.

Nors tarp mūsų buvo ir vyresnių už Kazį, bet jis gebėdavo visiems vadovauti ir buvo pripažintas autoritetas. Kiekvieną kartą jis, matyt, ruošdavosi, ką kalbėti, todėl mūsų bendrija neiširo, visada pasitikėjo Kazio vadovavimu.

Su Leonu Pranuliu jie sugalvojo, kad reikia duoti priesaiką Zapyškio bažnyčioje. Kažkas pasiūvo tautinę trispalvę vėliavą. Pranulis parūpino kryžių, Kazys sukūrė

priesaiką, kurią surašė savo ranka (yra data 1959 m.), ir pavasarį mes visi dvylika nuvažiavome į Zapyškį ir vakare suėjome į senąją, prie Nemuno esančią gotikinę bažnyčią, o Pranulio brolis Vytautas saugojo mus. Iškabinę vėliavą, uždegėme žvakę ir prie kryžiaus kiekvienas perskaitėme priesaiką. Apie Kazio parašytos priesaikos išsaugojimą parašysiu vėliau.

Tarp mūsų buvo ir tokių, kurie nenorėjo bučiuoti kryžiaus, nes mes nepabrėžėme religingumo, daugiau domėjomės tautos reikalais.

Pamenu, sueigose skaitėme S. Šalkauskio knygos „Lietuvių tauta ir jos ugdymas“ ištraukas arba atskiras dalis iš A. Šapokos „Lietuvos istorijos“. Užsiėmėme ir legalia veikla. Norėdami surinkti pinigų, suorganizavome koncertą ir nepamenu, į kokį miestelį nuvažiavome koncertuoti, nes ruošėmės spausdinti proklamacijas. Kaziui pakako sumanumo ir jis tą darbą pavedė vienam Vytautui Šeinauskui, kuris turėjo meninių gebėjimų ir buvo nagingas, o man reikėjo prižiūrėti turinį. Kiti apie tai nieko nežinojo. Iš mūsų bendros kasos Vytautas gavo šiek tiek pinigų ir kažkur surado seną spausdinimo mašinėlę, kurią kažkaip sutvarkė, kad būtų galima spausdinti. Sukūręs su lietuviška simbolika lapelio antraštės štampaną, parašydavo porą minčių, paimtų iš „Trimito“ ar „Kario“, o paskui tik jam jau žinomoje vietoje pakabindavo. Jam šis žaidimas baigėsi laimingai, nes apie tai žinojo tik jis, aš ir Kazys.

1959 m. rudenį Kazys, aš ir mūsų draugijos narys Kazys Kšanas įstojome į Lietuvos valstybinę konservatoriją, tad patekė į naują aplinką turėjome apsiprasti ir įsijungti jau į studentišką gyvenimą. Kadangi labiau reikėjo domėtis specialybės dalykais, su draugais, likusiais Kaune, mažiau bendravome. 1960 m. rudenį įstoję dar du mūsų draugai – Leonas Pranulis ir Juozas Rimas, mūsų padaugėjo ir Kazys pradėjo ieškoti bendraminčių jau tarp studentų, ne moksleivių.

Pradėjo judėti ir Kaune likę draugai. Tų metų rudenį jie suorganizavo Ariogaloj koncertą, prie kurio mes, vilniečiai, irgi prisidėjome. To nelemto koncerto finalas buvo toks, kad po koncerto, išvykstant namo į Kauną, mūsų judrusis Vytautas palakstė po miestelį ir priklijavo keletą antisovietinių jo sukurtų lapelių. Jo niekas nepagavo, bet kagėbistai suuodė, kad lapelių atsiradimas gali būti susietas su atvykusiais „koncertantais“. Kagėbistai, matydami, kad kiek apmirusi mūsų veikla atsinaujina, nutarė ją nutraukti ir prieš 1960 metus visus 27 abiejų grupių dalyvius vieną dieną areštavo tiek Kaune, tiek Vilniuje.

Mes, vilniečiai Kazys Kalibatas, Leonas Pranulis, Kazys Kšanas ir aš, patekome į

garsiuosius Lenino aikštės rūmus. Prasidėjo katės ir pelės žaidimas. Kadangi jie tam gerai pasiruošė ir daug žinojo, pradėjo mus „revoliucionierius“, remti prie sienos.

Tardymas buvo kaip koks vaidinimas. Pirmasis tardytojas buvo griežtas, rėmė jam žinomais faktais, ir vertė prisipažinti. Antrasis buvo „piktas“, pasidėdavo ginklą ant stalo, plūsdavo rusiškais keiksmazodžiais, piktai griebdavo už smakro, purtydavo, „labai supykdamo“, puldavo mušti. Tuo metu įeidavo „gerasis čekistas“. Jis nuramindavo tariamai įsikarščiausį tardytoją, nieko nekaltindavo, tik „demokratiškai diskutuodavo“, paskui atsirasdavo vėl pirmasis ir vaidinimas prasidėdavo nuo pradžių. Koks „scenarijus“ buvo taikomas Kaziui, nežinau, tik sakė, kad jo „globėjas“ buvo Edmundas Baltinas. Spyriausi, kiek galėjau, kad nieko nežinau, bet po dienos kitos man pradėjo rodyti draugų prisipažinimus. Kuris iš 27 būrio prisipažino pirmas, neprisimenu, pagaliau atnešė ir trumpą Kazio prisipažinimą, taigi spyriotis nebuvo prasmės. Mus paleido, sakydami: išsiaiškinome ir užmiršime. Bet po kurio laiko vėl surinko ir pradėjo kaltinti, kad turėjome vėliavą, skaitėme antitarybinę literatūrą. Taip mus apgavo – įkišę vieną pirštą, ištraukė visą ranką. Tik liko neišsiaiškinta, kad Kazys buvo subūręs dar ir merginų būrelį, kuriam vadovavo jo draugė Birutė Rutkauskaitė, ir Vyto Šeinausko lapeliai, apie kuriuos žinojo tik jis pats ir aš su Kaziu. Didžiausias kaltinimas buvo lietuviška vėliava ir tai, kad užsiiminėjome „antitarybiniais“ skaitymais. Paleisti laukėme, kas bus, ir po Naujųjų 1961 metų, naujo semestro pradžioje, konservatorijoje mums buvo surengtas viešas „auklėjamasis“ teismas.

Smerkiamasis teismas

Chruščioviniais laikais buvo bandoma parodyti „raudonosios demokratijos“ reiškinius, liaudies perauklėjamąją reikšmę. Konservatorija turėjo suruošti „smerkiamąjį“ teismą. Buvo paruošti kaltinimai, iš pradžių buvome svarstomi savuose fakultetuose. Pagaliau konservatorijos Didžiojoje salėje susirinko labai daug studentų ir dėstytojų ir prasidėjo smerkiamosios kalbos, savotiškas vaidinimas. Pagrindinis kaltintojas buvo komjaunimo organizacijos sekretorius Vytautas Sereika, jam tai priklausė pagal rangą, o kodėl jam *turavojo* Česlovas Stonys, Donatas Baltrūnas, Jonas Lamauskas, taip pat Vaclovas Daunoras ir Algimantas Bražinskas, o su dideliu entuziazmu Estera Elinaitė – neaišku. Pastaroji po keleto metų su savo tėvu pulkininku Elinu-Egliniu, palikusi mylimą tarybinę tėvynę, kurią mane kaltino išdavus, išvažiavo į Izraelį. Mūsų ketvertas su Kaziu priešakyje, anksčiau mažai žinomi studentai, pasidarėme dienos

didvyriai. Atsirado studentų, kurie mus gynė: tai Živilė Dimindavičiūtė, Nijolė Aleknaitė ir Lina Dumbliauskaitė. Smerkėjai siūlė mus pašalinti, nes mums ne vieta sveikame konservatorijos kolektyve.

Visą spektaklį sugriovė dabar žinomas kompozitorius, tada studentas Feliksas Bajoras. Jis sumenkino visus kaltinimus, pasakęs, kad mūsų sveikas kolektyvas „suklydusius“ perauklės, todėl mus reikia palikti ir už tai pasiūlė balsuoti. Už jo pasiūlymą pakilo rankų miškas, o prieš buvo tik saujelė.

(*Pastaba.* Mes buvome dėkingi F. Bajorui už jo nuovokumą, drąsą ir gebėjimą surežisuotą susirinkimą pasukti kita linkme. Taip konservatorijoje buvo palikti trys mūsų draugai, o Kaune iš J. Gruodžio muzikos mokyklos ir iš Kauno politechnikos instituto visi mūsų draugai buvo išmesti. Tiesa, F. Bajoras buvo šaukiamas į KGB ir tarkuojamas už nesupratingumą.)

Įdomi per visą laiką buvo konservatorijos pedagogų ir profesorių reakcija. Visi tylėjo kaip vandens į burną paėmę. Prof. Kaveckas savotiškai teisingai mus kaip vaikiškus jaunuolius, mėgstančius slaptumą, gudriai švelnindamas padėtį. Gaila, kad žinomas smuikininkas Eugenijus Paulauskas praleido progą patylėti ir negražiai užsipuolė Kazį, kam jis esą „kryžių su davatkomis laižęs, užuot daugiau grojęs violončele, būtų geresnis muzikantas“. Šis Kazio užkabinimas neteikė Paulauskui garbės ir kontrastavo su visų pedagogų požiūriu.

Svečias iš KGB, pamatęs, kad spektaklis nepavyko, pašokęs iš vietos pareiškė, kad susirinkimas gali tik rekomenduoti rektoriui mūsų neišmesti. Rektorius gali pritarti kolektyvo nuomonei ir mus visus palikti arba Kazį ir mane, kaip labiausiai nusikaltusius: jį kaip organizatorių ir mane, veikiančią abiejose grupėse, išmesti iš konservatorijos, o kitiems dviem įrašyti paskutinį griežtą papeikimą. Aišku, rektorius Jurgis Karnavičius negalėjo priešintis ir padarė taip, kaip reikėjo.

Vaidinimas vyko toliau. Buvo pasakyta, kad jei dirbsime tikrame darbo kolektyve ir būdami kartu su darbininkais suprasime, kas yra tarybinis gyvenimas, ir jei pristatysime geras charakteristikas, galėsime būti vėl priimti mokytis. Maivymasis tęsėsi. Kaip persiauklėjimo priemonę „gerasis-nacionalistinis“ tardytojas man padovanojo neseniai išėjusią Justino Marcinkevičiaus knygelę „Pušis, kuri juokėsi“, kuri mane turėtų paveikti. Perskaičiau tą knygelę apie kažkokį besiblaškantį jaunuolį, kuris suprato tarybinio gyvenimo prasmę, bet nepersiauklėjau, išpūdzio ji man nepaliko, tik susidariau santūrų požiūrį į autorių.

Skrido gandai, kad šis „garsusis“ mūsų svarstymas ir smerkimas turėjo būti aprašytas ilgu straipsniu „Komjaunimo tiesoje“, bet po F. Bajoro kalbos mūsų smerkimui įgavus visai kitokią išraišką, apie sveiką tarybinį jaunimą Lietuvos konservatorijoje nebuvo kaip rašyti.

Mane nusiuntė dirbti į Vilniaus „Elfos“ elektros prietaisų fabriką, o Kazys atsidūrė Lentvaryje, vonių liejimo ceche. Svarbiausia – abu išmetė iš bendrabučio. Čia man padėjo Kazys – jis surado kambariuką pas kažkokią gudę priešais S. Nėries vidurinę mokyklą ir mes slapta ten apsigyvenome.

Jaunesniam mūsų dienų skaitytojui reikėtų paaiškinti, ką reiškė išmesti iš bendrabučio. Tai reiškė, kad mums reikia kur nors prisiregistruoti, nepriregistruotas žmogus negalėjo gauti Vilniuje darbo, o vykti namo pas tėvus nei aš, nei Kazys negalėjome: pirma, ten bus nesunku mus sekti, o antra, dideliame mieste lengviau išsisukti nuo kariuomenės.

Vis dėlto mums padėjo vilniečiai, kurių pavardžių gerai neprisimenu. Kaip tvarkėsi Kazys, nežinau, bet mane priregistravo geri žmonės Žvėryne, netoli tuo metu uždarytos karaimų kenesės, pas juos, aišku, negyvenau, bet buvau už tai dėkingas. Taigi galėjome dirbti, nes buvome priregistruoti. Kai po kurio laiko mumis pradėjo domėtis karinis komisariatas, nutarėme iš pirmosios savo buveinės dingti, ir Kazio paprašytas, mane į savo kambarį Pušų gatvėje priėmė Šarūnas Šimulynas, vėliau žinomas dailininkas ir rašytojas, tuometinis Dailės instituto studentas. Kai pajusdavome, kad mums nori įteikti šaukimą į kariuomenę, maudavome į kitą vietą. Kazys, kiek žinau, gyveno kažkur Polocko gatvėje, paskui už Vilniaus Nemėžyje ir Trakų Vokėje, kur jį priėmė gyventi dailininko Antano Žmuidzinavičiaus brolis. Aš taip pat pakeičiau kelias vietas.

Apie darbą

Pasitrynęs kurį laiką „Elfos“ gamyklos ceche ir panešiojęs detales iš vienos vietos į kitą, cecho viršininko buvau pasiūstas į gamyklos klubą kaip jam nereikalingas, o gamyklos klube vadovavau šiokiai tokiai saviveiklai. Vėliau mane pasikvietė į Vilniaus mokytojų namus konservatorijos dėstytojas Anicetas Arminas, kuris ten vadovavo liaudies operai ir statė J. Karnavičiaus operą „Gražina“, taigi įsikūriau gana muzikalioje aplinkoje. Vilniaus mokytojų namuose susibūrė įvairūs operos žanro mėgėjai, ruošė J. Karnavičiaus operą „Gražina“. Jie nebuvo muzikai profesionalai. Iš jų išskirčiau

žinomą dailininką Stasį Krasauską, kuriam padėjau išmolti Liutauro partiją. S. Krasauskas buvo ne tik puikus dailininkas, Lietuvos plaukimo čempionas, bet ir puikus tenoras.

Kaziui buvo sunkiau, bet sumanumas jo neaplenkė. Prisigretinęs prie Lentvario gamyklos klubo direktoriaus Nechamkino, jis pastarąjį įkalbėjo įkurti fabriko vaikams muzikos mokyklą, kurioje pasisiūlė mokyti groti smuiku, violončele, fortepijonu ir akordeonu. Tokį platų jo gebėjimą prisimenu su šypsena: smuiku groti buvo pramokęs iš savo dėdės Valiušio, violončelė buvo jo specialybė, fortepijonas visiems besimokantiems privalomas dalykas, o akordeonu jis mokėjo groti kelias polkas ir valsą. Bet nesvarbu, ką sugebi, svarbu, kaip moki save pateikti, ir svarbiausia kaip įteigti mokiniams ir juos sudominti, įkvėpti norą dirbti. To jau Kazys turėjo pakankamai – vadovauti jam buvo prigimta. Man jis nuoširdžiai juokdavosi iš savo keturgubo „profesoravimo“.

Mūsų „odisėja“ per kaimynines konservatorijas

Jausdami, kad dauguma studentų ir profesorių mus palaiko, laisvu laiku lankydavomės konservatorijoje, bendravome su artimesniais ir tolimesniais draugais. Ir kartu jautėme, kad daugelis dėstytojų mums labai geranoriški. Pamenu, man draugiškumą ir dėmesį reiškė dėstytojai Paulius Juodišius ir Jurgis Fledžinskas, Vytautas Venckus ir kiti, kurie iki mūsų pagarsinimo apie mane, visai kitos katedros studentą, nieko nežinojo (vėliau paaiškėjo jų gyvenimo užkulisiai). Galima sakyti, visa profesūra buvo gana nepatikima, išskyrus marksizmo katedrą, ir pats prorektorius mokslo reikalams prof. Povilas Berkavičius man, o turbūt ir Kaziui sakė, kad neapleistume savo specialybių, toliau kas dieną lavintumėmės ir pabandytume įstoti į Minsko konservatoriją. Ten, labiau sovietiškoje respublikoje, gal ne taip aršiai žiūrės į mūsų nacionalistinius nusikaltimus. Berkavičiaus padrašinti, mes ėmėmės ruoštis „apgauti“ KGB. Mus su Kaziu patraukė ta idėja. Man pasisiūlė padėti pasiruošti galimiems egzaminams jauną konservatorijos dėstytoją Lionginą Abarius. Pas jį buvau slaptai nuėjęs į kelias pamokas Tallat Kelpšos muzikos mokykloje, kur Abarius irgi dirbo. Bet egzaminų mūsų kelionėje taip ir neprireikė, kas paaiškės iš tolimesnio pasakojimo. Prof. K. Kaveckas gerai pažino Minsko konservatorijos dėstytoją Viktorą Rovdą, kuris buvo kilęs iš Vilniaus, baigęs Vilniaus konservatoriją, gerai kalbėjo lietuviškai, o jo tėvas buvo Žvėryno cerkvės popas.

Taigi rudenį, prieš stojamųjų egzaminų laiką, mes iš Kavecko gavome Rovdos adresą, o iš Vilniaus valstybinės konservatorijos – akademinę pažymą rusų kalba, kurioje pažymėta, kad baigėme tris mokymo semestrus, surašyti geri mūsų mokymosi pažymiai, tik gale įrašyta mažutė pastabėlė, kad esame išbraukti iš studentų sąrašų kaip aktyvūs nacionalistinės-religinės grupės nariai. Likimo ironija – išmesti 1961 m. kovo 11 dieną, taigi lygiai prieš 29 metus nuo kitos kovo vienuoliktosios, kurią švenčiame kas metai ir jau 28 metus.

Sėdę į traukinį Vilniuje išbildėjome į Minską. V. Rovda mus maloniai priėmė ir pradėjo ieškoti konservatorijos vadovybės, bet po kurio laiko atėjęs pasakė, kad vadovybė nesutinka, gal mes galime pabandyti dar kur kitur. Čia Kaziui kilo mintis bandyti važiuoti į Rygą. Ir po kelių dienų mes su nelemtu kovo 11-osios dienos lydraščiu važiuojame į Rygą. Susiradome Rygos konservatoriją, kurioje praeityje mokėsi daug lietuvių muzikų, esančių, pamenu, Krišjano Barono gatvėje, nedrąsiai rodome savo popierius, bet iškart gauname neigiamą atsakymą.

Čia Kazį sujudino įgimtas veklusumas ir jis sako: „Važiuojame į Taliną, gal pavyks“. Atsidūrėme Taline, Kazys surado nebrangų viešbutį, kitą dieną klebiname Talino konservatorijos duris. Pabuvimą Talino konservatorijoje iki šiol prisimenu su šypsena. Mus priėmė malonus Talino konservatorijos prorektorius, pažiūrėjęs mūsų mokymosi pažymius liko patenkintas, o kai pamatė, už ką mes išmesti Vilniuje, visas nušvito ir pasidarė dar malonesnis ir labiau susirūpinęs, kad kaip nors įstotume. Mes su Kaziu susimerkėme, pasijutome kaip ir priimti, be vienos minutės, tik mūsų mielas prorektorius sako, reikia atsiklausti, ką sakys konservatorijos partinis sekretorius. Prorektorius kažkam paskambino ir atėjo toks kietas bernas. Kazys iškart sumetė – gerai nebus. Mus proteguojantis profesorius jam rodo, kokie geri mūsų pažymiai ir iš anksto giria mus, bet sekretorius, atvertęs antrą lapo pusę ir pamatęs sprendžiamą ištarmę, iškart pasakė kategorišką „ne“ ir išėjo. Dėl tokios pabaigos labiau nusiminė mūsų gerasis prorektorius, tad mes mieląjį estą ėmėme guosti, kad nesijaudintų, gal po kelerių metų mums pavyks susitvarkyti ir jis nuoširdžiai mums to palinkėjo.

Ši mūsų odisėja per tris konservatorijas įtikinamai parodė, kad sovietų Rusijos okupacija – tai ne carinės Rusijos režimas, kada išmestas iš vieno universiteto ar gimnazijos galėjai apgauti caro valdžią ir būti kitur liberalesnių vadovų priimamas. Komunistinė sprespauda buvo labiau sucementuota ir lygiai veikė visur per gulaginę imperiją be jokių išimčių.

Atsisveikinę su Talinu, supratome, kad kagėbistų neapšausime ir reikės stengtis išlaviruoti pagal jų užbrėžtą scenarijų.

Kelias atgal

Sugrįžę iš Talino, toliau viltingai žiūrėjome į konservatorijos langus. Kadangi daug kas mus palaikė, gyventi buvo nesunku, tik reikėjo išsislapstyti, kad karinis komisariatą nesugriebtų į kariuomenę. Apie tai, kaip laktėme iš vienos vietos į kitą – jau rašiau. Po dvejų metų konservatorijos valdžios buvo pasakyta pristatyti iš savo viršininkų tinkamą charakteristiką. Išprašyti reikiamą tekstą iš Vilniaus mokytojų namų direktoriaus man padėjo ten dirbęs konservatorijos dėstytojas Anicetas Arminas visaip mane girdamas, bet ir pats direktorius, nors partinis, buvo gerų savybių žmogus, gaila, kad aš jo pavardės gerai neprisimenu. Jis man padėjo, sakė, kad už mane garantavo Spalio rajono partijos komitete. Kazio istorija buvo kitokia. Dirbant Kaziu Lentvario vaikų muzikos mokyklos vadovu, iš Vilniaus atvyko Lietuvos valstybinės konservatorijos komjaunimo sekretorius Jonas Lamauskas tikrinti jo darbo ir gauti iš „Kaitros“ gamyklos partijos sekretoriaus Kazio charakteristiką. „Kaitros“ gamyklos sekretorius Aleksiejus Aleksiejevičius, būnant kabinete J. Lamauskui, pakvietė ir Kazį. Perskaitęs jo charakteristiką, sekretorius paklausė: *„Ar bus gera?“* J. Lamauskas tikėjosi išgirsti visai kitokių atsiliepimų, nes Kazio charakteristika buvo gera. Čia Kaziu padėjo gebėjimas prieiti prie žmonių, jų gerų ir silpnų vietų supratimas. Gudrumo jam netrūko. Sakė kartą man: *„Išsilydau pusę stiklinės sviesto, išgeriu visą, pasiimu pusę litro degtinės ir einu į „širdingą pokalbį“ su direktorium Nechamkinu ir partiniu sekretoriumi.“* Tai, aišku, nebuvo svarbiausia, bet, ko gero, padėjo Kaziu sugrįžti į konservatoriją, nes mūsų veiklos pradininkas Zigmas Tamakauskas tik po 12 metų galėjo mokytis aukštojoje mokykloje, visai kitos specialybės ir tikrai neakivaizdžiai, kad nebūtų pavojingas studentams.

Kaip dabar sužinojome iš visiškai slaptų dokumentų ir Komunistų partijos sekretoriui Sniečkui siųsto specialaus pranešimo ir veiklos aprašomojo dokumento, surašyto rusų kalba ir pasirašyto KGB pirmininko A. Randakevičiaus, išvardijus visus dalyvius, daroma išvada, kad labai reikia „pravesti“ profilaktiką konservatorijoje bei J. Gruodžio muzikos mokykloje ir toliau vykdyti operatyvinį darbą, tai yra visus sekti. Kagėbistiniu žargonu profilaktika reiškia išmetimą. Taigi, kai mus priėmė ir vėlesniais metais jautėme, kad esame sekami, turėjome konservatorijoje gyventi po didinamuoju stiklu.

Gyvenimas priežiūroje

Kai jau vėl tapome studentais, jautėmės gerai, nes daugelis mūsų muzikos pedagogų buvo maloniai dėmesingi, o ir mes netinginiavome. Bet metus ramiai pasimokius, man likimas buvo negailestingesnis. Aš karo metų vaikas, o tų metų jaunuolių labai trūko visoje sovietų valstybėje, tad buvo pradėti imti jaunuoliai iš visų aukštųjų mokyklų. Kazys, kaip vyresnis, išvengė privalomo rekrūtavimo, man rašydavo laiškus ir linksmindavo „šveikiškais“ pasakojimais. Kai 1966 m. buvau paleistas iš rekrūtų, jis jau buvo baigęs mokymąsi konservatorijoje ir išvyko dirbti į Šiaulius. Nuo tada mes jau negyvenome viename mieste ir mažiau bendravome. Kai tik susitikdavome, kalbėdamiesi matydavome mūsų požiūrių vieningumą. Mums tapo svarbu įsitvirtinti savo specialybės aplinkoje, nes jokių rėmėjų neturėjome, nebuvome jokių nematomų jėgų proteguojami, bet to mums ir nereikėjo – ką padarėme, tą padarėme, kiek pasiekėme, tiek pasiekėme.

Man būnant studentu teko dalyvauti pirmoje „Rasos“ šventėje Kernavėje, 1968 m. būrėsi folklorinis judėjimas. Aš likau šalia jo, gal ir dėl to, kad man teko garbė susipažinti su „Naujosios Romuvos“ įkūrėju ir leidėju Juozu Keliuočiu, kuris, varganai gyvendamas virš „Kregždutės“ kavinės Antakalnyje, buvo laisvos dvasios žmogus. Šis Vakarų kultūros propaguotojas ir gulagus perėjęs inteligentas darė visiems, kurie pas jį lankydavosi, didelę įtaką, taip pat ir man.

Kazys kažkuriuo metu suprato, kad folklorinis sąjūdis jam reikšmingas ir jis gali daug gero nuveikti legaliai, kaip kad anksčiau buvo aktyvus nelegaliame darbe.

Po šventės Kernavėje būrėsi folklorinis judėjimas. Aš likau šalia jo, mano supratimu, tai buvo labiau filologų užsiėmimas, nes jis rėmėsi senų dainų rinkimu kaip archyvine medžiaga. Kodėl nesusidomėjau Kazio nauja folklorine veikla, bandysiu paaiškinti.

Kai grįžau iš kariuomenės, konservatorijoje mano specialybės chorinio dirigavimo katedros vedėjas buvo Anicetas Arminas. Tai buvo profesionalus pedagogas, nemėgęs diletantizmo, ir tvirto tautinio nusistatymo žmogus. Jis buvo griežtai nusistatęs prieš vadinamąjį tarybinį liaudies meną ir to meno išraiškos liaudies ansamblius, to liaudies meno prastinimą, naudojant primityvią harmoniją. Jis rėmėsi kompozitoriaus Juozo Gruodžio mintimis, kad *„liaudies dainas reikia rinkti, jas harmonizuoti, išplėtoti ir kaip aukštesnę meninę vertybę – chorinę dainą pateikti koncertuose, kuri būtų meniškai tolygi kitų tautų meniniams laimėjimams. Jau ištisi šimtmečiai, kai Europos muzikos genijai kuria: ištisus šimtmečius Europa gėrėsi tais kūriniais. Mūsų šalyje*

visas tas žmogaus dvasios lobynas iki šiol neprieinamas ir beveik nežinomas“. Ši ilgoka J. Gruodžio citata rodo kompozitoriaus norą, kad Lietuvos muzikinė praktika būtų pagrįsta geriausiai Europos kompozitorių kūriniais, o lietuviška kūryba būtų tolygi jiems. O visas tas liaudies ansamblių judėjimas buvo kuriamas norint pademonstruoti sovietinį teiginį: socialistinis kūrinys – nacionalinė forma. Kada buvo brukama per jėgą sovietškumas ir rusiškumas, natūraliai buvo kryptama į Vakarų kultūrą be jokio jos cenzūravimo. J. Keliuočio siekiai išreikšti jo prieškaryje leistoje „Naujojoje Romuvoje“, o dabar dar ir su juo kalbantis buvo aišku, kad gyvenant ir sovietinėje aplinkoje reikia išlaikyti dvasios laisvę ir vakarietišką požiūrį į kultūrą. Ypač nervino tas fasadinis lietuviškumas, kada šalia sovietų kareivio prie Lenino paminklo pastatydavo lietuviškus tautinius drabužius, su ilgomis kasomis, iš dainų ir šokių ansamblio.

Negaliu pasakyti, kada Kazys tapo aktyvus folklorinio dainavimo propaguotojas, bet turbūt, kai labiau suartėjo su vilniškiais entuziastais.

Lietuvos valstybės atkūrimas išoriškai Kazio gyvenimo nepakeitė. Jis ir toliau liko violončelės pedagogu ir aktyviu folklorinių ansamblių vadovu.

Praėjus keletui metų, kai jau tapo visiškai aišku, kad sovietų imperija galutinai sugriuvo ir ankstesnis teroras nebesugrįš, vilnietis jaunystės draugas Leonas Pranulis, su kuriuo Kazys Vilniuje dažnai susitikdavo, pasakė, kad pagaliau reikia išlaisvinti iš „nelaisvės“ ir mūsų 1959 metų priesaiką. Ji buvo jo įdėta į butelį, užlipdyta vašku ir vienam Leonui žinomoje vietoje Zapyškyje užkasta. Tą priesaiką iškasęs atsivežė į Vilnių ir mes sutartą dieną jo bute susirinkome. Mūsų buvo nedaug – Kazys, Leonas, Juozas Rimas ir aš. Su kai kuriais mūsų jaunystės draugais nebendravome, nežinojome, kur gyvena, o klaipėdietis K. Kšanas ir V. Šeinauskas, su kuriais palaikėme nuolatinį ryšius, iš Klaipėdos ir Kuršėnų negalėjo atvažiuoti.

Visi keturi, jau gerokai pagyvenę, bet geros nuotaikos ir džiaugdamiesi, kad ne veltui buvome jaunystėje susirinkę Zapyškyje, dabar Kazio rašytą priesaiką vėl turėjome savo rankose ir visi nusifotografavome.

Tai buvo džiaugsminga akimirka. Vis dėlto savo priesaiką atkasėme patys, o žuvusių partizanų nuotraukos pateko į kagėbistų rankas arba buvo atrastos jau kitų, o mes galėjome pasidžiaugti, nes laikėme rankose savo jaunystės siekių liudijimą.

Dar džiugu ir todėl, kad ir Vilnius mums tapo artimesnis negu jaunystės metais.

Pamenu tokį epizodą iš tų dienų. Kartą su Kaziu Vilniuje, Gerosios Vilties gatvėje, karštą vasaros dieną apie 1960 m. stovime prie tada populiarios *bačkos* ir gurkšnojame

alų. Šnekame. Mus supa darbinikiška Vilniaus publika, daugiausia kalbanti rusiškai. Mūsų paklausęs vienas iš jų, tiesa, nusiteikęs gana taikiai, sako mums, aišku, rusiškai: „*Vaikinai, kam jūs kalbatės lietuviškai, tai jau greitai išnyksiantis dalykas, geriau kalbėkit rusiškai kaip visi*“. Čia Kazys parodė gerą orientaciją, nepradėjo piktai ginčytis, o jo gudriai paklausė: „*O kaip tu manai, kiek dar Lietuvoj bus kalbama lietuviškai?*“ Mūsų pašnekovas atsakė: „*Ne daugiau kaip penkiolika metų*“. Taigi pagal „pranašautoją“, iki 1975 metų. Bet nors ir kaip stengėsi komunistinė imperija, Vilnius po truputį lietuviėjo. Aišku, mes tam pranašautojui nekibome į atlapus, bet tokia nuomonė nebuvo vien jo kūryba, taip manė ne tik paprasti rusų žmogėnai, prie to vedė ir visa tuometinė okupacinės valdžios politika.

Kam violončelistui folkloras?

Eidami kartu su Kaziu per gyvenimą siekėme būti tikrais muzikos profesionalais. Kalbėdamas apie Kazį turiu pažymėti, kad jis pagal galimybes, nors vėlai pradėjęs mokytis groti violončele, gana daug pasiekė. Jis buvo sumanus violončelės pedagogas, tai galėtų pasakyti jo buvę mokiniai. Jei jis būtų siekęs gyventi profesionalaus pasaulio aplinkoje, būtų galėjęs groti operos teatro orkestre, nes ten dirbdamas gali plačiai susipažinti ir gyventi muzikos šedevrų apsuptyje. Kiek nuobodi būtų kasdieninio darbo rutina ir dažnas to paties kartojimas. Bet Kaziui buvo svarbu folkloras, kodėl jis tam atsidėjo, bandysiu paaiškinti.

Kazys vaikystę praleido dar patriarchalinio kaimo aplinkoje, kurios liaudiška muzika ir natūralus kaimiečių bendravimas liko jam brangus visą gyvenimą. Būdamas pastabus, jis matė, kad vakarykštis kaimietis, gyvendamas Vilniuje ir dirbdamas paprastą darbą, yra apsuptas jam priešiškos kultūrinės aplinkos. Nors, pakliuvęs į miestą, jis neišsizada savo kalbos, bet reikštis kultūriškai kaip gimtajame kaime, nedrįsta, nes į jo meninius įpročius žiūrima iš aukšto. Paprastam žmogui, mieste, ypač Vilniuje, sunku išlaikyti savo kultūrinį mentalitetą. Mieste laisvalaikis visai kitoks negu kaime. Ne kiekvienas tinka chore dainuoti, o kitas gal ir nenori, nes tenai reikia ir „valdžią pagarbinti“, o „užplėšti iš dūšios“ nėra kaip. Taip buvo iki nepriklausomybės atkūrimo, bet ir dabar kultūrinių problemų ne mažiau.

Lietuviai neišvengiamai miestėja, bet dažnai ir miesčionėja. Ar įmanoma mums kaip japonams pasidaryti labai vakarietiškiems ir kartu išlaikyti savo kultūrinės tradicijas? Galime diskutuoti, ar plėtoti ir harmonizuoti sutartines kaip J. Gruodis, Vytautas

Montvila, ar dainuoti autentiškai, kaip dainuoja folkloristai, bet visuomeninio gyvenimo kryptis labiau pasiduoda kosmopolitiniam menui. Gal gerai, kad populiarinama klasikinė muzika, bet kaip išvengti akropolinio televizijos fono? Kuo gyvens mūsų jaunoji karta, klausiamo šiuose atsiminimuose apie mirusį draugą. Jo darbai baigti, bet man visada iškyla klausimas, kas bus toliau? Dabar mada dainuoti angliškai. Vidurinių mokyklų muzikos mokytojai skundžiasi, kad vyresniųjų klasių moksleiviai nenori dainuoti lietuvių liaudies dainų. Kai kur yra folkloro ansambliai, bet eilinis mokyklos abiturientas neužtrauks kaip anų laikų jo amžininkas „Šėriau žirgelį“. Dažniausiai jis neturi klausos, tai rodo futbolo rungtynių gerbėjai, vienu ar šimtu tonų šūkalodami: „Ant kalno mūrai“. Svarbu, kad miesto gyvenimas neužgožtų gražių lietuviško dainavimo tradicijų, geriausias kaimo kultūrinis nuoširdumas gali gyvuoti ir tarp miesto mūrų. Taip sukurama praeities ir dabarties Lietuvos vienybė.

Kazys Kalibatas, dirbdamas su mokiniais, būsimais profesionaliais muzikantais, pastebėjo, kad neišvengiamai įsitraukus į pasaulinės muzikos problemas arba dirbant inžinerinį darbą nutolstama nuo lietuviško dainavimo ir tradicijų aktualumo. Jau kažkada Jonas Basanavičius sakė „*susirūpinti šviesuomene, kad ji strimgalviais iš savo lietuviško kailio neišsinertų*“. Folklorinis judėjimas išlaikė mūsų visuomenės tautinę dvasią. Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu Kazys su savo folkloriniais ansambliais buvo vienas iš aktyviausių dalyvių, gal todėl, kad mano bičiulis violončelistas laiku suprato, kam reikalingas folkloras.

Savo Tautai, Tėvynei Lietuvai

prisiekiu:

Per visą savo gyvenimą būti tikros lietuviškos dvasios, būdo, charakterio ir papročių tautėiu. Stengsimos giliai pažinti savo Tautos didžiąją praeitį, jos šviesią ateitį, jos kultūrą, gyvenimą, visa tai, kas riša mane su ja. Vengsim klaidinantių rusų arba kitų tautų sąvybių ir ideologijų, kurios naikina ir degrađuoja lietuvišką sąmonę ir kūną. Kiekviename žingsnyje būsim pastabus, sąviktiskus ir visapusiškai pasirušes veikti Tautos labui. Stengsimos kiek galima daugiau atgairinti žmonise tautiskumą ir nurodyti bendrus tikslus, bei dabartines padėtis.

Tėvyne žaukia mane. Prisiekiu jai atidusti visus savo sugebėjimus, visas jėgas, o jei prireiks ir gyvybę. Kiekviena tauta iš prigimties - laisva. O Lietuva per amžius buvo mylimi ir turinti laisvę Tauta. Kiek yra padėty aukų jos laisvei išsaugoti, bet dar daugiau reikės jėgų ir aukų, tai taip trokštamai laisvei atgauti. Nors dabar dar nėra pribrendęs momentas, šis garbingas ir šventas pareižas atlikti, bet visada esu pasirušes jį išgydyti.

Mano šeima - mūsų Tauta. Mes jos vaikai. Gyven-
sim, kaip broliai.

Jeiign subaužim šio šventą priesaikę - tenebūsim vertas savo Tėvyneis sūnais vardo. Tenubaudžia mane Dievas ir kritusis už Tėvyneis karžygių dvasia.

Tepadede ir stiprina mane didžiųjų Lietuvos didvyrių žygoarbiai. Telydi mane Dievas.

Paršė
Kękalbėtas
Sukintas
(Ręžytė mano Kękalbėtas)

1959 m.

2-ат.

г. Вайшаускае

-53-

Совершенно секретно

Экз. № 1

СЕКРЕТАРЮ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЛИТВЫ

тов. СМЕЧКУСУ А.Ю.

гор. Вильнюс.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

Органами государственной безопасности республики в декабре 1960 года вскрыта религиозно-националистическая молодежная группа, существовавшая среди студентов высших и специальных средних учебных заведений.

В указанную группу входили:

1. ТАМАКАУСКАС Зигмас о. Мозаса, 1936 года рождения, уроженец Шакиянского района, из семьи служащих, член ВЛКСМ, работает корректором издательства педагогической литературы, проживает в г. Каунас, ул.
2. КАЛИБАТАС Казис о. Мозаса, 1938 года рождения, беспартийный, из крестьян-середняков, студент II курса госконсерватории, проживает в г. Вильнюс, ул.
3. КАЛИБАТАИТЕ Ванда д. Мозаса, 1935 года рождения, уроженка м. Пакруоис, из крестьян-середняков, б/п, работает бухгалтером в Каунасской тапшляной конторе, проживает в г. Каунас, ул.

-54
2.

2. МИШКИВИС Альгимантас с.Бенедиктаса, 1941 года рождения, уроженец Везисского р-на, из крестьян-середняков, член ВЛКСМ, студент I курса госконсерватории, проживает в гор.Вильнюс.
3. КШАНАС Казис с.Миколааса, 1939 года рождения, уроженец Дотнувского района, из крестьян-середняков, член ВЛКСМ, студент I курса госконсерватории, проживает в гор.Вильнюс.
4. ЛЮТКЯВИЧУТЕ Елена д.Зенонаса, 1940 года рождения, уроженка гор.Каунас, из семьи служащего, член ВЛКСМ, студентка I курса госконсерватории, проживает в гор.Вильнюс.
5. РИМАС Иозас-Витаутас с.Бронюса, 1942 года рождения, уроженец гор.Каунас, из семьи служащего беспартийный, студент I курса госконсерватории, проживает в гор.Вильнюс.
6. ПРАНУЛИС Лянас с.Бронюса, 1940 года рождения, уроженец гор.Шакия, из крестьян-середняков, б/п, студент I курса госконсерватории, проживает в гор.Вильнюс.
9. ДАУГИНАВИЧУТЕ Тереза-Мария д.Марцелинаса, 1938 год рождения, уроженка гор.Каунаса, из семьи служащего, член ВЛКСМ, студентка II курса Каунасского политехнического института, проживает в гор.Каунасе, ул.
10. УСАС Альфонсас с.Балиса, 1932 года рождения, уроженец гор.Каунас, из семьи служащего, б/п, проживает в гор.Каунас, ул., студент Каунасского музыкального техникума им.И.Груодиса.
11. БРУНДЗА Альгимантас с.Антанаса, 1939 года рождения, уроженец гор.Каунас, из семьи служащего, б/п, студент Каунасского музыкального техникума им.И.Груодиса, проживает в г.Каунас, ул.
12. ШЕЙНАУСКАС Витаутас с.Антанаса, 1938 года рождения, уроженец гор.Каунаса, из семьи служащего, член ВЛКСМ, студент Вильнюсского музыкального техникума им. Т.Колша, проживает в г.Вильнюс в общежитии техникума.

55

3.

13. УЛЕВИЧУС Ляонас с.Казиса, 1939 года рождения, уроженец гор.Каунас, из рабочих, б/п, студент Каунасского музыкального техникума им.И.Груодиса, проживает в гор.Каунасе, ул.
14. РАЛАУСКАС Витаутас с.Донаса, 1940 года рождения, уроженец Каунасского р-на, из крестьян-кулаков, беспартийный, студент Каунасского музыкального техникума им.И.Груодиса, проживает в г.Каунасе ул.
15. БЕНДОРАЙТИС Альгимантас с.Постнаса, 1940 года рождения, уроженец гор.Каунас, из рабочих, б/п, студент Каунасского музыкального техникума им.И.Груодиса, проживает в г.Каунас, ул.
16. ВИШНЯУСКАС Витаутас с.Микола, 1939 года рождения, уроженец Кедайнского района, бывший студент Каунасского музыкального техникума, в настоящее время проходит службу в Советской Армии.
17. ГЛУШОКАС Казис с.Казиса, 1939 года рождения, бывший студент Каунасского политехникума, в настоящее время проходит службу в Советской Армии.
18. СОЛТИСИСКАЙТЕ Ирена д.Праншишкуса, 1935 года рождения, уроженка Игналинского района, из крестьян-середняков, беспартийная, работает воспитателем в Арбгальском детском доме, проживает в гор.Арбгала.
19. ПЕТРАУСКАЙТЕ Елеонора д.Матаса, 1939 года рождения, уроженка Расейнского района, из крестьян-середняков, член ВЛКСМ, проживает в гор.Расейный, работает художественным руководителем в колхозе "Тарибино келю".
20. ГУСТАЙТЕ Ивана д.Антанаса, 1939 года рождения, уроженка Расейнинского района, из крестьян-кулаков, член ВЛКСМ, проживает в дор.Суткайчай, Расейнского р-на, работает руководителем художественной самодеятельности в колхозе.

56
A.

21. САКАЛУСКАС Теодорас с. Виташаос, 1938 года рождения, уроженец Рокитшкского района, из семьи чиновника буржуазной полиции, б/п, работает чертежником в институте проектирования промышленности, проживает в г. Каунас, ул.
22. КИОКШТАЙТЕ Грасильда д. Доминикаса, 1933 года рождения, урож. гор. Каунас, из семьи служащего, беспартийная, работает в аптечном складе, проживает в гор. Каунас, ул.
23. КИОКШТАЙТЕ Аурелия д. Доминикаса, 1936 года рождения, уроженка гор. Каунас, из семьи служащего, без определенных занятий, проживает в гор. Каунас, ул.
24. ВОБЕРИС Ромуальдас с. Иозаос, 1938 года рождения, уроженец гор. Каунас, из рабочих, чл. ВЛКСМ, работает грузчиком в пролтобге, проживает в гор. Каунас, ул.
25. БАЙОРУНАЙТЕ Прано д. Пранаса, 1925 года рождения, урож. Игналинского р-на, из крестьян-кулаков, беспартийная, работает контролером в автобусном парке, проживает в гор. Каунас, ул.
26. ЛАНАКЕРИТЕ Стефания д. Эдмундаса, 1937 года рождения, уроженка гор. Каунаса, из рабочих, б/п, работает гардеробщицей в техническом училище № 4, проживает в гор. Каунас,
27. КЕПАРУТЙТЕ Паулина д. Матаос, 1937 года рождения, уроженка Шяуляйского р-на, из крестьян-кулаков, студентка Шяуляйского музыкального училища, проживает в гор. Шяуляй.

Оперативным путем и произведенными беседами с вышеперечисленными лицами установлено, что ТАМАКАУСКАС, КАЛИБАТАС и КАЛИБАТАЙТЕ, будучи националистически и религиозно настроены, в конце 1957 года и в начале 1958 г. создали религиозно-националистическую группу из числа своих связей среди уча-

57
5.

~~дией внешних и специальных средних учебных заведений
г.г.р.г.р. Каунаса и Вильнюса~~

Перед участниками группы ТАМАКАУСКАС, КАЛИБАТАС и КАЛИБАТАЙТЕ поставили задачи обработки молодежи в религиозно-националистическом духе, препятствования влиянию комсомола на молодежь, подбора политически неустойчивых лиц из числа учащихся с целью распространения среди них националистических и религиозных взглядов. С этой же целью участниками группы обсуждался вопрос и изыскивались возможности издания нелегального журнала или газеты.

По этому ^{поводу} ~~вопросу~~ в своем объяснении участник группы ВОВЕРИС рассказал:

"...Задачи нашей группы были: прививать чувства недовольства советским строем, распространять религиозную и националистическую литературу, не вступать в комсомол. Вообще проявлялись старания оторвать молодежь от какой-либо общественной жизни..."

Установлено, что ТАМАКАУСКАС с детских лет прислушивался в костеле, фанатично религиозно настроен. Являясь студентом Вильнюсского госуниверситета им. В.Капсукаса, ТАМАКАУСКАС принимал участие в антисоветском выезде на кладбище Расу 2 ноября 1956 года, за что с участием актива был про-филатирован, а затем из университета исключен.

КАЛИБАТАЙТЕ также с юных лет, еще являясь учащейся средней школы, поддерживала близкие связи с ксендзами, в частности с настоятелем Линкувского прихода - ГУТАУСКАСОМ, ксендзом Смильгийского костела ЖУКЯНСОМ и другими, которые оказали большое влияние в воспитании КАЛИБАТАЙТЕ.

58
6.

О причинах возникновения и формирования религиозно-националистических убеждений ТАМАКАУСКАС в своем объяснении пишет:

"... С 9 лет начал прислуживать в костеле. В костеле нас было около 30 мальчиков, прислуживавших ксендзам во время исполнения религиозных обрядов. Постоянно нами руководил клерик ЮРКУНАС. Последний старался, чтобы мы - дети, свое время проводили бы интересно, чтобы нам понравилась обстановка, в которой проходил богослужение, привязались бы к этой обстановке и со временем стали бы ксендзами, или так "хорошими" людьми. С этой целью часто организовывались различные экскурсии, игры, детский хор, подбирались литература для чтения, практиковалось вручение ценных подарков наиболее усердным, уроки религии, разная ритуальная одежда, наконец алтарь и вся мистическая обстановка. Это так влияло на детскую психику.

За все время моего прислуживания в костеле мне прививалась любовь к костелу и к нации. Нация, как правило, подразумевалась неразрывно связанной с костелом и только с костелом. Где нет костела, - там нет нации - говорили..."

В 1957 году ТАМАКАУСКАС прибыл на постоянное место жительства в гор. Каунас, где познакомился с КАЛИБАТАЙТЕ по совместному участию в хоре кафедрального собора, а также с её братом КАЛИБАТАСМ, тогда еще студентом Каунасского музыкального техникума им. М. Груодиса.

Найдя общий язык на почве националистических взглядов, ТАМАКАУСКАС и КАЛИБАТАЙТЕ решили создать указанную выше группу, наметив привлечь в неё знакомых им учащихся.

59
7.

Осуществляя свои замыслы ТАМАКАУСКАС и КАЛИБАТАЙТЕ весной 1958 года идеологически обработали и вовлекли в создаваемую ими религиозно-националистическую группу САКАЛАУСКАСА, ВОВЕРИСА, БАЙОРУНАЙТЕ, КАЛИБАТАСА, САЛТИСИОКАЙТЕ и МИШЕЙКИСА.

Оформление в группу происходило следующим образом: ТАМАКАУСКАС и КАЛИБАТАЙТЕ, с разрешения настоятеля собора РАНУСА, собрали перечисленных лиц в часовне кафедрального собора гор.Каунас, где от каждого из них приняли присягу на верность националистическим и религиозным "идеям".

В своем объяснении по поводу принятия присяги в кафедральном костеле КАЛИБАТАЙТЕ рассказала:

"...Все это было сделано вечером. На алтаре горела свеча, на нем же лежал раскрыт мисёл. Каждый из собравшихся вслух прочел текст присяги, который был написан на 2-х листах бумаги. Один из них сожгли после принятия присяги в пламени свечи, горевшей на алтаре, второй я взяла с собой и, спустя непродолжительное время, уничтожила. Насколько мне помнится текст присяги гласил: "Я, такая-то, обязуюсь перед Марией, богом и родиной Литвой, быть преданной ей дочерью, любить её и если понадобится отдать за неё свою жизнь, читать религиозные книги, посещать костел каждое воскресенье, не изменять богу ни перед человеком, ни перед ледьми..."

Выполняя намерение участников группы о расширении её состава, а также указания ТАМАКАУСКАСА и КАЛИБАТАЙТЕ в отношении привлечения новых членов в группу, КАЛИБАТАС провел соответствующую подготовку и идеологическую обработку студентов Каунасского музыкального техникума УСАСА, БЕНДОРАЙГИСА, РАКАУСКАСА, УЛЕВИЧУСА, ВИШНЯУСКАСА, БРУНДВА, РИМАСА, КШАНАСА

60
8.

и ШЕЙНАУСКАСА, от которых принял подобную присягу в помещении недействующего костела в м.Запискио (Архитектурный памятник).

Принятие присяги выше перечисленными студентами происходило следующим образом: после прибытия в м.Запискио КАЛИБАТАС зашел на чердак недействующего костела, укрепил там на стене крест, герб и флаг буржуазной Литвы, привезенные им из гор.Каунаса, собрал на этом же чердаке всех приехавших для дачи присяги, то есть УСАСА, БЕНДОРАЙТИСА, РАКАУСКАСА, УЛЕВИЧУСА, ВИШНЯУСКАСА, БРУНДЗА, РИМАСА, КШАНАСА, ШЕЙНАУСКАСА и от каждого из них в отдельности принял присягу. После прочтения вслух текста присяги, который также КАЛИБАТАСОМ был заблаговременно подготовлен, каждый из участников целовал флаг и крест.

Летом 1959 года ТАМАКАУСКАС в дубовой роще гор.Каунаса принял присягу от вновь вовлеченных в группу ЛАНАКЕРИТЕ, ПЕТРАУСКАЙТЕ, ГУСТАЙТЕ, КНЮКШТАЙТЕ Аурелия, КНЮКШТАЙТЕ Грамийда, ЛАУРИНАВИЧУТЕ, КЕПАРУТИТЕЗ ЛЮТКЯВИЧУТЕ и ГЛУШОКАС.

В своем объяснении ЛАУРИНАВИЧУТЕ пишет:

"...В июне 1959 года по инициативе ТАМАКАУСКАСА, мы собрались в дубовой роще, где последний написал текст присяги и каждому в отдельности дал вслух прочитать. После этого мы расцеловались и КНЮКШТАЙТЕ каждому прикрепила на груди ветку руты, как символ Литвы..."

Участники религиозно-националистической группы систематически собирались на квартирах друг у друга, где коллективно читали и разбирали произведения реакционных буржуазных писателей и поэтов, как Бразукиниса и других, о националистических позициях обсуждали современное положение

61
9.

ние в республике, выступали с идеологически вредными собственными произведениями, читали рефераты на исторические и религиозные темы, излагая в них свои националистические и антинаучные убеждения.

Для прикрытия своих сборищ, участники группы использовали различные именины, религиозные и даже советские праздники. С целью создания материальной базы, по инициативе ТАМАКАУСКАСА и КАЛИБАТАЙТЕ было решено взимать с каждого участника группы членские взносы.

В связи с тем, что Комитет госбезопасности в последнее время получил данные о намерении участников группы активизировать свою деятельность и расширить свой состав путем вовлечения в группу новых лиц из числа своих связей, было принято решение провести беседы с участниками группы и помешать активизации её деятельности.

Со всеми участниками группы за исключением ГЛУШКАСА, КЕПАРУТИТЕ и ВИШНЯУСКАСА, работниками госбезопасности были проведены беседы, во время которых все они полностью признали свою вину и написали соответствующие объяснения.

Поскольку практическая антисоветская деятельность участников вскрытой группы незначительна, почти все участники её происходят из социально близкой нам среды, а также учитывая молодой их возраст, считали целесообразным провести их профилактику с привлечением партийного, комсомольского и профсоюзного актива по месту учебы и работы участников группы. Особенно жёстательно провести профилактику с широким привлечением общественности в Госконсерватории и в Научном музыкальном техникуме, где учились в прошлом и продолжают учиться в настоящее время наиболее активные участники группы.

10.62

Оперативную работу по выявлению возможных идейных вдохновителей и организаторов группы, а также по наблюдению за поведением участников группы после проведенных бесед о них - продолжаем.

Чл. ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТОВСКОЙ ССР
полковник

(А.РАНДАКЯВИЧЮС)

"5" I. 1961 г.
№ 272-298

Копия верна:

Мол. Отделение 20-й дивизии 2-го
к-н Мельвоилз (Вайгоускас)

Drg. Vaigauskui

- 53

2-at.

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 2

LIETUVOS KOMUNISTŲ PARTIJOS
CENTRO KOMITETO SEKRETORIUI

Drg. A. J. SNIEČKUI

Vilniaus m.

SPECIALUS PRANEŠIMAS

Respublikos valstybės saugumo organai 1960 m. lapkritį išaiškino religinę-nacionalistinę jaunimo grupę, buvusią tarp aukštųjų ir specialiųjų vidurinių mokslo įstaigų studentų.

Šią grupę sudarė:

1. TAMAKAUSKAS Zigmąs, Juozo, gim. 1936 m. Šakių rajone, tarnautojų šeimoje, VLKJS narys, dirba pedagoginės leidyklos korektoriumi, gyvena Kaune,
2. KALIBATAS Kazys, Juozo (*klaida – iš tiesų tėvo vardas Kazimieras – red. pastaba*), gim. 1938 m., nepartinis, vidutinių valstiečių šeimoje, Valstybinės konservatorijos II kurso studentas, gyvena Vilniuje,
3. KALIBATAITĖ Vanda, Juozo (*klaida – iš tiesų tėvo vardas Kazimieras – red. pastaba*), gim. 1935 m. Pakruojuje, vidutinių valstiečių šeimoje, nepartinė, dirba Kauno šiluminėje kontoroje buhalterė, gyvena Kaune,
4. MIŠEIKIS Algimantas, Benedikto, gim. 1941 m. Vievio rajone, vidutinių valstiečių šeimoje, VLKJS narys, Valstybinės konservatorijos I kurso studentas (*klaida – tuomet jis buvo II kurso studentas – red. pastaba*), gyvena Vilniuje,

5. KŠANAS Kazys, Mykolo, gim. 1939 m. Dotnuvos rajone, vidutinių valstiečių šeimoje, VLKJS narys, Valstybinės konservatorijos I kurso studentas (*klaida – tuomet jis buvo II kurso studentas – red. pastaba*), gyvena Vilniuje,
6. LIUTKEVIČIŪTĖ Elena, Zenono, gim. 1940 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, VLKJS narė, Valstybinės konservatorijos I kurso studentė, gyvena Vilniuje,
7. RIMAS Juozas Vytautas, Broniaus, gim. 1942 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, nepartinis, Valstybinės konservatorijos I kurso studentas, gyvena Vilniuje,
8. PRANULIS Leonas, Broniaus, gim. 1940 m. Šakiuose, vidutinių valstiečių šeimoje, nepartinis, Valstybinės konservatorijos I kurso studentas, gyvena Vilniuje,
9. LAURINAVIČIŪTĖ Teresė Marija, Marcelino, gim. 1938 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, VLKJS narė, Kauno politechnikos instituto studentė, gyvena Kaune,
10. ŪSAS Alfonsas, Balio, gim. 1932 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, nepartinis, gyvena Kaune, Kauno J. Gruodžio muzikos technikum studentas,
11. BRUNDZA Algimantas, Antano, gim. 1939 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, nepartinis, Kauno J. Gruodžio muzikos technikum studentas, gyvena Kaune,
12. ŠEINAUSKAS Vytautas, Antano, gim. 1938 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, Vilniaus Tallat Kelpšos muzikos technikum studentas, gyvena Vilniuje, technikum bendrabutyje,
13. ULEVIČIUS Leonas, Kazio, gim. 1939 m. Kaune, darbininkų šeimoje, nepartinis, Kauno J. Gruodžio muzikos technikum studentas, gyvena Kaune,
14. RAKAUSKAS Vytautas, Jono, gim. 1940 m. Kauno rajone, valstiečių buožių šeimoje, nepartinis, Kauno J. Gruodžio muzikos technikum studentas, gyvena Kaune,
15. BENDORAITIS Algimantas, Justino, gim. 1940 m. Kaune, darbininkų šeimoje, nepartinis, Kauno J. Gruodžio muzikos technikum studentas, gyvena Kaune,
16. VYŠNIAUSKAS Vytautas, Mykolo, gim. 1939 m. Kėdainių rajone, buvęs Kauno muzikos technikum studentas, šiuo metu tarnauja Tarybinėje Armijoje,
17. GLUŠOKAS Kazys, Kazio, gim. 1939 m., buvęs Kauno politechnikum studentas, šiuo metu tarnauja Tarybinėje Armijoje,
18. SOLTYSIOKAITĖ Irena, Pranciškaus, gim. 1935 m. Ignalinos rajone, vidutinių valstiečių šeimoje, nepartinė, dirba Ariogalos vaikų namų auklėtoja, gyvena Ariogaloje,
19. PETRAUSKAITĖ Eleonora, Mato, gim. 1939 m. Raseinių rajone, vidutinių valstiečių šeimoje, VLKJS narė, gyvena Raseiniuose, dirba kolūkyje „Tarybiniu keliu“ meno vadove,
20. GUSTAITĖ Joana, Antano, gim. 1939 m., Raseinių rajone, valstiečių buožių šeimoje, VLKJS narė, gyvena Raseinių rajono Sutkaičių kaime, dirba meninės saviveiklos meno vadove kolūkyje,

21. SAKALAUSKAS Teodoras, Vytauto, gim. 1938 m. Rokiškio rajone, buržuazinės policijos valdininko šeimoje, nepartinis, dirba pramoninės statybos projektavimo institute braižytoju, gyvena Kaune,
22. KNIUKŠTAITĖ Grasilda, Dominyko, gim. 1933 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, nepartinė, dirba vaistinės sandėlyje, gyvena Kaune,
23. KNIUKŠTAITĖ Aurelija, Dominyko, gim. 1936 m. Kaune, tarnautojo šeimoje, užsiėmimo neturi, gyvena Kaune,
24. VOVERIS Romualdas, Juozo, gim. 1938 m. Kaune, darbininkų šeimoje, VLKJS narys, dirba parduotuvės krovėju, gyvena Kaune,
25. BAJORŪNAITĖ Pranė, Prano, gim. 1925 m. Ignalinos rajone, valstiečių buožių šeimoje, nepartinė, dirba autobusų parke kontroliere, gyvena Kaune,
26. LANAKERYTĖ Stefanija, Edmundo, gim. 1937 m. Kaune, darbininkų šeimoje, nepartinė, dirba Technikos mokyklos Nr. 4 rūbininke, gyvena Kaune,
27. KEPARUTYTĖ Paulina, Mato, gim. 1937 m. Šiaulių rajone, valstiečių buožių šeimoje, Šiaulių muzikos mokyklos studentė, gyvena Šiauliuose.

Operatyviniu keliu ir pokalbiais su aukščiau išvardintais asmenimis nustatyta, kad TAMAKAUSKAS, KALIBATAS ir KALIBATAITĖ, būdami nacionalistinių ir religinių pažiūrų ir turėdami ryšių su Vilniaus ir Kauno aukštųjų ir specialiųjų vidurinių mokslo įstaigų besimokančiais, 1957 metų pabaigoje ir 1958 m. pradžioje sukūrė religinę nacionalistinę grupę.

TAMAKAUSKAS, KALIBATAS ir KALIBATAITĖ grupės dalyviams iškėlė užduotį ugdyti jaunimą religine nacionalistine dvasia, trukdyti komjaunimo įtaką jaunimui, parinkti politiškai nestabilius asmenis iš besimokančiųjų, siekiant tarp jų skleisti nacionalistines ir religines pažiūras. Šiuo tikslu grupės dalyviai svarstė ir ieškojo galimybių leisti nelegalų žurnalą arba laikraštį.

Savo paaiškinime grupės dalyvis VOVERIS papasakojo:

„...Mūsų grupės uždaviniai buvo: įdiegti nepasitenkinimą sovietine tvarka, platinti religinę ir nacionalistinę literatūrą, nestoti į komjaunimą. Apskritai buvo siekiama atitraukti jaunimą nuo bet kokios visuomeninės veiklos...“

Nustatyta, kad TAMAKAUSKAS, būdamas vaikas, patarnavo bažnyčioje, fanatiškai tikintis. Būdamas Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto studentas, TAMAKAUSKAS dalyvavo

antitarybiniame išpuolyje Rasų kapinėse 1956 m. lapkričio 2 d., už ką aktyvo buvo profilaktiškai įspėtas, po to pašalintas iš universiteto.

KALIBATAITĖ taip pat nuo jaunų dienų, būdama vidurinės mokyklos mokinė, palaikė artimus ryšius su kunigais, būtent su Linkuvos parapijos kunigu GUTAUSKU, Smilgių bažnyčios kunigu ŽUKELIU ir kitais, kurie turėjo didelę įtaką KALIBATAITĖS auklėjimui.

Apie religinių nacionalistinių įsitikinimų formavimąsi TAMAKAUSKAS savo paaiškinime rašė: „...nuo 9 metų pradėjau patarnauti bažnyčioje. Bažnyčioje buvo apie 30 berniukų, kurie patarnavo kunigams atliekant religines apeigas. Nuolat mums vadovavo klierikas Jurkūnas. Pastarasis stengėsi, kad mes, vaikai, leistume laiką įdomiai, kad mums patiktų aplinka, kurioje vykdavo pamaldos, kad mes priprastume prie tos aplinkos ir laikui bėgant taptume kunigais arba šiaip „gerais žmonėmis“. Tuo tikslu dažnai būdavo organizuojamos ekskursijos, žaidimai, vaikų choras, parenkama skaitymui literatūra, buvo įteikiamos vertingos dovanos pažangesniems, religijos pamokos, įvairi ritualinė apranga, pagaliau altorius ir visa mistinė aplinka. Visa tai taip veikė vaiko vaizduotę.

Per visą bažnyčioje tarnavimo laiką man buvo diegiama meilė bažnyčiai ir tautai. Tauta įprastai, buvo suprantama kaip susijusi su bažnyčia ir tik su bažnyčia. Kur nėra bažnyčios, ten nėra nacijos – kalbėjo...“

1957 m. TAMAKAUSKAS atvyko nuolat gyventi į Kauną, kur susipažino su KALIBATAITE bendrai dalyvaudami katedros chore, taip pat su jos broliu KALIBATU, tada dar Kauno J. Gruodžio muzikos technikumui studentu.

Radę bendrą kalbą dėl nacionalistinių pažiūrų, TAMAKAUSKAS ir KALIBATAITĖ nusprendė įkurti aukščiau paminėtą grupę, numatę įtraukti į ją pažįstamus besimokančiuosius.

Igyvendindami savo sumanymą, TAMAKAUSKAS ir KALIBATAITĖ 1958 m. pavasarį ideologiškai paveikė ir įtraukė į jų sukurtą grupę SAKALAUŠKĄ, VOVERĮ, BAJORŪNAITE, KALIBATĄ, SALTYSIOKAITĖ ir MIŠEIKĮ.

Įforminimas į grupę vyko taip: TAMAKAUSKAS ir KALIBATAITĖ su katedros kunigo RANUSO sutikimu surinko išvardintus asmenis Kauno katedros koplyčioje, kur kiekvienas jų davė priesaiką nacionalistinių ir religinių „idėjų“ ištikimybei.

Savo paaiškinime dėl priesaikos katedroje KALIBATAITĖ papasakojo:

„Visa tai buvo vakare. Altoriuje degė žvakė, ant altoriaus buvo padėtas atskleistas mišiolas.

Kiekvienas iš susirinkusių perskaitė priesaikos tekstą, kuris buvo parašytas 2-uose popieriaus lapuose. Vieną iš jų sudegino po priesaikos davimo žvakės, degusios ant altoriaus, liepsnoje, antrą aš pasiėmiau su savimi, ir praėjus neilgam laikui, sunaikinau. Kiek atsimenu, priesaikos tekstas skelbė: „Aš, tokia ir tokia, pasizadu prieš Mariją, dievą ir gimtąją Lietuvą būti ištikima dukra, mylėti ją, ir jeigu prireiks, atiduoti už ją savo gyvenimą, skaityti religines knygas, lankyti kiekvieną sekmadienį bažnyčią, neišduoti dievo nei prieš žmogų, nei prieš žmones...“

Vykdydamas grupės dalyvių nusiteikimą išplėsti grupės sudėtį, taip pat TAMAKAUSKO ir KALIBATAITĖS nurodymus dėl naujų narių į grupę įtraukimo, KALIBATAS atitinkamai paruošė ir ideologiškai apdorojo Kauno muzikos technikumui studentus ŪŠĄ, BENDORAITĮ, RAKAUSKĄ, ULEVIČIŲ, BRUNDŽĄ, RIMĄ, KŠANĄ ir ŠEINAUSKĄ, iš kurių priėmė atitinkamą priesaiką neveikiančioje Zapyškio bažnyčioje (architektūros paminklas).

Aukščiau išvardintų studentų priesaikos priėmimas vyko tokiu būdu: atvykus į Zapyškį, KALIBATAS užlipo į neveikiančios bažnyčios palėpę, ten pritvirtino kryžių, buržuazinės Lietuvos herbą ir vėliavą, atsivežtus iš Kauno, surinko toje palėpėje visus atvykusius duoti priesaiką, t. y. ŪŠĄ, BENDORAITĮ, RAKAUSKĄ, ULEVIČIŲ, VYŠNIAUSKĄ, BRUNDŽĄ, RIMĄ, KŠANĄ, ŠEINAUSKĄ, ir iš kiekvieno atskirai priėmė priesaiką. Po priesaikos, kurią iš anksto paruošė KALIBATAS, perskaitymo kiekvienas iš dalyvių pabučiavo vėliavą ir kryžius.

1959 m. vasarą Kauno Ažuolyne TAMAKAUSKAS priėmė priesaiką iš naujai įtrauktų į grupę LANAKERYTĖS, PETRAUSKAITĖS, GUSTAITĖS, KNIUKŠTAITĖS Aurelijos, KNIUKŠTAITĖS Grasilidos, LAURINAVIČIŪTĖS, KEPARUTYTĖS ir GLUŠOKO.

Savo paaiškinime LAURINAVIČIŪTĖ rašo:

„...1959 m. birželį TAMAKAUSKO iniciatyva mes susirinkome Ažuolyne, kur pastarasis parašė priesaikos tekstą ir kiekvienam atskirai davė ją garsiai perskaityti. Po to visi pasibučiavome ir KNIUKŠTAITĖ kiekvienam pritvirtino ant krūtinės po rutos šakelę, kaip Lietuvos simbolį...“

Religinės nacionalistinės grupės dalyviai nuolat rinkdavosi vienas kito butuose, kur kolektyviai skaitė ir nagrinėjo reakcinių buržuazinių poetų, kaip Brazdžionis ir kt., kūrybą, iš nacionalistinių pozicijų aptarinėjo dabartinę padėtį respublikoje, skaitydavo ideologiškai žalingus savo kūrinius, referatus istorine ir religine tematika, išreikšdami juose savo nacionalistines ir antimokslines pažiūras.

Siekdami pridengti savo susirinkimus, grupės dalyviai naudodavosi įvairiomis varduvėmis, religinėmis ir netgi tarybinėmis šventėmis. Siekiant sukurti materialinę bazę, TAMAKAUSKO ir KALIBATAITĖS iniciatyva buvo nuspręsta imti iš kiekvieno grupės dalyvio nario mokesį.

Ryšium su tuo, kad Valstybės saugumo komitetas paskutiniu laiku gavo duomenų apie grupės dalyvių tikslą aktyvinti savo veiklą ir išplėsti savo sudėtį, buvo nuspręsta pravesti pokalbius su grupės dalyviais ir sukliudyti jų veiklos aktyvinimui.

Su visais grupės dalyviais, išskyrus GLUŠOKĄ, KEPARUTYTĘ ir VYŠNIAUSKĄ, valstybės saugumo darbuotojai pravedė pokalbius, kurių metu visi jie visiškai pripažino savo kaltę ir parašė atitinkamus pasiaiškinimus.

Kadangi praktiškai antisovietinė išaiškintos grupės dalyvių veikla buvo nežymi, beveik visų jos dalyvių socialinė kilmė artima mūsų aplinkai, taip pat atsizvelgiant į jų jauną amžių, laikome tikslinga pravesti profilaktinį darbą įtraukiant partinį, komjaunimo ir profsajunginį aktyvą grupės dalyvių mokymosi ir darbo vietose. Ypač pageidautina pravesti profilaktinį darbą įtraukiant plačią visuomenę Valstybinėje konservatorijoje ir Kauno muzikos technikume, kur anksčiau mokėsi ir dabar mokosi aktyviausi grupės dalyviai.

Operatyvinį darbą išaiškinant galimus grupės idėjinius įkvėpėjus ir organizatorius, taip pat grupės dalyvių elgesio stebėjimą po pokalbių su jais – tęsiame.

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO
PRIE LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS PIRMININKAS
Pulkininkas

(A. RANDAKEVIČIUS)

Kopija tikra:
20 skyriaus poskyrio viršininkas
(Vaigauskas)

„5“ I.1961 m.
Nr. 292–293

Šis tas apie Juozą Jurkūną

Per tardymą, įvykusį 1960 m. gruodžio mėn. sovietiniame saugume, į čekisto G. Bagdono klausimą, kas man turėjo įtakos vaikystėje, pasakiau buvusio klieriko Jurkūno pavardę. Čekistas, išgirdęs šią pavardę, riktelėjo: „*Tu Jurkūną mini todėl, kad jis tapo mūsų tarybiniu žmogumi, o kitus slepi...*“

...Jurkūnas buvo mūsų ministrantų dvasinis vadovas Šv. Gertrūdos bažnytėlėje. Bažnyčia priklausė marijonams. Greta stovėjo ir šios vienuolijos pastatai. Besiruošiantis tapti kunigu klierikas J. Jurkūnas jam patikėtas pareigas, kaip atrodė, atlikdavo gana nuoširdžiai. Jis net buvo subūręs bažnytinį vaikų chorą, kuriam ir vadovavo. Šis choras gražiais balsais giedodavo per votyvą – jaunimo šv. Mišias. Su savo vadovu J. Jurkūnu įrengtame ministrantų kambaryje drauge aptardavome iš Marijonų bibliotekos gautas ir perskaitytas knygas, bažnyčios šventoriuje kartu žaisdavome kvadrata, vaišindavomės iš zakristijono „Antanėlio“ gautomis kepamų *plotkelių* nuobiromis, džiaugdavomės ir materialine parama. Išlaikius lotynų kalba sakomos ministrantūros ir atitinkamo elgesio egzaminą, bažnyčios bokšte įrengtoje koplytėlėje prie istorinio kryžiaus šventovės rektorius kunigas Rimas iškilmingai ir emociškai priėmė iš mūsų ministrantišką priesaiką. Šią nepamirštamą šventę taip pat buvo parėngęs J. Jurkūnas...

Sovietų valdžiai uždarius minėtą bažnyčią, belaukiantis išventinimo į kunigus J. Jurkūnas toliau savo dvasinį darbą dirbo Fredos bažnytėlėje, o mums patarė šv. Mišioms patarnauti vadinamojoje Mokinių bažnyčioje ar Katedroje. Ir štai nelaukta žinia: mūsų gerbtas bei mylėtas klierikas J. Jurkūnas vedė moterį, pasidarė aršus ateistas, sovietų okupacinės valdžios šlovintojas, viešai savo paskaitomis dergiantis tikėjimą, Bažnyčią, savo buvusių mokytojus – iškiluosius kunigus... O tie patys kunigai, kaip pasakojama, radę jį prie savo vienuolyno durų skuduruose suvystytą vos gyvą pamestinuką su rašteliu „Jurij“, išgelbėjo jo gyvybę, rūpinosi juo, išaugino, išmokslino. Pakrikštijo Juozo vardu, suteikdami Jurkūno pavardę. O jis štai, pasikeitęs aplinkybėm, pasirinko išdavystės kelią. Už tai sovietų valdžia jam numetė atlygio kąsnelį – jis tapo laikraščio „Kauno tiesa“ etatiniu korespondentu...

Vėliau, sovietiniais metais man dirbant Kauno gelžbetonio įmonėje, J. Jurkūnas, kaip šio laikraščio korespondentas, ne kartą joje apsilankydavo per vadinamuosius „socialistinio lenktyniavimo“ rezultatų aptarimo susirinkimus. Jis tada elgdavosi gana oriai, mažai su kuo bendraudavo. Jau tuo laiku ir pačią Bažnyčią nustojo puoless.

Jokio priešiškumo jam neįaučiau, širdyje lyg jusdavau, kad kažkur jo sielos kampelyje vis tiek turėjo likti nors žiupsnelis mums vaikystėje, kaip buvusio mūsų dvasinio mokytojo, jo paties tada skelbtų tiesų, tikėjimo bei moralinio pastovumo žiupsnelis. Tuo labai norėjosi tikėti...

Zigmas Tamakauskas

Pastaba dėl „Specialaus pranešimo“ A. Sniečkui baigiamosios dalies

Perskaičius šio „specialaus pranešimo“ vyriausiajam Lietuvos prievaizdui A. Sniečkui baigiamąją dalį, susidaro įspūdis, kad sovietiniai saugumiečiai kaip kokie geri dėdės tik pabarė ir švelniai paauklėjo „paklydusius“ jaunuolius. Tie, kurie buvo tardomi, prisimena, kad to „geranoriškumo“ nė kiek nebuvo. Buvo terorizuojama, grasinama, siekta, kad darboviečių ar mokymosi įstaigų partokratiniai vadovai griežtai pasmerktų šios „išaiškintos religinės- nacionalistinės jaunimo grupės“ narius. Daugelis iš mūsų buvo išmesti iš Valstybinės konservatorijos, Kauno J. Gruodžio muzikos mokyklos, Kauno politechnikos instituto, Vilniaus universiteto ir iš darbo. Buvo pasikėsinta ir į šeimos darną, pasikviečiant vieną ar kitą jos narį, į vadinamąjį „pokalbį“. Kai kas atsidūrė ir sovietiniuose „rekrūtuose“. Vėliau reikėjo daug „gudrauti“, kad savo veikloje balansuodami galėtume išnaudoti legalias veikimo priemones.

Manomo KGB provokatoriaus Voverio paaiškinimas yra sukurtas pagal čekistinę schemą ir šablona, sovietinį trafaretą.

Algimantas Mišeikis ir Zigmas Tamakauskas

Prisiminimai apie Kazimierą Kalibatą

Adelija Mickuvienė

Kai Anapilin išeina pažinoti brangūs žmonės, su kuriais daug kalbų iškalbėta, daug patirčių turėta, pradedi austi prisiminimų giją ir norisi papasakoti, ką prisimeni apie bendravimą su jais ir ką jie padovanojo tau iš savo dvasinio gyvenimo lobyno, kuri turėjo ir kas ilgam pasiliko širdyje ir atmintyje. Kazimieras buvo mūsų šeimos geras bičiulis nuo pažinties pradžios iki pat jo gyvenimo pabaigos (išskyrus paskutinius 2014–2015 metus, kai jis dėl sveikatos būklės jau mažai išeidavo iš namų), mes nemažai su juo bendravome, daug dainų kartu mūsų namuose padainavome. Mes džiau-gėmės jo draugyste ilgą laiką, ir tada, kai susipažinom, Kazimierui mums patariant ir padedant folklorinėje veikloje, ir tada, kai jis su savo gyvenimo drauge Leonora apsilankydavo mūsų namuose. Todėl noriu papasakoti, ką prisimenu apie mūsų mielą bičiulį Kazimierą ir kaip likimas suvedė mūsų gyvenimo kelius.

Mes, abu su mano vyru Stasiu, 1966 m., jau turėdami porą vaikučių, kuriems tada dar buvo nedaug: Alfredui šešeri, o Arūnui penkeri, iš Klaipėdos „Dailės“ kombinato kartu su buvusiu šio kombinato direktoriumi Jonu Gusevičiumi atvykome dirbti į Vilniaus „Dailės“ kombinatą, nes jis į Vilnių pakviestas dirbti „Dailės“ direktoriumi, atsivežė ir mus. Tada ir atvykome į Vilnių, kur vėliau prasidėjo mūsų folklorinė partitės ir veikla, suvedusi mus su žymiu folkloro puoselėtoju, gyvybingu optimistu ir linksmuoliu Kazimieru Kalibatu. Mano vyras Stasys Telšių taikomosios dailės technikume buvo įgijęs metalo juvelyro specialybę, o aš – keramikos specialybę. Tokių specialistų – graviruotojų, ženkliukų, medalių gamintojų – Vilniuje nebuvo, todėl mes buvome šitos specialybės pradininkai. Taigi, apsigyvenome Vilniuje ir pradėjome dirbti Vilniaus „Dailės“ kombinate, auginame vaikus, o 1982 m., mūsų buvusi Telšių taikomosios dailės technikumė dėstytoja Zuzana Pranaitytė, susitikusi Stasį gatvėje, pakvietė mus abu dalyvauti besikuriančiame ryšininų folkloriniame ansamblyje, kuriam tada vadovavo Lilijana Miškinienė. Kiek prisimenu, šiame ansamblyje jau dainavo Laima Purlienė (dabartinė Vilniaus Karininkų ramovės „Vilnelės“ ansamblio vadovė), Almonė Rakauskienė, Petras Tulevičius – gydytojas. Tie žmonės, kuriuos geriausiai prisimenu, įnešė didelį indėlį į folklorinį judėjimą. Tame ansamblyje mes dalyvavome apie trejus metus, kol šis iširo. Kai kurie buvę dalyviai nuėjo

Kazys su Adelija Medvėgalio kalne, 1987 m.

į kitus kolektyvus, kai kurie visai nustojo dainuoti folkloro ansambliuose. Visai netoli nuo „Dailės“ kombinato buvo steigiamas Miškų ūkio folklorinis ansamblis „Nalšia“, kuriam tada vadovavo Kazimieras, buvęs pažįstamas su Jonu Rimantu Klimu, Miškų ūkio direktoriumi, todėl vieną kartą mano vyras Stasys, sutikęs tame ansamblyje jau dainuojantį Patašių, buvo jo pakviestas dalyvauti jame. Stasys ten nusivedė ir mane. Kazimieras tada dalyvaudavo ir organizuodavo folklorines ekspedicijas J. R. Klimo gimtajame krašte Aukštaitijoje – Ignalinos apylinkėse. Pradėjęs ten kartu su Stasiu dainuoti, man padarė įspūdį, kad Kazimieras buvo malonus ir draugiškas, tačiau reiklus, ir jeigu kas nors tame dainavime jam nepatikdavo, mokėdavo ansamblietį nepiktai pašiepti, tačiau nepasitaikė, kad mus pašieptų. Stasys tame ansamblyje grojo armonika, o aš mušiau būgnelį – turėjau savo. Abu su Stasiu dainavome ir šokome rateliuose. Tada aš dainavau aukštaitiškas dainas, Kazimieras nežinojo tikrojo mano balso, kuriuo vėliau, jau dalyvaudama „Dailės“ kombinato folkloriniame ansamblyje, pradėjau dainuoti žemaitišku stiliumi: kai moterys veda dainą žemu, o vyrai dainuoja aukštu balsu. Tokio dainavimo buvau išmokusi iš savo močiutės, mano vadinamos baba – Eleonoros Gustienės. Nuo vaikystės atsimenu, kai senoviškoje žemaitiškoje troboje su dviem galais (viename gale gyveno mano baba, o kitame – jos sesuo su

Kazys su Stasiu Medvėgalio kalne, 1987 m.

šeima) per įvairius suėjimus mano šaunioji baba užtraukdavo skambias dainas. Prisimenu tą seną trobą: iš vienos pusės buvo durys ir iš kitos pusės irgi durys, per vidurį, kur eina koridorius, buvo sudėti akmenys rateliu, kurių viduryje užkurdavo ugnį, o ant akmenų pastatydavo puodą (panašiai kaip aukuras). Ta troba buvo ilga, per vidurį platus koridorius, kur iš vienos pusės buvo įėjimas į babos pusę, o iš kitos – į babos sesers namo pusę (aš pati gimiau tame name, o paskui mano tėvai pasistatė namus, todėl vaikystėje jau ten gyvenau). Babos sesers pusėje buvo didžiulė plūkta asla virtuvė, kambariai, alkierius, lentomis išklota svetainė. Per Kalėdas pas mano tetą susirinkdavo daug vaikų (mes, giminių ir kaimynų vaikai), nes didelėje svetainėje buvo lentomis grįstos grindys. Papuošdavo eglę, uždegdavo žvakutes, mano teta išvirdavo saldinių iš cukrinių runkelių, iškarpydavom snaigių iš popieriaus, teta turėjo tikrų blizgančių žaisliukų. Mes, vaikai, aplink eglutę šokdavom įvairius ratelius ir žaidimus, traukdavom fantus. Kokį fantą išsitraukdavai, tokią ir užduotį gaudavai. Pavyzdžiui, viena užduotis buvo suskaičiuoti žvaigždes danguje. Kas nežinodavo, ką tai reiškia, patirdavo netikėtumą, nes uždengdavo su koku nors švarku galvą, kad rankovė būtų ant galvos, ir per rankovę pildavo vandenį ant galvos. Taip išmokome daug vaikiškų žaidimų ir dainelių. Babos sesers dukros vyras turėjo labai gerą balsą, ir kai jie su baba

uždainuodavo, tai drebėdavo sienos. Vėliau, prisiminusi tą dainavimą, aš pradėjau taip dainuoti kaip jie, tokio dainavimo išmokiau ir Stasi.

Kai jau dainavau Kazimiero vadovaujamame „Nalšios“ ansamblyje, 1987 m. su šiuo ansambliu išvykome į Lenkiją. Sovietų metais tai buvo neįprasta, todėl mus lydėjo saugumietis (ar saugumo užverbuotas žmogus, turintis mus prižiūrėti, bet jis nebuvo mūsų ansamblio dalyvis). Mes buvome instrukuoti nieko neimti iš lenkų, jeigu jie ką nors mums padovanos. Kazimieras man tada papasakojo, kad aš lenkų žiūrovų buvau išrinkta artistiškesniausia dainininke (aš tai prisimenu su šypsena), todėl belipant į autobusą, kažkas iš vietinių lenkų man į ranką kažką įbruko. Besėdint autobuse išgirdau, kaip saugumietis, sėdėdamas man už nugaros, vienai miškininkei pasakė, kad matė, jog aš kažką paėmiau. O mano rankoje buvo tik padovanotas raktų pakabutis, todėl aš, atsisukusi į tą saugumietį, ištiesiau ranką ir jam parodžiau. Saugumietis nutilo ir daugiau ta tema nekalbėjo.

Tada, keliaudami Lenkijos įsimintinomis vietomis, mes pamatėme Hitlerio slėptuvę Lenkijoje „Vilko guolį“, aplankėme muziejus, plaukėme Mozūrų ežerais. Ši kelionė man paliko gilų įspūdį.

Kazimieras po kiek laiko iš ansamblio „Nalšia“ išėjo, vietoj savęs atvedęs vadovu dirbti Petrą Kvedarą, tačiau bičiuliavomės visą likusį jo gyvenimą. Prisimenu, kaip 1989 m., jau vadovaujant Petriui Kvedarui, su „Nalšios“ ansambliu važiuojome į Vokietijos Demokratinę Respubliką (Vokietija tada dar buvo padalyta). Berlyne ėjome prie sienos, skiriančios Rytų ir Vakarų Vokietiją, koncertuodavome prie ežerų, kituose miestuose ir pan. Grįždami iš Vokietijos jau žinojome, kad tą dieną jungiasi trys Baltijos sesės į Baltijos kelią. Netoli Lenkijos sienos grįždami sustojome, išlipome ir taip pat susikabinome rankomis, simbolizuodami Baltijos kelią.

Tik grįžus iš VDR, po kelių dienų išvažiavome į tada dar egzistuojančią Vokietijos Federacinę Respubliką, Duisburgą, pakviesti kaip ansamblių vadovai. O folklorinio ansamblio vadovais tapome taip: mums dar dalyvaujant „Nalšios“ ansamblyje, 1987 m. pabaigoje „Dailės“ kombinatas pasikvietė mus su Stasiu, kad padėtume įkurti folklorinį ansamblį. Kai pasiklausė mūsų dainavimo, paprašė, kad būtume vadovai. Kelionėje į Vokietijos Federacinę Respubliką dalyvavo ir Kazimieras. Tai buvo nepamiršamos dienos, mes jau matėme Lietuvos laisvėjimą, todėl jautėme didelį pakilimą, o mūsų tautos dainos tą mūsų dvasinį pakilimą nuolat palaikė. Reikia pasakyti, kad nepriklausomybės atkūrimo metais Kazimiero visur buvo pilna, nes tai jis buvo tos

dainuojančios revoliucijos vienas iš pradininkų. Kazimiero indėlis į mūsų nepriklausomybės atkūrimą buvo labai didelis, nes mūsų dainos buvo didžiausias įkvėpėjas kovoje su okupantu, kėlė mūsų dvasią ir pasiryžimą niekada daugiau nevergauti okupantui. Kazys mums papasakojo, kad jau pačioje jaunystėje jis buvo neginkluoto pasipriešinimo sovietų okupacijai dalyvis, dėl to nukentėjęs ir saugumo persekiotas, todėl visada buvo labai atsargus, ne visiems apie tai pasakojo. Todėl savo folklorine veikla jis stengėsi išjudinti sovietinės valstybės pagrindus, stengėsi įkurti kuo daugiau folklorinių ansamblių, kad būtų kuo plačiau pasėtas lietuviškos kultūros daigas. Tas lietuviškumo daigas, pasėtas lietuvių širdyse, ypač padėjo Lietuvos atgimimui. Prisimenu, kaip pirmaisiais nepriklausomybės atkūrimo metais tautiečiai su dideliu pakilimu traukdavo lietuviškas dainas, į folkloro festivalius „Skamba, skamba kankliai“ susirinkdavo minios žmonių.

Tų pačių 1987-ųjų rudenį, per bulviakasį, Kazimieras kartu su mumis aplankė ir mano gimtąjį kraštą Telšių rajone, Ankantų kaime (tada vadinosi Ukantai, bet kalbininkai vėliau ištaisė, iš tiesų sugadindami autentišką kaimo pavadinimą), kur gyveno mano mama (tėvelis jau buvo miręs). Mama vėliau pasakojo, kad Kaziui čia patiko, jis labai džiaugėsi ir mamai vis kalbėjo, kaip čia jam gražu. Mama pamelžė karvutę, Kazys atsigerė pieno ir vėl ją išgyrė. Su Kaziu buvome Medvėgalio kalne, nusifotografavome. Mano vyras Stasys tada labai mėgo fotografuoti, todėl turime daug nuotraukų. Tos nuotraukos išliko ir primena man mūsų mielus susitikimus ir bendravimą su Kazimieru. Kazimierą paguldėme viename iš galinių namo kambarėlių, kur jam labai patiko, nes atsiveria platus vaizdas, iš kurio matyti didelė erdvė: pievos ir netoli esantis miškelis ir ežeras.

Kai 1988 m. pavasarį su „Dailės“ kombinato folkloriniu ansambliu norėjome pasirodyti apžiūroje, pasikvietėme Kazimierą, kad įvertintų mūsų ansamblio veiklą. Kazimieras, peržiūrėjęs mūsų atliekamą programą ir pamatęs, kaip ansamblio dalyviai dainuoja ir šoka, tada pasakė, kad galime drąsiai pasirodyti apžiūroje. Mat mes su Stasiu abu buvome kaimiečiai, išaugę kaime su dainomis, todėl mokėme ansamblicius dainuoti natūraliai, kaimiškai, o Kazimieras labai vertino autentišką dainavimą, kurį mes įdiegėme savo vadovaujame kolektyve. Tokio dainavimo Kazys visada labai siekė ir jį skatino. Kazys neleidavo folkloriniame ansamblyje dainuoti išlavintais chore ar kitur balsais, jis sakė, kad toks dainavimas folkloriniam ansambliui netinka. Taigi, padrąsinti Kazimiero, 1988 m. pavasarį dalyvavome folklorinių ansamblių apžiūroje

ir iš karto buvome pripažinti. Mes paruošėme žemaitišką programą. Aš greitai užrašiau iš savo mamos keletą dainų, pvz., „Pjaun bernielis lunkoj šeiną“, „Aušta aušrelė šviesi pazarele“ ir k.t. (ansamblis gyvavo apie šešerius metus, nes „Dailės“ kombinatas vėliau išnyko, liko tik dailininkai ir jų dirbtuvės).

Jau 1993 m. žymi folkloro veikėja ir folklorinio ansamblio vadovė Aldona Ragevičienė, dirbusi Kultūros ministerijoje, mūsų ansamblui gavo kvietimą dalyvauti Maskvos folkloro festivalyje „Gegužės žiedai“. Ji pasiūlė mums važiuoti. Nuvažiavę mes labai nustebome, kad ten buvome pakviesti, nes iš esmės tai buvo visai ne folkloro festivalis. Nors Maskvos programoje buvo parašyta, kad tai folkloro festivalis, iš tiesų toks nebuvo – ten dainavo Kobzonas, Ana Veske ir kiti dainininkai. Aldona Ragevičienė, kuri mums pasiūlė važiuoti į Maskvą, irgi manė, kad bus panašus festivalis kaip mūsų „Skamba, skamba kankliai“. Mes dainavome Kremliaus Didžiojoje salėje, bet tik dvi dainas: „Vai jojau, jojau par pušynelį“ ir „Pjaun bernielis lunkoj šeiną“. Vis dėlto mes turėjome didelį pasisekimą: kai dainavome, žiūrovai salėje šaukė: „*Bravo litovcy.*“ Apgyvendino mus viešbutyje „Maskva“, jame buvo tarakonų, bet mums buvo smagu. Prisimenu vieną gan juokingą atvejį iš to važiavimo: prieš važiuodama į Maskvą, išsikeičiau rublių, bet kai jau reikėjo važiuoti – niekur jų neradau. Radau juos tik po kelerių metų.

Sunykus „Dailės“ kombinatui, o kartu su juo ir „Dailės“ kombinato folkloriniam ansamblui, mes, ansamblio atlikėjai (aš, Stasys ir Jonas Volungevičius), perėjome dainuoti į „Ūlos“ ansamblį, vadovaujamą Janinos Bukantaitės, su kuria susipažinome, kai važiavome į VFR, Duisburgą.

Kai dainavome „Ūloje“, 1994 m. skridome į Kanadą, ten dalyvavo folkloro kolektyvai iš daugelio šalių. Pirmiausiai apsigyvenome ir koncertavome Hamiltone, gyvenome lietuvių šeimose. Važiavome prie Niagaros krioklio, ekskursavome į Torontą, Monrealį, ten susitikome su lietuvių bendruomene. Važiavome toliau net iki Kvebeko.

Su Kazimieru visą tą laiką, jau kaip geri pažįstami ir draugai, susitikdavome, jis užeidavo pas mus į namus – kartais netikėtai, kartais pakviestas per mūsų šventes. Prisimenu, kaip vieną kartą mūsų draugų kompanijoje, per mano gimtadienį, kuriame dalyvavo daug mano bičiulių iš „Dailės“ kombinato, Kazys uždainavo dainą „Lek gervele“, kuri visiems padarė didelį įspūdį.

Vėliau Kazimieras išvyko gyventi į Pakruojį ir Šiaulius, tuomet jau rečiau pasimatydavome. O kai po beveik dešimties metų Kazimieras grįžo vėl gyventi į Vilnių, žinojau,

kad dirba ir kitą kultūrinį darbą: dalyvavo rengiant savo kraštui skirtas monografijas. Jam apsigyvenus Vilniuje, dažniausiai susitikdavome pas mus namuose, nes Kazimieras su dideliu pamėgimu pas mus lankydavosi. Nemažai dainų sudainavome prie mūsų stalo ir pasidžiaugėme mūsų draugyste. Todėl esame laimingi, kad savo gyvenimo kelyje sutikome Kazimierą, kuris paliko gilią žymę mūsų atmintyje.

Bičiulį Kazimierą prisimenant

Romualdas Čarna

Kai paminiu bičiulio kraštiečio Kazimiero Kalibato pavardę, mintys skrieja į Šiaurės Lietuvą, į Žiemgalą. Mes esame kilę iš plačių lygumų ir aukšto dangaus krašto. Aš gimiau Simoniškių kaime, į pietus nuo Pakruojo, Kazimieras Kalibatas – šiauriau nuo Pakruojo. Susipažinome mes Sąjūdžio laikais. Taigi, beveik prieš trisdešimt metų. Tiksliau pirmo susitikimo datos nebegaliu atkurti. Po mokslų Vilniaus valstybiniame dailės institute (dabar Vilniaus dailės akademija) buvau paskirtas važiuoti į Kauną. Mane įdarbino meniniu redaktoriumi „Šviesos“ leidykloje, o po trejų metų dėščiau grafiką Juozo Naujalio meno mokykloje. Vasaros pradžioje – birželio mėnesį keliaudavome į kūrybinę praktiką vis į skirtingas Lietuvos vietas. Panorau mokiniams parodyti ir mano Šiaurės Lietuvą, kur dar pakelėje galėjome aptikti griūvančių vėjinių malūnų, išpūdingą Pakruojo Roppo dvarą. Siekėm Linkuvą, Žeimelį, daugelį kaimų. Čia susitikdavome su įdomiais pasakotojais, dainininkais, drožėjais, audėjomis ir kitais krašto talentais. Daug meno pavyzdžių rasdavome bažnyčiose.

Kazimieras tuo metu gyveno Pakruojyje ir dažnai mus lankydavo, kartu mus lydėdavo į įdomesnes apylinkes. Tuo metu Pakruojo ligininės vyr. gydytojas Rimas Armonas skirdavo autobusiuką mums nuvežti į atokesnes vietas. Pakruojo liginėje net įkūrė dailės galeriją, kur iš Žiemgalos kilę dailininkai rengė parodas. Čia dailininkai rengdavo plenerus. Į juos mielai įsijungdavo ir Kazimieras. Visada geros nuotaikos, lengvai bendraujantis Kazimieras Kalibatas buvo laukiamas dailininkų bendrijoje. Pamenu, kai jis mums pasiūlė aplankyti žinomas tų apylinkių liaudies dainų dainininkes, o jos dažniausiai gyveno atokiose vietovėse, kurias žinojo tik Kazimieras. Jis joms veždavo krepšelį būtiniausių maisto produktų, saldumynų. Prasdėdavo pokalbiai, o vėliau dainos. Kazimieras jas užrašydavo, o mes piešėme portretus. Po kelių dešimtmečių, perkilnojęs savo piešinius, aptikau tų susitikimų metu pieštus žmones.

Pamenu vieną man įstrigusį susitikimą Pakruojo apylinkėse. Viena garbingo amžiaus dainininkė atsisveikinant vis kartojo: „*Tik neleisk, Kaziuk, manęs išvežti iš čia į senelių namus. Čia aš visą gyvenimą gyvenau ir čia noriu numirti.*“ O ji gyveno vieniša, tik su katinėliu, kuris visą laiką tupėjo ant jos nugaros ir šildė jai kaklą.

Pamenu, kai Kazimieras Kalibatas mus lydėjo į savo gimtąjį Vilūnaičių kaimą, pasakojo, kurioje vietoje stovėjo jo gimtoji sodyba, kuri per gaisrą sudegė. Tada šeima persikėlė gyventi į Pakruojį. Vilūnaičiai – kaimas pamiškėje, o kitame šone, Kazimiero pasakojimu, buvo galima išvelgti Lygumų bažnyčios bokštą. Kazimieras mums pasakojo, kokie čia gyveno ir tebegyvena dainininkai, muzikantai, pašaukti aludariai. Visus dailininkus pakvietė aplankyti senolio Šandario sodybą. Šandaris buvo tikras keistuolis: vasaros metu gulėdavo ant vežimo, kuris stovėjo po dideliu ąžuolu. Ant apatinių ąžuolo šakų kabėjo dalgis, grėbliai, grandinės ir kiti padargai. ąžuolo viršūnėje didžiulis gandalizdis. Pats Šandaris buvo nepralenkiamas pasakotojas ir dainininkas. Tokio kito keistuolio gyvenime nesu sutikęs. Labai įstrigo Šukionių žiemgalių senkapiu lankymas.

Kazimieras daug pasakojo mums apie žiemgalių laidojimo papročius, rastus papuošalus.

Plenerui baigiantis buvo rengiamos parodos. Kazimieras būtinai jose dalyvaudavo, pakviesdavo žinomus krašto muzikantus. Dainos, pavilgytos alučiu, skambėdavo iki išnaktų. O Kazimieras turėjo gražų balsą, paveldėtą iš mamos. Labiausiai man menasi:

Sakalai, sakalėliai raibieji,

Jūs padangėmis raižot kelius...

Jūs nuskriskit tenais, kur mylėjau,

Kur ilgėjaus ilgus metelius.

Tą Lietuvos partizanų dainą mes labiausiai mėgome dainuoti. Daina skrisdavo virš mūsų krašto lygumų. Ir dabar dar girdžiu bičiulio Kazimiero balsą...

Mano susitikimai su Kazimieru Kalibatu

Romas Urbas

1987 metų pavasarį grįžęs iš sovietų armijos nutariau baigti Vilniaus 47-ąją PTM. Rudenį, įgijęs fotografo specialybę, gavau diplomą. Įsidarbinau Pakruojo buitinio gyventojų aptarnavimo kombinate. Ten dirbdamas fotografu, bendravau su kultūros skyriaus darbuotojais. Fotografuodavau senas kapines, senus kryžius ir t. t.

Vieną dieną į fotoateljė užėjo vyriškis ir pasiūlė pirkti fotoaparato blykstę. Taip susipažinau su Kazimieru Kalibatu. Vėliau su juo dažnai teko bendrauti, fotografuoti senus pastatus, liaudies dainų pateikėjus ir t. t. Tai buvo gerai žinomas rajono žmonėms etnografas. Kazimieras daug kur lankėsi, visur jį sutikdavo su meile ir šiluma, vaišindavo, pasakodavo įdomių dalykų. Jis gerai mokėjo bendrauti su senais žmonėmis ir buvo jų labai laukiamas. Dažnas jam išeinant paklausdavo, kada gi jis vėl aplankys. Kazimieras niekam negailėdavo šiltų žodžių, patarimų. Su juo teko lankytis Žeimelio, Pašvitinio, Lygumų, Rozalimo ir kitose apylinkėse. Daugelis mano nuotraukų puošia jo parengtą knygą apie Lygumų valsčių. Teko fotografuoti ir Pašvitinio knygai.

Viešėdamas Pakruojyje, dažnai rasdavo laiko susitikti ir su manimi. Ypač šiltų emocijų ir geros nuotaikos kupinas Kazimieras juokaudavo apie savo darbus. Prisimindavo sunkią praeitį. Labai daug dirbdamas, rasdavo laiko aplankyti šiame krašte gyvenančius draugus. Emiliją Genienę jis labai mėgo. Jam buvo labai malonu ten lankytis. Būnant gyvam Kaziui Geniui, nepasėdėdavome nesudainavę kokios dainos. Malonūs prisiminimai liko iš Pašvitinio. Lankydamiesi pas Mockūnus, visada būdavome pavaišinti, palydėti geru žodžiu.

Kadangi liga negailestingai sekino Kazimierą, teko dažnai užsukti būnant Vilniuje į svečius. Daugelis pažįstamų klausinėdavo, kaip jaučiasi Kazimieras. Iki paskutinės dienos Kazimieras alsavo išverme. Jis nemėgo dejuoti, visada būdavo geros nuotaikos, tryško prisiminimu.

Minint jo 75-ąjį jubiliejų buvo pilna salė žmonių. Tai geriausias įrodymas – kiek daug per gyvenimą jis susiejo savo darbą su kitų žmonių darbu, jų pomėgiu.

Jo darbai, prisiminimai, išleistos knygos – tai didžiulis palikimas Lietuvai, jos žmonėms. Jis ilgam išliks atmintyje ne tik Žiemgalos krašto žmonių prisiminimuose, bet ir Vilniaus bei kitų regionų krašte.

Prisiminimai apie Kazimierą

Stasė Gaižiūnaitė-Reichelienė

Man teko laimėti nuo pat vaikystės pažinoti Kazimierą, nes abu buvome pakruojiečiai. Aš vaikystėje draugavau su jo seserimi Vanda. Besimokydamos Pakruojo vidurinėje mokykloje, draugavome keturios mergaitės: Kazimiero sesuo Vanda Kalibaitė, Valerija, Liucija ir aš, Stasė. Kadangi Kazimiero tėveliai gyveno kitoje gatvės pusėje, prieš mūsų mokyklą, tai mes dažnai užeidavome pas Vandą. Kazimiero ir Vandos miela mamytė mus mielai priimdavo, kuo galėdama mus pavaišindavo (mano visos trys draugės buvo vyresnės ir jų jau nebėra tarp gyvųjų). Mes tada jau vaidindavome „paneles“, nes dainavome chore, šokome tautinius šokius, o mūsų vadinamas mažiūniniu žodžiu Kaziukas su vaikais dar kieme žaidė futbolą ir mes, „panelės“ jo nepastebėdavome, o Kaziukas nuo mūsų, kaip vyresnių, irgi laikėsi atokiau, nes mes su juo, vaiku, nedraugavome. Tačiau Kaziukas vaikystėje buvo labai mielas berniukas, todėl kitaip jo nevadindavome, tik Kaziuku. Toks vardas išliko visam laikui.

Vieno koncerto metu mums keturioms teko dainuoti, gal po to Kaziuko nuomonė apie mus pasikeitė. Mes jam taip atrodėme, kad mus pavadino gražiausiomis mergaitėmis visame Pakruojyje. Ir tai jis man primindavo net ir tada, kai jau buvome brandaus amžiaus ir net senstelėjusios.

Su Kaziuko sesute mes kartu mokėmės Vilniuje, Finansų ir kredito technikume (dabar Vilniaus kolegija). Vanda turėjo nuostabų balsą, technikume dainavo chore (ji dažnai dainuodavo soliste Pakruojyje, akompanuojant Kaziukui). Technikumo choro vadovas... suorganizavo chorų konkursą tarp atskirų specialybės grupių ir mūsų grupė laimėjo pirmą vietą. Paskui girdėjome kalbant, kad mums gera buvo laimėti turint tokią dainininkę kaip Vanda. Reikia pasakyti, kad Kaziukas labai mylėjo savo sesutę ir ja didžiavosi.

Kaziukas visada būdavo labai nuoširdus ir dėmesingas. Mes dažnai susitikdavome Pakruojyje, kai atvažiuodavome aplankyti tėvų, o vėliau – jų kapų. Vieną kartą, einant į kapines, sutikome Kaziuką su mamyte einančius aplankyti jo seserėčios ir anūkėlės Aušrelės. Galima buvo stebėtis, su kokia meile ir rūpesčiu jį vedė mamytę, ją palaidydamas ir pakeliui leisdamas jai pailsėti. Mamytė tiesiog švytėjo ir džiaugėsi sūnumi.

Vėliau, kada jau abu su šeimomis gyvenome Vilniuje, tankiai skambindavomės,

visada sveikindavomės su gimtadieniais ir vardadieniais, niekada nepamiršdavome šių švenčių.

Su Kaziuku teko kartu dirbti „Žiemgalos“ draugijos Vilniaus skyriuje. Jis buvo mūsų patarėjas ir pagalbininkas. Prisimenu, kaip vieno susirinkimo metu mes buvome išbarti. Mūsų draugijos taryboje buvo daug pakruojiečių, tai dainavome tokią dainą pakruojiečių tarme:

Kai aš mylėjo
kaime mergelį,
ėjo lankyti
kas vakarėlį.

Viena mūsų narė ir sako: „O kur jūsų žodis *bralj*“ (Tą žodį pridėdavo po kiekvienos eilutės.) Kaziukas, išgirdęs mus taip dainuojant, tada pasakė mums: „Ko čia iškraipote dainą, ji nebuvo parašyta su žodžiu *bralj*.“ Gera prisiminti, kad Kaziukas buvo labai reiklus savo kalbos ir tarmės grynumui, nemėgdavo, kad kas nors įterpia į autentišką dainą papildomų žodelių, todėl mes teisingai gavome barti ir daugiau dainuodami šią dainą, jos neiškraipydavome.

Kaziuko netekę, visi jį pažinojusieji, giminės, artimieji ir draugai skausmingai suprato, kad neteko puikaus, dėmesingo žmogaus. Mes jį prisimename su didele meile, kaip labai šviesų, savo krašto patriotą, išsilavinusį ir ypatingą žmogų, daug nuveikusį Tėvynės ir savo gimtojo krašto labui.

III

KAZIMIERO KALIBATO
ATSIMINIMAI,
STRAIPSNIAI, LAIŠKAI

Atsiminimai

Kazimieras Kalibatas

Iš Kalibatų gyvenimo praeities

Apie Kalibatų kilmę dokumentų dar nerasta. Yra istorikų, kurie šia pavarde domėjosi. Istorikas etnografas R. Matulis teigia, kad pavardė Kalibatas labai sena, jis Kalibatus kildina iš Galibutų arba Kaributų. Senovėje raštingų žmonių buvo nedaug, tai rašydavo kaip girdėjo. Pavardės pasikeisdavo. Galimas atvejis, kad Galibutas ar Kaributas pavirto į Kalibatą. Akademikas Z. Zinkevičius Kalibatų pavardę kildina iš rytų šalių.

Iš Kalibatų gyvenimo daug man papasakojo dėdė Antanas Kalibatas 1970 m. Vilniuje, kai aš pas jį gyvenau. Jis buvo mano tėvelio pusbrolis, gimęs 1903 m. Kavarsko valsčiaus Žvirblėnų kaime. Mano dėdė Antanas Kalibatas prisiminimų išsaugojo daugiau už kitus. Reikia pasakyti, kad Kalibatai augindavo gausias šeimas, daug vaikų išmirdavo. Augindavo 5–8 vaikus. Dėdė Antanas papasakojo, jog jo senelis Kalibatas XIX amžiuje tarnavo netoli Kavarsko Janušavos dvare pas dvarininką Savicką. Savo šeimoje užaugino tris sūnus Kalibatus: Igną, Jokūbą ir Konstantiną, kurie užaugę iš dvarininko Savicko nusipirko žemę. Ignas su Jokūbu po 10 hektarų, Konstantinas – 20 hektarų.

Igno Kalibato šeimoje užaugo vaikai: Boleslovas, Adomas (mirė – Jonas, Justinas, Juzė), Aleksas, Juozapas (1875–1947), pastarasis tapo mano seneliu. Jis vedė Antaniną Navikaitę (1880–1947). Savo šeimoje užaugino pulkelį vaikų: Karolį Kalibatą (1905–1982), Emiliją Kalibaitę (1907–1978), Kazį Kalibatą, būsimą mano tėvą (1911–1978), Edvardą Kalibatą, Praną Kalibatą (kuris buvo savo krašto mecenatas, išvažiavęs į Ameriką užsidirbo daug pinigų, todėl vis grįždamas pastatė didelį kryžių, mokyklą ir pan.), Albinutę Kalibaitę. Mano senelis Juozapas du kartus buvo išvažiavęs į Ameriką uždarbauti. Antrą kartą iš Amerikos parsivežė didelę sumą pinigų. Net 15000 dolerių paskolino giminėms Navikams žemei nusipirkti (kurių taip ir neatgavo, vėliau prasidėjo karas). Buvo sugalvojęs Kavarske nusipirkti parduotuvę. Bet nusipirko 3 ha žemės. Nupirktoje žemėje buvo pastatytas medinis namas. Viename šio namo gale buvo didelė virtuvė ir aukštoka mūrinė krosnis. Ant jos daug kas mėgo atsigulęs pasišildyti, esant šaltesniam orui. Antrame medinio namo gale buvo sandėlis, daržinė

ir tvartas. Šį namą senelis Juozapas padovanojo savo dukrai Emilijai Kalibataitei-Dūdienei (Šumskienei). Po tetos Emilijos Dūdienės mirties kam ši žemė atiteko – nežinoma. Tik Kavarske arba Anykščiuose nuėjus į žemėtvarką būtų galima sužinoti.

Iš Kalibatų į Pakruojo kraštą pirmasis atsikėlė gyventi Kazys Kalibatas – mano tėvas. Jis 1934 m. vedė Oną Valiušytę iš Vilūnaičių kaimo, Lygumų apylinkės. Pasogavo gavo 17 ha žemės Vilūnaičių kaime ir nieko daugiau. Bet mano senelis Vincas Valiušis padovanojo jiems medinę pirtį. Tėvelis, ją atvežęs į Vilūnaičius, viensėdijoje perstatė į gyvenamąjį namą. Iš medinės tėvelio pirties išėjo vieno kambario butas su virtuve. Šitame namelyje su šiaudiniu stogu gimėme ir augome mes, du vaikai: aš ir sesutė Vanda.

Trumpai apie senelio Juozapo Kalibato vaikus

Iš pasakojimų išliko, kad Juozapo Kalibato, mano senelio, šeimoje pirmasis gimė sūnus Juozukas (dar mažas mirė). Vyriausiu sūnumi liko Karolis Kalibatas, gim. 1905 m. Ugtelėjęs mokėsi privačiai staliaus darbo. Užaugęs tapo statybininku, baldžiumi. Jis netoli Kavarsko prie netoliese esančios Šventosios upės pats pastatė savo šeimai gražius medinius namus. Dėdė Karolis Kalibatas Kavarske kurį laiką dirbo viršaičiu, buvo Lietuvos šaulys. 1944 m., rusams okupavus Lietuvą, išėjo partizanauti prie Žvirblėnų kaimo esančiam miške. Turėjo slėptuvę – bunkerį, šautuvą, bet susišaudymuose nedalyvavo. Buvo atėjęs iš miško su savo mirusiu tėveliu atsiveikinti į namus, sribai jį susekė ir miške bunkeryje suėmė. Buvo nuteistas 25 m. kaip politinis kalinys ir kalėjo Karagandos kalėjime. Paleistas į laisvę, dėdė Karolis niekur negalėjo apsigyventi, nes buvusį politinį kalinį žmonės bijojo priimti. Viena laimė, kad mano motina Ona Kalibatiene surado medinių namelių, kurie buvo nebrangūs, pardavėją. Tuos namelius dėdė Karolis ir nusipirko Lygumų miestelyje. Juose gyveno visą likusį amžių iki mirties. Jo žmona namelius padovanojo krikšto vaikams, nes savo vaikų jie neturėjo. Tikriausiai ten krikšto vaikai gyvena ir šiandien.

Dėdė Karolis su savo seserimi Emilija Kalibataite-Dūdiene buvo tikri Lietuvos patriotai. Juos stiprino meilė ir pasiaukojimas Tėvynei Lietuvai. Ir šiandien turime būti pasiruošę, jeigu prireiks, ginti ir kovoti už laisvą ir nepriklausomą Lietuvą.

Patriotiškumu ir teisingumu iš kitų išsiskyrė mano teta Emilija. Pirmą kartą ji ištekėjo už Jono Šumskio. Pagimdė sūnų Jonuką, kuris ketverių metų mirė, palikdamas didelį skausmą ir liūdesį gerajai tetai Emilijai. Po Jono Šumskio mirties, būdama našlė,

ištekėjo už Vinco Dūdos. Jis prisidėdavo prie tetos Emilijos darbų ir rūpesčių. Prieš mirtį Emilija Dūdienė testamente man užrašė ir taip padovanojo visą savo turtą: namus su sodu Bebrūnų kaime, likusius pinigus banko taupomojoje kasoje. Geroji teta daug kam pasakojo, kad viską padovanos Kazimierui Kalibatui – Lietuvos patriotui, jog jis niekada nebuvo komjaunuolis, vadovavo slaptam jaunimo būriui, kovojo už Lietuvos istoriją, kultūrą, religiją, laisvę ir nepriklausomybę. Mano geroji teta iš prigimties buvo apdovanota gražiu, aukštu nestipriu sopranu. Mokėjo daug liaudies dainų ir giesmių. Žvirblėnų kaime žmonėms buvo žinoma kaip dainininkė ir giesmininkė, darbšti ir taupi. Trijų hektarų žemės jai visai užteko, niekada negirdėjau kam nors jokių priekaištų ar skundų. Visą savo amžių buvo siuvėja. Kaime siuvėjai darbo užtekdavo. Už man dovanotus pinigus ir turtą aš savo jaunai šeimai nupirkau Vilniuje trijų kambarių kooperatinį butą Dūkštų gatvėje Nr. 24–25. Dabar jame gyvena mano duktė Austėja Tarvydienė su savo sūnumi Dainiuku. Širdingai dėkoju savo mylimai, gerai Tetai už visas dovanas.

Nepamiršamas tėvelio brolis dėdė Edvardas Kalibatas. Tėvelio brolis Edvardas, gim. 1913 m., ūgtelėjęs dirbo batsiuviu. Joniškyje buvo nusipirkęs pusę medinio namo, batsiuvio darbai sekėsi. Buvo geraširdis žmogus, kiekvienam kiek galėdamas paaukoddavo, padėdavo. Jis mums su sesute Vandute daug padėjo. Kai Vilūnaičių kaime sudegė mūsų tėvelių namai, dėdė Edvardas Vandutę pasikvietė gyventi į savo namus ir mokyti Joniškyje. Todėl žinodami, kad mūsų artimi giminaičiai kovojo už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, būkime ir mes pasiruošę šventam žygiui dėl brangios ir mylimos Tėvynės Lietuvos. Tebūnie Lietuva amžinai laisva, nepriklausoma ir teisinga.

Teta Albinutė dar jaunystėje žuvo, nes draugavo su Lietuvos partizanų. Ją einančią į mišką sribai nušovė.

Dėdė Pranas, jauniausias mano tėvelio brolis, dar jaunas būdamas dirbo viešosios tvarkos palaikymo tarnautoju.

Iš giminaičių Valiušių gyvenimo praeities bei apie jų muzikalumą

Vilūnaičių kaime XIX a. gale–XX a. pradžioje gyveno mano seneliai iš mano motinos pusės – Vincas (1870–1934) ir Teodora (1875–1967) Valiušiai. Jie buvo mano motinos Onos Kalibatienės (1911–1997) tėveliai. Vinco Valiušio (mano senelio) tėvelis Juozapas (1875–1947) gavo iš Juknaičių dvarininko Herberto Rudolfo Ropo 20 ha žemės Vilūnaičių kaimo gale, pasistatė namus. Tokie namai buvo vieninteliai

Vilūnaičių kaime. Įdomu, kad šlajus – taip vadino XX a. pradžioje gyvenamąjį namą – buvo akmenimis grįstas, nutinkuotas ir baltai nudažytas kalkėmis. Vienam šlajaus gale buvo seklyčia, o kitam – gryčia, kaip miegamasis. Gyvenamojo namo sienos buvo 0,5 metro storumo. Šlajaus pasienyje buvo kaminas mėšai rūkyti, o esant reikalui ir alui daryti. Buvo ilga kamara, o kamaroje gornos grūdams malti, kabėjo ilga kartis dešroms ir mėšai sukabinti. Ant šlajaus aukšto seneliai laikydavo nukarštus linus pardavimui, kada atvažiuodavo žydai linų pirkti. Seneliai vieną kitą linų ryšulėlį numesdavo nuo aukšto. Jei prireikdavo – turėjo medines svarstyklės, – pasverdavo.

Sodyba buvo pastatyta tokia tvarka: vienoje vieškelio pusėje stovėjo moliniai tvartai ir kalvė. Kitoje vieškelio pusėje – jauja ir peludės. Netoliese daržinė. O už vieškelio – didžiulis sodas.

Gyvenamajame name – šlajuje buvo įsikūrusi Vilūnaičių kaimo keturklasė mokykla. Joje vykdavo vaidinimai, vakarėliai. Mokykla tapo Vilūnaičių kultūros centru – vykdavo įvairūs renginiai: kaimo vaidinimai, vakaronės ir gegužinės. Bet ji ilgai neišliko. Jau sunkiai sirgdamas, senelis Vincas Valiušis žemę ir turtą padalijo savo vaikams: Juozui, Onai ir Eleonorai. Graži balta akmenimis grįsta akmeninė sodyba atiteko sūnui Juozui Valiušui, kuris mažai ja rūpinosi. Juozui Valiušui tėvas dar jaunučiam nupirko smuiką iš Montjurgių kaimo (Vilūnaičių kaimo kaimynystėje) ir išmokė jį griežti. Laikui bėgant Juozas Valiušis pramoko dar geriau groti ir buvo kviečiamas smuikuoti į aplinkinių kaimų vakarėlius ir vestuves. Todėl jis ūkiu nesirūpino ir graži senelių sodyba buvo nugriauta. Iš jos akmenų buvo statomi nauji namai. Jeigu būtų išlikusi, dar ir šiandien puoštų Vilūnaičių kaimą.

Iš mano senelio Valiušio trobas ir sodybą nupirko Rokas Žegunis. Teodora ir Vincas Valiušiai persikėlė gyventi į Benelių kaimą. Mano seneliai, gyvendami Sakalų kaime, nuosavos žemės turėjo 44 ha, gyveno Sakalų kaimo viduryje. Reikia pridurti, kad mano senelio Vinco Valiušio tėvas Juozas Valiušis buvo baigęs caro laikais liaudies mokyklą, o 1883 m. buvo paskirtas teisėju Sereikiuose. Jis mirė 1938 m. Sakalų kaime, palaidotas Stačiūnų kapinėse.

Reikia pažymėti, kad mano senelis Vincas Vilūnaičių kaime buvo geriausias smuikuotojas ir giedorius, turėjo puikų balsą. Prireikus jis ir prie numirėlio pagiedodavo.

Išliko pasakojimuose prosenelio Juozapo Valiušio sūnus Kazimieras. Jis 1880 m. mokėsi Šiaulių gimnazijoje, studijavo Kauno kunigų seminarijoje. Būdamas studentas mirė 1905 m. džiova, palaidotas senose Kauno kapinėse. 1958 m. Kauno senąsias

Mano geroji senelė Teodora Valiušienė (Šukytė), gim. 1875 m. Miciūnų kaime, Pašvitinio valsčiuje, su dukterėčia Zuzana Diliūnaite Mažionių kaime apie 1950 metus
(Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

kapines perkėlė į Vilijampolę. Man su sesute Vandute teko a. a. Kazimierą Valiušį perlaidoti į Vilijampolės kapus. Perlaidojant gavome nedidelį karstelį likusiems palai-kams sudėti. Radome jo kape tik truputį palaikų. Viską padarėme, kaip mums buvo nurodyta. Reikėtų žinoti, kad a. a. Kazimieras Valiušis lankė keturklasę mokyklą Vi-lūnaičiuose, kartu su Edvardu Mekiu, Jonu Indrašiūnu, Juozapu Valiušiu. Juozapui Valiušiu mirus Valiušienė vėl ištekėjo už Remeikos, pagimdė sūnų Petrą, dukras Ve-roniką ir Teodorą (Tarutę).

Mano seneliai Vincas ir Teodora Valiušiai gyveno beveik Vilūnaičių kaimo gale. Jau būdama 30 metų, Teodora Šukytė, kilusi iš Pašvitinio valsčiaus Miciūnų kaimo, ati-tekėjo į Vilūnaičius už ūkininko Vinco Valiušio, turėjusio 30 ha žemės. Greit gausėjo šeima. 1910 m. V. ir T. Valiušiams gimė sūnus Juozas, 1911 m. duktė Ona, 1913 m. sū-nus Petras, 1916 m. – Eleonora. Petriukas anksti mirė. Seneliai visą amžių buvo tvir-tai tikintys, darbštūs, malonūs ir geraširdžiai. Apdirbti žemę buvo sunku, nes bernų ar mergų beveik nesamdydavo. Talkindavo šalia gyvenantys mažžemiai, grytelninkai – įnamėliai. Grytelninkai iš ūkininkų nuomojo 7 arus žemės, statydavosi mažas trobeles, turėdavo daržą. Javų pragyvenimui užsidirbdavo pas ūkininkus. Mat už 7 arus žemės reikėjo kasmet atidirbti 7 dienas sunkiausių darbų: per mėšlavežį, rugiapjūtę ir kt.

Senelis turėjo kalvę. Vienintelis kaime pats pasidirbdavo *lineiką*. Be to, jis buvo ne-pakeičiamas karstadirbys. Meistravo langus, duris. Kadangi kaimiečių kviečiamas į vestuves arba laidotuves niekam neatsakydavo, vejamas sunkių darbų apsirgo dusuliu (astma). Tačiau varginanti liga nepajėgė pristabdyti jo linksmumo. Kaip prisimena se-noliai, be Vincuko Valiušio neapsieidavo nė vienos vestuvės. Mokėjo griežti smuiku, buvo sukaukęs daugybę dainų. Ypač mėgo dainuoti, todėl be senelio neprasidėdavu-sios dainos. Kai sūnus Juozapas sulaukė šešiolikos, jam nupirko smuikėlį ir pamokė griežti. Dukros Ona ir Eleonora nuo mažumės pamilo dainas. Anuomet jaunimas smagiai vakarodavo, nors dirbo sunkius darbus. Ir šiaip senelis po sunkių darbų mėgo atokvėpiu pasižmonėti, prie alaus *sklenyčios*. Sulaukęs 64 metų mirė. Kaimas neteko la-bai laukiamo ir visų mylimo, gabaus ir linksmo, muzikalaus bei visokių darbų meistro.

Nepaprasto gerumo, pamaldi, pasižyminti puikia atmintimi ir gebėjimu šeiminin-kauti buvo mano senelė. Mano motina pasakojo, kad abu gražiai gyveno, niekuomet vienas kitam blogo žodžio nepasakydavo. Prisimenu, kai augau Vilūnaičių viensėdijoje, per kaimą keliaudavo elgetos. Jie niekur kitur, o tik pas mus apsinakvodavo. Tiek se-nelė Teodora, tiek ir mano tėveliai niekada jiems negalėjo atsakyti. Mano senelė mokė,

kad vargano žmogaus reikia pagailėti ir sušelpsti. Po senelio Valiušio mirties senelė Teodora su mano tėveliais išsikėlė iš kaimo į viensėdiją, nes tokio ūkio senelio sūnus Juozas nepajėgė valdyti. Tapęs geru kaimo smuikininku, nuolat kviečiamas į vakarėlius, vestuves, ūkį jis apleido. Didžiuliai akmeniniai senelių statyti namai ėmė griūti. O juk seneliui gyvam esant šiuose namuose buvusi keturmetė mokykla, jaunimas rengdavo vaidinimus, vakarėlius. V. ir T. Valiūšiai vieninteliai buvo pasistatę akmeninę trobą. Ji buvo baltai dažyta, seklyčioje grindys. Dar du pastatai – tvartas ir klėtis taip pat statyti iš akmenų. Kita klėtis, klojimai – mediniai. Tvartas turėjo du flygelius. Viduryje šulinys ir diendaržis. Pirties seneliai neturėjo. Eidavo pas kaimyną Brajinšką.

Geroji mano senelė man augant Vilūnaičių kaime buvo svarbiausia mano globėja ir auklėtoja. Jos švelnumas, gerumas spindėjo iš veido ir akių. Ji mane mažą glostydama švelniai mokė gerumo, paklusnumo, mokė mylėti gyvulėlius, mus supančią gamtą. Iš jos išmokau dainų, klausiausi jos sekamų pasakų. Geroji mano senelė karštomis maldomis prašė Dievo artimiesiems šventos dvasios ir jo apvaizdos. Ji mane pirmą kartą vedė į Lygumų bažnyčią, išmokė poterėlių. Išgyveno ilgą amžėlį, visuomet rami, švelniai besišypsanti, raudonskruostė senelė iki pat gyvenimo saulėlydžio buvo šviesaus proto, puikios atminties. Kiekvieną atsilankiusį sutikdavo pagarbiai, maloniai nusi-teikusi. Be galo esu laimingas ir neapsakomai dėkoju savo gerajai senelei, kuri mane mažytį vedė į šį pilną nuostabiausių dalykų pasaulį.

Mano seneliai, gyvendami Vilūnaičių kaime, buvo darbštūs ir padorūs katalikai, tarpusavyje gerai sutardavo. Jeigu ir pasitaikydavo nesutarimų, tai dažniausiai dėl senelio Vinco kaltės. Kadangi senelis Vincas Vilūnaičių kaime buvo geriausias smuikininkas, dainininkas ir giedorius, tai jam nori nenori tekdavo daug kur dalyvauti. Suprantama, į savo namus ne visada laiku pareidavo. Senelė Teodora, sulaukusi ilgai negrįžusio senelio, jam pradėdavo sakyti pamokslą. O senelis Vincas atsakydavo taip: „*Ištiš viošta, laisk man pasimelst.*“ Ir atsiklaupęs prie savo lovos ilgai meldavosi, todėl senelė, nenorėdama jam trukdyti melstis, daugiau nieko nesakydavo ir taip praeidavo jos pyktis.

Šiandien mano senelių sodybos Vilūnaičių kaime neliko. Ji jau seniai nugriauta. Liko tik klevai ir uosiai, kurie mena geruosius mano senelius dar išlikusiems kaimo senbuviams. Galgi sulauksime naujų, šviesesnių laikų, kad vėl atgims kaimas, kada kaimynas kaimyno lauks ir prie ąsočio alaus užtrauks skambią dainą, juk dainos Vilūnaičių kaime skambėjo per amžius.

Kalibatų šeima 1950 metais Pakruojyje. Stovi Kazimieras Kalibatas ir Vanda Kalibataitė, sėdi tėvai: Ona Kalibatiėnė ir Kazimieras Kalibatas (Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Pakruojo pradinės mokyklos 5 b klasės mokiniai. Prie mokytojos Jasnauskaitės iš kairės antras sėdi Kazimieras Kalibatas (*Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo*)

Mano senelių Teodoros ir Vinco Valiušių vaikai buvo muzikalūs. Seserys Ona ir Eleonora dar paauglystėje lankė Lygumų bažnyčios chorą. Jos abi dainų daug išmoko iš savo tėvelio Vinco ir kaimo žmonių. Seserys iš prigimties turėjo gražius balsus, mokėjo daug dainų. Ypač gražų balsą turėjo Eleonora. Paaugusios abi lankė Lygumų bažnyčios chorą. Kada Eleonora ištekėjo už Petraičio Alekso, kuris turėjo nuostabiai gražų balsą – baritoną, o teta Eleonora aukštą, skambų sopraną – niekas Vilūnaičių kaime gražiau už Petraičius nesugebėjo padainuoti. Juos visi kviesdavosi į svečius padainuoti dainų.

Apie mano tėvelius ir mus su sesute Vanda

Kalibatas Kazys – mano tėvelis, gimė 1911 m. Žvirblėnų kaime, Kavarsko apylinkėje. Atitarnavęs Lietuvos kariuomenėje, nutarė paieškoti geriau mokamo darbo. Jis žinojo, kad ūkininkai, kurių nuosava žemė gerai derlinga, samdiniams už darbą moka daugiau pinigų. Tokį darbą tėveliui pavyko rasti Lygumų apylinkės Šiulmos dvare, Pakruojo rajone. Buvo lemta, kad tam pačiam dvare samdine dirbo Ona Valiušytė – būsima mano mama. Per rugiapjūtę nukirstus rugius reikėdavo samdiniui

Kazimieras Kalibatas 16 metų, Pakruojis, 1954 m.
(Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

surišti į pėdus ir sustatyti į gubas. Ona tokio darbo padirbti nespėdavo, tai Kazys jai padėdavo rugius surišti į pėdus ir į gubas sustatyti. 1934 m. po sunkios ligos mirė Onos tėvelis Vincas Valiušis. Prabėgus pusmečiui, 1934 m. pabaigoje, Ona Valiušytė ištekėjo už Kazio Kalibato. Taip jie tapo mano tėveliais. Iš senelio Valiušio Vinco gavo 17 ha žemės pasogus. Dirbamos žemės buvo 5–6 ha, o kita žemė buvo krūmai ir didelė akmenimis nusėta ganykla, kurioje šešerių metų jau ganiau tėvelių karves ir avis. Bet mano senelis Vincas, suprasdamas, kad jauna-vedžiai Kalibatai norėtų turėti nuosavą namą, padovanojo jiems medinę klėtį (o gal pirtį). Kazys Kalibatas, nieko daugiau nelaukdamas, nugriovė klėtį ir iš jos

pasistatė gyvenamąjį namą su šiaudiniu stogu Vilūnaičių kaimo viensėdijoje. Jame įrengė miegamąjį su didele virtuve ir aukšta mūrine krosnimi, ant kurios orams atvėsus ne vienas užlipdavo ir atsiguldavo pasišildyti. Tėvelis ne per toliausiai nuo gyvenamojo namo pastatė daržinę ir tvartą (viename pastate). Iškasė gilų šulinį, išgrindė akmenimis. Jame pamerkę tėveliai laikydavo pieną. Mano tėvas dirbo įvairius darbus: miško kirtėju, statybininku, melioratoriumi, vėlė veltinius, bernaudavo.

Ona Valiušytė, mano motina, pasižymėjo gera atmintimi. Turėjo neaukštą vidutinio skambumo balsą. Ir šiandien motinai esu dėkingas už išmokytas dainas, šokius, ratelius. Jeigu atsirasdavo norinčiųjų išmokti dainų, ateidavo ir ji pamokydavo. Turėdama gerą atmintį, mama prisimindavo iš ko išmoko dainą ar ratelį, net pavarde pasakydavo iš kokio kaimyno. Apibūdindavo, koks dainos tempas, charakteris. O teta Eleonora – mamos sesuo buvo iš prigimties apdovanota aukštu sopranu. Todėl mudu su sesute Vanda pamilome jų dainas. O, kiek gražių, liaudiškų, kaimiškų dainų kartu su gerbiamais dainingais E. ir A. Petraičiais esame Vilūnaičių, Aleknaičių kaimuose padainavę! Jos plaukte plaukė iš mūsų, suteikdamos mums nepakartojamo

Kalibatų šeima ir giminaičiai. Iš kairės į dešinę: dėdienė Teodora Valiušienė, greta dėdė Juozas Valiušis, trečias iš kairės aš – Kazimieras Kalibatas, sesuo Vanda Kalibataitė, tėvas Kazimieras Kalibatas su mama Ona Kalibatiene. Sėdi močiutė Teodora Valiušienė. Šalia jos stovi pusbrolis Vincas Petraitis. Pakruojis, 1955 m. (Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

džiaugsmo. Atsidurdavome tarsi kitame pasaulyje. Mums tada atrodė, kad negali būti žmonių, kurie galėtų už mus gražiau padainuoti, taip buvome pamilę dainas. Mėgstu ir dabar mūsų liaudies dainas. Labai ačiū už tai brangiems giminaičiams E. ir A. Petraičiams.

Iš giminaičių sesuo Vanda išsiskyrė savo balso gražumu, skambumu, muzikalumu. Gyvendama Pakruojuje, jau 11 klasėje pagarsėjo aukštu, gražiu balsu. Muzikos gebėjimus iš prigimties turėjome mes abu su sesute Vandute. Sesutė greitai išgarsėjo kaip dainininkė solistė, dainavo choruose. Beveik kiekvieną sekmadienį giedodavo solo Pakruojo, Linkuvos, Lygumų ir kitose bažnyčiose. Buvo labai religinga, apdovanojota nuostabiu šviesaus tembro sopranu. Jos koncertmeisteriu dažniausiai būdavau aš. Mūsų koncertiniame repertuare buvo F. Šuberto, J. Bramso, Š. Guno, Kalmano,

Kultūros namuose 1953 m. Dainuoja sesutė Vanda Kalibataitė. Fortepijonu skambina Kazimieras Kalibatas (*nuotrauka iš asmeninio Kazimiero Kalibato archyvo*)

T. Brazio, J. Gruodžio, E. Gailevičiaus kūriniai, lietuvių liaudies dainos. Koncertavome bemaž visose Pakruojo rajono bažnyčiose (nors buvo uždrausta), mokyklose, kultūros namuose. Kiek vėliau, kada mokiausi muzikos mokykloje, koncertuose pagrodavau ir violončele.

Vandutę labai mėgo mūsų gerieji giminaičiai A. ir E. Petraičiai. Jos balsą vertino kunigai Raštikis, Blynas, vargonininkas Batoras. Vandutė, būdama labai pamaldi, buvo nutarusi stoti į vienuolyną. Bet kai aš įstojau 1954 m. į Šiaulių muzikos technikumą, o 1956 m. persikėliau į Kauną mokytis Kauno J. Gruodžio muzikos technikumė, Vandutei koncertuose dainuojant dažnai akompanuodavau. Todėl džiaugiausi, kad kartu su manimi į Kauną išvažiavo ir Vandutė. Gyvenome Kaune kartu privačiai, samdėme kambarį pas žydus Moskovičius, Daukšos gatvėje. Vandutė giedojo Kauno katedros chore, solo Kauno katedroje ir kitur. Be to, ji Vilniuje mokėsi neakivaizdžiai finansų technikumė, taip pat lavino balsą pas dėstytoją Barniškį J. Gruodžio muzikos technikumė (dvejus metus). Atsitiko toks nelauktas dalykas: kartą Pakruojuje būnant, susirgo iš Vilniaus atvykusi čia koncertuoti solistė. Reikėjo kitos. Buvo atrinkta Vandutė,

Draugų būryje. 1955 m. rugpjūtis. Antras iš dešinės – Kazimieras Kalibatas, trečias – Jonas Mykolaitis
(iš asmeninio Jono Mykolaičio archyvo)

kuri su pasisekimu pakeitė šią solistę. Koncerte sulaukė pripažinimo. Tą dieną Pakruojuje koncertavo žymus akordeonistas Algirdas Ločeris. Jis džiaugėsi Vandutės pasisekimu, linkėdamas ir tikėdamas jos didele ateitimi. Jos laukė dainininkės solistės ateitis. Labai gaila, bet sulaukusi 29 metų, 1964 08 18 Vandutė staiga, po anginos operacijos, mirė. Palaidojome Lygumuose, mūsų artimų giminaičių kapuose.

Aš gimiau 1938 m. sausio 29 d. Pakruojo rajone Vilūnaičių kaime (kaip pasakojo mama, gimiau „su marškinėliais“). Mane krikštijo Lygumų bažnyčioje kunigas Lieparskis. Krikštatėviais buvo Petras Mekys ir Jonaitienė Emilija. Abu kilę iš Vilūnaičių kaimo. Smagios buvo krikštynos. Dėdė Juozas Valiušis griežė smuiku. Visi laukė, kada mūsų giminaičiai Aleksas ir Eleonora Petraičiai padainuos. Jie turėjo nuostabiai gražius balsus, niekas jiems neprilygdavo.

Pas tėvelius augome dviese su sesute Vanda, kuri už mane buvo trejais metais vyresnė. Pirmoji lankyti Aleknaičių pradinę mokyklą pradėjo sesuo Vanda, o vėliau, 1945 m., pradėjau mokytis ir aš. Prisimenu, kad man lankant pradinę mokyklą Aleknaičiuose, kai į klasę ateidavo mokytojas, visi mokiniai atsistoję persižegnodavo.

Naujoje mokyklos scenoje (šiuo metu Pakruojo „Atžalyno“ gimnazija), 1957 m. Pirmoje eilėje stovi Kazimieras Kalibatas, šalia dvi seserys Žardinskaitės, Kuzminskaitė ir kiti studentai (*iš asmeninio Kazimiero Kalibato archyvo*)

Tuo metu mokytojais Aleknaičiuose dirbo Žukauskienė, Rudaminas, Garneliai. Visus savo išlavintu gražiu balsu žavėjo mokytoja Stefa Garnelienė. Mokytojai buvo reiklūs, bet geri. 1945 m. Lietuvą ilgiems metams okupavo sovietų armija. Rusams okupavus Lietuvą, sovietų bolševikinė valdžia uždraudė mokiniams lankyti bažnyčią. Bet mano močiutė beveik kiekvieną sekmadienį mane vedavo į bažnyčią. Kai mokiausi pirmoje klasėje, ji išmokė mane kalbėti poterius, melstis, privedė mane prie pirmos komunijos Lygumų bažnyčioje. Iš savo gerosios močiutės Valiušienės išmokau pamaldumo, gerumo, mandagumo, darbštumo. Labai ją mylėjau, buvau paklusnus.

Kiek paūgėjęs, penkerius metus vasaromis bandą ganiau. Teko piemenėlio džiaugsmus ir vargus patirti. Vilūnaičiuose gyvendamas draugavau su kaimynu Jonu Praniu, su giminaičiu Vincuku Valiušiu. Visi ganėme, žaisdavome *čirilą*, pasidirbdavom medinius vėjo malūnėlius, švilpynes. Lauže kepdavom bulves ir valgydavom. Vilūnaičių kaimo ganyklos buvo Rapiduose (tokį vardą turėjo ganykla). Gyvulių bandą ganė penki piemenys visam kaimui. Avis ganė du piemenys Spynoje ir Dubūrėje.

Vanda Kalibaitė dainuoja solo Kaune, konkurse, kuriame ji tapo laureate 1959 m. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Piemenų viršinininkas turėjo 5–6 metrų ilgumo botagą. Piemenys ganydavo nuo balandžio iki spalio. Prireikus botagą panaudodavo.

Bandą pradėjau ganyti gal jau turėdamas šešerius metus. Sunku būdavo atsikelti saulei tekant. Snūduriuodamas išvarydavau karves ir avis į ganyklą. Ryto rasa taip nugeldavo kojas, kad nebežinodavau, ką daryti. Maldaudavau Dievulį, kad greičiau pakiltų skaisčioji saulutė. Avims ir karvėms būdavo lyg niekur nieko. Ėsdavo žolę ir tiek. Tada pradėdavau čiulbančių paukštelių klausytis, stebėdavau varlinėjančius gandrus. Vidurdienyje piemenauti buvo sunkiau. Nuo karštos saulės, bimbalų, sparvų karvės neištverdavo. Tai viena, tai kita užrietusį uodegas imdavo zylioti, bėgdavo į krūmus arba į netoliese esančius javus. Kol gyvulius suvarydavau vėl į bandą – uždusdavau. Pailsėti galėjau per didžiąsias kaitras. Tėveliai liepdavo bandą suvaryti į daržinę – poilsio. O mums, piemenims, atėdavo linksmos valandos visokiems žaidimams, o kada karvės suguldavo – žaisdavom ir *čirilq*, per kliūtis šokinėdavom. Prireikus nuo lietaus pasistatydavome būdą.

Nuo pat vaikystės pamėgau dainuoti ir einu su daina per visą savo gyvenimą. Gerai atmenu, kai visi išeidavo į laukus dirbti, dar mažą mane palikdavo su senele namie. Ji verpdavo dainuodama ir mane pasikviesdavo. Dainuodavom abu ilgai, net savo draugus pamiršdavau. Turbūt senelė buvo pirmoji mano dainų mokytoja. Ir dažnai kur eidama ar būdama vis dainuodavo, niūniuodavo. Be kita ko, buvo labai švelni, dosni, rami. Jos gerumas sklisdavo aplink mus visus. Aš labai pamilau senelę. Ji liko man gerumo simboliu. Liko gyvas atmintyje ir gimtasis Vilūnaičių kaimas. Ten ir dabar lygumos bei miškai žaliuoja. Net miestelis pavadintas Lygumais. Ten tyliais vasaros vakarais varydamas galvijus, išgirdavau iš toli atskardenančias dainas. Įtempęs ausis, sulaikydamas kvapą ilgai klausydavausi. Kažkoks nenusakomas pasigėrėjimas apimdavo. Ganydamas ir pats mėgau dainuoti ar iš alksnio pasidaręs švilpynę švilpauti. Skambėdavo dainos ir mano tėvelių namuose per talkas arba šventes. Tekdavo man aukštu vaikišku balseliu vesti, o visi pritardavo. Žinoma, tokiais vakarais aš būdavau kaip devintam danguj. Labai gražų balsą turėjo sesutė Vanda. Mudviejų dainavimas turėjo didžiulį pasisekimą ir, matyt, dar labiau mus paskatindavo. Todėl mano svajonė tapo muzika, dainos. Tuo keliu ir nuėjau. Ypač palankus likimas susiklostė pastaraisiais dešimtmečiais, kai persikėliau į Vilnių. Čia septintojo dešimtmečio gale, be plataus kultūrinio gyvenimo, vykdavo etnografiniai renginiai. Kraštotyrininkai, etnografai po ekspedicijų organizuodavo kaimo etnografinių ansamblių koncertus,

vakarones. Salės būdavo pilnutėlės žmonių. Atvykę kaimiečiai papuošdavo salę margaspalvėmis lovatiesėmis, nuostabiais raštais austomis ar pintomis tautinėmis juostomis, iš šiaudų padarytais sodais ir paukščiais bei kitais rankdarbiais. Salė tapdavo lyg muziejus.

Nuo mano gimtojo kaimo, kuriame praleidau vaikystę, į vakarus tęsiasi vien lygumos. Ir ten, kur baigiasi dangaus skliautas, pamatysi tarytum strėlę, kylančią į dangų, vieną aukščiausių Lietuvoje Lygumų miestelio bažnyčią. Netoliese prie Kruojos upės išlikęs IX–XII a. žiemgalių kapinynas mena gilią praeitį. Rytinį kaimo šoną juosia tamsūs, žaliuojantys miškai.

Vilūnaičių kaime mano mamos tėvai Valiušiai, pamaldūs ir darbštūs valstiečiai, buvo pasiturintys ūkininkai. Jų gražioje sodyboje gan dažnai skambėjo dainos, muzika. Senelis griežė smuiku, buvo nepakeičiamas dainininkas ir giedorius. Kai Valiušių dukra Ona ištekėjo už Kazimiero Kalibato, atėjusio čia bernauti iš Kavarsko valsčiaus, šventės, sambariai būdavo tėvelių namuose arba pas gimines. Mums, vaikams, pašėlusiai patikdavo. Mano tėvelis grojo armonika, dėdės – smuiku, gitara. Dainuodavom, ratelius eidavom ir seni ir maži. O kiek linksmų ir liūdnujų pasakojimų, atsitikimų girdejome! Nors tuomet buvo neramūs pokario laikai, tėvų namams tariau nuoširdžiausią padėką: už nuostabias dainas, už perteiktą kaimo kultūrą, dvasingumą.

1949 m. po kaime kilusio gaisro sudegė ir tėvelių namai. Ši nelaimė baisiai sukrėtė tėvelius. Laimė, mamos sumanymas, optimizmas iš prigimties prašviesindavo mūsų neramias dienas ir gan skurdų gyvenimą. Prisimenu, mama darbus dirbo visad lengvai, greit, dažniausiai dainuodama. Atmintyje išliko šimtai dainų ir kitokios tautosakos. Didesnę jos dalį įrašiau į magnetofono juosteles. Pluoštas dainų pateko į monografiją „Lygumai. Stačiūnai“.

Gal pirmiausia vaikystėje į širdį įstrigo dainos, kuriose iškeliamą drąsa ir pasiaukojimas Tėvynei. Mano tėvai, giminaičiai ir bičiuliai (o gal tai sena gimtojo Vilūnaičių kaimo tradicija) visose šventėse, sambariuose, suejimuose dainoms teikė nepaprastą svarbą. Ir man jos buvo labai svarbios, dažnai dainuodavau bandą ganydamas, klausydavausi iš laimės apmiręs, kai dainuodavo kiti. Pokaryje paplito partizanų, karo, patriotinės dainos. Tėvelių namuose lankydavosi partizanai. Tada dar mažas, besimokydamas pradinėje Aleknaičių mokykloje, pajutau, kaip manyje augo klausantis dainų lietuviškos dvasios daigai. Žūti už Tėvynę, ginant laisvę – svarbiausia, nes tik laisva Lietuva, apginta nuo priešų, bus laisva ir graži.

Karolis Kalibatas, buvęs partizanu (slapyvardis Lapė) – Kazimiero Kalibato tėvo brolis, gim. 1905 m. Žvirblėnų kaime, Kavarsko apyl. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Baisūs prasidėję trėmimai pokaryje man kėlė neapsakomą baimę. Teko drebančia širdim ir baime regėti ištremiant kaimynus. Gyvenom pamiškėje, o tai kėlė mirtiną pavojų. Stribų savivaliavimas, apiplėšimai, kratos ir apsuptys atėmė daug sveikatos tėveliams, buvo ir materialinių nuostolių. Bet mačiau, kad visa tai visus kaskart grūdino, kad sunku palaužti kaimiečių dvasią. Dar ilgai tikėjom, jog bolševikų rusų valdžia ilgai neužsibus, tikėjom Amerikos galybe, kuri išgelbės, išvaduos Lietuvą. O dainos stiprino kiekvieną, gaivino, kėlė jausmus, ramino širdį. Jose buvo sudėtos visos svajonės, lūkesčiai, meilė, pasiaukojimas, kova: jų dėka išliksime, išsaugosime save, savo tautą. Gal todėl taip galingai ir vieningai jos skambėdavo, ne vienam suspindėdavo akyse ašaros, tačiau stebu-

klinga dainų galia buvo tikroji dvasios gaivintoja, lietuviybės sergėtoja. Taip glaustai prisimenu pokario gyvenimą ir atrandų atsakymą, kada buvo pažadinti vaiko širdyje patriotiški jausmai. Juk ką kalbėdavosi su visais apsilankiusiais tėveliai, vaikai nesužinos, – laikė paslapyje. Ką tikrai žinojau, jog tėvelio brolis Karolis partizanas. Jis buvo Kavarsko viršaičiu. Stribai jį suėmė gyvą. Po begalės kančių nuteisė 25 metams kalėti Karagandoje.

Mamos pusbroliai iš Sakalų: Vincas, Vladas – taip pat buvę partizanai, turtingo ūkininko Juozapo Valiušio sūnūs. Jie naktimis aplankydavo mus Vilūnaičių kaime. Narsiausias partizanas, stribams nuolat kėlęs baimę, – Petras Dominauskas. Prasi-dėję trėmimai, partizaninės kovos, prievartinis kolūkių kūrimas nusavinant iš dar likusių valstiečių darbo padargus, gyvulius, grūdus įbaugino visus, užgulė baisus teroras ir kančios, nebeliko vilties išsigelbėti iš raudonojo teroro. Vienintelę kovą ir pasipriešinimą tęsė partizanai. Tačiau jėgos buvo nelygios, kas aukėjo gyvybę dėl

Tėvynės laisvės miškuose – įrodė nepalaužiamą dvasią ir drąsą mylimai Tėvynei, uždegė augančios kartos krūtinėse ugnį, kad amžiais išliktume lietuviais, kad žūtū būtinai degtų mūsų meilė Tėvynei.

Tadgi verta prisiminti dainas, kurios skambėjo mano vaikystės metais. Jos smigte įsmigo į mano atmintį ir širdį savo poetiškumu, vaizdingumu, minties gelme, patriotiniais motyvais, jaudinančiu tragiškumu ir meile. Kėlė didžiulį susidomėjimą, pasigrožėjimą dainininkų balsai. Išskirti turėčiau mamos seserį Eleonorą ir jos vyrą Aleksą Petraitį. Jų duetas gimtajame Vilūnaičių kaime niekam neprilygstamas. Nors kaime dainavo visi, E. ir A. Petraičiai jaunystėje lankė Lygumų bažnyčios chorą, dalyvavo vakarėliuose. Daug kariškų dainų mano krikšto tėvas (vadinama *podinu*) A. Petraitis išmoko tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje. Taigi jis pirmas kaime patriotinėmis karo ir meilės dainomis žadino žmonių pasididžiavimą Lietuvos praeities galybe, Vytauto Didžiojo laikais. Tikėjimą, jog Lietuva negyvens be Vilniaus, o lenkai turės gėdingai gražinti mūsų senąją sostinę. Ir tikrai, Lietuvos kariuomenė buvo pasiruošusi kovai dėl Vilniaus. Karių dainose išaugo karių dvasia, pasiryžimas, drąsa ir tikėjimas pergale. Dainuodavo daug Maironio dainų. Tiesa, mamos senelis buvo nuostabus dainininkas. Tačiau man dar negimus, jis mirė. Vincas Valiušis, mano motinos tėvas, ketvirtas iš penkių brolių, vienas talentingiausias iš Vilūnaičių, mokėjo daugybę amatų, grojo smuiku, buvo giedorius, dainininkas, kaimo numylėtinis.

Klausydamas savo kaimo artimųjų dainavimo per įvairias šventes, kaskart įsiklausydamas į dainų žodžius, jų prasmę vis labiau ėmiau suprasti, kas slypi, kas apdainuojama jose. Ir štai kokie vaizdai iškildavo besiklausant Maironio dainos „Kur lygūs laukai“: tamsūs miškai lygumose, lietuviai barzdočiai dūmoja, rengiasi mūšiu, galanda kirvius, kalavijus ir juodbėrius balnoja. Kryžiuočiai užpuola, naikina, degina Tėvynę. Žūsta vyrai, verkia motinos, mergaitės savo mylimųjų. Lietuviai pakyla į kovą, apsupa priešus kryžiuočius ir sutriuškina, nugali. Ir laikui bėgant mano vaikishkoje galvelėje vis giliau į atmintį ir vaizduotę įauga, kelia pasididžiavimą lietuvių barzdočių karingumas, galingumas saugant savo mylimą, brangią šalį. Jaudino visus daina „Lietuva brangi“, nes mano giminė ir svečiai dainavo ją itin pakiliai, pagarbiai, patriotiškai. Kaip apdainuotas Vytautas Didysis dainoje „Ant Nemuno kranto kryžėivis gulėjo“ įtikina galybe ir kilnumu, kad mirdamas kryžėivis jaučia Didžiajam Vytautui pagarbą. Dainos melodija epiška, didinga, suteikia dainos žodžiams

dvasingumo, paveikia kiekvieną iki širdies gelmių. O kai užtraukdavo „Augo sode klevelis“, rodės, tuoj visi pakilsime, žūt būtinai nugalėsime.

Be galo daug patriotizmo man žadino dainos dėl Vilniaus išvadavimo, išvejančios ne-
labuosius lenkus, taip pat Lietuvos kariuomenės bei partizanų dainos: „Oi ko nusi-
žvengei, bėrasai žirgeli“, „Į kovą, į kovą, visi kas tik gali“, „Ulonai, ulonai, širmieji žirge-
liai“, „Kelkis, kelkis mielas drauge“, „Mes Lietuvos kareivėliai“. Arba daina:

Gal kovos bijai drauguži,
Piktas priešas gal arti,
Nedrebėki, juodbėrėli,
Tavo raitelis narsus,
Ir eiklus jo šautuvėlis,
O jo kardas taip aštrus.
Josim Vilniaus atvaduoti,
Antras Žalgiris rytuos,
Tu, žirgeli juodbėrėli,
Nedrebėki tik kovoj.
Kai sutiksi priešų būrį,
Pulsim vytis juos visi,
Iškauposim iki vieno
Mums laimužė, jums mirtis.

Kokia drąsą kelianti maršo daina „Tau, sesute, puikios gėlės“ arba „Palinko liepa ša-
lia kelio“!

Trejus metus lankiau Aleknaičių pradinę mokyklą, o kai 1949 m. mūsų šeimą išti-
ko didelė nelaimė, aš buvau mokykloje. Nuo degančios kaimyno Igno Mekio pirties
užsidegė tėvėlių namai (buvo vėjuota diena). Vėjas atnešė žiežirbas ant namų, kurie
buvo šiaudiniais stogais. Tą dieną tėvai buvo išvažiavę į turgų Pakruojyje. Namuose
buvo viena senelė, kuri neturėjo sveikatos, tik pajėgė išnešti vieną pagalvę. Visi namai
sudegė, liko vien pelenų krūvos. Eidamas namo iš Aleknaičių pradinės mokyklos, pa-
mačiau gaisrą, bet dar nesupratau, kieno namai dega. Tik priėjęs arčiau, supratau, kad
dega mūsų namai. Likome beturčiais. Daug padėjo gerieji giminaičiai – Eleonora ir
Aleksas Petraičiai. Liko vienas kelias – persikraustyti į Pakruojio miestelį.

Tuo metu vasarą man teko piemenauti, bandą ganyti visam Vilūnaičių kaimui. Gy-
venau pas giminaičius Petraičius, Vilūnaičių kaime. Už gyvulių ganymą atsilygindavo,

viskas atitekdamo mamai. Tėvelis dirbo melioracijoje. Pigiai nusipirkę medinį sandėlį Pakruojyje iš jo tėvelis įrengė vieno kambario butą su virtuve. Pakruojyje, naikinant ir griauinant prastus namus, nugriovė ir mūsų namelį, o mes gavome dviejų kambarių komunalinį butą netoli Pakruojo bažnyčios, Melnikaitės gatvėje Nr. 70 (vėliau Vytauto gatvė). Naujajame bute su mumis gyveno senelė Teodora. Ji beveik kas dieną eidavo į Pakruojo bažnyčią. Ją aš nuvesdavau ir parsivesdavau iš bažnyčios namo už parankės.

Iš pradžių Pakruojyje gyvenome prie pat Kruojos upelio – netoli žydų sinagogos (*šiulės*). Pavasarį, kai patvindavo Kruoja, aš, atsidaręs langą, galėdavau įmesti meškere į upelį ir sugauti ešerį arba kuoją. Buvo labai neįprasta: pro mūsų namo langus tekėjo Kruoja, blykčiojo žuvys. Jaudinantį išpūdį patirdavom pavasarį, kai upė patvindavo iki mūsų namo pamatų, o užlietos paupio lankos virsdavo ežerėliais. Kad ir kaip maloniai guodė mus gamta, tačiau skurdas po įvykusio gaisro Vilūnaičiuose žvelgė į akis. Itin sunki buities našta gulė ant tėvelių pečių. Laimė, neilgam.

Pats miestelis man atrodė ganėtinai sunykęs ir apleistas. Pagrindinėse Pakruojo miestelio gatvėse esantys mediniai šaligatviai aplūžę arba supuvę. Tik akmenimis grįstos gatvės dar buvo pusėtinios. Atėjus rudenėliui, tamsiais ir lietingais vakarais miestelyje įsiviešpataudavo tyla ir ramybė, gatvės ištuštėdavo. Net baugu būdavo koją iš namų iškelti. Bet giedriomis dienomis nuo senojo Kruojos tilto pažvelgęs link Pakruojo bažnyčios, išvysdavau žavaus miestelio vaizdą. Apžvelgus miestelio panoramą, medinių namų fone išsiskyrė keli raudonų plytų pastatai, dvibokštė bažnyčia, ugniagesių stoginė, sinagoga, o tolėliau – geležinkelio stotis bei malūnas. Pakruojo miestelėnų gyvenime ugniagesių stoginė buvo išskirtinai svarbi. Joje vykdavo minėjimai, koncertai, vaidinimai, teatro ir cirko gastrolės, rodomi kino filmai. Na, žinoma, Pakruojo baronų Ropų klasikinis dvaras ir parkas. Vienintelis Europoje arkinis tiltas su graškiais malūnais ir į dvaro ansamblio vaizdą nuostabiai įsiliejanti Kruoja mane priblokšdavo visapusišku grožiu.

Vėliau mūsų šeima persikėlė gyventi kitur, gyveno ir prie vadinamosios *stribukynės* – liaudies gynėjų būstinės. Todėl mačiau daug žuvusių Lietuvos partizanų, kuriuos nušautus sribai atvežę suguldydavo Pakruojo turgavietėje ant plikos žemės ir niekas jų neprižiūrėdavo. Taip jie išgulėdavo ne vieną dieną, bet buvo drąsių žmonių, kurie naktimis pasiimdavo paliktus partizanų kūnus ir slapta juos palaidodavo, nors grėisė tragiškas pavojus.

Sunkūs, neramūs pokario laikai dar nebuvo praėję. Miestiečiams ir kaimiečiams stigo duonos. Spūstys eilėje prie jos laužė šonkaulius. Nusipirkdavai tik pusę kepaluko forminės duonos. Maža to, eilę prie duonos parduotuvėje turėjai užsiimti iš vakaro. Tačiau varganą miestelėnų gyvenimą šiek tiek pagyvino geležinkelio stotis, ypač siauruoju geležinkeliu kasdien važiuojantis keleivinis traukinys. Buvo tradicija jį išlydėti. Šią pramogą mėgo ir jauni, ir pagyvenusieji. Kaip smalsiai, pavydėdami vėpsodavom į keleivius, važiuojančius ant siauruko keleivinio traukinio vagonų stogų. Mat siauruko (tada taip buvo vadinamas) keturiuose vagonuose nesutildavo visi keleiviai. Manau, ši tradicija gyvuotų ir šiandien. Bet, deja, siauruko bėgiai seniai išardyti ir ši maloni nepaprasta pramoga žlugo. Dar buvo viena žymesnė kultūrinė miestelio vieta – ugniagesių stoginė, kurioje vykdavo šventiniai koncertai, literatų rengiami vakarai, teatro ir cirko gastrolės. Na, žinoma, Pakruojo miestelio pasididžiavimas buvo ir tebėra baronų Ropų dvaras, unikalus arkinis tiltas.

Lankiau Pakruojo vidurinę mokyklą. Lankant mokyklą, mano paauglystės dienas nuskaidrindavo kultūriniai renginiai, meno saviveikla. Tais laikais mieste buvo du didžiuliai chorai. Chorą lankiau su sesute Vanda. 1950-aisiais dalyvavau Respublikinėje dainų šventėje.

Pirmą kartą teko pamatyti legendinį Vilnių. Choro vadovui, šviesaus atminimo mokytojui Bakučiui esu dėkingas už tai, kad įtikino tėvelius leisti mane mokytis muzikos mokykloje. Kultūros namuose chorvedys Albertas Jusys buvo subūręs gausų mišrų chorą. Gaila, kad šio pajėgaus choro koncertai vyko tik per didžiąsias sovietmečio šventes. Didžiulį dvasinį džiaugsmą išgyvendavome lankydami bažnyčią. Tuometinio Pakruojo kunigo Laimučio Blyno asmenybė kaip magnetas traukė Pakruojo jaunimą. Jis mus atjautė, ramino.

Savarankiškai pramokęs skambinti fortepijonu, gitara, dalyvaudavau mokyklos koncertuose, dramos ratelio vaidinimuose. Sovietmečiu lankyti bažnyčią draudė, bet didžiulę dvasinę atgaivą skleidė jaunimui kunigas, šviesaus atminimo L. Blynas. Suprasdamas dvasinį terorą, persekiojimus, atjausdamas, jis uždegdavo mūsų jaunose krūtinėse šviesesnę viltį, stiprino mūsų tikėjimą. Kunigas L. Blynas gamtos buvo apdovanotas nuostabiu balsu. Per šv. Mišias ir kituose bažnyčios renginiuose jo nepaprastai stiprus, išraiškingas balsas skambėdavo taip įtaigiai, kad mes pamiršdavome slegiančią kasdienybę. Kunigo L. Blyno giedojimas per šv. Mišias, jo galingas, jaudinantis balsas suteikdavo mums dar daugiau dvasinio peno.

Šiaulių muzikos technikumо moksleiviai 1956 m. pavasarį su mokytoju kurso vadovu Bernotu.

Trečioje eilėje ketvirtas iš kairės stovi Kazimieras Kalibatas, septintas – Romanas Armonas

(iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Mokymasis Šiaulių muzikos technikumе

1954 m., pabaigęs Pakruojo vidurinės mokyklos aštuonias klases, įstojau į Šiaulių muzikos technikumą. Prieš stojamuosius egzaminus į Šiaulių muzikos technikumą dėstytojas S. Jautakas pasikvietė mane patikrinti klausos ir man ilgai griežė violončele. Man labai jo grojimas patiko. Išdrįsau paklausti, ar priimtų mane. Man paaiškino, kad stoti į muzikos technikumą galėčiau baigęs septynmetę muzikos mokyklą. Deja, aš buvau baigęs tik aštuonias klases Pakruojo vidurinėje mokykloje. Tokio instrumento – violončelės niekada nebuvau matęs ir savo rankose turėjęs. Paklausiau, kiek reiktų groti violončele, kad būčiau lygus su tais, kurie mokosi jau baigę septynmetę muzikos mokyklą? Dėstytojas S. Jautakas pasakė, kad būtinai reiktų groti kasdien kuo ilgiau, geriau išmokstant užduotis. O kad pats mokytojas turėtų būti aukštos klasės specialistas muzikantas – dar nežinojau. Violončelės mokytojas S. Jautakas, deja, nebuvo violončelistas, pats buvo išmokęs savarankiškai groti violončele, kuri jam labai patiko. Iš tiesų S. Jautakas buvo geras *triūbočius*. Jis buvo universalus pedagogas ir muzikantas. Būdamas pučiamųjų instrumentų specialistas,

stingant dėstytojų stygininkų, dėstė smuiką ir violončelę, tačiau gebėjo mus nuteikti darbui ir uždegė meile muzikai.

Kai mokiausi muzikos technikumė, padėdavau sesutei Vandutei kaip jos akompaniatorius, kartais koncertuose grieždavau ir violončele. Su Vandute koncertavome mokykloje, bažnyčioje, kultūros namuose. Matydami, kad gerai mokausi, tėveliai kiek galėdami padėdavo pragyventi. Mamytė dirbo Pakruojo kultūros namuose valytoja, todėl aš ateidavau mokytis skambinti kultūros namų fortepijonu.

1955 m. į Šiaulių muzikos technikumą atvyko dirbti trys talentingi muzikai: pianistas Dainius Trinkūnas, muzikologė Liucija Šimėnaitė (Šiauliuose ši puiki dėstytoja daug man padėjo) ir chorvedys-dirigentas Anicetas Arminas. Jiems atvykus dirbti į Šiaulius, muzikos technikumė plūstelėjo nauji, pažangą nešantys vėjai. Pagyvėjo ir Šiaulių muzikinis gyvenimas. Šiaulių muzikos technikumė mokiausi dvejus metus. Forte-pijoną dėstė komp. D. Andriulis. Iš paminėtų muzikų greit sužinojau, kad man toliau muzikos mokytis reikėtų Kaune, J. Gruodžio muzikos technikumė. Gerai baigiau pirmą kursą, vienintelis iš violončelininkų gavau penketą. Buvau išsigandęs, bet nutariau važiuoti į Kauną jau baigęs du kursus Šiauliuose (1954–1956 m.). Ir aš, gerbiamai dėst. L. Šimėnaitėi tarpininkaujant, 1956 m. atsisveikinau su Šiauliais.

Mokymasis Kauno J. Gruodžio muzikos technikumė

1956 m. įstoju į Kauno J. Gruodžio muzikos technikumą (Smetonos laikais tuose pačiuose rūmuose buvo Lietuvos konservatorija) antrą kursą. Pervedė mane į Domo Svirskio violončelės klasę. Teko violončele mokytis iš naujo, nes Šiauliuose mokiausi pas savamokslį S. Jautaką, kuris mane mokė kaip išmanė ir sugadino. Norėjau tapti geru profesionalu, todėl daug dirbau ir įveikiau atsilikimą. Mano dėstytojas D. Svirskis buvo labai darbštus, nuoširdus ir puikus pedagogas violončelininkas. Tuo pačiu metu jis jau dirbo Vilniaus valstybinėje konservatorijoje (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija). Dėstytojas Domas Svirskis vėliau vietoj savęs man liepdavo koncertuoti muzikų trupėse. Iš jo sužinojau, kad jis mane priims į savo violončelės klasę Vilniaus valstybinėje konservatorijoje. Teko man patirti sunkaus darbo, kad trokštama svajonė išsipildytų. Ačiū Viešpačiui, ji išsipildė.

Besimokydamas Kaune, greit pajutau daug aukštesnį dėstytojų mokymo lygį, čia buvo daug aukštesni reikalavimai, visai kitokio intelekto dėstytojai.

Kauno J. Gruodžio muzikos technikumо moksleivių grupė koncertinėje išvykoje Veisiejuose. Antroje eilėje pirmas iš kairės stovi Vyt. Rakauskas, už jo Kazimieras Kalibatas, šalia Kazimieras Kšanas, toliau – Jonas Dauguvietis, B. Almonaitytė, A. Jurgutis, Onutė Gliniskaitė, Romas Šulskis, Zigmąs Zinkevičius, Zakanavičius ir kt. 1958 m. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Kartu su manimi į Kauną atvažiavo mokyti pianistė Rita Baltrėnaitė, chorvedžiai: Algimantas Mišeikis, Albinas Petrauskas, Vytautas Šeinauskas, kiek vėliau – pianistė Birutė Rutkauskaitė.

Talentu, puikia muzikine atmintimi mane nustebino bičiulis Juozas Čelkauskas – violončelininkas. Jis, stodamas į J. Gruodžio muzikumą, violončele grojo Jordan variacijas, o Matisono Arija man buvo netikėta staigmena, kai tuos pačius kūrinįus Kaune mano gerasis dėstytojas pakvietė groti muzikiniame teatre (dirigentas J. Indra).

J. Čelkauskas gerai valdė fortepjoną. Dar besimokydamas Kaune, J. Gruodžio muzikos technikumе, Juozas buvo kviečiamas akompaniatorium koncertmeisteriu Kaune koncertuojantiems užsienio solistams dainininkams. 1957 m. Kaune su pagyrimu – penketais – baigęs technikumą, įstojo studijuoti į Rygos konservatoriją. Iš jos sėkmingai

J. Gruodžio muzikos technikumо moksleiviai ir dėstytojai. Antroje eilėje antras iš kairės stovi Kazimieras Kalibatas, trečias – dėstytojas Domas Svirskis. Fotografuota Kaune, J. Gruodžio muzikos mokykloje (tuo metu vadinosi muzikos technikumus) 1959 metais (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

perstojo į Maskvos P. Čaikovskio konservatoriją. Baigęs P. Čaikovskio konservatoriją, Juozas tęsė muzikos mokslus Maskvos aspirantūroje. Ją baigęs J. Čelkauskas dirbo dėstytoju Vilniaus valstybinėje konservatorijoje. J. Čelkauskas buvo pirmasis lietuvis, Maskvoje baigęs aspirantūrą. Ir aš buvau šio dėstytojo studentu kamerinio ansamblio ir styginio kvarteto klasėje. Jam, kaip dėstytojui, buvo būdingas nuoširdumas ir aiškumas. Tuo laiku J. Čelkauskas buvo pakviestas groti dabar vadinamame Vilniaus styginiame kvartete kartu su Audrone Vainiūnaite, Petru Kunca, Donatu Katkumi. Kaune turėjau garbės mokytis pas žymius pedagogus muzikus: smuikininką Kazį Matiuką, simfoninį orkestrą lankiau pas Aleksandrą Bogdaną, fortepijoną pas dėstytoją Oną Radzevičienę. Dėstytoja O. Radzevičienė, matydama mano darbštumą bei gebėjimus, skirdavo man fortepijonu skambinti sudėtingesnius kūrinius. Norėdamas geriau įsisavinti harmoniją, tobulinausi pas žinomą kompozitorių ir dėstytoją Algimantą Daunorą – talentingą muziką. Prisimenu, kad jis, turėdamas puikią atmintį, savo paskaitas dėstė iš atminties, be jokių užrašų. Kiekvienam buvo reiklus, niekam nenuolaidžiavo.

Kauno J. Gruodžio muzikos technikumо auklėtiniai 1958 m. Iš dešinės į kairę stovi: Česlovas Leonas, Leonas Pranulis, V. ir R. Rakauskai, Juozas Rimas, iš kairės į dešinę: ketvirtas Kazimieras Kalibatas, D. Jakubonis, I. Keblikas (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

Nutariau pasimokyti pas jį kompozicijos. Peržiūrėjęs mano sukurtus kūrinius, padrąsindamas pasakė man: „*Niekas nuo simfonijų nepradeda*“. Bet pradėtas kompozicijos studijas aš nutraukiau, nors tikėjauosi ateityje daugiau sukurti.

Kauno J. Gruodžio muzikos technikumо tuomet buvo tarp geriausių Lietuvoje. Čia dirbo patyrę menininkai, garbūs muzikai: kompozitorius Bielionis, teoretikas ir kompozitorius A. Daunoras, pianistai pedagogai: doc. E. Matiukienė, T. Klimavičiūtė, B. Strolienė, doc. K. Matiukas, Rauchas, Satkevičius, B. Čėponis, D. Svirskis. Visų dėmesį patraukdavo iškili žymiojo choro dirigento N. Martinonio figūra. Daugelis jų dirbo Vilniaus valstybinėje konservatorijoje ir Kauno dešimtmetėje meno mokykloje. Pasijutau muzikos meno šventovėje. Be to, technikumо salėje koncertuodavo pasaulyje žymūs atlikėjai. Pirmą kartą išgirdau neprilygstamus violončelininkus virtuozus M. Rostropovičių, D. Šafraną, E. Bertovskį. Pirmi mokslo metai buvo kupini išbandymų, gilių išgyvenimų. Mokiausi žymaus violončelės pedagogo D. Svirskio klasėje. Fortepijoną dėstė O. Radzevičienė, orkestrą vedė A. Bagdonas. Buvo nelengva naujai

pertvarkyti rankų nustatymą. Tačiau pažangi dėstytojo D. Svirskio violončelinės technikos tobulinimo metodika, jo nuoširdus atidus darbas atvėrė man kelią į profesionalų griežimą. Po atkaklaus darbo metų buvau pakviestas griežti Kauno muzikinio teatro orkestre. Man tai buvo labai naudinga orkestrinė praktika.

Gerai susipažinau su nuostabia Dž. Verdžio, M. Musorgskio operų muzika, kaulniečių pamėgtomis žaismingomis operetėmis, atmintin įsirežė talentingo kompozitoriaus ir dirigento J. Indros intensyvus darbas repeticijose, jo rimtas ir atsakingas požiūris į muziką.

Pogrindinė veikla

1957–1961 m. aktyviai dalyvavau Kauno jaunimo antisovietinėje pogrindžio organizacijoje. Numalšinus sukilimą Vengrijoje, Lietuvoje kilo patriotinis judėjimas, į kurį įsitraukė jaunimas, studentija. Jau 1956 m. dalyvavau antisovietinėje demonstracijoje per Vėlines, senose Kauno kapinėse. Mitinge prie Nežinomo kareivio kapo drąsiai buvo pareikštos Tėvynės laisvės troškimo idėjos, demaskuota sovietinio okupanto skleidžiama ideologija ir jos režimas.

Besimokydamas J. Gruodžio muzikos teknikume, draugaudamas su Zigmą Tamakausku (kuris buvo geras mano sesutės Vandos draugas), nutarėm įsteigti J. Gruodžio muzikos teknikume jaunimo neginkluoto pasipriešinimo sovietų okupacijai slaptą pogrindinį būrį. Mūsų pogrindžio būrelio tikslas buvo skatinti jaunimą pažinti tautos istoriją, kultūrą, ugdyti tautinę religinę savimone; uždraustų tautinių ir religinių švenčių minėjimai, uždraustos literatūros: J. Basanavičiaus, Vydūno, V. Kudirkos, S. Šalkauskio, A. Maceinos, B. Brazdžionio ir kt. knygų – platinimas, savišvieta. Tikslui įgyvendinti gera dirva buvo mūsų organizuojami koncertai, slapti susirinkimai. Mano bute ne kartą saugumiečiai darė kratą, nepaisydamas persekiojimų rezistencinės veiklos neatsisakiau.

Buvo įkurtos dvi jaunimo neginkluoto pasipriešinimo grupės.

Pirmoji grupė. 1956 m. Zigmą Tamakauskas, Vilniaus universiteto studentas liuanistas, po Vengrijos įvykių pradėjo bendrauti su Kauno katedros choro jaunimu. 1957 m. mano sesutės Vandos Kalibataitės (1935–1964 m.) bute pradėjo rinktis jaunimas, daugiausia Zigmo ir Vandutės bičiuliai. Buvo kalbama patriotinėmis ir religinėmis temomis. Susibūrė slapta organizacija, turėjusi tikslą ugdyti religinę ir tautinę savišvietą. Zigmą, didelis Vilniaus filomatų ir filaretų gerbėjas, sugalvojo, kad reikia

Kazimieras Kalibatas 1957 m. Kaune, Mickevičiaus slėnyje. Čia vykdavo jaunimo neginkluoto pasipriešinimo būrio, kuriam vadovavo Kazimieras Kalibatas, slapti pogrindžio susirinkimai. Juose būrio nariai skaitė ir dalijosi draudžiama literatūra bei poetų J. Mačiulio-Maironio, B. Brazdžionio ir kt. poezija, skaitė filosofų leidinius, gautus iš kunigų (*iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo*)

T. Reimerienė, pasiuvusi tautinę trispalvę vėliavą pogrindžio jaunimo būriui (*iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo*)

duoti priesaiką. Turėdamas ryšių su Kauno katedra, naktį prieš 24 valandą slapta sukviėtė visus į Kauno katedrą, kur vienoje koplyčioje buvo duota priesaika. Priesaiką davė: 1) Zigmas Tamakauskas, 2) Vanda Kalibataitė, 3) Kazimieras Kalibatas, 4) Pranė Bajoriūnaitė, 5) Algimantas Mišeikis, 6) Joana Gustaitė, 7) Grasilė Kniukštaitė, 8) Stefanija Lanakerytė, 9) Marija Teresė Laurinavičiūtė, 10) Teodoras Sakalauskas, 11) Irena Saltysiokaitė, 12) Elena Liutkevičiūtė, 13) Jonas Mykolaitis, 14) Paulina Keparutytė, 15) Aurelija Kniukštaitė ir 16) Romualdas Voveris (kuris, deja, įtariama, buvo provokatorius). Aktyviausiai grupėje veikė Zigmas Tamakauskas ir Vanda Kalibataitė, po jų aš ir Algimantas Mišeikis.

Antroji grupė. Aš sugalvojau įkurti antisovietinio neginkluoto pasipriešinimo pogrindinę grupę su savo draugais, Kauno J. Gruodžio muzikos mokyklos mokiniais. Apie antrosios grupės buvimą žinojo ir Zigmas, kuris antrosios grupės dalyvių asmeniškai nepažinojo. Šiai grupei vadovavau aš. Kiti grupės nariai buvo: 1) Algimantas Mišeikis, 2) Leonas Pranulis, 3) Vytautas Šeinauskas, 4) Juozas Rimas, 5) Kazys Kšanas, 6) Algimantas Brundza, 7) Algimantas Bendoraitis, 8) Vytautas Rakauskas, 9) Leonas Ulevičius, 10) Alfonsas Ūsas, 11) Antanas Vyšniauskas, t. y. kartu su manimi šią grupę sudarė 12 žmonių. Buvo dar atskira J. Gruodžio mokyklos merginų grupė, kuriai vadovavo Birutė Rutkauskaitė, apie jos buvimą žinojau tik aš, todėl jos sovietinis saugumas nesusekė.

Priesaiką davėme Zapyškio senojoje bažnyčioje. Priesaikos tekstą parašiau aš, pasitardamas su Zigmu. Ją turiu ir saugau. Tautinę trispalvę vėliavą slapta pasiuvo mano gera bičiulė T. Reimerienė.

Sargybą prie bažnyčios ėjo Leono brolis Vytas. Priesaikos tekstą ir tautinę vėliavą pasiėmė saugoti Leonas. Priesaikos tekstas toks:

„Savo Tautai, Tėvynei Lietuvai

prisiekiu:

Per visą savo gyvenimą būti tikros lietuviškos dvasios, būdo, charakterio ir papročių tautiečiu. Stengsiuos giliai pažinti savo Tautos didžiąją praeitį, Jos šviesią ateitį, Jos kultūrą, gyvenimą, visa tai, kas riša mane su Ja. Vengsiu klaidinančių rusų arba kitų tautų savybių ir ideologijų, kurios naikina ir degraduoja lietuvišką sąmonę ir kūną. Kiekviename žingsnyje būsiu pastabus, savikritiškas ir visapusiškai pasiruošęs veikti Tautos labui. Stengsiuos kiek galima daugiau atgaivinti žmonėse tautiškumą ir nurodyti bendrus tikslus bei dabartinę padėtį.

Tėvynė šaukia mane. Prisiekiu Jai atiduoti visus savo sugebėjimus, visas jėgas, o jei prireiks – ir gyvybę. Kiekviena tauta iš prigimties – laisva. O Lietuva per amžius buvo mylinti ir turinti laisvę Tauta. Kiek yra padėtų aukų jos laisvei išsaugoti, bet dar daugiau reikės jėgų ir aukų tai taip trokštamai laisvei atgauti. Nors dabar nėra pribrendęs momentas šią garbingą ir šventą pareigą atlikti, bet visada esu pasiruošęs ją įvykdyti.

Mano šeima – mūsų Tauta. Mes jos vaikai. Gyvensim kaip broliai.

Jeigu sulaužysiu šią šventą priesaiką – tenebūsiu vertas savo Tėvynės sūnaus vardo. Tenubaudžia mane Dievas ir kritusių už Tėvynę karžygių dvasia.

Tepadedą ir stiprina mane didžiųjų Lietuvos didvyrių žygdarbiai. Telydi mane Dievas.

1959 m.“

Mūsų pagrindinė slapta antisovietinė veikla tęsėsi iki 1960 m. gruodžio, kai mus susekė sovietinis saugumas. Sovietiniam saugumui išsiaiškinus abi grupes, jų nariai buvo vienu metu tardomi Kaune ir Vilniuje. Vieni buvo pašalinti iš Vilniaus universiteto, Lietuvos valstybinės konservatorijos, Kauno politechnikos instituto ir Kauno J. Gruodžio muzikos mokyklos, kiti palikti toliau mokytis su papeikimais. Iš Lietuvos valstybinės konservatorijos 1961 m. kovo 11 d. buvome pašalinti aš ir Algimantas Mišeikis. Dokumentuose įrašyta, kad pašalinti kaip „aktyvūs nacionalistinių-religinių grupių dalyviai“, be teisės įsidarbinti į valstybinį darbą. Būdami bedarbiai, mes galėjome verstis tik privačiomis pamokomis.

Netrukus mano ateitis pasisuko gera linkme, nes buvau pažįstamas su konservatorijos studentu A. Jurgučiu, kuris dirbo chorvedžiu Lentvaryje, „Kaitros“ fabrike. Jurgutis

Kazliškis. 1961 m. Su Teodoru Sakalausku – jaunystės bičiuliu – keliavom po Aukštaitiją.

Tuo metu jau buvau pašalintas iš Lietuvos konservatorijos už tautinę religinę pogrindžio veiklą
(iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)

atidavė man savo chorą, aš įsidarbinau „Kaitros“ fabrike, vonių liejimo ceche. Vornias reikėjo stiklo dulkėmis purkšti tol, kol jos būdavo tinkamos realizuoti. Darbas buvo labai pavojingas. Purškiant vonias, stiklo dulkės patekdavo į akis ir plaučius. Beliko sulaukti vėžio ligos ir mirties. Ačiū Dievui, kad nuo baisios nelaimės buvau išgelbėtas. Supratęs pavojų, pasiūliau įkurti muzikos mokyklą ir mokyti Lentvario vaikus muzikos. Lentvario kultūros namų direktorius Nechamkinas su „Kaitros“ fabriko partinės organizacijos sekretoriumi Aleksejumi Aleksejevičiumi tam pritarė ir kultūros namuose buvo įkurta vaikų muzikos mokykla, kurios vadovu paskyrė mane. Tai nutolino nuo grėsmingos praeities – išmušė valanda, kada vėl galėjau patikėti savo ateitimi. Būtinai reikėjo baigti Lietuvos valstybinę konservatoriją. Dirbant Lentvario vaikų muzikos mokyklos vadovu iš Vilniaus atvyko Lietuvos valstybinės konservatorijos komjaunimo sekretorius Jonas Lamauskas tikrinti mano darbo. Jo uždavinyms buvo gauti iš „Kaitros“ gamyklos partijos sekretoriaus mano charakteristiką. Man buvo labai nemalonu, kad jis elgėsi su manimi oficialiai, tartum nenorėjo

manęs pažinti, nors abu buvome mokęsi viename J. Gruodžio muzikos technikume. Bet greitai apie mane jis išgirdo, ko nesitikėjo. „Kaitros“ gamyklos sekretorius Aleksėjus Aleksejevičius, būnant kabinete J. Lamauskui, pakvietė ir mane. Perskaitęs mano charakteristiką, sekretorius manęs paklausė: „Ar bus gera?“ Nustebintas tokio klausimo, aš nieko neatsakiau, užtat daug gerų atsiliepimų išgirdau iš jo. Pagaliau supratau J. Lamauską: jis tikėjosi išgirsti visai kitokių atsiliepimų. Tikriausiai jam reikėjo, kaip Valstybinės konservatorijos komjaunimo sekretoriui, gauti kuo blogesnę mano charakteristiką. Kadangi kartu su juo mokėmės J. Gruodžio muzikos technikume, tai jis apie mano antitarybinę veiklą puikiai žinojo. Būtų ir dabar įdomu sužinoti, kas mus užtarė ir padėjo, nes 1963 m. su Algimantu be jokių egzaminų buvome priimti vėl tęsti studijų Lietuvos valstybinėje konservatorijoje. Violončelės dėstytoju buvo jaunas dėstytojas Romualdas Kulikauskas. Kamerinį ansamblį lankiau pas prof. P. Berkavičių, pas prof. Jurgį Fledžinską. Mūsų kamerinį ansamblį sudarė Konservatorijos studentų fortepijoninis trio: Giedrė Lukšaitė, Meilė Baužinskaitė ir aš – Kazimieras Kalibatas. Mums patikėjo groti geriausius J. Bramso, Liudviko van Bethoveno fortepijoninius trio.

1966 m. Lietuvos valstybinę konservatoriją sėkmingai baigiau.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, priesaiką iš slaptavietės atkasėme ir Vilniuje, dalyvaujant man, L. Pranuliui, A. Mišeikiui ir J. Rimui, visiems nusifotografavus, iškilmingai perskaitėme. Vėliau pranešėme apie tai kitiems draugams.

Mokymasis Lietuvos valstybinėje konservatorijoje

Kai 1959 m. įstojau į Lietuvos Valstybinę konservatoriją, patyrėme prievarta kišamą komunistinę ideologiją, ateizmą. Tarp studentų vyravo slogi atmosfera. Laimė, buvo ir pažangių profesorių, dėstytojų, kurie labai atsakingai žiūrėjo į Lietuvos muzikos ateitį. Styginių instrumentų katedroje švyturiu tapo Lietuvos kvartetas. Vienas iš labiausiai skatinusių mus atkakliai siekti muzikos meno aukštumų buvo prof. J. Fledžinskas. Jis nuolat ragino mus kuo daugiau groti, plėsti savo akiratį, lankyti koncertus, parodas. J. Fledžinskas stebino studentus jaunatviškumu, erudicija, kūrybiniu polėkiu, sau ir kitiems kėlė kuo aukštesnius kriterijus. Jis išaugino aukštos klasės tarptautinio lygio altistus P. Radzevičių, D. Katkų, A. Pšibilskienę, subūrė šiandien pasaulinį pripažinimą turintį Vilniaus kvartetą, o kiek dar būtų nuveikta, jeigu ne tragiška gerbiamo ir visų studentų mylimo profesoriaus lemtis.

Kita asmenybė, tapusi legenda, – prof. P. Berkavičius, tarpukaryje europinio garso violončelininkas, nepaprastos kultūros ir fenomenalios atminties maestro, dėstė kamerinį ansamblį. Prisimenu, su kokia atida ir pasiruošimu eidavome pas jį, norėdami, kad tik kuo daugiau garbusis profesorius atskleistų didžiulę muzikos meno patirtį. Mūsų fortepijoninį trio sudarė G. Lukšaitė, M. Baužinskaitė ir aš. Paskutinius dvejus metus mes mokėmės prof. Fledžinsko kamerinio ansamblio klasėje. Lietuvos kvartetas tapo tarptautinio konkurso laureatais ir atkėlė vartus į Europą, paskatino jaunimą darbams ir žygiams, kad suklestėtų Lietuvos kamerinė muzika.

Platų barą kuriant lietuvių violončelės mokyklą išvarė mano mokytojas prof. D. Svirskis. Jis nuolat skatino kompozitorius daugiau rašyti kūrinių violončelei, aranžavo B. Dvariono, E. Balsio ir kitų lietuvių kompozitorių kūrybą violončelei, parengė ir išleido knygą „Mano violončelė“, kitus leidinius. Gausus prof. D. Svirskio išaugintas violončelininkų būrys – svarus indėlis į styginį meną bei Lietuvos muzikinę kultūrą.

Mano veikla baigus Lietuvos valstybinę konservatoriją

1966 m. baigęs Lietuvos valstybinę konservatoriją, išvykau į Šiaulius. Čia aukštesniojoje muzikos mokykloje dėščiau spec. violončelės klasę, kamerinį ansamblį, privalomą fortepijoną, vadovavau orkestriniam skyriui. Su dėstytoja V. Vitaite surengėme pirmą šios mokyklos pianistės L. Žironaitės ir violončelininko O. Krupniko rečitalį ir kitus kamerinės muzikos vakarus. Be Šiaulių saviveiklinio simfoninio orkestro (meno vadovai ir dirigentai P. Juodelė, J. Lamauskas), griežiau dėstytojų koncertuose, fortepijoniniame trio: fortepijonas – D. Petraitytė, smuikas Grudzinskas, violončelė – aš. Man buvo patikėta įkurti Šiaulių vaikų muzikos mokyklos mokinių styginį orkestrą.

1969 m. prof. Sauliaus Sondeckio kvietimu atvykau dirbti į Vilnių. 1969–1993 m. buvau B. Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos violončelės mokytoju, 1969–1980 m. Mikalojaus Konstantino Čiurlionio spec. vidurinės meno mokyklos (dabar Menų gimnazija) violončelės dėstytoju.

1969 m. su pasisekimu koncertavau jaunimo šventėje Vilniuje. Tų metų rudenį atvykau dirbti į Vilniaus vaikų muzikos mokyklą. Lygiagreta spec. violončelę dėščiau Vilniaus m. spec. vidurinėje mokykloje. Čia vyravo intensyvus darbas, kūrybinė konkurencinė atmosfera. Styginių skyriuje (vadovavo šviesaus atminimo dėst. T. Šernas ir Muzikos akademijos profesorius Livontas, Sondeckis, Dvarionas, V. Radvičius ir kt.

Kazimieras Kalibatas su Šiaulių muzikos mokyklos mokiniais 1968 m.

(iš Aušros Šiaulienės asmeninio archyvo)

Iš savo mokinių norėčiau paminėti K. Eidukonį, G. Lukoševičių, D. Stabinską, A. Gedžiutę, Paruošiau 21 mokinį, kurie įstojo į konservatoriją.

7-ojo dešimtmečio pabaigoje Vilniuje inteligentijos ir studentijos sluoksniuose kilo susidomėjimas etnografiniais ansambliais. Didžiulio pasisekimo sulaukė Dieveniškų, Kriokšlio, Kurtuvėnų, Žiūrų, Joniškėlio, Luokės ir kiti etnografiniai ansambliai. Prasi-dėjo etninės kultūros atgimimas, kuris per dešimtį metų peraugo į visą Lietuvą apėmusį folkloro sąjūdį. Daugelis tokio pobūdžio renginių vyko M. K. Čiurlionio meno mokykloje, Vilniaus gražtų gamykloje. 1969 m. šioje mokykloje įkūrėme moksleivių folkloro ansamblį, kurį entuziastingai rėmė direktoriaus pavaduotojas A. Kriščiūnas, M. K. Čiurlionio meno mokyklos dėstytojai R. Naktinytė, E. Talmontas, T. Šernas, R. Tručinskaitė. Jaunųjų menininkų širdis persmelkė unikalus sutartinių, dainų grožis. Mokiniai panorą kuo geriau pažinti tradicines šventes, papročius, mitologiją, tautosaką. Netrukus visa tai ryškiai atsispindėjo jų kūryboje ir veikloje.

1981 m. Rumšiškėse, buities muziejuje įvykusiame Respublikiniame moksleivių ansamblių konkurse „čiurlioniukai“ iškovojo geriausio moksleivių folkloro ansamblio

M. K. Čiurlionio meno mokyklos kieme 1982 m. su mokiniais ir jų tėvais. Pirmas iš dešinės – K. Kalibatas (iš K. Kalibato asmeninio archyvo)

vardą Lietuvoje. Po tokio pripažinimo jiems teko koncertuoti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje – Maskvoje, Smolenske, Rygoje ir kitur.

Atmintinos kraštotyros ekspedicijos Marcinkonių, Žeimelio (Pakruojo r.), Kulių (Plungės r.) apylinkėse. „Čiurlioniukai“ į magnetofono juosteles įrašė šimtus liaudies dainų, pasakojamosios, smulkiosios tautosakos, rinko eksponatus kraštotyros muziejui. Ne vienam mokiniui miesčioniukui buvo puiki proga pabendrauti su darbščiais ir nuoširdžiais kaimiečiais, pažinti jų kasdieninius rūpesčius bei kaimo dvasią. Iš ekspedicijose surinktos tautosakos medžiagos mokinių folkloro ansambliui parengdavau naujas programas.

1982 m. iš manęs „čiurlioniukams“ perėmusi vadovavimą D. Račiūnaitė sumaniai plėtojo šio folkloro ansamblio veiklą. Iš Marcinkonyse surengtos kraštotyros ekspedicijos medžiagos ji parengė ir išleido dainų rinktinę „Dzūkų dainos“, įrašė plokštelę. D. Račiūnaitė, A. Bareikytė tapo folkloristėmis, etnomuzikologėmis. Nepralenkiama D. Račiūnaitės įkurta sutartinių grupė „Trys keturiose“.

Mokytojaujant B. Dvariono dešimtmetėje mokykloje, vienu iš mano mokinių tapo Žilvinas Meškuotis. Apsilankęs jo namuose, susipažinau su žymia aukštaičių dainininke Emilija Zaukaite–Kuzaviniene ir jos dukra Edita Meškuotiene. Netrukus iš jų pasakojimų supratau, kad jos abi numačiusios įkurti Elektrografijos institute folkloro ansamblį, o mane pakvies dirbti ir vadovauti šiam ansamblui. 1971 02 18 įkūrėme folkloro ansamblį Vilniaus elektrografijos institute. Vardą „Sadauja“ mūsų ansamblis išrinko iš gerb. E. Kuzavinienės sutartinės „Abelyte sadauja“. Ilgametę ir sėkmingą veiklą nulėmė Emilija Zaukaitė–Kuzavinienė ir jos dukra Edita Meškuotienė. Jų dėka ir pasišventimu „Sadauja“ subrendo ir išpopuliarėjo. Susikūrusio folklorinio ansamblio centre buvo mūsų visų gerbiama ir mylima močiutė E. Kuzavinienė. Ji iš visų išsiskyrė puikia atmintimi. Yra pasakojusi man, kad prisimena ir dabar, kaip jos motinos balsas skambėdavo, kokius išvinguriavimus ji darydavo. E. Kuzavinienė dainuodama viską įdėdavo, ką buvo išmokusi iš savo motinos ir senelės. Žavėdavausi močiutės ramumu, išmintimi, optimizmu. Jokie vargai ar rūpesčiai nepajėgė jos prislėgti. Susibūrusį „Sadaujos“ ansamblį vairavo ir cementavo E. Meškuotienė. Ji, būdama „Sadaujos“ ansamblio seniūnė, ieškojo ir kvietė iš Elektrografijos instituto dainingiausius žmones, rūpinosi ansamblio veikla. Meškuotienė iš prigimties buvo labai gabi, visas savo motinos dainas, ratelius ir visą kitą paveldą mokėjo atmintinai. Repeticijose Edita dainuodavo iš atminties. Nedaug Lietuvoje rastume šeimų, kuriose pajėgtų dainuoti trys kartos. Būtent „Sadaujos“ folkloro ansamblyje buvo jų šeimos dainuojantis ansamblis, kuris turėjo visur pripažinimą ir populiarumą. Šis šeimos folklorinis ansamblis koncertuose dainuodavo atskirai po vieną. Visiems didelis noras kildavo pasiklausyti, kada šeimos ansamblis dainuodavo (giedodavo) sutartines: močiutė Emilija, Edita ir jos vaikai Žilvinas ir Gėliūnė. Būtinai noriu papildyti, kad mūsų močiutė buvo ne tik garsi aukštaičių dainininkė, bet labai puiki, talentinga pasakotoja. Ji kiekvienam pasakojimui duodavo nuspalvintą charakterį. Pilnutėlę žmonių salę ji gebėjo prikaustyti prie savo pasakojimo. Esame labai dėkingi močiutei, kad ji visą dešimtmetį Lietuvoje ir kitose šalyse: Estijoje, Kaukaze, Maskvoje – skleidė aukštaitiškų liaudies dainų grožį, jų savitumą. Gal todėl Lietuvos kalbos ir literatūros instituto mokslininkai „Sadaują“ vertino labiau už suvalstybintą Povilo Mataičio liaudies muzikos ir teatro grupę. Tais laikais „Sadaujai“ tai buvo labai svarbu. Juk reikėjo suburti ir įsteigti tokį kolektyvą, kuris pajėgtų atgaivinti vertingas senąsias lietuvių liaudies dainas, papročius, tradicijas. Vilniuje tuo metu įsikūrė patys pirmieji folkloro ansambliai „Sadauja“ ir „Ratilio“.

Nepamirškime, kad dauguma (dalis) sadaujiečių buvo kaimiečiai. Dauguma jų kaime augo po Pirmojo arba Antrojo pasaulinio karo, kai kaimuose dainos buvo mėgstamos ir dainuojamos. Daug prie „Sadaujos“ stiprinimo prisidėjo aukštaičiai: Augustas Kubilius, Vytautas Štaras, Miglė Nainienė, Valė Pavydienė. Jie buvo „Sadaujos“ branduolys. Dainos tapo mūsų duona ir druska. Be jų nebegalėjome gyventi. Tarytum pasaulyje nieko daugiau nebuvo – tik dainos ir mes. Imta manyti, kad be dainų, tautosakos, liaudies meno, muzikinio folkloro nebegalime gyventi ir išlikti. Vilniuje folkloro ansamblių pamažu daugėjo. Puikių vertingų etnografinių ansamblių buvo ir tebėra kaimuose. Paminėtini: Marcinkonių, Žiūrų, Kapčiamiesčio, Puponių, Adutiškio, Antanų kaimo, Linkuvos etnografiniai ansambliai (Šimonių, Luokės ir daug kitų).

1977 m. Visasąjunginiame liaudies muzikos festivalyje konkurse Baku mieste „Sadauja“ iškovojo laureato vardą. Lietuvos radijas ir televizija kasmet įrašinėdavo „Sadaują“. 1977 m. „Sadaujai“ buvo suteiktas liaudies ansamblio vardas.

Moksliniam folkloro pažinimui daug padėjo mokslininkai – šviesuoliai prof. Jadviga Čiurlionytė, Laima Burkšaitienė, D. Kristopaitė, broliai D. ir L. Saukos, dr. Norbertas Vėlius. Nuoširdžiai padėjo talentingi kaimo dainininkai: Emilija Kuzavinienė, Juozas Averka, Ona Bluzmienė. Jų dėka daug giliau supratome dainų dvasingumą, charakterį, dainavimo būdą. Turėtume žinoti, kad mūsų meilė dainoms atskleidžia mums nepaprastą dainų grožį, savitumą, charakterį. Pasiklausykime, kaip dainuoja mielas ir nepralenkiamas dainininkas J. Averka. Mažai kam Dievas davė tokį subtilumą ir jautrumą dainoms. Žinokime, kad pirmas mūsų dainų formuotojas, įkvėpėjas – mūsų gyvoji aplinka, mūsų prigimtis, žmonės. Turėdami dvasinių ir fizinių sugebėjimų, gyvos aplinkos – žmonių ir gamtos – veikiami, mes pradedame atsiskleisti sau ir kitiems, perduodami savo balsu viską, ką suprantame. J. Averka dažnai sakydavo man, kad moterų nuotaikų atspindys – dainos. Vieną dieną jos dainuoja liūdnas dainas, o kitą dieną visai kitokias. Jis sakydavo, kad geras dainininkas taip išdainuoja kiekvieną žodį, kad atrodo, tuose žodžiuose tikras gyvenimas sudėtas su visais džiaugsmiais ir vargais, kilniausiais jausmais ir šviesiomis godomis. Daina skambėdama spinduliuoja, skaidrina žmogaus sielą ir ją veda į kilnesnį, gražesnį gyvenimą. Pakelia žmogų į aukštesnę esatį – būti, suteikia ištvermės ir gerumo. Dainose slypi nesibai-giantis grožis dabartyje ir ateityje.

Pasaulio vadovai šiandien mato kultūros nustumimą, išsigimimą. Žinoma, esame tik nedaug pažengę kai kuriose mokslo srityse. Kova prieš blogį dar ilgai nesibaigs. Bet

Vilniaus elektrografijos instituto etnografinis ansamblis „Sadauja“, 1972 m. Pirmoje eilėje moterys, sėdinčios iš kairės į dešinę: D. Jančorienė, Gėliūnė Meškuotytė, Emilija Kuzavinienė, šalia jos – vaikai Žilvinas Meškuotis, dukra Edita Meškuotienė. Stovi moterys iš kairės į dešinę: S. Tauraitienė, L. Sikorskytė, M. Nainienė, Alb. Šarkienė, J. Kepenienė, A. Matiukaitė, Č. Zukulytė, D. Usačiovienė. Vyrai iš kairės į dešinę: P. Mocevičius, Vyt. Štaras, Alb. Kaminskas, Aug. Kubilius, K. Kalibatas – ansamblio vadovas, K. Pranauzevičius, R. Gruzdis (iš *Kazimiero Kalibato archyvo*)

tautos nori gyventi darniai, ramiai, gražiai. Be liaudies meno, be dainų gyventi neįmanoma. Būtinai reikia remtis į viską, kas kelia mūsų jausmus, pažangias idėjas ir mintis, kas kiekvieną iš mūsų brandina, tobulina.

Nuo 1975 m. Kultūros ministerijos sprendimu Lietuvoje pradėta rengti festivalius „Skamba kankliai“, „Ant marių krantelio“ bei televizijos liaudiškos muzikos šventes. Parodytas dėmesys liaudies dainoms, liaudies menininkams, liaudies meno puoselėtojams. Turime prisiminti kraštotyrininkus, muziejininkus, tautosakos skleidėjus, mokslininkus, kurie rinkdami tautos kultūros perlas atkreipė ir kaimo žmonių dėmesį. Sujudo sukruto liaudies meno ir tautosakos entuziastai. Prasidėjo renesansas. Nuostabu, kad šitam atgimimui – liaudies meno sąjūdžiui – impulsą davė mokslininkai, kultūrininkai, folklorininkai. Neišvengta ir nesusipratimų: neva besikuriančiuose etnografiniuose ansambliuose pirmutiniais turėtų būti senos *bobutės ir diedukai*.

Gera, kad šitoks nusiteikimas gyvavo neilgai. Miestuose, pirmiausia Vilniuje, kūrėsi folkloro ansambliai beveik vien iš jaunimo. Dainos suskambėjo energingai ir šviesiai. Vakaronėse jaunimas šokdavo iki devynių prakaitų. Linksmumui nebūdavo ribų. Nebuvo vakaronėse jokių svaigiųjų gėrimų, pakakdavo kepintos duonos, sūrio ir gėros. Ir taip viskas būdavo draugiška, linksma ir sveika. Folkloro ansambliai būtų dar labiau suklestėję, jeigu tuo metu būtų rengiami nauji, jauni folkloro vadovai. Buvo ir žalingų nukrypimų, nes jaunus ir vyresnio amžiaus žmones ėmė veikti suprastėjusi kultūra ir visiškai žalingos civilizacijos „naujovės“. Taigi nuo liaudies tradicijų buvo nutolstama. Nutrukdamas tas ryšys su daina, be kurio mūsų proseneliai kažkada senovėje negalėjo gyventi. Todėl kaimuose etnografiniai ansambliai ėmė prastėti, nykti. Reikėtų pridurti, jog kaimuose ir miestuose ilgokai tęsėsi girtuoklystė, iš žmogaus atimanti protą, nusmukdanti jį iki pražūties. Ką tokiu atveju gali kalbėti jam apie gražiasias mūsų dainas ir tradicijas? Kur folkloro vadovų klausimas buvo išspręstas, ten meno saviveikloje, taip pat ir folklore nebuvo tragedijų. Grožis ir menas turi kiekvieną mūsų jaudinti iki ašarų. Be įsigilinimo ir išgyvenimo sunkiai suvoksime esamo meno grožį. Juo žmogus jautresnis tiesai, gėriui, grožiui, tuo labiau jame atsispindi dvasinis turtingumas, kūrybingumas. Kaimietis, gyvendamas gamtoje, visa tai išreiškia kitaip negu miestietis. Jo varginantys darbai skatina sielą veržtis prie dainos arba meno. Per daugelį metų įsitikinau, kaip nuostabiai dainos veikia žmones, ypač jaunimą. Mūsų seneliai ir proseneliai gebėjo sukurti tokį liaudies meną, kad užaugtų geras, sveikas, darbštus, gražios sielos žmogus – lietuvis. Kiekvienas turėtų žinoti, jog liaudies dainos, papročiai, tautosaka ugdo ir formuoja tautos charakterį bei kiekvieną iš mūsų. Tai suprasdami, stebėkime, ar jaunoji karta – lietuvaiciai gražina, tobulina savo sielas lietuvių liaudies kūrybos perlais, tautos išmintimi. Neleiskime jiems išsekti dvasiškai. Šiandien kiekvienam atvertos durys į šviesesnį, dvasingesnį, tobulesnį rytojų. Jaunimas privalo žinoti ir suprasti, kokie keliai nuves mūsų tautą į aukštesnę kultūrą, į šviesesnį rytojų.

Vertinkime ir branginkime gamtą. Jos globojamas žmogus – natūralesnis, geresnis ir sveikesnis. Kaimiečio dainuojama daina alsuoja laisve, užčiuopiamas kaimiečio sielos ilgesys, laukiant pilnutinio įsijautimo. O jeigu daina žmogui ašarą išspaudžia, nebūtina patikėti, kad tai liūdna daina. Grožis, menas ir įsigilinimas turėtų jaudinti žmogų net iki ašarų. Liaudies dainos artimiausios ir prieinamiausios. Jos pakelia mus į aukštesnį dvasinį pasaulį.

Kaip puiku, kad mokyklose, darželiuose vaikai mokomi liaudies dainų, muzikinio folkloro, tautosakos. Taip jie ugdomi ne vien muzikos atžvilgiu, bet ir visokeriopai.

Suprasdami, kad folkloro ansambliams reikėtų aiškiau susivokti ir dar plačiau apsisviesti, 1983 m. vasarą Rumšiškių buities muziejuje su Vytautu Umbrasu surengėme jaunimo kūrybinę darbo ir poilsio stovyklą. Atvažiavo daug jaunimo iš Rokiškio, Kelmės, Kauno, Vilniaus folkloro ansamblių. Stovykloje dirbome įvairius darbus. Vaikiniai plovė rugius, taisė tvoras, švarino, gražino buities muziejų. Merginos puošė darželius, sodybas, ravėjo. Po pietų klausėmės paskaitų žemaičių sodyboje. Buvo atvykę puikūs mokslininkai: N. Vėlius, Kazimieras Garšva, L. Burksaitienė, A. Stravinskienė. Vakaraus rengdavome vakarones. Ypač buvo susidomėję tie, kurie atvykę išmoko pasidirbti lumzdelius, šiaudines birbynes. Jie ir šiandien dėkingi talentingam liaudies instrumentų meistrui, muzikui folkloristui Evaldui Vyčiniui. Su dideliu užsidegimu jis mokė visus atvykusius kankliuoti, lumzdžiuoti, o taip pat ir šiuos instrumentus patiems pasidirbti. Prie visų darbų ir man teko laimė prisidėti. Visuose mūsų darbo ir poilsio stovyklos rūpesčiuose nepralenkiamas buvo V. Umbrasas.

Dainingos mūsų mergaitės iš šiaudų mokėsi pinti sodus ir papuošalus. Jas mokė pinti pagal liaudies tradicijas. Kadangi buvome numatę čia atvažiuoti kitais metais, tai mūsų dar laukė kalvė, verpimo rateliai, audimo staklės. Tais pačiais 1983 m. Rumšiškių buities muziejuje surengėme ir šventėme rugiapjūtės pabaigtuves pagal visus papročius. Rugiapjūtės pabaigtuvėse dalyvavo šio muziejaus direktorius gerb. Stanikūnas.

Vienoje vakaronėje suskambėjo sutartinės. Šią sutartinių vakaronę parengė jauna talentinga folkloro mokslininkė Daiva Vyčininė.

1983 m. lapkričio mėn. Vilniaus kompozitorių namuose (Mickevičiaus g. 29) pradėjome paskaitų ciklą Vilniaus folkloro ansambliams. Pirmasis pranešėjas buvo Lietuvos kultūros ministras Jonas Glemža. Tema: „Liaudies meno vaidmuo socialistinėje kultūroje“. Po J. Glemžos paskaitos klausėmės liaudies dainų. Jas dainavo Veronika Pavilionienė, Kriščiūnaitytė, Razmukaitė. Tokie renginiai reguliariai vyko kiekvieno mėnesio antrą trečiadienį. Kompozitorių namų salė būdavo pilnutėlė. Jaunimą švietė mokslininkai istorikai, lituanistai, folklorininkai: prof. D. Sauka, V. Milius, m. dr. A. Vyšniauskaitė, fil. m. kand. Pr. Jokimaitienė, folklorinio ansamblio vadovė Z. Kelmickaitė, menotyros m. kand. R. Apanavičius, doc. D. Vyčininė, E. Vyčinas. Iš Rygos atvykdavo žymus folklorininkas Valdis Muktupavelas. Po kiekvienos paskaitos vykdavo koncertai. Paskaitų-koncertų ciklas tęsėsi ketverius metus (1983–1987 m.).

1983 m. prie Vilniaus liaudies universiteto organizavome folkloro fakultetą. Šešerius metus rengėme paskaitų ir muzikinio folkloro koncertų ciklus. Šio fakulteto dekanas aš buvau visą laiką. Pačiu laiku atlikom svarbią misiją rengdami folkloro vadovus, suteikdami galimybę plėsti etninės kultūros pažinimą, akirati. Folkloro ansamblių sparčiai gausėjo visoje Lietuvoje. Šio judėjimo sovietų valdžia nepajėgė sustabdyti ar užgniaužti. Susiklostė palankios sąlygos atgaivinti senąsias tradicijas, papročius, kelti tautinę savimone, patriotines nuotaikas. Širdis nerimo ir dėl gimtojo krašto.

1987 04 28 buvo įsteigtas Vilniaus miesto folkloro fakultetas. Įsteigiant dalyvavo A. Vyšniauskaitė, D. Račiūnaitė, R. Apanavičius, A. Ragevičienė, L. Burksaitienė, M. Baltrėnienė ir aš. Vilniaus miesto folkloro dekanu išrinko mane, sekretore – D. Urbonavičienę. Folkloro fakulteto tikslas buvo ne tik šviesti Vilniaus jaunimą, bet ir rengti vadovus naujiems folkloro ansambliams. Jų labai trūko Vilniuje ir visoje Lietuvoje. Folkloro fakultetas visiems metams išleido abonementą, kuriame buvo kiekvieno mėnesio paskaitos, koncertai. Šis darbas tęsėsi iki 1999 m.

1988 m. vasaryje folkloro ansamblis „Jievaras“ įrašė plokštelę. Su gerb. E. Vyčiniu kartu teko daug vargelio išlieti. Pavasarį įvyko Vilniaus folkloro ansamblių apžiūra. Ansamblių buvo 78. Vilniaus universiteto studentų folkloro ansamblis „Ratilio“ šventė 20-metį. Pilnutėlėje Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmų salėje kėlė ovacijas gausiai susirinkę klausytojai. „Ratilio“ 20-mečio jubiliejų iškėlė vadovai Zita Kelmickaitė ir Algirdas Klova. Tuo metu vykusioje Pakruojo rajono etnografinių ansamblių apžiūroje dalyvavo 12 ansamblių. Tarp jų vieni iš stipriausių Lietuvoje Linkuvos ir Petrašiūnų etnografiniai ansambliai. Šiuos pagarsėjusius etnografinius ansamblius ne vienerius metus teko konsultuoti. Vadovės Stasė Lovčikaitė ir Emilija Genienė atsidačiusios dirbo ši kultūrai ir patriotizmui skirtą darbą. Žvelgdami į kultūrinį kaimiečių gyvenimą, įsitikinome, koks jis nuskurdęs. Kiek reikėjo laiko, kad galėtume kilstelėti kultūrinę veiklą. Žinoma, turėdami šviesius idealus, vertingas programas drąsiai turime žengti Lietuvos laisvės, patriotizmo ir kultūros keliu.

1988 m. dalyvavau etnografinėse ekspedicijose: Alksnynėje (Kapsuko, dabar – Marjampolės r.), Lygumų, Klovainių, Pašvitinio apylinkėse (Pakruojo r.). Kuo skubiau turėtume rinkti tautosaką, etnografines vertybes iš pagyvenusių, seniausių dainininkų, pasakotojų, muzikantų. Surinktą ekspedicijose medžiagą – eksponatus saugoti Pakruojo muziejuje, kad viskas liktų ateičiai Pakruojo mieste, kraštotyros skyriuje.

Žiemgalos dailininkai kompozitoriaus J. Pakalnio tėviškėje Veselkiškėse 1998 08 03.

Pirmas iš kairės – K. Kalibatas, pirmas iš dešinės habil. m. dr. prof. Vytenis Rimkus, ketvirtas – dailininkas Romualdas Čarna, penktas – dailininkas A. Krištopaitis, D. Valatka. Sveikina svečius Aldona Pakalnytė-Zujeva. R. *Urbo nuotr. (iš K. Kalibato asmeninio archyvo)*

1988 m. Pakruojo dvare buvo įkurta „Žiemgalos“ draugija. Nuo pat įkūrimo dalyvauju šios draugijos veikloje. Daug metų Pakruojo, Pasvalio, Joniškio rajonuose organizavau kraštotyros ekspedicijas, etnokultūros seminarus. Mano inicijuota „Žiemgalos“ folkloro šventė tapo tradicinė, vienijanti dešimtis Šiaulių, Panevėžio apskričių, Bauskės (Latvija) folkloro etnografinių ansamblių. Ši folkloro šventė puoselėja etninę kultūrą kaip didžiausią tautos vertybę, siekia jos įsiliejimo į dabartį. 1993–1998 m. vadovaudamas „Žiemgalos“ draugijai, dalyvavau leidybinėje veikloje, prisidėjau organizuojant kraštiečių dailininkų plenerus, parodas, koncertus bei etnografines vakarones.

1989 m. kartu su Joniškio, Pasvalio, Pakruojo rajonų etnografais Pakruojo dvare įkūrėme Žiemgalos krašto etninės kultūros centrą. Prasidėjo kasmetiniai folkloro festivaliai Žiemgaloje. Į juos atvykdavo iš broliškos Latvijos liaudies muzikos ansambliai. Prie šių festivalių didesnės sėkmės entuziastingai prisidėdavo kultūros puoselėtojas, kultūrininkas Alfredas Šimkus. Tačiau be valstybės finansinės paramos, be žiemgalių žinių ir noro negreit pajėgsime pasiekti, ko visa širdimi trokštame. Uoliai turėtume

Liaudies folkloro ansamblis „Jievaras“ 1980 m. Verkiuose. Iš dešinės pirmas lumzdeliu groja K. Kalibatas, toliau – K. Kaminskas, E. Vyčinas, S. Grinevičius ir kiti. *V. Darskevičiaus nuotr. (iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo)*

skleisti liaudies kūrybą mokyklose ir gyvenime. Tikėkim, kad laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje sulauksime ir būtinų darbų Lietuvoje įgyvendinimo.

Prie mano folklorinės veiklos prisidėjo dalyvavimas folkloro ansamblių apžiūrose ir etnografinėse ekspedicijose Lietuvoje. Konsultuodavau daugelį Žiemgalos etnografinių bei folkloro ansamblių, padėdavau jiems sudaryti naujas programas ir paruošdavau koncertams iš gerb. Kuzavinienės gausaus liaudies dainų, sutartinių ir pasakojamosios tautosakos lobyno.

Folkloro ansambliai, kuriuos įkūriau ar kuriems vadovavau

1. Pirmą folkloro ansamblį įkūriau 1969 m. Mikalojaus Konstantino Čiurlionio meno mokykloje. Jam vadovauja folklorininkė, mokslininkė Daiva Vyčinienė.
2. 1971 02 18 įkūriau folkloro ansamblį Vilniaus elektrografijos institute. Išrinkome jam vardą „Sadauja“. Jo ilgametę sėkmingą koncertinę veiklą nulėmė dvi talentingos, atsidavusios lietuvių liaudies menui moterys Emilija Zaukaitė-

Su iš slaptavietės paimta jaunimo neginkluoto pasipriešinimo būrio priesaika, dar neišimta iš butelio. Butelį laiko Leonas Pranulis, iš kairės – Juozas Rimas, iš dešinės – Algimantas Mišeikis. Nuotrauka daryta Vilniuje 1997 m. spalio 5 d., dalyvaujant ir Kazimierui Kalibatui – jis fotografuoja (iš *Algimanto Mišeikio asmeninio archyvo*)

- Kuzavinienė su dukra Edita Meškuotiene. Jų dėka „Sadauja“ subrendo ir plačiai išgarsėjo sutartinėmis, dainomis, pasakojimais, šokiais, rateliais, žaidimais.
3. Trečias folkloro ansamblis buvo įkurtas 1978 m. Vilniaus 48-ojoje vidurinėje mokykloje kartu su mokytoja – mano žmona Alvyte Kalibatiene. Jame dalyvavo šios vidurinės mokyklos mokiniai ir mokytojai.
 4. Ketvirtas folklorinis ansamblis „Jievaras“ buvo įkurtas 1979 03 19 Vilniaus skaičiavimo mašinų gamykloje. Seniūnas buvo Jonas Kazlauskas. Po manęs atėjo vadovauti Evaldas Vyčinas.
 5. Penktas folkloro ansamblis įkurtas 1979 m. Balio Dvariono dešimtmetėje muzikos mokykloje.
 6. Šeštasis folklorinis ansamblis įkurtas 1980 m. Vilniaus 65-ojoje vidurinėje mokykloje. Vadovavome su mano žmona, a. a. mokytoja Alvyte Kalibatiene.
 7. 1982 m. įkūriau folkloro ansamblį Vilniaus paminklų konservavimo institute. Seniūnas buvo Vytautas Umbrasas, nuostabus lietuvis.

8. 1984 04 16 įkūriau ansamblį „Nalšia“. Seniūnas R. Klimavičius. Nuoširdžiai, entuziastingai prie įkūrimo prisidėjo R. Klimas. Ansamblio vardą „Nalšia“ išrinko gerb. R. Klimas. Nuo 1986 m. „Nalšia“ vadovavo Petras Kvedaras. Šiuo metu vadovauja A. Vakarinienė.
9. 1985 09 24 folkloro ansamblis buvo įkurtas Vilniaus mokytojų namuose. Seniūnė – Rima Navickienė, vėliau V. Skamaročius. Jam išrinkome vardą „Krivulė“. Kurį laiką ansambliai vadovavo Petras Kvedaras.
10. 1987 m. folkloro ansamblį įkūrėme Vilniaus „Plastos“ gamykloje. Vadovu ten buvau neilgai. 1987 ir kitais metais ruošiau programas miesto apžiūroms. Iš manęs ansamblį perėmė ir jam vadovavo Laima Purlienė, talkininkavo M. Liugienė.
11. Dar vienas folkloro ansamblis įkurtas 1987 03 15 Vilniaus „Mokslo“ leidykloje. Seniūnas A. Druktenis.
12. 1987 m. rudenį buvo įkurtas Vilniaus kinofikacijos darbuotojų folkloro ansamblis. Be manęs, jam vadovavo Rūta Montrimaitė.
13. 1988 m. su a. a. bičiuliu Leonu Pranuliu įkūrėme folkloro ansamblį Vilniaus grąžtų gamykloje ir abu jam vadovavome. Tuo metu prie mano rengiamų koncertų grąžtų gamykloje nuoširdžiai prisidėjo Irenijus Šmidtas. Jis ten dirbo direktoriumi kultūrai. Mano rengiamiems koncertams visada gaudavome salę.
14. 1989 m. folkloro ansamblį įkūriau Vilniaus „Puntuko“ gamykloje. Po manęs šiam ansambliai vadovavo Elvyra Pliopienė, seniūnė buvo Dana Vaišnorienė. Malonu prisiminti, kad šio ansamblio folklorinėje veikloje dalyvavo gerb. Leonora Žukienė. Jos kilnumas, gerumas ir dvasinis išprusimas mano gyvenime daug ką nulėmė ir nulemdamas reikšmingai prisidėjo.
15. Folkloro ansamblis, kuriam teko vadovauti, buvo įkurtas 1990 11 07 Vilniaus kolūkinio kaimo statybos institute.
16. 1991 m. Vilniaus respublikinėje krašto apsaugos ligoninėje buvo įkurtas folkloro ansamblis „Šaltinėlis“. Šiame ansamblyje daugiausia dainavo gydytojai, be galo mylintys dainas, taip pat mano dukra Austėja ir sūnus Vaidotas, jį lankė gydytojai ir dailininkai Valdas Antanas Gurskis su Romu Radzevičium ir kt. Vadovu jame dirbau 1991–1993 m.
17. 1992 m. buvo įkurtas folkloro ansamblis mokslinio tyrimo institute „Venta“. Seniūnė buvo Genutė Pranauskienė. Iš pradžių šiam ansambliai vadovavau aš, vėliau perdaviau vadovauti Liudui Augaičiui.

18. Su mokytoju Jonu Bikausku 1992 m. subūrėme ir įkūrėme B. Dvariono dešimtmetės muzikos mokykloje „dvarioniukų“ folklorinį ansamblį, daug koncertavome vaikų darželiuose, džiaugėmės vaikais.
19. 1992 m. buvo įkurtas folkloro ansamblis Vilniaus 56-ojoje vidurinėje mokykloje gerb. mokytojos Gražinos Malinauskienės iniciatyva. Mokytoja Malinauskienė nusprendė įvesti mokykloje sustiprintą etninės kultūros mokymą. Šitam sumanymui mielai pritariau ir aš, todėl ėmiausi darbo. 5–12 klasių mokiniai išmoko ne vien liaudies dainas dainuoti ir ratelius šokti, bet pramoko ir groti pučiamaisiais liaudies instrumentais: birbynėmis, lumzdeliais. Drauge su gerb. mokytoja Malinauskiene pasiruošdavom ir visi kartu švęsdavom kalendorines šventes.
20. Mano motinai sunkiai susirgus, 1993 m. persikėliau gyventi į Pakruojį. Čia ėmiau vadovauti folkloro ansambliai „Verdenė“, seniūnė buvo Genovaitė Šliažienė. Šis ansamblis buvo įkurtas Pakruojo ligoninės vyr. gydytojo a. a. Rimo Armono nuoširdaus entuziazmo dėka.
21. 1993 m. įkūrėme folkloro ansamblį Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijoje direktoriaus Kęstučio Razumo iniciatyva. Jo dėka įsigiję lietuvių liaudies instrumentus, mokėme mokinius groti kanklėmis, lumzdeliais, skudučiais. Kaip būtų puiku, jei beveik kiekvienoje vidurinėje mokykloje būtų mokytojų ir mokinių folkloriniai ansambliai.
22. Vienas folkloro ansamblis, kuriam buvau pakviestas vadovauti, – Pakruojo kaimo etnografinis ansamblis „Kruoja“. Jam vadovavo Genutė Makarauskienė, kuri mane ir pakvietė vadovauti (Makarauskienė išsikėlė gyventi į Pasvalio rajoną, todėl ansamblis liko be vadovo). „Kruojos“ etnografiniame ansamblyje daug žmonių buvo iš gretimų kaimų, esančių netoli Pakruojo miestelio. Šiam ansambliai teko vadovauti ir Pakalnio muzikos mokyklos direktoriui Zenonui Ragulskiui.
23. 1994 m. rudenį studentų folkloro ansamblis buvo įkurtas Šiaulių pedagoginiame universitete. 1994 m. doc. Kėvišas su dėstytoja Diana Daunoraite pakvietė mane į universitetą mokyti studentus groti kanklėmis, lumzdeliais, skudučiais, dainuoti ir t. t. Tai buvo pirmi žingsniai liaudies muzikos keliais Šiaulių pedagoginiame institute. Tikėjome jų gražia ateitimi, nes vadovė D. Daunoraitė šį darbą dirbo užsidegusi.

24. Dar vienas ansamblis, kuriam vadovavau, – Šiaulių tautodailininkų folkloro ansamblis „Margulis“. Kai mane pakvietė vadovauti, tuoj pajutau ansamblio dalyvių moterų nepaprastą meilę dainoms ir supratau, kad dainos joms teikia džiaugsmą, dvasingumą ir stiprybę. Pirmoji „Margulio“ repeticija įvyko 1999 m. spalio mėn.

2000 m., kai vėl persikėliau gyventi į Vilnių, Juodšilių vidurinės mokyklos direktoriaus P. Vėželio buvau pakviestas jo vadovaujamoje mokykloje įkurti folkloro ansamblį. Šio sumanymo nepavyko įgyvendinti, bet idėjos kurti folklorinius etninės kultūros židinius neatsisakiau. Ypač Vilniaus, Šalčininkų rajonų vidurinėse mokyklose, kuriose mokosi lietuvių, lenkų, rusų ir kitų tautybių vaikai. Jose vaikai daugiausia veikiami nelietuviškos kultūros. Tad būtina juos gelbėti, orientuoti į etninę kultūrą ir tautinį auklėjimą. Juk baisu, kad jau nepriklausomos Lietuvos vaikai minėtuose rajonuose praranda savąją kultūrą, meilę Tėvynei, jos tradicijoms, istorijai, papročiams.

Veikla po 1993 metų

Išvykęs 1993 m. į Pakruojį pas sunkiai sergančią mamą, ją iki mirties globojau. Tuo pačiu metu dirbau pedagoginį darbą – Šiaulių konservatorijoje buvau violončelės ir kamerinio ansamblio dėstytoju bei Šiaulių pedagoginiame universitete etnomuzikologijos katedroje studentų folkloro vadovu (1993–2000 m.). Pakruojo J. Pakalnio muzikos mokykloje dirbau violončelės mokytoju (direktorius Zenonas Ragulskis). Taip pat dirbau Šiaulių antrojoje muzikos mokykloje (direktorius Algimantas Zakaras) violončelės mokytoju ir įkūriau mokinių styginį orkestrą, kuriam vadovavau.

Dirbdamas Šiauliuose griežiau Šiaulių kameriniame orkestre ir Šiaulių konservatorijos fortepijoniniame trio. Šį trio sudarė dėstytojai: pianistė Daiva Šulcaitė, smuikininkė Marytė Minčiūnienė ir aš – violončelistas Kazimieras Kalibatas. Šis trio daug kartų koncertavo Šiauliuose ir Pakruojyje.

1988 m. Pakruojo dvare kraštiečių buvo įkurta „Žiemgalos“ draugija. Nuo pat įkūrimo dalyvavau jos veikloje. Šešerius metus (1992–1998 m.) buvau šios draugijos prezidentas. Negailėdamas jėgų prisidėjau prie Žiemgalos krašto, kultūros, istorijos išsaugojimo, propagavimo, žmonių dvasinio atgimimo.

Nuo 2000 m. grįžęs į Vilnių, dirbau Vilniaus Algirdo gatvėje vaikų muzikos mokykloje iki sunkios traumos, kurią patyriau 2007 m. gruodžio 14 d. Iš viso dirbau 44 metus muzikos mokytoju violončelistu.

„Žiemgalos“ folkloro šventė 2007 m. Pakruojo dvare. Iš kairės pirma St. Lovčikaitė, antras – K. Kalibatas, trečia – D. Martinaitienė (iš K. Kalibato asmeninio archyvo)

Kitos kraštotyros ekspedicijos ir leidybinė veikla

Kasmet (nuo 2001 m.) vykdavau į „Versmės“ leidyklos organizuojamas kompleksines kraštotyros ekspedicijas. Teko pabuvoti Musninkų, Čiobiškio, Giedraičių, Pašvitinio, Taujėnų, Gruzdzių, Kriūkų, Kamajų, Papilio apylinkėse, renkant žodinę, dainuojamąją tautosaką „Versmės“ leidyklos monografijoms. Pavyko įrašyti į magnetofono juosteles 1500 tautosakos vienetų iš mūsų senosios, sparčiai šį pasaulį paliekančios pateikėjų kartos. Dalyvavau redaktoriumi sudarant knygas: „Dainos žuvusiai jaunystei“ (knyga skirta žuvusiems partizanams), „Pakruojis ir jo apylinkės“, „Linelius roviau“, „Lygumai. Stačiūnai“. „Versmės“ leidykla patikėjo man sudaryti ir išleisti monografiją „Pašvitinys“, buvau paskirtas jos vyriausiuoju redaktoriumi. Knygą „Pašvitinys“ rašė per 80 autorių būrys. 2010 m. pusę knygos „Pašvitinys“ maketo peržiūrėti ir papildyti perduota doc. Tumėnui. Jis dirba Šiaulių pedagoginio universiteto Pedagogikos katedros dekanu.

Juozo Mockūno pastaba „Pašvitinio“ knygos leidybą finansiškai rėmė gerb. Užgiriai, buvę Pašvitinio apylinkėje dvarininkais iki karo (dabar gyvena Amerikoje).

Kazimieras Kalibatas kalbina ir įrašinėja į magnetofoną liaudies dainų pateikėją (iš K. Kalibato asmeninio archyvo)

Jie, Kazimierui Kalibatui tarpininkaujant, įteikė (padovanojo) „Versmės“ leidyklai 100 000 litų ir pažadėjo remti, kol knyga „Pašvitinys“ bus išleista. „Pašvitinio“ monografija buvo išleista 2014 m., jo sudarytojais nurodyti Kazimieras Kalibatas ir Aloyzas Bėčius, nes Kazimieras po sunkios traumos knygos medžiagą, kurios buvo sudaręs 90 procentų, perdavė A. Bėčiui, kad šis knygą užbaigtų.

Tačiau A. Bėčius elgėsi neetiškai: bandė įdėti į rengiamą knygą kitus straipsnius savo nuožiūra, neatsiklausdamas autorių taisyti jų parašytus straipsnius, kai kurių knygos autorių dalį straipsnių iš viso išmesti, ilgai vilkino knygos išleidimą. Tik Kazimiero kraštiečiams pagrasinus, Juozas Mockūnas parašė laišką „Versmės“ leidyklos vadovui Petruui Jonušui, kurį pasirašė ir seniūnė, kad pasiims knygos medžiagą ir suaukotus pinigus knygai išleisti, o leidyklą paduos į teismą, knyga buvo išleista, tačiau Kazimieras šios knygos jau nepamatė. Vienas knygos autorių – J. Mockūnas sakė, kad labai mažai į knygą įdėta Kazimiero Kalibato folklorinės medžiagos, jo surinktos etnografinėse ekspedicijose, knyga parengta blogiau, nei būtų ją parengęs Kazimieras Kalibatas.

Koncertinės kelionės

Koncertavome Lietuvoje, tarptautiniuose folkloro festivaliuose „Baltika“ ir „Europiada“, Kaukaze, Lenkijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Anglijoje, Norvegijoje, Indijoje, Rusijoje ir kitur. Pasakiškai įdomi buvo Vilniaus folklorinio ansamblio „Jievaras“ koncertinė kelionė į Indiją 1988 m. Indijoje aplankėme šešis miestus: Delį, Džaipūrą, Udaipūrą, Bombėjų ir Trivandrumą. Indija – didžiulė šalis, turinti savo tikėjimą, išsirinktus dievus, filosofiją, kultūrą. Tuo metu, kai mes lankėmės Indijoje, ši valstybė draugavo su Tarybų Sąjunga. Indija išliko archajinė, tačiau jau paliesta naujausios pasaulio technikos, Europos kultūros bei civilizacijos. Net 800 milijonų indų gyvena įprastą skurdų gyvenimą. Tik dalis Indijos gyventojų susipažino su pasaulio mokslo ir kultūros laimėjimais. Mus stebino ir jaudino indų nuoširdumas, natūralumas, jų spindinčios akys, paslaugumas, linksmumas. Jie ypač mėgsta prekybą, mainus. Indų muzika labai lyriška, o šventyklose – epiškesnė, religingesnė. Meldžiasi net parduotuvėse, meldžiasi savo dievams: Krišnui, Lakšmei, Parvatei. Kiekviena indų šeima meldžiasi savo namuose garbindama savo dievus. Gatvėse pasakiškai daug parduotuvių. Akliniai pilna žmonių, gyvulių: karvių, kiaulių. Bet visi juda kas gyvas, neužgauna vieni kitų. Indijoje kastos – žmonės paskirstyti luomais. Yra tokių skurdžių, kurie gyvena kaip pirmajame tūkstantmetyje.

Keliaujant per Indiją piečiau gamta gražėja: palmių giraitės, margaspalviai paukščiai, ant medžių kabo didoki šikšnosparniai. Tingūs geradariai drambliai. Išdykusios, valkataujančios beždžionės. Ryte – čiulbančios raudonos papūgėlės. Stichiškai vaikšto buivolai, karvės, šernai. Indiją labai alina saulė. Musonai ir liūtys gelbsti Indijos gamtą ir jos žmones.

Vilūnaičiai

Kazimieras Kalibatas

Kaimo istorijos apžvalga

Turinys

1. Vilūnaičių kaimo ribos
2. Vilūnaičių kaimo ūkininkai XX amžiaus pradžioje. Jie turėjo ne mažiau kaip 30 hektarų žemės. Jų sąrašas
3. Apie rėžius, sėdimus, pleckus, ketvirčius
4. Ganyklos
5. Šienapjūtė
6. Linų darbai
7. Apie Vilūnaičių kaimo meistrus: račiai, kubiliai, baldžiai ir kt.
8. Kaimo audėjos, kalviai, malūnininkas, siuvėjos
9. Vakareliai
10. Krikštynos
11. Apie vaikų gimdymą
12. Kaimo tvoros. Kaimo pirtys
13. Vilūnaičių kaimo vietovardžiai (sąrašas ir jų aprašymas)
14. Apie Vilūnaičių kaimo sodybas
15. Kaimo mokyklos
16. Vilūnaičių kaimo kapeliai. Jų atstatymas
17. Vilūnaičių kaimo gyventojų aukos kapeliams atstatyti, naujam kryžiui
18. Iš mano senelių V. ir T. Valiušių praeities. Jų trobesiai
19. Kaip mano seneliai gyveno, namų interjeras
20. Vilūnaičių apylinkei priklausę kaimai
21. Vilūnaičių gyventojai – tautos atplaišos
22. Tremtiniai
23. Apie „Vilūnaičių“ kaimo kolūkio įkūrimą

Straipsnis „Žvilgsnis į praeitį“ – tai ne vien prisiminimai apie Kalibatus: mano senelius, tėvelius ir giminaičius bei bičiulius. Norėčiau kiek įmanoma praverti langą kuo plačiau. Iš kur kilę Kalibatai? Kur jie gyveno, kokius darbus dirbo, kas jiems būdinga?

Iš Vilūnaičių kaimo istorijos

1923 m. gyventojų surašymo duomenimis, Vilūnaičių kaime gyveno 235 žmonės, kaime buvo 52 ūkiai²⁵.

Vilūnaičių apylinkės, gamtovaizdis, kryžiai

Pirmą kryžių (7–8 metrų aukštumo) kaimiečiai pastatė prie magazino, kaimo gale. Magazinu vadino grūdų sandėlį – badmečiu jis buvo 40 metrų ilgio, galėjo įvažiuoti arkliais. Ūkininkai į daugybę magazino aruodų supildavo savo kviečius, rugius, sėmenis.

Prie magazino buvo aukštas kryžius, pastatytas Vilūnaičių gyventojų pastangomis: aptvertas tvorele, kryžiaus galai apskardinti. Kryžiai stovėjo ir prie Roko Žegunio, Stanislovo Žegunio, R. Indrišiūno, A. Motiejūno (su dviem kryžmom), Igno Mekio sodybų.

Sodybos kaime buvo aptvertos tvoromis. Kaimai atsirado po baudžios panaikinimo, 1861 m. Aukštaitijoje, permatuojant valstiečių žemę 1864–1870 m., bežemiams duodant po tris dešimtines (1 dešimtinė žemės – 1,0925 ha). Valstiečių žemės sklypai po baudžios panaikinimo buvo padidinti. Dešimtininkus vadindavo bum-bulais. Lietuvoje po Valakų reformos 1547 m. buvo įvestas žemės ūkio vienetas – valakas, kurio dydis 30–33 margai. Anksčiau buvo ne valakas, o žagrė, prilygusi 30,33 margams. Valakas prilygo 21,85 ha, o kitur 21,368 ha. Tuomet stambūs ūkininkai valdė tris valakus žemės, tačiau tokių buvo mažai. Galbūt kituose valsčiuose buvo kitaip.

Vilūnaičių kaimo ribos, žemės padalijimas

Vilūnaičių kaimą nuo Juknaičių – fon Roppo dvaro ribojo akmeninė tvora. Kitų pasakojimais, akmenų krūvos vadinosi tvora. Jos būdavo apaugusios gervuogėmis ir avietėmis. Prasidėdavo nuo Vilūnaičių miškelio, tęsdavosi iki Montjurgių kaimo. Už Montjurgių kaimo prasideda Aleknaičių kaimas, kuris taip pat buvo atskirtas nuo Vilūnaičių kaimo akmenine tvora. Tikriausiai buvo ne tvora, o akmenų krūvos kaip riba (rubežius), iki Vilūnaičių kapelių.

²⁵ *Lietuvos apgyventos vietos*, Kaunas, 1925; Lygumų bažnyčios metrikose rastos gyventojų pavardės – tiek mažų, tiek senų ir kt.; 1893 m. gyventojų surašymo duomenys, LVIA.

Vilūnaičių kaimo kapai 1929 m. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Iš vakarų, pasukus rytų link, kaimą riboja už Vilūnaičių kapelių, valdiško miško pakraštyje einantis keliukas (iki Paliečių kaimo). Pasukus į šiaurę Vilūnaičių žemę riboja nuo Paliečių einantis keliukas, šalimais Paliečių miško, toliau Vilūnaičių parmiške iki Juknaičių dvaro žemės.

Po Pirmojo pasaulinio karo iškovojus Lietuvai nepriklausomybę, Juknaičių dvaro žemę dalijo savanoriams. Jose įsikūrė Žalių, Vepštų, Čepaičių, Janavičių šeimos, priklausiusios Juknaičių kaimui.

Apie likusią ūkininkų žemę, jos padalijimą

Vilūnaičių ūkininkai nuo seniausių laikų likusią nuo kiekvieno ūkio žemę, vadinamą sėdimais, suskirstydavo rėžiais. Rėžiai buvo 10 metrų pločio, tęsdavosi kilometrą ir ilgesni. Tačiau 10 metrų pločio rėžius skyrė ūkininkams, turintiems 30 ha žemės. Kurie turėjo 15 ha žemės, rėžiai buvo 5 m pločio, turintiems mažiau nei 15 ha žemės skirdavo tik rėžį, o mažžemiams – 2 metrų pločio. Vilūnaičių sėdimai buvo nuo Vilūnaičių vieškelio iki Montjurgių kaimo, Aleknaičių ir gretimų kaimų akmenų krūvos sienos (akmenų krūvos kaip kokios sienos su Juknaičių dvaro žeme), iki Vilūnaičių kapelių.

Apie rėžius

Daugumos Vilūnaičių kaimo senbuvų atminime rėžiai buvo nuo Aleknaičių kaimo pakraščio iki Vilūnaičių miško, tęsėsi pro Juknaičių žemės pakraštį. Pagal dydį rėžius skirstė į sėdimus, ketvirčius ir *pleckus*. Rėžio didumas ir plotis priklausė nuo turimos žemės. Kuo daugiau ūkininkas turėjo žemės hektarų, tuo platesnį rėžį, vadinamą sėdimu, gaudavo. Ketvirtis – tik ketvirtadalis sėdimo.

Žemės sklypus, kurie liko nuo rėžių, vadino *pleckais*. Jie įvairios (kvadrato ir pan.) formos, nedideli. Kituose kaimuose pleckus vadino ketvirčiais (20 arų). Pavyzdžiui, Muižė iš kaimo persikėlė gyventi į pleckus 1932 m.

Sėdimai – tai paveldima žemė, likusi nuo ūkininkų ir mažžemių paveldėto ūkio. Ją skirstė kaip priedą. Rėžis sudarė 1 ha žemės.

Vilūnaičių ūkininkai senbuviai gyveno kaime jau iki žemės reformos (1557 m.). Ūkininkų, turėjusių 30 ha žemės ir daugiau, kaime buvo trylika (gal ir daugiau).

Vilūnaičių kaimo ūkininkai XX amžiaus pradžioje

Šie ūkininkai turėjo ne mažiau kaip 30 ha žemės:

1. Žegunis Rokas,
2. Matjušaitis Juozas,
3. Brajinuskas Adomas,
4. Valiušis Juozas (tėvas), vėliau Vincas,
5. Trumpis Kazimieras,
6. Jokubaitis Pranas,
7. Žegunis Stanislovas,
8. Indrišiūnas Rokas,
9. Pranys Vincentas,
10. Pranys Juozapas,
11. Tamošaitis,
12. Petraitis Juozas (turėjo 40 ha),
13. Motiejūnas Jonas.

Vilūnaičių kaimo pakraščiuose gyveno mažžemiai, įnamėliai (grytelninkai). Kai kurie turėjo po keletą hektarų arba keletą arų žemės, tarnavo Vilūnaičių ūkininkams arba eidavo tarnauti pas baroną fon Roppą į Juknaičių dvarą. Kiti išsinuomoję 7 arus

žemės, statėsi gryteles. Už tai jiems kasmet reikėjo ūkininkams atidirbti septynias dienas: per mėšlavežį, rugiapjūtę, talkas, t. y. dirbti sunkiausius darbus.

Nuo Juknaičių dvaro link Vilūnaičių kaimo gyveno šie įnamėliai:

1. Motiejūnas (pravardžiavo Motiejūnėliu),	4. Indrišaitis,
2. Gaubas,	5. Čerapokas,
3. Braziulis,	6. Karosas,
	7. Valiušėlis.

Nuo Vilūnaičių kapelių prie kaimo galo gyveno šie įnamėliai, mažžemiai:

1. Valys,	5. Liesauskas,
2. Pabijanskas,	6. Ramanauskas,
3. Šandaris,	7. Švobela,
4. Balnis,	8. Čerapokas.

Kaimo darbai ir papročiai. Ganyklos

Vilūnaičių kaimo ganyklos iki išsikėlimo į viensėdijas buvo Ropiduose. Penki piemenys ir viršininkas ganydavo viso kaimo karvių bandą Ropiduose. Avis ganė du piemenys Spynoje ir Dubūrėje. Po šienapjūtės, suvežus šieną, kaimo bandą ganydavo Baloje. Vilūnaičių piemenų viršininkas turėjo 5–6 metrų ilgio botagą. Ganydavo nuo balandžio iki spalio.

XX amžiaus Vilūnaičių kaimo gyventojai

Į Vilūnaičių kaimą ėjo 1 km ilgumo vieškelis. Ir dabar tebėra. Kaimo gale stovėjo Juozo Petraičio medinis malūnas (jo nebėra).

1. Ramanauskas P,	10. Antanaitis,
2. Muižė Ig.,	11. Švoba Jonas,
3. Nazaras Antanas,	12. Brajinskas Adomas,
4. Šandaris Vincas,	13. Valiušis Petras,
5. Trinka Vladas,	14. Matijošaitis,
6. Pranis Vincentas,	15. Žegunis Rokas,
7. Žegunis S.,	16. Stočkūnas S.,
8. Špejeras J.,	17. Trumpiai Kazimieras, Ignas,
9. Karosas Juozas,	18. Pabijanskas,

19. Kupriūnas Antanas,	29. Žegunis Vladas,
20. Juodiniai,	30. Jokuntas Edvardas,
21. Timinskai, Jutinskas K.,	31. Lisauskas Pranas (Liesauskas),
22. Bazilis,	32. Indrišiūnas Kazimieras,
23. Kriščiūnas S.,	33. Valiušis Vincas (mano senelis),
24. Gilys,	34. Valiušis Matas (Valiušėlis – pravardė),
25. Petraitis Juozas,	35. Indrišaitis,
26. Motiejūnas Adomas,	36. Čerapokas.
27. Kalibatas Kazys (mano tėvas),	
28. Tamošaitis V.,	

Vilūnaičių kaimo vestuvių aprašymas

Jos buvo XX a. giminaičių Trumpių sodyboje, Vilūnaičių kaime²⁶.

Piršlybos

Į Vilūnaičių kaimą iš Šukionių kaimo pas Trumpytę Teodorą (mano mamos giminaitė) atvažiavo piršliais Dominykas Morkūnas su savo pusbroliu Jonu Morkūnu po šv. Kalėdų juodu važiu. Abu buvo apsilikę namų audimo kailiniais (*talūbomis*), triušio (*kraliko*) kailio kepurėmis. Jau buvo prietema – vakaras. Įėję pasisveikino ir prakalbo: „*Atvažiavom piršliais, sužinoję, kad Trumpytė Teodora išteka už Jutinsko.*“ Piršlys šnekėjo toliau: „*Gal patioks labiau – Jons Morkūns*“²⁷.

Teodoros Trumpytės tėvas Kazimieras Trumpis paprašė piršlius atsisėsti. Nusivilkę talūbas abu atsisėdo už stalo. Kada atvažiuodavo piršliai, padengdavo stalą balta drobine staltiese, o tėvui atnešus alaus, motina ant stalo padėdavo sūrį ir daugiau nieko. Kai piršlys su jaunuoju ir tėvu susėda už stalo, tada ateina motina su dukra. Motina tėvui pataria, kad nereikia pažadėt piršliui, ko neturi: „*Nebos gyvenimo, viens kitam prikaišios žadėję – nedavę.*“ Tėvas, alum vaišindamas, piršliui ir jaunajam sakė: „*Jei pasitarę atvažiuosit, tada galutione susitarsme.*“ Gerdami alų, prašneko apie pasogą. Piršlys paklausė: „*Ar daug skyrėt pasogos?*“ Tėvas Trumpis atsakė: „*3000 litų.*“ Piršlys sako: „*Būtų mažoka – reikės jaunojo broliams dalį pinigų skirti.*“ Tėvas papildė:

²⁶ Apie vestuves papasakojo Ona Kalibaitienė (mano mama).

²⁷ Rašiau Vilūnaičių kaimo tarme – šneka – K. K.

„*Duosiu arklį pakinkyto, porą avelių, karvę.*“ „*Pasoga būtų gera, bet kraitis per mažas*“ – prakalbo piršlys. „*Pridėsiu dar 500 litų*“, – sako tėvas. „*Jeigu per mažai, tada skirkitės.*“ Piršlys sako: „*Abu jie pažįstami, viens kitam pationk. Tegu ženijęs.*“ Jaunikis sako: „*Tegu pasigalvoj Teodora. Ir aš pagalvos. Reikės pasitarti su broliais. Ar jie neprieštaraus, kad aš ženijęs.*“ Tada jaunikis sako: „*Atvažiuosim ontro karto. Tada jau galutinė susitarsme.*“

Tėvas: „*Vaikel, daugiau dalies neskirsiu.*“ Piršlys: „*Atvažiuosim už dviejų savaitių.*“ Atsisveikindami vieni kitiems paduoda rankas. Pirmiausiai atsisveikino su tėvu, tada su motina ir dukra. Piršlybos truko dvi valandas.

Piršliai, antrą kartą atvažiavę įeina į trobą, su visais pasisveikina. Jaunoji paprašo piršlius atsisėsti. Tėvas Kazimieras eina alaus. Motina užkuria ugnį, verda kopūstų sriubą su dešra. Piršlys prašo jaunąją atsisėsti šalia jaunikio. Jaunieji kalbasi atskirai. Su piršliais galutinai sutaria pasogą. Antrą kartą piršlys atvažiuodamas atveža *arielkos* butelį.

„*Kada jaunieji važiuos į bažnyčią pas kleboną poterių?*“, – klausia tėvas. – „*Ar vestuvės bus su užsakais, ar su indautu?*“ Už *indautą* jaunieji sumokėdavo 25 Lt. Po dviejų savaitių tuos 25 Lt iš klebono atsiimdavo. Bet jeigu vestuves keldavo be indauto, o su užsakais, tuomet klebonas tris savaites per pamokslą skelbdavo, kad toks ir toks su tokia kelia vestuves. Vestuvės dažniau būdavo be indauto.

Apžiūrai, apžiūros

Apžiūrėti pasogos jaunikio namuose važiuodavo tėvai su dukra. Jaunikis laukdavo, nes žinojo. Vaisės būdavo paruoštos. Atvažiavusius tėvus su dukra jaunikis naveddavo į tvartą parodyti savo gyvulių. Kiek arklių, kiek karvių, avių. Nueidavo į klėtį apžiūrėti, ar daug turi grūdų sėjai – sėklai. Po apžiūrų tardavosi, kada kels vestuves. Jei apžiūros tėvui patikdavo, sakydavo: „*Vaikel, nenuogi, neplėki gyvenste.*“

Užsakai

Užsakus dėl būsimų vestuvių klebonas pradėdavo skelbti tris sekmadienius paileiui. Į vestuves pirmadieniais arba antradieniais važiuodavo. Užsakus dėl būsimų vestuvių pradėdavo skelbti po apžiūrų, bažnyčioje.

Sužadėtuvs

Jaunikis, nupirkęs auksinius žiedus, važiuodavo pas jaunąją įteikti ir kraičio paršvežti. Į sužadėtuves važiuodavo jaunikis su piršliu. Atvažiavęs piršlys paskelbdavo:

„*Atvažiuom kraičio*.“ Jaunoji nuveda jaunikį už parankės ir pasodina jį už stalo. Kai visi susėda, jaunikis iš dėžutės išima auksinį žiedą ir užmauna jaunajai ant kairės rankos bevardžio piršto. Jaunoji padėkoja jaunikiui. Tada jaunikis auksinį žiedą užsimauna. Jaunosios tėvas padėkoja už auksinius žiedus, palinkėdamas šiais žodžiais: „*Vaikeli, gyvenkit gražė*.“ Jaunosios kraitį sukraudavo į skrynią ir nunešdavo į klėtį. Esant šaltai žiemai, kraitį jaunikis, piršlys, broliai sukrauna rogėse. Parvežę kraitį, paklausia motinos: „*Kur padėti kraitį ir skrynią?*“ „*Neškit į seklyčią*“, – atsakydavo motina. Kraitį, esantį skrynioje, pastatydavo seklyčioje, tada kviesdavo visus pietauti ir aptardavo, kada ir ką kvies į vestuves.

Mergvakaris

Ketvirtadienį būdavo mergvakaris. Pas jaunąją vakare ateidavo pulkas mergaičių – būsimos pamergės. Ateidavo ir pabroliai (brolaičiai) su kaimynais, savo draugais.

Pamergės puošdavo seklyčios kertę, kurioje sėdės jaunieji. Iš rūtų šakelių nupindavo jaunųjų vardų pirmąsias raides, jas prisegdavo ant baltos drobės ir ją pakabindavo toje vietoje, kur sėdės per vestuves jaunieji. O visą baltą drobę nusagstydavo rūtų šakelėmis. Iš šiaudų mergaitės nupindavo vadinamąjį šiaudinį sodą (*liktorių*). Jį papuošdavo žaliomis, rožinėmis, mėlynomis popierinėmis juostomis. Nupintą iš šiaudų sodą pakabindavo seklyčioje, stalo viduryje. Jeigu pindavo iš šiaudų žvaigždes, pakabindavo toje vietoje, kur sėdės jaunieji. Jaunajai rūtų vainikėlį nupindavo tikroji pamergė, pasimatuodavo ir rūtų vainikėlį pamerkdavo į vandenį lėkštėje, kad nenuvystų. O bernai su kitais beržų šakelėmis apipindavo vestuvinius vartus. Vestuvėms vartai buvo statomi prie kiemo vartų. Kai tie vartai būdavo pastatyti ir papuošti, bernai iš lentų sukaldavo suolus vestuvėms. Prireikus iš kaimynų pasiskolinę vestuvėms parveždavo stalų. Darbus pabaigus, tėvas visus kviesdavo į seklyčią pasivaišinti sūriu, sausainiais, alumi. Pamergės padainuodavo: „*Saldus alutis, balta putela, mūsų jaunosios mionkšta širdiala*.“ Per mergvakarį daug žmonių ateidavo (kartais net 20). Ateidavo jaunoji su tėvu – kviesdavo visus į vestuves.

Vestuvės

Vestuvės prasidėdavo dažniausiai pirmadieniais. Atvažiuojantį piršlį su jaunikiu jau iš tolo visas kaimas girdėdavo. Žvangėjo jų varpeliai, skambėdavo kanklės (*kunkalyčios*). Muzikantas grodavo vestuvinį maršą. Pasitikti jaunojo į kiemą išeidavo jaunoji

su vestuvine palyda. Jaunikiui iš važio išlipus, tuoj iš savo rogių išlipa piršlys su brolaičiais. Susitikę jaunieji pasibučiuodavo. Jaunikį už parankės į seklyčią vedasi jaunoji. Tik po jaunųjų turėjo teisę eiti piršlys su brolaičiais. Kitaip sakant, po jaunųjų eidavo vestuvininkai iš jaunikio pusės ir likusieji vestuvininkai. Jaunoji su savo jaunikiu eidavo atsisėsti į jauniesiems paruoštas kėdes gale seklyčios stalo. Jaunoji paprašydavo susėsti visus tuos, kurie važiuos į bažnyčią. Jaunieji atsiveikindavo ir su seserimis, broliais, visais esančiais vestuvininkais. Į vežimus arba roges sėdant prašydavo pavalgyti, kad visi pavalgę važiuotų į bažnyčią. Prieš važiuojant į bažnyčią vestuvininkai susėdavo tokia tvarka: prie jaunosios atsisėda piršlys su svočia. Tikrasis brolaitis susėda su brolaičiais, o tikroji pamergė – drauge su pamergėmis. Kada pavalgo, piršlys prašo: „*Jeigu visi pavalgėt, prašom ruoštis į bažnyčią.*“ Brolaičiams jaunoji primena, kad kiekvienas išsirinktų po pamergę. Tikrosios pamergės paklausia, ar daug brolaičių – pajaunių porų? Būdavo 5–7 poros, o kartais ir 12 porų pajaunių. Pajauniais vadino brolaičius ir pamerges. Brolaičiams pamergės prisegdavo baltą kaspinėlių su rūtų šakele ant švarko skverno kairio atlapo. Tikroji pamergė kaspinėlių su rūtų šakele prisegdavo tikrajam brolaičiui. Piršlys raudoną kaspinėlių prisegdavo svočiai. Tikroji pamergė prisegdavo jaunajam rūtų šakelę ant kairio švarko atlapo. Svočia su tikrąja pamerge uždėdavo tūlį (dar vadino *šlejeru*) su rūtų vainikėliu jaunajai ant galvos. Tikrasis brolaitis prisega ant jaunosios kasų mažytį rūtų vainikėlį, netoli jaunosios dešinės ausies. Pamergės su tikrąja pamerge pačios prisisega po rūtų šakelę. Prieš išvažiuodama į bažnyčią šliūbavotis, jaunoji kieme atsiveikina su tėvais (jei buvo nešalta – lauke). Atsiveikindama tėvams pabučiuodavo veidus, rankas. Jaunosios tėvai jaunuosius peržegnoja, palaimina. Skambėdavo daina: „*Ruoškis sesute, ruoškis jaunoji. Jau žirgelė pakinkyti, prie vartelių sustatyti – laikas važiuoti.*“ Prieš išvažiuojant į bažnyčią pravirkdavo tėvai ir jaunoji. Jaunieji atsiveikindavo ir su seserimis, broliais, visais vestuvininkais. Į vežimus arba roges (žiemos metu) susėdavo tokia eilės tvarka: pirmajame vežime sėdėdavo piršlys su svočia, antrajam – jaunikis su tikruoju brolaičiu, trečiam – jaunoji su tikrąja pamerge. Kituose vežimuose arba rogėse (žiemos metu) susėdavo pamergės su brolaičiais.

Prieš vestuves (*šliūbą*) šventoriuje jaunieji atsiveikina su piršliu, svočia, su pamergėmis, pabroliais ir kitais, kurie važiavo į vestuves.

Prie altoriaus pirmieji eina jaunieji su piršliu ir svočia. Bet eina poromis: piršlys su jaunikiu, jaunoji eina su svočia. Tikroji pamergė su tikruoju brolaičiu. Poromis eina

pamergės su brolaičiais. Prie altoriaus visi sustoja. Tikrasis brolaitis jaunajai nuo kasų nusega rūtų vainikėlį. Tikroji pamergė jaunajam nusega nuo krūtinės rūtų šakelę. Tuomet klebonas meldžiasi. Vainikėlius bažnyčioje sukeičia vietomis. Juos prisega dešiniame švarko atlapo skverne. Vietomis permainingus, persegus vainikėlius, permauna žiedus, pakeičia rankomis vestuvinius auksinius žiedus. Jei būdavo pasamdytas muzikantas, jam reikėdavo vargonuoti šliūbo metu.

Klebonas numaudavo auksinius žiedus jauniems ir padėdavo ant lėkštutės. Paprašo jaunuosius prisiekti, kad visą amžių bus ištikimi vienas kitam, bus dori katalikai ir Lietuvos patriotai. Tuomet klebonas jaunuosius peržegnoja, palaimina. Duoda jiems pabučiuoti kryžių ir užmauna auksinius vestuvinius žiedus.

Po šliūbo iš bažnyčios visi išeina pro didžiąsias bažnyčios duris. Pirmieji iš bažnyčios išeina jaunieji su piršliu ir svočia. Po jų išeina visa vestuvių palyda. Išėję iš bažnyčios į šventorių jaunieji pasisveikina su visais vestuvininiais ir eina į parduotuves. Pirkdavo vestuvėms saldinių, vyno, arielkos, dovanėlių – papuošalų, grandinėlių (*lenciūgėlių*), šukų plaukams sušukuoti. Pamergės dovanėlių brolaičiams jau turėdavo.

Po šliūbo visų priekyje pirmieji važiuodavo jaunieji. Po jų važiuo piršlys su svočia, tikrasis brolaitis su tikrąja pamerge ir kiti. Iš šliūbo parvažiavusiems reikėdavo išsipirkti vestuvių stalą. Kelią užtvėrdavo kartimis, virvėmis vyresnio amžiaus vyrai, bernai, vaikai. Išsiperkant vestuvių stalą suaugusiems dovanodavo vyno butelį arba arielkos. Priberdavo vaikams vestuvinių saldinių. Vestuvių stalą dažniausiai išpirkdavo piršlys su tikruoju brolaičiu.

Iš šliūbo parvažiavusius jaunuosius kieme pasitikdavo su duona ir druska, pilnomis naminio vyno taurėmis. Muzikantas jaunuosius pasitikdavo vestuviniu maršu.

Jaunieji pabučiuodami rankas pasisveikindavo su tėvais. Išgėrę po taurę naminio vyno, suvalgę po riekelę duonos su druska, sėsdavosi už stalo. Pabroliai su pamergėmis dovanodavo vieni kitiems vestuvines dovanėles – prisiminimui. Jokių palinkėjimų nebūdavo. Jaunieji atsisėdavo ant paruoštų jiems kėdžių. Prie jaunikio atsisėdavo svočia, o prie jaunosios – piršlys. Brolaičiai su pamergėmis atsisėdavo poromis. Kai kada susėdavo kitaip – prie svočios atsisėdavo tikrasis brolaitis su tikrąja pamerge. Prie piršlio atsisėdavo dėdės, tetos ir kiti giminaičiai. Kada visi susėda, piršlys visų prašo išgerti į jaunųjų sveikatą. Už juos pakelti tostą (po taurę) ir iki dugno išgerti. Jaunosios motina prašo visus pavalgyti: „*Vaikelė, prašom pavalgyt.*“

*Bo sušalė parvažiavot, užtrukot. Niekur nevalgėt, negėrėt. Nieks nedavė.*²⁸ Po pietų sročia prašo pamergių padainuot. Tikroji pamergė būdavo dainų užvedėja.

Iškada tau buva, sesute, tekėti,
Teip gražė mokėjė rūtelas mylėti.} 2 k.

O kai įaisi į rūtų darželį (*l raidė ištariama minkštai*),
Žalios rūtialės nulionks pri žemialės.} 2 k.

O kai nuskinsi rūtelių šakialė,
Žalios rūtialės pradės verkt balseliu.} 2 k.

O kai užkėsi už gelsvų kaselių,
Žalios rūtialės nuvios per naktialė.} 2 k.

Skambins varpelė, grajis vargonėlė,
Nelais tau išeiti – vargė rūpestėlė.} 2 k.

Pasigęs bažnyčios ir visos kertialės,
Kad nebeklupėsi suėmus ronkialas²⁹.} 2 k.

Iškada tau buva, sesute, tekėti,
Taip gražė mokėjė rūtelas ravėti,
Teip gražė mokėjė rūtelas ravėt.

Po dainos pašokdinti jaunąją išvesdavo piršlys. Jaunąją pašokdindavo ir brolaičiai. Jaunąją piršlys pašokdinti nuvesdavo jaunikiui. Jaunieji šokdavo valsą arba polką.

Kai visi susėda, piršlys užveda dainą:
Alutį gėrėm, gražė dainavom,
O kas išrašė veidelį mana.} 2 k.

²⁸ Lygumų krašto tarmė.

²⁹ Dainos žodžiai rašyti Vilūnaičių kaimo tarme. Raidę l dainuojant reikėtų ištarti kietai. Šią dainą mano motina Ona Kalibatienė išmoko iš Jadvygos Žegunienės Vilūnaičių kaime XX a. pradžioje. Dainuoti ramiai.

Valerijos Žegunytės ir Banio vestuvės Vilūnaičių kaime 1937 m. vasario 9 d. Muzikantai – Juozas Valiušis (smuikas), Juozas Nazaras (armonika). Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Apyne spurgas, mieže grūdelis,
Tai jis išrašė veideli mana“} 2 k.³⁰

Dainą „Kartus kartus alutis“ kartodavo daug kartų, kol sulaukdavo, kada jaunas pradeda bučiuoti jaunąją.

Vestuvinis pamergių ir brolaičių stalas

Ruošiant brolaičių vestuvinį stalą sakydavo: „*Jūs sėdėkit verkiančių kertėje, o mums reikia ruošti vestuvėms brolaičių ir pamergių stalą.*“

Ant stalo brolaičiai pastatydavo vyno arba arielkos, saldinių padėdavo. Pamer-gės padėdavo sausainių: iškepavo „ežiukų“, „ąžuolo lapų“, atnešdavo iškeptą vestuvių pyragą – „knygą“. Ant jos didelėmis raidėmis užrašyti jaunųjų vardai, jaunųjų vardų pirmosios raidės. Vestuvių stalą paruošdavo taip patogiai, kad galėtų kas nori prieiti, paimti ir pasivaišinti. Apdainavimų nebūdavo nei jauniesiems, nei kitiems.

³⁰ Vilūnaičių kaimo tarmė

Kalendorinės šventės ir papročiai Žiemgaloje

Kalėdojimas. Prieš kalėdojimą bažnyčios patarnautoja pranešdavo. Ji gaudavo savo dalį už darbą bažnyčioje. Kiekvienas kaimas skirdavo savo vežiką, kuris per kalėdojimą veždavo kunigą su zakristijonu po kaimą. Į trobą įėjęs kunigas duodavo pabučiuoti kryželį. Pagiedodavo. Tuomet susėsdavo už stalo, pasivaišindavo. Kalėdą duodavo grūdais. Aukodavo ir maisto. Grūdams parvežti kaimas skirdavo vežikus. Gautą maistą per kalėdojimą kunigas padalydavo elgetoms.

Adventas. Per adventą tris savaites pasninkaudavo, meldavosi, giedodavo. Dar prieškalėdžiu žmonės ruošdavosi Kalėdoms: kepėdavo pyragus, skersdavo, ruošdavo vėdarus kepti. Vaikai labai laukdavo šventų Kalėdų.

Kūčios. Per Kūčias visi labai pasninkaudavo. Kūčiukai, žirniai, silkė, didžiosios pupos – svarbiausi kūčių valgiai. Stalą uždengia balta staltiese, uždega žvakę. Atsistoję visi pasimeldavo. Poterius kalbėdavo balsu. Pasimeldę pabučiuodavo kryželį. Būdavo burtai, dauguma iš po staltiesės traukdavo šieną. Norėjo kuo ilgesnį ištraukti. Kas ištraukė ilgą – ilgai gyvens. Kam į rankas patekdavo trumpas – gyvens trumpiau. Nakčiai ant kūčių stalo palieka tuščias lėkštes ir valgius, kad atėję mirusieji turėtų kuo kūčiauti. Buvo tikima, kad po 12 val. nakties tarpusavyje žmogaus balsu kalba gyvuliai.

Kalėdos. Anksti ryte per Kalėdas šeimos važiuodavo į bažnyčią Bernelių mišiu išklausyti. Iš vakaro pasiruošdavo į bažnyčią važiuoti rogėmis ar ratais. Į Bernelių mišias veždavosi vieną kitą savo vaiką. Tėvai išvažiuodavo abu šv. Kalėdų ryte, grįžę iš bažnyčios pasiseikindavo visi su šv. Kalėdom ir eidavo pusryčiauti. Valgydavo mėsiškus valgius: kumpį, dešrą, vėdarus, pyragą. Padarydavo miežinio alaus.

Antra Kalėdų diena – viešės. Lankydavo kaimynai vieni kitus. Būdavo, kad Kalėdos tęsdavosi iki Trijų karalių. Darbų niekas nedirbdavo – linksminosi, švėgdavo.

Nauji metai. Per Naujus metus pasveikindavo vieni kitus. Palinkėdavo ilgo ir laimingo gyvenimo. Daugiau nieko. Jokių švenčių nebūdavo.

Trys karaliai. Per kaimą eidavo trys karaliai. Įėję į trobą pasisveikindavo. Šeimynai palinkėdavo stiprios sveikatos, derlingų metų. Vaikų prašydavo, kad ant durų užrašytų tris dideles raides K+M+B. Vaikai gaudavo dovanėlių, pyrago.

Užgavėnės Lygumuose. Per Užgavėnes per kaimą eidavo persirengėliai, išverstais kailiniais, persirengę meškomis, gerve, giltine, velniukais. Velniai rengdavosi juodais drabužiais, ant veidų užsidėdavo iš kailių padarytas kaukes, suodžiais nudažytas. Kartais su ragiukais. Visus persirengėlius vadino ubagais, tokių būdavo maždaug 15. Pavieniais per Užgavėnes nevaikščiodavo. Rankose laikydavo botagus, mosikuodavo saugodamiesi, kad jų niekas vandeniu neaplietų. Persirengėliai aplankydavo kiekvieną kaimo kiemą. Bet vandeniu juos spėdavo perlieti. Tokie buvo papročiai.

Iš pateiktųjų sužinota, kad vaikai per Užgavėnes nevaikščiojo, vaikščiodavo vyrai. Eidavo jau vedę vyrai, sulaukę 25 mažiau metų (tarp 25 ir aštuoniolikos). Į šitokią kompaniją merginų, moterų nepriimdavo, išskyrus vieną čigonę. Mėgstamiausi buvo velniukai. Persirengėlių buvo ir per vestuves, kai reikėdavo „išpirkti“ vestuvinį stalą.

Užgavėnes Lygumuose organizuodavo M. Rimdžius. Jis ir vadovavo. Susirinkdavo pas Lukošūnus, o persirengdavo daržinėje, aplankydavo daugumą lygumiečių. Užgavėnių persirengėliai eidavo per Lygumų miestelį be jokių muzikantų, bet šurmulį, triukšmelį sukeldavo ir be barškalo, tarškalo. Būdavo, kai kas padainuoja arba pagieda, pabarškina į langą, duris, prieš įeidami ubagai paprašydavo lašinių, duonos, kiaušinių. Įėjusių klausė, ko ieško? Persirengėliai pašokdavo mešką, gervę su snapu, o meška išverstais kailiais šokdavo ir kitus šokdindavo. Persirengėliai neklauzadas, kitus pažnaibydamo. Persirengėlis giltine turėjo dalgį ir laukė savo aukos. Velniukai sukdavosi apie mergaites. Jei pataikydavo įeiti, kur esama juodų puodų, kai ką tuoju suodžiais ištepdamo. O jeigu rasdavo ligonį, persirengėlis giltine linkėdavo jam pasveikti, jei ne – tada atiteks giltinei, arba *smerčiui*. „Čigonė“ šeimnininkui burdavo derlingus, sveikatingus ateinančius metus, mergaitėms – kuo greičiau ištekėti, bernams išburdavo gerą pačią, daug vaikų. Per Užgavėnes persirengusių žydais nebūdavo, nenorėjo įžeisti žydų.

Jei reikėdavo atsakyti persirengėliams, ko ieško, atsakydavo taip: „*Rytoj pelenų diena, vaikščios lašininis su kanapiniu. Blynų nebekeps!*“ Jei dar paprašydavo šeimnininkas, tai pagiedodavo, padainuodavo. Šokių nebuvo, nes neturėjo muzikanto. Prasdėdavo vaisės blynais, alumi, išeinančius persirengėlius apliedavo vandeniu.

Pelenų diena (Pelanė) – gavėnios pradžia. Pelenų dieną vaikščiodavo lašininis su kanapiniu. Abu apsisiautę paklodėmis. Kanapinis – balta paklode. Lašininis žmonėms pranešdavo gavėnios pradžią – kada baigsis lašininio ir kanapinio diena, prasidės pasninkas. Šnekėdavo kanapinis, lašininis tylėdavo, nes juk atėjo gavėnios pradžia. Darbų per Pelanę nedirbdavo. Bažnyčiose ir namuose ant galvos beveik kiekvienam užberdavo pelenų, sakydami, kad žmogus iš pelenų kilęs, į pelenus pavirs. Kitaip būtų: iš dulkės kilęs, į dulkę pavirs. Buvo šventadienis. Nuo Užgavėnių iki Velykų buvo septynių savaitių gavėnia – pasninkaudavo. Tėvai pasninkavimui iš turgaus parveždavo statinaitę (*bačkėlę*) silkų. Mėsą leido valgyti pirmadieniais, antradieniais. Likusias savaitės dienas pasninkaudavo.

Gavėnia. Buvo septynių savaitių pasninkas. Dėdė Vincas Valiušis pasakojo apie gavėnią, kurios buvo laikomasi, kai jis buvo dar vaikas: nei mėsos, nei pieno neduodavo. Tik duona su druska, kaplūnas. Kad kaplūnas būtų saldesnis, įberdavo šiek tiek cukraus. Penktadieniais visai nieko neduodavo. Jis prisiminė, kad pirtyje seni žmonės nusilpdavo, visai nepaėdavo. Gyvulius pašerdavo iš vakaro. Šventą dieną nebuvo galima gyvulių šerti. Žmonės buvo labai religingi. Valgydavo raugintus kopūstus su aliejum, grybus, garstyčias. Iš linų sėmenų spaudė aliejų.

Verbos. Verbos augdavo miške, dabar kadugiais vadina. Verbas į bažnyčią nešdavo pašventinti, kad namus apgintų nuo gaisrų ir nelaimių. Šventinti verbų į bažnyčią eidavo visi, namuose pasilikdavo tik svarbiu reikalu. Verbų šakelės buvo apie 30 cm ilgio. Parnešę tokias verbų šluoteles iš bažnyčios dažniausiai užkiša pastogėj, kad apsaugotų nuo perkūnijos, gaisro. Kitais metais verbas sudegindavo, kai jos būdavo jau be spyglių. Jei parėję iš bažnyčios rasdavo miegalių, juos verbomis plakdavo kelis kartus. Labai skaudžiai neplakdavo. Sakydavo: „*Ne aš plaku, verba plak.*“ Kai atsikeldavo – nebeplakė.

Velykos. Prieš Velykas vieną dieną žmonės nedirbdavo, tvarkydavo gyvenamą namą, tvartus, ūkinius pastatus, kad visur būtų švaru, kad gyvuliams būtų atnešta ėdalo. Šlajaus aslą išbarstydavo smėliu (mano dėdė V. Valiušis pasakojo, kad grindys ne kiekvieno namuose buvo).

Velykų ryte visi keldavosi anksti, nes reikėjo važiuoti į Bernelių prisikėlimo mišias

Lygumų bažnyčioje. Į bažnyčią įeidavo su patamsiu, įsidėdavo degtukų, kad vilkai neužpultų, nes vilkai bijo degtukų (t. y. ugnies). Bažnyčioje kunigas, sakydamas pamokslą žmonėms, patardavo nepersivalgyti. Juk pasninkaudami nusilpdavo, o Velykų sulaukę persivalgydavo. Dažniausiai valgydavo kumpį, dešrą, kiaušinius su sviestu, iškepėdavo pyrago.

Parvažiavę iš bažnyčios virdavo velykinius kiaušinius. Dažydavo kiaušinius prieš Velykas ir per Velykas – kiaušinius virdavo anksti ryte, kad šviežesni būtų, kad Velykoms kuo geriau pasiruoštų. Kiaušiniams nudažyti dėdavo į vandenį svogūnų lukštų, vantų lapų. Bet, jei kas būdavo namie likę iš šeimos, po Bernelių prisikėlimo šv. Mišių parvažiavę namiškiai jau rasdavo stalus apdėtus Velykų margučiais.

Velykų ryte valgydavo stipresnį, mėsišką valgį, margučius. Kiekvienas norėjo rasti stipriausią margutį. Kam pramušdavo margutį, tas turėdavo atiduoti stipresniam. Norėdami išsirinkti kuo stipresnį kiaušinį, pamiklindavo į savo dantis, kad žinotų, kuris stipresnis. Kartais į kiaušinį priliėdavo smalos ir visus pramušdavo, bet jei tokį nutverdavo, iš jo visus margučius atimdavo.

Velykūnė iš vakaro atnešdavo mažiesiems vaikams margučius. Tėvai jiems sakydavo: „*Velykūnė atnešė.*“

Per Velykas pirmiausia vaikai eidavo pas krikšto tėvus – savo *podinus*. Jie krikšto vaikams paruošdavo gražiausius margučius. Vaikai bėgdavo ir pas kaimynus prisirinkti kuo daugiau stipresnių margučių. Būdavo margučių varžybos, kieno bus stipresni. Būdavo ir tokių, kurie visus margučius pramušdavo. Visus pramuštus margučius pasiimdavo sau. Kaime vaikai pulkais eidavo pasigalynėti margučius ridentami – kas nugalės, kieno bus stipriausi kiaušiniai.

Švęsdavo Velykas dvi dienas. Pirmą dieną būdavo didžiausia šventė. Pirmą Velykų dieną dainuodavo, pašokdavo. Antrą dieną dirbti nebuvo galima, reikėdavo švęsti. Girtų kaime nebūdavo. Kaimynai ateidavo vieni pas kitus – švęsti Velykų.

Per Velykas vaikai labai mėgdavo suptis sūpuoklėse (suplegose). Supdavosi ir trise. Du suposi sūpuoklių galuose stovėdami, o trečias arba trečia sėdėdavo sūpuoklių viduryje. Sūpuokles išsiūbuodavo kartais labai aukštai, net per galvą persiversdavo. Velykų vakare vaikai sueidavo atsigavėti: dainuodavo, žiedą dalydavo. Stengdavosi atspėti, pas ką žiedas žydi. Jei atspėdavo pas ką – žiedą turėjo atiduoti ir duoti fantą – daikčiuką. Tik žaidimo gale galėdavai išsipirkti, reikėjo ką nors įdomaus parodyti, papasakoti ar padainuoti – tai ko nematė ar negirdėjo kiti.

Sambariai.³¹ Po laukų darbų per Sekmines žmonės rengdavo sambarius. Iš anksto susitardavo, kada bus keliami sambariai. Daugiausia švėsdavo, kai laukus apsisėdavo. Iš sudaigintų miežių padirbdavo salyklą alui. Sambariams kartais susidėdavo po 16 kg miežių. Pas ką būdavo keliamas sambaris – daigindavo salyklą, alų padarydavo, su-nešdavo kuo geresnį maistą. Jei gražus būdavo oras, sambarius švėsdavo lauke, dažniausiai soduose, jeigu nelydavo. Berželiais apšodindavo sambariams numatytą vietą. Atsisėdimui padirbdavo suolų. Per sambarį būdavo labai linksma, ateidavo padainuoti, pašokt. Buvo kaip pavasario šventė, sėjimo metas. Sėdavo ir linus. Priklausė nuo Velykų švenčių, ar tinkamas laikas sėjai.

Gegužinės pamaldos. Į gegužines pamaldas žmonės mėgdavo ateiti. Iš anksto Marijai namuose paruošdavo altorių. Lauke pakabindavo žagrę. Kada į žagrę paskambindavo, žmonės ateidavo. Per pietus būdavo gegužinės pamaldos. Dažnai atėję jau rasdavo klūpančius ir kalbančius maldą žmones. Pasimeldę žmonės vieni kitus pasveikindavo. Po gegužinių pamaldų žmonės eidavo į laukus dirbti.

Joninės. Per Jonines piemenys beržų šakelėmis apkaišydavo ganomas karves. Žmonės lankydavo kapus, juos puošdavo gėlėmis, vainikais kryžius. Tik per Jonines vieną dieną lankydavo kryžius, juos apipindavo vainikais, pasimelsdavo. Sakalų kaime buvo du kryžiai, bet daugiau kryžių buvo kapinėse.

Jaunimas noriai ateidavo švęsti Joninių. Pasveikindavo Jonus. Uždegdavo ant karties kabančią stebulę. Prie laužo dainuodavo „Švento Jono vakarėly, oi, oi, oi, pyniau rūtų vainikėlį, oi, oi, oi“. Eidavo ratelius: „Šitam dideliam būry daug mergaičių vidury“ ir kitus. Paparčio žiedo eidavo ieškoti vakare, kol dar nesutemę, nes naktys trumpos – geriau anksčiau eiti, kad spėtum rasti. Kai jaunimas uždega laužą, ant ilgos karties iškeldavo degančią stebulę. Tačiau kaime iškeldavo tik vieną degančią stebulę. Joninės švėsdavo visą dieną, kai kur iki aušros.

Vardadieniai Lygumuose. Šventė Mataušą, Kazimierą, Joną, Petrą, Povilą. Rengdavosi vardinėms paslapčiomis, kad niekas nežinotų. Jaunimas nupindavo iš ąžuolo lapų vainiką, įpindami bijūnų (*pinavijų*), ramunių, jazminų. Eidavo sveikinti

³¹ Yra vaizdo įrašas, kuriame apie sambarius pasakoja Kazimieras Kalibatas ir Stasė Lovčikaitė.

(*viečiavoti*) varduvininką jau sutemus, duris apkaldavo ilgoku vainiku. Stengdavosi, kad varduvininkas neišgirstų. Jei varduvininkas išgirdavo ir spėdavo bent vieną nutverti, jis sveikintojus į vidų pakviesdavo, pavaišindavo sūriu, alumi, pasilinksmindavo, padainuodavo. Apie 1930 metus sveikindami varduvininkus nupindavo nedidelius, apvalius vainikus. Tokių vainikų būdavo kartais net 11, o jeigu aukštos durys – ir daugiau: vasarą iš ažuolo lapų, žiemą iš bruknių lapelių. Į vainikėlį, kurį kalė prie durų, įdėdavo atviruką, parašydavo linkėjimus: ilgų laimingų metų, geros sveikatos. Dovanų nedovanodavo. Mėgstamos dainos: „Subatos vakarėlį balnojau žirgužėlį – juodbėrėlį“, „Saulute nusilaide, mėnulis užtekėje“, „Oi čiūčia liūlia laivas ont marių“, „Švento Jurgio vakarėlį“. Atėjus sovietų okupacijai, vardadienius švęsavo rečiau, labiau ėmė švęsti gimtadienius³².

Šienapjūtė. Šienaudavo ūkininkai prie Vilūnaičių miškelio, vadinamo Bala. Miškeliu vadino todėl, kad Vilūnaičių kaimui priklausė nedaug miško. Vilūnaičių miškelį nuo valdiško miško skyrė iškirsta 3–5 metrų linija. Bernai, vyrai rengdavosi baltais drobiniais marškiniais, šiaudinėmis skrybėlėmis arba baltomis kepurėmis. Kelnės šienpjovių čerkasinės (iš drobės), avėdavo su naginėmis, kojas apskudavo autais. Drobiniai marškiniai viršum kelnų. Susijuosdavo virve arba pančiu. Išeidavo šienauti praaušus, prieš saulės patekėjimą arba saulei tekant.

Mergaitės, pamelžusios karves, bandą išginus nešdavo šienpjoviams pusryčius. Nunešusios pusryčius, išdaužydavo ką tik nupjautą pievą grėbliakočiu. Išdžiūvusį šieną suversdavo į kupečvertes. Jeigu artėjo lietus, šieną kraudavo į *čardus* arba *kapčius*.

Mergaitės per šienapjūtę gobdavosi baltom skarelėm, vilkėdavo baltom kartūno liemenėmis (*nažutkėlėmis*), čerkasiniais sijonais. Eidavo basos.

Šienpjoviai pietaudavo namuose. Namuose pagulėję postovio, vėl eidavo šienauti. Grįždami namo jau saulei nusileidus, dainuodavo, valiudavo. Šienpjoviai užtraukdavo:

Pjovio šieno po Balalė,
Rado mergo, kai varlalė,
Valioj dalgela, valioj valioj...

³² Pateikėja Elena Čeponienė (Jokubauskaitė), gim. 1915 m., gyveno visą amžių Lygumų miestelyje ir Lyguose. Ištėkėjusi penketą metų gyveno Šiauliuose. 1998 05 02 užrašė K. Kalibatas.

Man dalgialė sunku traukti,
Pusrytelė ilgu laukti,
Valioj dalgiala, valioj, valioj...

Arba dainuodavo taip:
Aisim, brole, šieną pjauti,
Ba neturem kur sukrauti,
Valioj dalgela, valioj valioj!

Man dalgialė sonku traukti,
Pusrytelė jilgu laukti,
Valioj dalgela, valioj, valioj!

Ko to brolio nevaliuoji,
Šienapjūte atvažiuoja,
Valioj dalgela, valioj valioj!³³

Mergaitės atsiliėpdavo skyrium. Mat valiuodavo bernai sau, mergaitės sau. Mergaitės uždainuodavo:

Man grėblalis retadantis,
Dirba brolis kreivarankis,
Valioj grėblali, valioj valioj...

Man grėblalis išrašytas,
No broliuka išprašytas,
Valioj grėblali, valioj, valioj...

Ir taip pareidavo namo į savo kiemus, kiekvienas pulkas skyrium dainuodami – bernai dainuodavo savam pulke, o mergos – savam. Per šienapjūtę dainos skambėjo laukais ir miškais.

Pasakotojas Vincas Kalinauskas prisiminė: „*Ain par miško, žiūr, atein aštuoniolika pjovėjų dainuodami. Ot gražė dainuoj Norvaišų kaimo bernė.*“

³³ Lygumų krašto tarmė.

Šienapjūtė Vilūnaičiuose apie 1929 m. S. Žegunio nuotr. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Likusi Vilūnaičių kaimo žemė buvo dirbama. Visi laukai iki Ropidų ir Balos, iš kitos pusės iki Aleknaičių kaimo sienos buvo sėjami. Kitaip tariant, laukai abipus Vilūnaičių kaimo vieškelio buvo sėjami. Daugiausia sėdavo žiemkenčių rugių, kviečių. Ūkininkai, turintys 30 ha žemės, maždaug pusę jos apsėdavo, o kitą pusę palikdavo ganykloms, šienaujamos pievoms.

Žiemkenčių sėdavo 8–10 ha, 4–6 ha buvo apsėjama miežiais, avižomis ir kt. (linai, žirniai).

Kūlimo talkos. Kūlimo mašiną atveždavo aštuoniais arkliais. Ją sukdavo garo mašina. Kūlimo talkose dirbdavo 40–45 žmonės. Vienas užrišdavo pilnus maišus. Dviese veždavo grūdvežiai. Šiaudus sukraudavo į daržinę pašarams. Rugienius šiaudus kraudavo lauke į kūgius. Talkininkai pakeisdavo vieni kitus kas pusvalandį. Pabaigtuvėms padarydavo alaus, maitindavo geresniu valgiu. Pabaigtuvėms pasikviesdavo muzikantą, kad galėtų pašokti šokius.

Linininkystė. Kaimo jaujos. Linus Vilūnaičių kaime augino dauguma ūkininkų. Vilūnaičių kaime jaujas turėjo ūkininkai Rokas Žegunis, Jonas Motiejūnas, Vincentas

Vilūnaičių kaimo merginos 1927 m. prie Lygumų bažnyčios. Viršuje trečia iš kairės Ona Valiušytė – Kazimiero Kalibato motina Ona Kalibatiėnė. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Pranis, Gasparas Indrišiūnas, Adomas Brajinskas. Tie ūkininkai, kurie jaujų neturėjo, prašydavo leisti pasinaudoti jauja, kai bus laisva.

Linarovis (linarūtė). Linų nurauti ateidavo 10–11 ir daugiau moterų. Nurautus linus šeimininkas suriša į pėdelius ir suveža namo. Ankstų rytą atėję karšėjai nuo linų nukaršia galvutes ir sudeda į žardą. Linų stiebus mirkydavo markose. Prieš sumerkiant, į markas įberdavo trąšų, kad vanduo suminkštėtų. Į organines trąšas prisidėdavo mėšlo. Darbą dirbdavo šeši žmonės. Mirkyti linai būdavo balti. Šitie geresni. Per savaitę linai išmirkdavo ir, kai pluoštas atsiklodavo, tuomet juos paklodavo ir išdžiovindavo. Kai linai išklojėja, nuedavo patikrinti, ar linai rankose trinasi, lūžinėja. Jei rankose linai lūžinėja, juos suriša į kūlius, pėdelius ir veža namo. Namuose buvo mašinos linams minti ir linus išmindavo talkomis. Už vienos jaujos linų išmynimą mokėdavo 2–3 litus. Jaujoje sutelpa 6–7 žardai linų. Linus džiovindavo sukrovę ant žardų. Linai ant žardų išdžiūdavo per dieną.

Linus išminti mašinomis reikėjo keltis ankstų rytą, kad suspėtų iki pusryčių. 2–3 val. nakties, apyaušriu, šeimininkas į jaują atnešdavo duonos, mėsos, užteptų ant duonos

taukų, vandens. Talkininkai, mindami linus, dainuodavo: „Viena linelius nurovio“, „Linelius roviau, dainavau“ ir kt. Išmynę linus, dar likusius pėdelius nešdavo pakloti ant žardų džiovinti, kad atėję ankstų rytą, kiti turėtų darbo – išmintų linus, dar geriau išdžiūvusius.

Išmintais linais turguje *turgavojo*, pardavinėjo. Reikėjo linus nuplukti verpimui. Iš lininių siūlų ausdavo rankšluosčius, marškinius, apatines kelnes.

Linarovio (linarūtės) pabaigtuvės. Tą dieną, kada moterys nuraudavo linus, ateidavo karšėjai. Pabaigtuvės tęsdavos iki 12 val. nakties. Antrą val. nakties šeiminkas prikeldavo karšėjus, kad suspėtų iki paryčių nukaršti linus. Rovėjos, nupynusios iš linų vainiką, nunešdavo jį šeiminkui, sakydamos: „*Nupynėm pabaigtuvių vainiką.*“ Vainiką nešdavo padėtą ant lėkštutės. Prie vainiko pastatydavo stiklinę alaus. Alų išgerdavo barvedė ir įteikdavo šeiminkui pabaigtuvių vainiką. Prasidėdavo pabaigtuvės. Visi dainuodavo, linksmindavosi.

Apie linų darbus papasakojo mano dėdė Valiušis Vincas, gimęs 1912 m. Vilūnaičių kaime.

Dvejų metų jis su tėvais persikraustė gyventi į Sakalų kaimą.

(Pasakojimą užrašiau Šiauliuose 1999 metais, Vėjo gatvėje Nr. 5, gerb. dėdės Vinco namuose.)

Vilūnaičių kaimo audėjos

Vilūnaičių kaime visiems žinomos audėjos buvo Jadvyga Žegunienė, Marijona Brajinskienė, Ona Indrišiūnaitė, Morta Pranytė, Veronika Jokubaitytė, Valerija Gasparaitytė. Audeklus ausdavo šiltoms antklodėms (*kaldroms*) pasiūti. Audeklus kaldroms atausdavo vilnoniais siūlais, apmesdavo medvilne (*bovelna*). Audėjos pasirinkdavo raštus ir spalvas. Mėgstamesnės, tradicinės buvo languotos mėlynų, raudonų, geltonų, žalių spalvų, tulpėmis ausdavo ant bovelnos raudonais, žaliais, mėlynais vilnoniais siūlais. Spalvas moterys išsirinkdavo pačios. Gražiausiai Vilūnaičių kaime audė Morta Pranytė. Ji ausdavo audeklus tautiniams drabužiams, patiesalus Lygumų bažnyčios altoriams papuošti.

Vilūnaičių kaime tautiniais drabužiais pirmosios apsirengdavo jaunos merginos: Valerija Žegunytė, Ona Gasparaitytė, Agota Brajinskaitė, Ona Valiušytė. Jos tautiniais drabužiais puošdavosi eidamos į Lygumų bažnyčią, dėvėjo per šventes. Senos moterys Vilūnaičių kaime neturėjo tautinių drabužių. Ona Valiušytė buvo mano mama. Ji 1934 m. gale ištekėjo už Kazio Kalibato. Gyveno Vilūnaičių viensėdijoje. Tautiniai

drabužiai kaimuose išpopuliarėjo XX a. antroje pusėje. Motinos ir senelės, močiutės Vilūnaičių kaime jų nedėvėjo.

Audėjos išausdavo dvinyčius, trinyčius, storus milus, čerkasus, drobę. Iš austo milo siūdavo švarkus, paltus, sermėgas su kapišonais, *talūbas* su kailio pamušalais. Talūbos išorėje buvo kailiai, o iš vidaus – milas. Mergaitės, moterys pasisiūdavo iki kelių vatinius paltus, čerkasines sukneles, sijonus, švarkelius, *nažutkėles* (dabar vadinamos liemenėmis). Čerkasiniai audeklai buvo rudos, rausvos, pilkšvos, juodos spalvos. Iš čerkaso vyrams siūdavo vasarinius kostiumus. Vilūnaičių kaimo audėjos išausdavo rankšluosčius (*abrūsus*), staltieses. Kaimuose buvo tokia tradicija: jaunos mergaitės verpdavo siūlus, o jų motinos ausdavo. Bet atėjo tokie laikai, kad visos mergaitės mokėjo verpti ir austi be išimties, nebent užklupus sunkioms ligoms neausdavo.

Vilūnaičių kaimo meistrai, kalviai, račiai

Kiekvieno kaimo gyvenime be siuvėjo, kalvio ir malūnininko niekas negalėjo apsieiti. Šio amato žmones gerbė ir mylėjo. Iš kalvių paminėtini: Vincas Valiušis, mokėjęs dirbti visus kalvio darbus; Antanas Kupriūnas buvo kalviu Didžpranių žemėje. Kalvystės A. Kupriūnas ėmėsi atsikėlęs į Vilūnaičių kaimą iš Sosdvario. Jis vedė Marijoną Trumpytę, čia visą amžių ir gyveno. Kalvę turėjo Ignas Mekys, tačiau jis kitiems nedirbo, tik savo reikalams. Vilūnaičių kaime vienintelis mokėjęs pasidirbti važį, *lineiką*, račiukus buvo mano mamos tėvas, mano senelis Vincas Valiušis. Jis mokėjo ir klumpes išskobti. Kadangi jo padirbtos klumpės lengvos, dailios ir patogios – netrūkdavo užsakymų, nes tas klumpes nešiojo maži ir dideli. Jos buvo su mediniu padu, odiniu apkalimu kojai įkišti. Kaime mano senelis buvo nepakeičiamas graborius. Už karsto padirbimą pinigų neimdavo, tik reikėdavo atnešti lentų karstui ir padėjęs reikėjo.

Pagarsėjęs kaime buvo Vincas Petraitis, turėjęs motorinį malūną.

Šiaip jau kiekvienas ūkininkas (gal ir ne visi) uores, *drangas*, roges, ratelius patys pasigaminti mokėdavo.

Drangomis važiuodavo į turgų. *Kariukai* (karučiai) į bažnyčią arba į svečius važiuoti. Lineikas, račiukus, važius, kubilus ar statines ne kiekvienas ūkininkas turėjo, kadangi nemokėjo pasigaminti. Važius pirkdavo turguje arba iš meistrų, t. y. račių: Trinkos, Gryniaus, Alijošiaus.

Vilūnaičių kaime apie 1928 m. Trečia iš kairės stovi Ona Valiušytė – Kazimiero Kalibato motina Ona Kalibatiėnė jaunystėje. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Garsiausia siuvėja Lygumuose – Dublikaitytė. Ji per nesibaigiančius siuvėjos darbus liko senmerge. Pas Vilūnaičių kaime gyvenusią siuvėją Oną Gasparaitytę nedaug kas siūdavo si drabužius, nes Lygumuose buvo garsesnė siuvėja Dublikaitytė.

Vilūnaičių kaimo baldžiai

Kaime baldus mokėjo padirbti Kazimieras Indrišiūnas. Jis buvo geriausias baldžius. Dirbdavo stalus, kėdes, suolus, langus, duris, sofas (kanapkas). Mokėjo padirbti ko kam reikėjo.

Geriausias kubilius Vilūnaičių kaime buvo Jonas Motiejūnas. Dirbdavo kubilus, statines, puskubilius, muštokes sviestui sumušti, spockas taukams laikyti, kibiro didumo kubilėlius taukams supilti, kubiliukus agurkams užraugti.

Bitininkai

Kaime bites laikė, globojo Indrišiūnas (aštuonis avilius), Rokas Žegunis. Vilūnaičių kaime buvo sena tradicija, kad žmogus, išėmęs medų, lėkštę medaus nešdavo savo kaimynams paskanauti. Bites aviliuose laikydavo sode. Jeigu pabėgdavo bičių

spiečius, tada kaimynas kaimynui padėdavo spiečių sugauti. Jei bičių spiečius atskrisdavo į kaimyno avilį, sugautą spiečių nunešdavo savininkui. Kaimynas kaimyną pavaišindavo medumi. Prasiėdavo kaimynų – bitininkų bičiulystė. Ir žmonės labai dėkingi bitelėms už medų, už dovanotą bičiulystę tarp kaimynų.

Smuikų meistras iš Vilūnaičių kaimo Juozas Vepštas (1895–1982)

Nors Juozas Vepštas gimė 1895 m. Juknaičių kaime, bet visą savo ilgą amželį išgyveno Vilūnaičių kaime, išaugino gausią šeimą. Tenka stebėtis šio kaimo žmogaus, valstiečio darbštumu bei gebėjimais. Nors J. Vepštas nepriklausytų kaimo muzikantams, bet jaunystėje pamatęs smuiką, panoro pats jį pasidirbti. Kai sužinojau, kad jis yra išskobęs jau per dvidešimt smuikų, vieną gražią vasaros dieną nuvykau. Pasiteiravau šeimnininkės, ar galėčiau aplankyti smuikų meistrą. Šeimnininkė pasakė, kad jos vyras labai nešnekus, mėgstantis vienatvę. Bet aš išdrįsau. Įėjau, pasisveikinau. J. Vepštas – stambokas, gal 80 metų, pražilusiais plaukais, sėdėjo prie stalo susikaupęs, nekreipdamas kokio dėmesio. Šeimnininkės raginamas atsisuko į mane ir paklausė, ko man reikia. Per tas kelias akimirkas apsidairiau. Neišpasakytai nustebau pamatęs, jog viena kambario siena nukabinėta vien smuikais, kurių meistras – J. Vepštas.

Kai su šeimnininku pasišnekėjome, paaiškėjo, iš kur kilo toks nenumaldomas troškimas dirbti, meistrauti smuikus. Papasakojo, kad visos medžiagos smuikams meistrauti gaminamos ir paruošiamos namuose. Jo pagaminti smuikai nevienodos formos ir didumo. Kiekvienas turi kitiškę tembrą, garsumą. Skiriasi ne tik didumu, bet ir spalva. Tikėjau, kad meistras ims bent vieną iš savo mėgstamiausių smuikų ir pagros. Deja, taip neįvyko. Tuomet paėmęs sustygavau ir pabandžiau pagriežti. Įsitikinau, jog J. Vepšto smuikai etnografiniai ir labiau tiktų etnografiniams, folkloriniams ansambliams. Panorau bent vieną įsigyti. Smuikų meistras nesileido įkalbamas. Jis tik šmaikštaudamas pasakė, jeigu atvežčiau dvi uores šieno, tada gal sutiktų. Ačiū Dievi, šieno vežti nereikėjo. Šeimnininkės dėka nusipirkau. Vėliau iš J. Vepšto nusipirko smuikų ne vienas muzikantas. Kaip smagu, kad Vilūnaičių Stradivarijaus smuikai suskamبėjo toli ir ne tik Žiemgalos padangėje, kad jie tapo muziejų ir asmeninių kolekcijų unikalia vertybe. Turėjo J. Vepštas ragą. Kai imdavo pūsti, prisišaukdavo prijaukintą briedžiuką. Aleknaičių kaimo vaikai briedžiuko bijodavę. Bet jo niekas nemušdavo. Išvežė į botanikos sodą.

J. Vepštas 1957 m. Juknaičiuose groja smuiku. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Vilūnaičių kaimo tvoros

Ūkininkų sodybos kaime būdavo aptvertos tvoromis. Aptveriami buvo ir gėlių darželiai, kad naminiai paukščiai – vištos, kalakutai, antys, žąsys negalėtų iškapoti jų želmenų (*rasodos*). Juos aptverdavo pinta alksnine tvora. Trobas – gyvenamuosius namus aptverdavo *stakietų* tvoromis.

Visos Vilūnaičių kaimo trobos – sodybos buvo aptvertos medinėmis tvoromis. Aleknaičių kaimas nuo Vilūnaičių kaimo buvo atskirtas akmenine tvora. Prisiminkime tokią istoriją. Senovėje akmeninių tvorų nebuvo. Laikui bėgant tarp kaimų žmonės sukrovė akmenų krūvas, o vėliau jas pavadino akmeninėmis tvoromis. Jos buvo kaip ribos (*rubežiai*), kurie vieną kaimą atskirdavo nuo kito. Bet Vilūnaičių kaimo žemę nuo Paliečių kaimo žemės atskyrė prie Paliečių kaimo esantis keliukas. Jis yra šalia Paliečių miško, toliau prasideda Vilūnaičių kaimo miškelis, o dar šiek tiek toliau prasideda Juknaičių dvaro žemė.

Lygumų apylinkės kaimus pradėjo statyti po baudžios panaikinimo 1861 m. Po baudžios panaikinimo valstiečių ūkius pradėjo didinti. Bežemiams skirdavo tris dešimtines žemės. Viena dešimtinė žemės apimdavo 1,0925 ha. Dešimtininkus vadinavo bumbulais.

Po Valakų reformos įvedė žemės ūkio vienetą. Valakas buvo lygus 21,85 ha. Ūkininkai gaudavo tris valakus žemės. Tačiau tokių ūkininkų nedaug buvo.

Vilūnaičių kaimo kryžiai

Pirmąjį kryžių Vilūnaičių kaime pastatė patys kaimiečiai. Jis buvo 7 metrų aukštumo, medinis, aptvertas medine tvorele, kryžiaus galai apskardinti. Netoli šio aukšto medinio kryžiaus pastatė magaziną – grūdams pilti sandėlį.

Vilūnaičių kaime pastatė šešis kryžius: prie Igno Mekio, Adomo Motiejūno, Edvardo Jokunto, Roko Indrišiūno, Jono Švobos sodybų. Pakruojo merė Janina Dirbanauskienė Jono Švobos medinį kryžių atstatė XX a. gale ir jį pašventino Lygumų kunigas.

Vakarėliai³⁴

Apie rengiamą vakarėlį Vilūnaičių jaunuomenė sužinodavusi bažnyčioje. Į bažnyčią eidavo visi ir vienas nuo kito išgirsdavo.

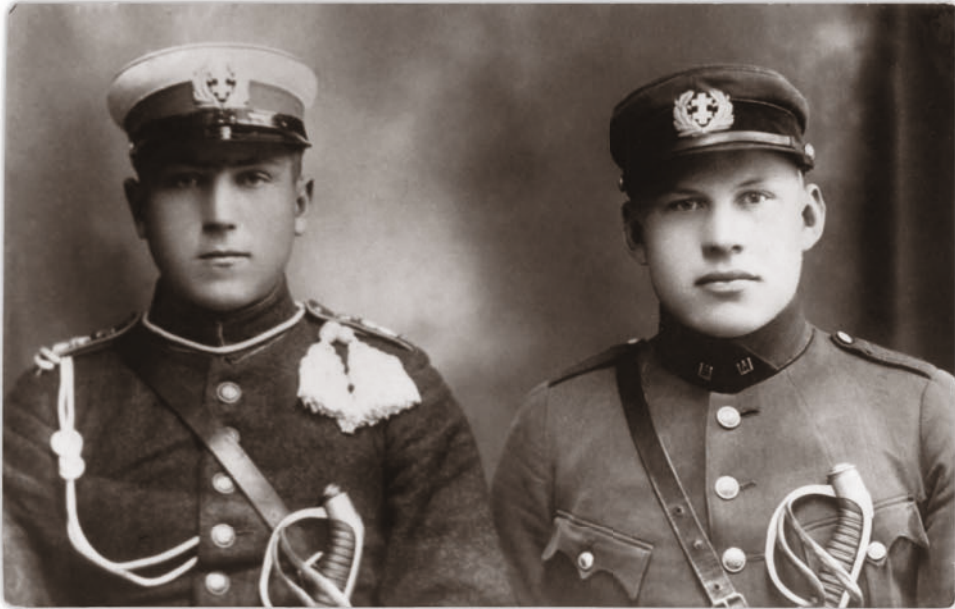
³⁴ Užrašyta 1999 06 05.

Lygumų šauliai. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Kaime gyvenimas pagyvėdavo po šv. Kalėdų, kai jaunimas rengdavo vakarėlius. Jie dažniausiai vykdavo mano senelio Valiušio seklyčioje, keturklasei mokyklai persikėlus į Indrišiūnų namus. Čia kalbama ne apie pasilinksminimų vakarėlius, bet apie Vilūnaičių kaimo jaunimo statomus vaidinimus. Vaidinimus režisavo ir pastatė broliai Jonas, Juozas ir Kazimieras Indrišiūnai. Ypač populiarius anuo metu buvo vaidinimas „Genovaitė“. 1925–1930 m. vaidindavo Antanas Pranys, Bronislovas Jokuntas, Vincas Žegunis, Valerija Žegunytė, Morta Pranytė, Juozas Indrišiūnas, Teklė Žegunytė, Ona Gasparavičiūtė. Prieš ir po vaidinimų atėjęs jaunimas dainuodavo, šokdavo, ėjo ratelius. Vakarėliai apsieidavo be vaišių. Nei gėrimų, nei vaišių nebuvo. Vaikai ir seneliai vakarėlių nelankė. Galėdavo ateiti ne jaunesni kaip 17, 18 metų. 16-mečius ir jaunesnius tėvai leisdavo pasižiūrėti, bet prieš ir po vaidinimų pasilinksminimuose nedalyvaudavo.

Į vaidinimų vakarėlius atvykdavo Armonaičių, Vaigailių, Juknaičių, Ramonaičių, Užubalių, Aleknaičių jaunuomenė. Suvažiuodavo rogėmis tiek daug, kad vargiai sutilpdavo mano senelio Vinco Valiušio seklyčioje. Prieš vaidinimą po pasidainavimų ir ratelių grodavo muzikantai. Smuikais griežė Juozas Valiušis (Vincos Valiušio sūnus), Aleksandras Kripas, Juozas Vepštas iš Juknaičių kaimo. Armonikininkais buvo: Kazimieras Šimkus iš Vaigailių, Kazys Indrišiūnas iš Armonaičių kaimo, Petras

Petras Žegunis ir Lukošiušas iš Vilūnaičių Lietuvos kariuomenėje. 1923 m.

Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Ožalas iš Pakruojo miestelio, Antanas Gailiūnas iš Vilūnaičių kaimo. Šokdavo šokius: aleksandrą, trumpakojį, limpą (gal olimpą), valsą, polką, „Sėjau rūtą“ ir kt. Eidavo jaunimas ratelius: „Žydi erškietėlis“, „Graži mūsų šeimynėla“, „Pasėjau žilvitį“, „Ausim, sesutės, abrusūs“, „Esu dailiai išmokyta“, „Kaimynėlio šit ašai“, „Šitam dideliam būry“, „Išauš, išauš pavasarėlis“ ir daugelį kitų. O dainų visų tikrai nesuminėsiu: „Bijūnėlis žalias“, „Ar aš tau, sese, nesakiau“, „Šviesi naktis mėnesiena“, „Oi kareivi, kareivėli“.

Vilūnaičių jaunimo organizacijos

1918 m. Lietuvai iškovojus nepriklausomybę, kaimuose ir bažnytkaimiuose kūrėsi jaunimo organizacijos. Pirmiausia Vilūnaičių jaunuomenė dalyvavo pavasarininkų organizacijoje. Vėliau, įkūrus Šaulių sąjungą, keletas jaunuolių (buvo ir vedusių) išitraukė į šaulių veiklą. Tai P. ir I. Mekiai, I. Trumpis.

Šeimos papročiai. Krikštynos

Krikštynas keldavo sekmadieniais. Tėvai kūmais užprašydavo giminaičius arba kaimynus. Jei kūdikėlio sveikata buvo silpna, jį pakrikštydavo po 2–3 savaitių.

Kartais ir po dienos kitos, jei vaikutis silpnas – skubėdavo pakrikštyti, kad nenumirtų be krikšto.

Krikštynomis tėvai padarydavo alaus, paskersdavo kiaulę.

Podė (krikšto mama) nupirkdavo drabužėlius vaikeliui aprenkti: dvi kepurytes, vystyklų, ketverius ir daugiau marškinėlių, juostą – kaspiną. Žaislų tuo metu (aprašomos XX a. 2–3 dešimtmečio krikštynos) dar krautuvėse nebūdavo. *Babai* (naujagimio priėmėjai) kūma pirkdavo skarelę.

Prieš išvažiuojant krikštyti, tėvai, kūmai ir svečiai sėdasi už stalo, pavalgo, pasivaišina. Tuo metu prie kūdikėlio pasilieka baba. Kai ateidavo kūma, aprenkdavusios abi kūdikį krikštui. Mergaitės rengiamos rožiniais drabužėliais, berniukai – mėlynais. Šaltu oru vaikelį suvystydavo ir įdėdavo į pagalvę. Dar jį suvyniodavo į paklodę. Prie paklodės mergaitėms segdavo rožinį, berniukams mėlyną kaspiną. Kūmai babai padovanodavo skarelę. Kieme laukdavo račiukuose (*karučiuose*) šorais su kamanomis pakinkytas arklys. Račiukų sėdynė apdengta gūnela su žalios, rudos arba geltonos spalvos kutais.

Kai jau ruošdavosi važiuoti į bažnyčią, prieš išvažiuojant tėvai kūmams kalbėjo: „*Parvežkit kataliko*“, – ir pasakydavo išrinktą vaikeliui vardą. Išnešant kūdikį (nešdavo jį baba) motina peržegnodavo sakydama: „*Dieve, duok laimiongę sugrįžt. Nesušaldykit mana vaika. Parvežkit kataliko vardu Joniuko*.“ Tėvai dar prieš krikštynas sūnelį ar dukrelę vadindavo tuo vardu, kuriuo bus pakrikštytas.

Sėdant į račiukus baba (kūdikėlio priėmėja) suvystytą vaikelį išnešusi iš trobos atiduodavo kūmai. Nuvažiavus, einant į bažnyčią, kūdikį neša kūmas tuo atveju, jei kūdikėlis berniukas, jei mergaitė – kūma. Krikštą daro sekmadieniais, po sumos. Už krikštą klebonui sumokėdavo kūmas 5 litus. Jis grįžtant namo eidavo į krautuvę nupirkti saldainių, vyno ar degtinės vaisėms.

Parvažiauvusius namo kūmus prie durų pasitikdavo tėvai, baba ir svečiai. Įnešę gryčion pakrikštytą vaikelį, kūmai kalbėjo: „*Parvežėm kataliko – Joniuko. Mūsų viskas atlikta. Daba vėsi galėsime išgerti ir padainuoti*.“ Visi kartu su kūmais sueina į seklyčią, baba globodavusi kūdikėlį. Už stalo susėdę, pasidžiaugę ir užkandę, po valandos kitos, palikę svečius už stalo, kūmai eidavo ruošti kūmų pietus. Kūmų pietums kūma veždavos dešrų, keptų ančių, žąsų arba kumpio, sausainių, kukuliukų (*pipirnikų*). Kūmas nešdavo nupirktus saldinius ir gėrimus. Kūmų pietūs dažnai būdavo vakare, kad galėtų ateiti kaimynai ir atvažiuoti suprašyti svečiai. Būdingas buvo kūmos pyragas.

Visą vakarą kūmai sėdėdavo šalia. Pagal paprotį sakydavo: jei sėdės nesusiglaudę, užaugusio vaikelio bus reti dantys, o jei susiglaudę – tankūs, gražūs. Tą vakarą ilgai švėsdavo, linksmindavosi, dainuodavo. Jeigu iškeldavo dideles krikštynas, būdavo ir muzikantai. Kūmams dainuodavo tradicinę dainą:

Kūms kūmo mylėje.
Par laukel lydėje,
Gala lauka sustoje,
Par pilvel užploje.

Krikštynos tęsdavosi ligi vėlaus vakaro. Kada iki valiai prisivaišindavo, pasilinksmindavo, prieš išsiskirstant pasigirdavo daina, kurią dažniausiai dainuodavo išeidami, atsisveikindami:

Gerkėt, gerkėt, svetelė,
Toli jūsų namelė,
Už aukštųjų kalnelių.} 2 k.
Už aukštųjų kalnelių,
Už žaliųjų girelių,
Laukia maži vaikeliai.} 2 k.
Gana jum uliavot,
Gana jum lendravit,
Į namelius reiks važiuot.} 2 k.

Apie vaikų gimdymą

XX a. pradžioje (2–3 dešimtmetyje) Vilūnaičių kaime buvo žinomos trys vaikų priėmėjos: Karosienė, Balnienė ir Žegunienė. Gimdydavo moterys dažniausiai seklyčioje. Slėpdavo nuo vaikų. Jiems sakydavo, kad gandras atneša vaiką.

Prasidėjus stipriems sąrėmiams, pakviesdavo *babą* (priėmėją). Pagimdytą kūdikėlį iškart paimdavo baba. Ji nupjaudavo kūdikio virkštelę ir aprišusi suvystydavo į vystyklą. Gimdyvė 3–4 dienas gulėdavo, kitos ir savaitę, kad sustiprėtų. Tą laiką gimdyvę ir kūdikį slaugė ir globojo baba. Tik gimusį kūdikį baba suvysto į vystyklą ir mazgoja virintame vandenyje geldoje. Ji maudydama kūdikėlį šiek tiek atvynioja, kad galėtų kūnelį apiplauti. Siuvo vystyklus iš dėvėtų drobinių paklodžių, drobinių marškinių, kad būtų kuo plonesni ir švelnesni, kad negrauztų kūnelio. Apiplautą

vaikelį suvystydavo į vystyklą, dar apvyniodavo juosta nuo petukų iki kojelių. Rankutes juosta prispausdavo prie kūdikėlio šonų ir apžiūrėdavo, kad būtų suvyniotas tiesiai, stamantriai, tvirtai, kad neiškryptų nugara, kojos. Juostą kūdikiui apsukti pirkdavo. Mergaitėms sujuosti pirkdavo raudoną, rausvą arba geltoną juostą. Berniukams – mėlyną, rusvą, žalią. Jos buvo pusanthro metro ilgio.

Kūdikius motinos maitino krūties pienu, kai kurios net ir pusantrų metų. Guldavo kūdikėlį į lopšėlį, pakabintą gryčioje ant karties. Supdamos dainuodavo lopšines.

Kaime buvo daug tokių stiprių moterų, kurios pagimdžiusios keldavosi ir eidavo virti valgio, pasižerti gyvulių (jau po poros dienų). Sveikiausi augo tie vaikai, kurie ilgiau buvo maitinami motinos pienu.

Kai jau gimdyvė sustiprėdavo, kūdikėlio priėmėją išleisdavo namo, apdovanodavo skarute, įdėdavo maisto ir pinigų.

Kaimo pirtys

XX a. trečiame dešimtmetyje Vilūnaičių kaime pirtis turėjo Brajiniskai, Jokulaičiai, Indrišiūnai, Praniai, Tamošaičiai. Vėliau beveik visi turėjo pirtis. Medines pirtis dengė lentomis. Pirtyse krosnys akmeninės su į jas įleistais katilais. Katilai 10–15 kibirų talpos. Katilai būdavo ir ant lanko pakabinti, bet rečiau, kur ne kur. Pirtis padalyta į dvi dalis: į priešpirtį ir pirtį, kurioje aplink krosnį ėjo per du aukštus suolai.

Į pirtį eidavo visi kaimiečiai. Pasiskirstydavo, į kieno pirtį kam arčiau nueiti. Kūrendavo šeimomis iš eilės, kas savaitę šeštadieniais. Prinešdavo vandens, iššluodavo. Kol pirtyse nebuvo katilų, šeimos nešdavo iš savo namų du kibirus vandens, vieną šilto, kitą – šalto.

Pirmutiniai į pirtį praustis eidavo vyrai, nešdavos vantas (beržines), muilą, žibalinę *liktarną*, dubenį, kibirus, rankšluosčius (*abrūsus*), namuose pagamintą muilą. Ateidami atsinešdavo ąsotį (*uzboną*) alaus. Nusiprausę, išsivanoję, priepirtyje susėdę atsivėsindami išgerdavo, pavaišindavo vienas kitą.

Kol į pirtį ateidavusios mamos ir senelės, jaunos mergaitės nubėgdavo anksčiau ir skubindavosi praustis, mat labai mėgo pasidainuoti. Kol vyresnės, senesnės moterys nusipraususios atvėsdavo, mergaitės, laukdamos, kol jų mamos išeis iš pirties, lauke dainuodavo.

Po pirties vyrai eidavo kaimynas pas kaimyną alaus atsigerti, atsigauti ir apie darbus, rūpesčius pasišnekėti.

Vilūnaičių kaimo hidronimai ir vietovardžiai

1. Akmuo su „velnio pėda“ kaimo gale – Ropiduose,
2. Bala – pelkės arba Balos griovys, anksčiau vadintas upeliu,
3. Bargavonė – netoli Vilūnaičių kapelių,
4. Brukas (brukelis) – iškastas *prūdas* per Vadavo griovį,
5. Dubūrė – duburys, duobė prie Spynos pelkių, marka (linus merkdavo),
6. Girela – alksnynas netoli Mozūriškio miško,
7. Mozūriškio miškas,
8. Palos upelis (vadino labiau Palalių grioviu),
9. Paužvarė – akmenų krūvos, t. y. siena, skirianti kaimą nuo kaimo,
10. Palalių kūlynai (miškelis Vilūnaičių ir Aleknaičių sandūroje),
11. Pakluonkeliai ties Vilūnaičių ir Aleknaičių sandūra,
12. Puskos – dykynė prie Balos upelio tilto, netoli Ropidų ganyklos,
13. Ropidai – akmenuota ganykla prie Balos upelio,
14. Remeiklaukis, Palalės, Pušynė, Barsukynė, Valakiškis – vietovės prie Paliečių miško,
15. Spynos pelkė (link Paliečių kaimo Mozūriškio miško kampe),
16. Šilkynė – neišdžiūstanti pelkė link Montjurgių kaimo,
17. Tabūnas – alksnynas, krūmai, kūlynai, skiriantys Vilūnaičių ir Aleknaičių kaimus,
18. Vadavos griovys,
19. Verdenė – upelis netoli Vilūnaičių kaimo,
20. Vilūnaičių miškas už Bruko,
21. Vidugiris – B. Jokanto žemėje,
22. Vekiškės,
23. Valakėliai – Vilūnaičių kaimo pamiškė, riba link Pakruojo,
24. Žvaigždės – netoli Bargavonės.

Vietovardžių aprašymas

Jeigu keliautume iš Pakruojo į Vilūnaičius, baigiantis Pakruojo miškui pasuktume į dešinę ir keliuku važiuotume jau Valakėlių žeme. Gal pavaziavę puskilometrį, rastume pratekanti mažytį upeliuką, vadinamą Pala. Valakėlių lauke esanti Dubūrė (žvyroduobės) su kažkada prasiveržiančia Verdene. Šis šaltinėlis gaivino čia ganiusius

piemenis, niekada neišsekdamo. Pala lanku pratekėdavo aplenkdamo Vilūnaičių kapelius ir palei Mozūriškio pamiškę įtekėjo į Spynos pelkyną. Tai nebuvo neįžengiamą pelkė. Vasarą pradžiūvusią Spynos pievą šienaudavo. Piemenaudami Vilūnaičių kaimė nubėgdavom pasimaudyti į Spynos duburius, nes patvinusiais upeliais besiveržiantys pavasario vandenys išmušdavo ten duobes. Be Palos, į Spynos pelkes atitekėjo platus Balos griovys, kažkada buvęs upeliuku. Kai kasė Balos griovį, dar Vadavų grioviu vadinamą, ties vieškeliu į Paliečius buvo iškastas didžiulis *prūdas*, vadinamas Bruku (kartais Brukeliu). Ruožą nuo Spynos pelkės, pievos ir Balos griovio besitęsiantį iki vieškeliu į Paliečius, sudarė nedarbama nepaprastai akmenuota ganykla, vadinama Ropidais. Dar netoliese tiltelio per Balos griovį buvo Puskos. Tai niekam netinkama žemė. Ropidų ganyklose rastas akmuo su „velnio pėda“.

Grižkime į Valakėlių laukus. Čia netoli esančių Vilūnaičių kapelių buvo laukai, vadinami Bargavone, Žvaigždėmis, o nusitęsiantis alksnynas link Mozūriškio miško – Girela.

Brukas. Tikėtina, kad kažkada senovėje iš Balos pelkių tekėjo upelis į plačias Spynos pievas. Ūkininkai vargais negalais šienaudavo Balos pelkyne, nes šienauti nebuvo kur kitur, visur buvo dirbama žemė. Tik Lietuvos laikais sumanyta pelkė nusausti ir buvo iškastas Balos griovys. Jis buvo 5–6 metrų pločio, gal 2–3 metrų gylio. Ties tilteliu į Paliečius netoli Petro Motiejūno sodybos grioviakasiai iškasė tvenkinį (*prūdą*), aplinkinių gyventojų pavadintą Bruku. Jis buvo gilus, niekada neišdžiūdavęs. Karštomis vasaros dienomis atėdavo kaimiečiai pasimaudyti, nes vanduo buvo švarus. Arkliaganiai Bruke girdė arklius, kartais ir maudydavo, sugaudavo ir žuvis. Kadangi Brukas buvo gilus, tai ir patys arkliais jį perplaukdavo.

Balos griovys, anksčiau upeliu vadinamas, prasidėjo nuo Vaigailių miškų, tekėjo netoli Vilūnaičių kūlynų ir Paliečių miško ir nutekėjo per Ropidus į Spynos pievas – pelkes. Jis ir šiandien tebėra, suprantama, melioratorių ne kartą išvalytas, pagilintas. Spynos pievų nebeliko, o Balos griovys, dar ir Vadavų grioviu vadinamas, nuteka pro Paverdenius ir pasiekęs Mažeikonių žemes (Pakruojo r.) įteka į Mūšą.

Apie vietovardžius. Keliaudami iš kito Vilūnaičių kaimo galo – nuo Montjurgių ir Juknaičių, – rastume akmenų krūvų liekanas. Šiandien galbūt jų ir nebėra. Akmenų krūvos kaip kokios tvoros ženklino Juknaičių, Montjurgių, Aleknaičių ir Vilūnaičių kaimų žemės ribas. Akmenų krūvas vadino paužvaremis. Nuo Montjurgių, Aleknaičių susikertančios ribos, kur baigdavosi ūkininkų žemės, buvo keliukas –

Pakluonkelis. Kažkada kaimiečių vadinamo Vidugirio viensėdijų ūkininkai, tausodami žemę, tenkinosi Pakluonkeliu, kad nevažinėtų dirbama žeme. Vidugiris ir Šilkynė, kuri niekada neišdžiūdavo, sudarė pelkyną. Bet Šilkynėje šienavo, nupjautą žolę – vikšrius tekdavo ištraukti iš vandens, išdžiovinti. Einant nuo Vidugirio kita kryptimi buvo Palalių kūlynai, Remeiklaukis, Palalės, Pušynė, Barsukynė, Vekiskės. Iš Šilkynės per šiuos laukus tekėjo Palos upelis. Jis tekėjo kirsdamas Vilūnaičių, Aleknaičių vieškelį, lenkdamas kūlynus, Dubūrę, darydamas lanką, t. y. posūkį pro Vilūnaičių kapelius, ir pasiekęs Mozūriškio pamiškę, įsiliejo į Spynos pievas. Paminėtinas vietovardis Tabūnas. Ši vietovė, esanti Vilūnaičių ir Aleknaičių žemės sandūroje, daugiau priklausė Aleknaičiams. Tabūne augo alksniai, juodalksniai, karklai.

Su Dubūre ir Valakėliais sietinos kovos. Spėjama, kad čia įvyko kautynės su švedais. Tai byloja rasti pinigėliai, kardai, karių griaučiai, kaukolės. Ūkininkas Petras Mekys, kuriam priklausė dalis minimos vietovės, pasakojo, kad vasarą, kai priguldavęs ant pievos, girdėdavęs iš požemių karių šauksmus, tartum dar išlikusį karo atgaršį: „Valio! Valio!“ Šį pasakojimą girdėjo ne vienas Vilūnaičių senbuvis.

Šilkynė – vandeninga pieva – priklausė Vincui Petraičiui. Šilkynėje šienaudavo vikšres. Nupjautas vikšres džiovindavo gyvulių pašarui.

Ten, kur baigdavosi rėžiai, žmonėms pereiti per Palos upelį buvo išgrįstas *brukelis*. Jis buvo Trumpių žemėje, vėliau priklausė Antanui ir Marytei Kupriūnams (Vilūnaičių kaime).

Apie Vilūnaičių kaimo sodybas

Apie Vinco Valiušio (mano senelio) sodybą, trobesius, jo giminę³⁵
(turėjo 30 ha žemės)

1. Gyvenamasis namas – šlajus. Akmeninis. Dviejų galų.
2. Tvirtas. Medinis. Arklių, karvių, kiaulių, avių gardai. Buvo trys arkliai: dvi kumelės – Bėriukė, Sartoji, Arklys. Penkios karvės: Žala, Margė, Žibė, Žvairė, Gražė. Kiaulės: viena veislinė, 3–4 bekonai. Penkios avys. Augdavo 8–10 ėriukų.

³⁵ Pateikėja Eleonora Petraitienė (Valiušytė), gim. 1915 m. Vilūnaičių k., mano motinos Onos Kalibatiėnės (ištekėjusios už Kazimiero Kalibato 1934 m.), taip pat Vinco Valiušio dukros, sesuo. *Užrašyta 2006 01 09 Šiauliuose Kazimiero Kalibato.*

3. Klėtis. Medinė. Vėliau išvežta prie Adomo Motiejūno, vienkiemyje.
Ten aš augau. (Mano tėvų namai užsidegė nuo kaimynų degančios pirties 1949 m. ir sudegė.)
4. Klojimas. Medinis. To paties klojimo gale buvo jauja.
5. Daržinė. Tarp dviejų namų, t. y. klojimo ir daržinės, stovėjo 5 m ilgio žardas.
6. Pirtis. Toliau nuo gyvenamojo namo, pakluonėse. Medinė. Akmeninė krosnis. Karštą vandenį kibirais atsinešdavo iš namų.
7. Kalvė. Molinė. Buvo prie kelio (priešais gyvenamąjį namą, per kelią perėjus).
Mano senelis (mamos tėvas) Vincas Valiušis gyveno beveik Vilūnaičių kaimo gale. Kaimynystėje gyveno Brajinskai, Rokas Žegunis. Kada iš Vilūnaičių kaimo žmonės persikėlė gyventi į vienkiemius, mano senelis nusprendė išsikelti iš kaimo į vienkiemį, kadangi gavo daugiau žemės, krūmų, miško.
Kai senelio duktė ištekėjo už Kazio Kalibato, t. y. 1934 m., senelis buvo miręs. Mirė 64 metų. Kaime esančius gerus tvarkingus namus paliko sūnui Juozui Valiušui.

Akmeninius namus Vilūnaičių kaime pastatė Vinco Valiušio tėvas Juozas Valiušis, mano prosenelis. Juozas Valiušis gimė 1871 m., vedė 1896 m. Elžbietą Mikalajūnaite iš Sakalų kaimo. Jis su pirma žmona sulaukė dukrų Onos ir Julijos, vėliau Anastazijos, Augustino, o 1908 m. Teklės, 1910 m. – Vinco, 1912 m. gimė Vladas, 1914 m. Mykolas. Turėjo 20 ha žemės Vilūnaičių kaimo gale. Iš Valiušių trobas ir žemę nupirko Rokas Žegunis. Valiušiai persikėlė gyventi į Benelių, o vėliau į Sakalų kaimą ir tuomet žemės turėjo 44 ha. Gyveno Sakalų kaimo viduryje. Juozas Valiušis, baigęs caro laikų liaudies mokyklą, 1883 m. buvo paskirtas teisėju Sereikiuose. J. Valiušis mirė 1938 m. Sakalų kaime, palaidotas Stačiūnų kapinėse.

J. Valiušio brolis Petras gimė 1873 m. Vilūnaičių kaime. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo Amerikoje. Sugrįždamas iš Amerikos į Lietuvą parsivežė gramfoną. Petras Valiušis gyveno tuo metu šalia savo brolio Juozo Valiušio.

Juozo Petraičio sodyba (turėjo 40 ha):

1. Dviejų galų šlajus – gyvenamasis namas. Medinis. Su prieangiu. Didelis, gražus namas.
2. Tvirtas. Medinis. Vėliau vaikai statė molinį, toj pačioj vietoj. Prie tvarto prijungta šieninė daržinė.

3. Klojimas su jauja. Molinis.
4. Klėtis. Medinė, prie gyvenamojo namo.

Adomo Brajinsko sodyba (turėjo 30 ha):

1. Šlajus dviejų galų, medinis.
2. Du akmeniniai tvartai.
3. Klėtis (galėjo būti viename iš tvartų).
4. Klojimas su jauja. Medinis.
5. Pirtis.

Visi trobesiai dengti šiaudais. Tik J. Petraičio šlajus dengtas malksnomis.

Apie ūkininko gyvenamojo namo interjerą

(mano senelio Vinco Valiušio gyvenamojo namo interjeras)

Gryčia: du ilgi suolai, stalas, suolas (*zuslanas*). Stalas su pakojomis, šiek tiek išlindusiomis, atsikišusiomis. Prie viryklės buvo medinis stalas su lentynomis indams sudėti. Vienas drobinis rankšluostis (*abrūsas*).

Tik įėjus į gryčią, kairėj pusėje krosnis ir mūrelis. Duona kepama gryčioje. Krosnis ir mūrelis kairėje pusėje, o viryklė (*lyžianka*) – kitoj pusėj. Už virtuvės sienos buvo miegamasis. Stovėjo dvi lovos. Vienoje lovoje miegodavo abi seserys Eleonora ir Ona. Kitoj lovoj – tėveliai. Brolis Juozas – gryčioje.

Indai. Dubenys, dubenėliai (*bliūdai, bliūdeliai*), puodeliai, ąsočiai (*uzbonai*), puodynės (*palivonai*) dviem ausimis. Puodai juodi špižiniai. Samčiai, šaukštai, kočėlai, lentelės (lizės) – mediniai. Puodai (*sagūnai*) dviem ąsomis, špižiniai. Pečiadengtė medinė krosnį (*pečių*) uždengti.

Lėkštes naudojo tik per vestuves, krikštynas, kalėdojimą (*kalendavojimą*), laidotuves. Esant svarbiam reikalui ūkininkai lėkštes, lėkšteles, šaukštus, šaukštelius vieni iš kitų skolindavosi. Tačiau tokius indus turėjo tik turtingieji ūkininkai. Daug indų parveždavo iš Amerikos, nes beveik iš visų stambių ūkių vaikų: tėvų, brolių, senelių – važiauta į Ameriką.

Gryčioje kabėjo du šventi paveikslai. Šv. Marijos ir nukryžiuoto Kristaus.

Kasdieninius drabužius pakabindavo gryčioje ant medinių kablių. Jei prireikdavo, pasišviesdavo balanomis.

Miegamąją lovą paklotos šiaudais be čiužinio (*šieniko*). Pagalvės apvilktos drobiniais margais užvalkalais. Paklodės drobinės, margos. Į pašiltintas antklodes (kaldras)

dėjo pakulų, drobinius pamušalus. Tokių antklodžių viršus vilnonis, apačia drobinė. Būdavo dvi pagalvės ir viena pagalvė po šonu. Pataisydavo lovas be jokių lovatiesių (*kapų*). Lovą klodavo taip: ištiesinus paklodę, užtiesdavo šiltą antklodę, padėdavo ant viršaus dvi pagalves. Pašiltintos antklodės būdavo raudonos, žalios, šviesiai žalios. Šviesios spalvos buvo būdingos. Pašiltintų antklodžių neapvilkdavo.

Pateikėja Ona Kalibatiėnė

Gimė 1911 m. Vilūnaičių kaime, augo Teodoros ir Vinco Valiušių šeimoje. Jos tėvelis Vilūnaičių kaime, be ūkininkavimo, buvo vienintelis kalvis, stalius, grabdirbys, gerai mokėjo išskobti medines klumpes, buvo dainininkas, giedotojas. Jo namuose įsteigė keturklasę mokyklą, kurioje rengdavo vakarėlius, vaidinimus (dar vadindavo vakaruškomis). Įdomu, kad tėvelis dukrą Oną Valiušytę visur vesdavosi. Retai kam kaime augančiam taip nuostabiai pasisekdavo. Tikriausia todėl jau pamergė mokėjo gimtojo kaimo dainas. Ypač pamilo senovines dainas, kurios atmintyje išliko iki gilios senatvės. Būdama labai geros atminties Ona Kalibatiėnė man padainavo. Aš į magnetofono juosteles įrašiau daug dainų, ratelių, pasakojimų, vestuvinių papročių. Be abejonės, prisiminė ir kalendorinių bei darbo papročių.

Apie mokyklas. Vilūnaičių kaimo mokykla

Kai kurie duomenys apie Vilūnaičių kaimo liaudies mokyklą. Iš geodezinių aprašų paaiškėjo, kad 1885 m. iš Juknaičių dvaro barono Herberto Rudolfo von der Roppo valdomų žemių buvo skirstomos žemės Vilūnaičių, Montjurgių, Armonaičių, Vagailių kaimų, taip pat ir Aleknaičių, Vėbarių kaimų valstiečiams. Peržiūrėjęs 1898 m. geodezinius aprašus, radau, kad skirstant žemes Vilūnaičių kaime dalyvavo Juozas Valiušis³⁶. Minėtoje byloje rašoma, jog Vilūnaičių liaudies mokyklos žemės plotas yra šiaurės vakarų kryptimi. Tai visai sutampa su žemės plotu, priklausiusiu Juozui, o vėliau ir jo sūnui Vincui Valiušiams, kurie gyveno Vilūnaičių kaimo gale, šiaurės vakarų kryptimi. Jų namuose po 1918 m. įsikūrė keturklasė pradinė mokykla³⁷. Dalijant

³⁶ LVIA, f. 526, ap. 6, b. 7884.

³⁷ 7884 byloje sunkiai įskaitomas senasis rusų raštas. Bet gauti duomenys yra tikslūs. Šį darbą atlikau 2005 m. žiemą istorijos archyve. Kraštotyrininkas Vladas Trinkas, rašydamas apie Ramonaičių k. mokyklą, primena, kad caro laikais Vilūnaičiuose buvo keturklasė mokykla rusų kalba (keturių skyrių).

R. Roppo žemes aplinkui Juknaičių dvarą gyvenusių kaimų valstiečiams, 1899 m. iš baronui priklausiusių žemių buvo skirtas plotas ir Vilūnaičių liaudies mokykla.

1905 m. Aleknaičiuose, Miškūno troboje, rinkdavosi vaikai skaityti ir rašyti. Pamos vykdavo tik žiemą. Toje mokykloje slapta nuo caro valdžios mokėsi 20 vaikų. Juos mokė mokytoja Klupšaitė. Mokiniai skaitydavo iš bet kokios knygos, nes vadovėlių neturėjo. Mokykloje jie skaitydavo tuo metuėjusius lietuviškus laikraščius „Tėvynės sargą“, „Varpą“.

1914 m. ši mokykla persikėlė į Ramonaičius. Mokinius mokė ūkininko Kelpšo sūnus S. Kelpša. Mokytojas įkalbinėdavo tėvus leisti vaikus į mokyklą. Mokykloje mokėsi 12 mokinių. Apie 1923 m. mokykla persikėlė į Vilūnaičius³⁸. Į Vilūnaičių kaimo mokyklą (atkeltą iš Aleknaičių) 1923 m. atvyko mokytojauti mokytoja Julija Ožalaitė, ji buvo labai griežta, pikta... 1924 m. dirbo mokytojas Skabickas. Buvo 3 mokyklos klasės: 18–20 mokinių. Paskui dirbo Baltrušaitis. Jis nešiodavo laiškus ir mokė vaikus. Vėliau mokė mokytojai: S. Kelpša, Baltrušaitė, Medastavičius. Tik perkėlus mokyklą iš Aleknaičių į Vilūnaičių kaimą, mokinius mokė Medastavičius. Jis labai mylėjo vaikus. Po jo mokytojavo Šalkauskaitė. Buvo griežta, mušdavo liniuote per delną, klupdė ant grindų, ant žirnių. Daug dėmesio skyrė tikybai. Triklasę Vilūnaičių kaimo mokyklą lankydavo 18–20 mokinių iš Vilūnaičių, Vaigailių, Montjurgių kaimų. Mokė tifybos, skaityti, rašyti, skaičiuoti, piešti ir liaudies dainų, ratelių. Mokykla veikė 10 metų, kilojosi iš vieno ūkininko namų į kito namus. Kiek žinoma, Vilūnaičių kaimo mokykla buvo Petraičių, Valiušių, Indrišiūnų seklyčiose. Ūkininkai išlaikydavo čia gyvenusius, jų vaikus mokiusius mokytojus.

Mokslas prasidėdavo rudenį spalio mėn., o baigdavosi per Jurgines, atėjus metui ganyti. Nusikaltusius mokinius bausdavo: klupdė ant žirnių, ant grindų, mušdavo liniuote per delną. Rašydavo vaikai ant lentelių kreida. Eidami į mokyklą nešdavosi kėdute su savimi.

1932 m. Vilūnaičių kaimo keturklasę mokyklą perkėlė į Aleknaičių kaimą, Daukšų namus. Mokytojavo Vaišvilaitė. Tallat Kelpšaitė mokytojavo vokiečių okupacijos metais. 1939 m. buvo atidaryta nauja pradinė mokykla. Tai visos apylinkės mokinių tėvų pastangų vaisius. 1945 m. pradėjau lankyti mokyklą Aleknaičiuose. Man lankant Aleknaičių pradinę mokyklą dirbo mokytojai Žukauskienė (Žiukienė), V. Rudaminas.

³⁸ Vilūnaičiuose mokykla buvo maždaug 10 metų.

1954 m. mokyklą reorganizavo į aštuonmetę. Direktorė Eleonora Jučaitė-Baltrušaitienė. Mokytojas Stasys ir Stefa Garneliai, P. Skiveris, nuo 1955 m. B. ir S. Grušai, nuo 1956 m. – E. Šablauskaitė-Kemerienė, E. Urlakytė, G. Zigmantienė, S. Grigelionytė ir kt.

1961 m. direktoriumi buvo paskirtas J. Urbonavičius. Visi mokytojai buvo nepartiniai, tad pavojaus „numokyti“ mokinius ideologiškai tikrai nebuvo. Greta privalomų, politizuotų, vedė ir patriotines pamokas – Lietuvos bei gimtojo krašto praeičiai pažinti. Buvo labai svarbu kuo teisingiau formuoti religiniu tautiniu atžvilgiu.

Mokinių pasaulėžiūros ugdymui didelės reikšmės turėjo užklasinė veikla. Mokytoja Stefa Garnelienė vedė šokių būrelius. I–IV klasių chorui vadovavo mokytoja B. Grušienė, V–VIII klasių mokinių chorui ir orkestrėliui vadovavo mokytojas S. Grušas. Jis buvo ir sporto treneris. Visi išvardyti būreliai, chorai, orkestrėlis bei sportininkai iškovodavo rajone pirmaujančias vietas, dalyvavo ir respublikiniuose renginiuose. Kai aštuonmetę reorganizavo į pradinę, mokykloje pradinės klases lankė 25–30 mokinių. 1969–1975 m. Aleknaičių pradinės mokyklos mokiniai (mokyt. B. ir S. Grušai) chorų ir saugaus eismo apžiūrose pirmavo rajone ir Respublikoje.

1988–1999 m. pradžios mokyklą lankė tik 9 mokiniai. Mokytojas Br. ir S. Grušai. Aleknaičių pradinę mokyklą uždarė 2000 m., nes kaimuose visiškai sumažėjo vaikų.

Per visą Aleknaičių pradinės (kurį laiką aštuonmetės) mokyklos istoriją ilgiausiai – 45 metus dirbo (nepilnai) B. Grušienė³⁹. Be pertraukos daug metų pedagoginiam darbui paskyrė mokytojas Stasys Grušas. Už sąžiningą, pasiaukojamą darbą auklėjant ir mokant kaimų vaikus garbingajam mokytojui S. Grušui visuomet esame dėkingi. Tai pavyzdingas patriotinis mokytojo S. Grušo darbas.

Tarpukaryje Aleknaičių pradinei mokyklai buvo suteiktas Stasio Kelpšos vardas. Ji vadinosi Aleknaičių St. Kelpšos pradinė mokykla. St. Kelpša žuvo kovoje su bermon-tininkais. Buvo mokytojas iš Ramonaičių kaimo⁴⁰.

³⁹ Mokytoja Bronė Grušienė prisiminė, kad dainų, šokių, žaidimų išmokyti vaikai, taip pat ir orkestrėlis koncertavo ne tik Aleknaičių pradinės mokyklos vaikams, bet ir jų tėveliams. Mokykla buvo kaimo kultūros židinys.

⁴⁰ Rašant šį straipsnį 1999 m. buvo apklaustos: Eleonora Petraitienė, gim. 1915 m. Vilūnaičių k., Ona Muižienė, gim. 1913 m. Vilūnaičių k., Ona Kalibatienė, gim. 1911 m. Vilūnaičių k., B. Grušienė – Aleknaičių pradinės mokyklos mokytoja.

Apie Vilūnaičių kaimo kapelius⁴¹

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1990 m. gegužėje sumaniau atnaujinti gimtojo Vilūnaičių kaimo kapelius. Reikėjo iškirsti užaugusius krūmus, atstatyti išgriuvusią kapelių tvorą, pastatyti kryžių, atnaujinti dar išlikusius kapus.

Kol iškirtau kapeliuose suvešėjusias erškėtrožes ir senas alyvas, palikdamas kapeliuose pušis ir beržus, darbavausi vienas dvi dienas. Degė du laužai. Pradžioje man talkino Nida Motuzaitė. Kitą dieną po pietų iš Lygumų atvyko mokiniai ir mokytoja Kelevišienė. Jie talkino baigiant kapelių išvalymą: nulūžusių kryžių atliekų, iškirštų medelių išnešimą, deginimą.

Išvalius kapelius pasirodė kapų kauburėliai. Buvo likusių antkapių ir keletas paminklų, nugriuvęs akmeninis kryžius. Šiuos kapus tvarkė giminaičiai, jie tebėra prižiūrimi.

Žinoma, mano drąsi iniciatyva nustebino kolūkio pirmininką A. Čepulį, jo pavaduotoją. Kai Lygumų seniūnui L. Norkuckiui finansuojant atstatėm kapelių tvorą, buvo atlikti kiti kapelių tvarkymo darbai, kreipiausi į Lygumų ŽŪB pirmininką ažuolo kryžiui. Jis padovanojo ažuolą iš Sukmedžio miško ir pavedė iš jo paruošti medžiagą kryžiui Lygumų lentpjūvėje. Šešių metrų aukščio ažuolinį kryžių pagal buvusį 1930 metais ir iš nuotraukos atkurtą padarė Vilūnaičiuose jaunas, talentingas restoratorius ir dailidė Laimis Vaitiekūnas. Surinkome aukas kapelių ažuoliniam kryžiui iš Vilūnaičių ir Aleknaičių gyventojų.

Rudenį atšventinant Vilūnaičių kapelius ir šventinant naująjį ažuolinį kryžių suvažiavo gausus būrys čiabuvių – daugiausia iš Vilūnaičių kaimo. Gražų pamokslą po kryžiaus pašventinimo pasakė Lygumų klebonas A. Grušas. Tą pačią dieną jis atlaikė mišias Lygumų bažnyčioje už mirusiuosius, palaidotus Vilūnaičių kapeliuose. Mišiose dalyvavo Vilūnaičių, Juknaičių, Lygumų žmonės. Visus atvykusius į kapelius tą šaltą vėjuotą rudens popietę sujaudino atgimusios kaimo kapinaitės, nauja cementinė tvora, aukštas 6 metrų aukštumo ažuolinis kryžius ir pagarba visiems čia atsigulusiems amžinojo poilsio. Juk jie visi mūsų seneliai, tėvai, broliai ir seserys. Vilūnaičiuose gimęs Petras Valiušis (mano motinos brolis), seneliai, proseneliai. Po ilgos, iškilmingos kapelių atšventinimo ceremonijos kalbas sakė Kelevišienė, K. Kalibatas. Vyko vakaronė V. ir J. Vaitiekūnų namuose.

⁴¹ Pridedamas vaizdo įrašas, filmavo Vidmantas Miežis.

Vilūnaičių kaimo gyventojų aukos kapeliams atstatyti

1990 m.

1. Noreika St. – 50 rub.,
2. Jokuntas E. – 20 rub.,
3. Vepštienė G. – 16 rub.,
4. Gučas St. – 30 rub.,
5. Remeika Pr. – 10 rub.,
6. Valiušytė B. – 40 rub.,
7. Juodinytė T. – 6 rub.,
8. Sergejeva G. – 5 rub.,
9. Mikalajūnas J. – 10 rub.,
10. Kupriūnas Ig. – 50 rub.,
11. Brajinskai J., T. – 75 rub.,
12. Plungė St. – 50 rub.,
13. Dumašienė J. – 25 rub.,
14. Dambrauskienė B. – 5 rub.,
15. Čepaitis – 10 rub.,
16. Žegunis P. – 15 rub.,
17. Šandaris V. – 30 rub.,
18. Kupriūnaitė O. – 25 rub.,
19. Paukštelienė Z. – 25 rub.,
20. Venclovas J. – 6 rub.,
21. Jonaitis P. – 5 rub.,
22. Baziulienė – 100 rub.,
23. Kriščiūnas J. – 100 rub.,
24. Kriščiūnienė Z. – 50 rub.,
25. Čepaitienė Z. – 25 rub.⁴²

Aukos Vilūnaičių kapeliams iš Aleknaičių kaimo

1. Kemerienė A. – 10 rub.,
2. Petraitienė E. – 10 rub.,
3. Kemerienė E. – 16 rub.,
4. Antanaitis – 10 rub.,
5. Dominauskas – 10 rub.,
6. Vembrienė T. – 10 rub.,
7. Bazarienė – 10 rub.,
8. Čepaitienė – 15 rub.,
9. Povilanskienė – 10 rub.,
10. Grušas St. – 10 rub.,
11. Garnelis St. – 15 rub.,
12. Šopienė B. – 10 rub.⁴³

⁴² Iš viso surinkti 765 rubliai. 500 rub. sumokėta L. Vaitiekūnui už kryžiaus padirbimą ir medinę Kristaus kančią (*mikelę*). Paaukota klebonui A. Grušui už mišias. Likę pinigai panaudoti vakaronei po kapelių atšventinimo.

⁴³ Iš viso 236 rub.

Vilūnaičių kapeliuose pradėta laidoti XIX a. Paskutinius palaidojo Kupriūnai apie 1935 metus (E. Petraitienės atminime).

Vilūnaičių apylinkei priklausantys kaimai⁴⁴

Lygumų valsčiaus Vilūnaičių apylinkei priklausė šie kaimai:

1. Vilūnaičiai,	5. Gedžiūnų vienkiemis,
2. Juknaičiai,	6. Ročkiai,
3. Montjurgiai,	7. Vaigailiai,
4. Aleknaičiai,	8. Valakėliai.

Vilūnaičių kaimo tremtiniai

Išstremti į Sibirą buvo šie Vilūnaičių kaimo žmonės⁴⁵:

1. Vincas Petraitis su žmona Tekle ir 3 sūnumis,
2. Jonas Petraitis, Vinco s., gim. 1933 m., išstremtas 1949 08 15. Paleistas iš tremties 1958 10 09.
3. Rokas Žegunis su žmona ir keturiais vaikais,
4. Vincas Pranys su šeima,
5. Vladas Žegunis su šeima,
6. Pranas Mekys,
7. Matjošaičių šeima.

Apie Vilūnaičių kaimo atplaišas

Labai geri Vilūnaičių kaimo žmonės, bet tarp jų buvo ir tokių gyventojų, kurie nepritapo ir išsiskyrė iš švelnaus lietuviško kaimiečio charakterio. Žmonės, palinkę į nedorą gyvenimą, visada tampa okupantų tarnais. Vokietijai greitai išstūmus bolševikus iš Lietuvos ir pradėjus vykdyti nežmonišką žydų naikinimo politiką, Vilūnaičių kaime atsirado ir vienas žydšaudys – tai buvo Stasys Žegunis.

Sugrižę okupantai iš rytų savo nedoriems darbams irgi surado talkininkų. Vilūnaičių kaime gimęs Petras Jokuntas buvo sribas, tačiau jis Vilūnaičiuose negyveno.

⁴⁴ Šie duomenys – iš ūkinės 1945–1946 m. knygos *Apie Lygumų valsč. Vilūnaičių apyl. priklausančius kaimus*.

⁴⁵ Plačiau aprašyta monografijoje *Lygumai. Stačiūnai*, p. 325. Vilūnaičių kaimo gyventojus trėmė į Irkutsko kraštą, Usolej.

Vilūnaičių kolūkis. Melžėja E. Daniševičienė (stovi), Margis, Ig. Trumpis (stovi viduryje), S. Baziulis – kolūkio sanitaras. 1949 m. birželio 20 d. Iš Kazimiero Kalibato asmeninio archyvo

Tai E. Jokunto sūnus. Vis dėlto iš kitų sribų skyrėsi: buvo teisingesnis, geras žmonems. Sribu būti įkalbino kiti.

Apie kolūkį „Vilūnaičiai“

Pirmas susirinkimas įvyko A. Petraičio name. Pirmininkas Ignas Trumpis. Pradžioje buvo kolūkis „Vilūnaičiai“. Po I. Trumpio pirmininkavo Saliuginas. Jis įkūrė „Černiachovskio“ kolūkį. Toliau pirmininkais buvo Komai, Bubelis. Prijungus „Vilūnaičių“ kolūkį prie „Lygumų“ kolūkio, „Lygumų“ kolūkiui pirmininkavo Songaila. Dar pirmininkavo Šeškus (po Saliugino).

Kiekvienam kolūkiečiui buvo skiriama žemės po 60 a. Leido laikyti vieną karvę, kiaulių ir avių neribotai. Labai trūko šieno, todėl šienaudavo nuo grioviakraščių.

Eiti į darbą reikėjo kasdien, išskyrus sekmadienį. Per metus kiekvienas kolūkietis privalėjo išdirbti 250 darbdienų. Jeigu išdirbdavo viršvalandžius, pridėdavo vieną darbdienį. Jei išdirbdavo 250 darbdienų, gaudavo kelių rublių premiją. Už darbdienius kolūkiečiai gaudavo prastesnių kviečių, rugių gal 2 centnerius pirmais metais, įkūrus kolūkį „Vilūnaičiai“.

Metai po metų kolūkiečiai gaudavo didesnę atlygį. Iš 60 arų kolūkiečiai pusę žemės apsedavo kviečiais, miežiais (gyvuliams). Kitą arų pusę apsodindavo bulvėmis, burokais, daržovėmis. Šitaip ir gyveno kolūkiuose sovietmečiu.

Iš kolūkyje buvusių ir dirbusių pirmininkų pikčiausias buvo Komas: žemindavo žmones, peikdavo, atseit kam blogai dirba. Nieko nepasigailėdavo. Užtat jo žmona buvo visiems maloni, žmoniška. Gyveno Komai Kemerų trobose, Aleknaičių kaime. Iš pateikėjų sužinojau, kad nebuvo nė vieno pirmininko, kuriam rūpėtų žmonių gyvenimas. Kiekvienas savaip ieškojo sau naudos, pinigų, mėgo *ulioti*.

Kolūkiečiai geriau pradėjo gyventi, kada mokėdavo už darbadienius pinigais. Pirmą kartą gavo 12 rublių už mėnesį. Iš kolūkio už darbadienius grūdų negaudavo, tik pinigais. Kolūkiečiai 30 arų atiduodavo į kolūkio žemę ir iškūlus grūdus gaudavo iš kolūkio po 15–20 centnerių.

Kolūkyje labai visų gerbiamas buvo Aleksas Petraitis. Kuriant kolūkį, jį norėjo išrinkti kolūkio pirmininku, bet A. Petraitis atsisakė. Pavyko įtikinti kaimiečius, kai pasakė nemokąs rusų kalbos. Jį išrinko kolūkio sąskaitininku (buhalteriu). Vėliau dirbo „Lygumų“ kolūkyje statybos brigadininku iki pensijos. A. Petraitis buvo gabus įvairiems darbams, aukštos kultūros, labai muzikalus, turėjęs nepaprasto grožio balsą. Be to, buvo apsiskaitęs ir liko patriotu: tikėjo Lietuvos ateitim ir nepriklausomybės atkūrimu, laisvės atgavimu. Tikriausiai garbingesnio žmogaus už jį kolūkyje nebuvo. Toks išliko jo atminimas iki šiol žmonių prisiminimuose.

1949 m. pradžia, steigiamas kolūkis „Vilūnaičiai“. Paraiškos buvo pateiktos Vilūnaičių apylinkės „Vilūnaičiai“ kolūkio pirmininkui I. Trumpiui. Stojančių žmonių pareiškimuose pasižadama atiduoti kolūkiui žemės, ūkio inventorių, gyvulius, sėklą.

1949 03 03. Vilūnaičių apylinkės kolūkio „Vilūnaičiai“ narių susirinkime (30 narių) vienbalsiai išrenkama kolūkio valdžia – pirmininkas I. Trumpis, sąskaitininkas A. Petraitis. Prezidiumui pirmininkavo I. Trumpis, sekretoriavo A. Petraitis, prezidiumo narys Vladas Danisevičius.

Toliau susirinkime buvo nutarta:

1. Vienbalsiai nutarta sudaryti sutartį su MTS (mašinų ir traktorių stotis).
2. Jei bus gauta sėklos: kviečių 7 t, miežių 8 t, avižų 10 t, mišinio 10 t suarti ir apsėti kolūkio žemę.
3. Gyvuliams pirkti skirti 2000 rub., pašarams – 3000 rub., statyboms kolūkyje 15000 rublių.

1949 03 23. Visuotiniame kolūkio „Vilūnaičiai“ susirinkime, dalyvaujant 20 narių nutarta:

1. Iki 1949 03 28 suvežti kolūkiui pašarus. Iki 1949 03 31 suvesti kolūkiui arklus.
2. Kolūkio „Vilūnaičiai“ fermos vedėju ir sanitaru išrinktas Vladas Žegunis.
3. Išrinkti grandininkais (brigadininkais): Stasys Baziulis, Matas Valiušis.
4. Susirinkime vienbalsiai nutarta, kad revizijos komisija patikrintų kolūkio „Vilūnaičiai“ narius, nustatytų (kiek kas gali) pristatyti reikiamą kiekį pašarų.

Visuotiniam kolūkio „Vilūnaičiai“ susirinkimui pirmininkavo P. Antanaitis, sekretoriavo A. Petraitis, nariai – J. Venclovas, K. Gegieckas.

1949 m. kovo 30 d. Lygumų valsčiaus Vilūnaičių apylinkės kolūkio „Vilūnaičiai“ visuotiniame susirinkime dalyvauja 25 kolūkio nariai. Pirmininkavo Stasys Krisčiūnas, sekretoriavo Aleksas Petraitis, prezidiumo narys P. Andriušaitis. Dienotvarkė:

1. Paskola mašinoms bei inventoriui įsigyti.
2. Bekonų, paršų, vištų pardavimas.
3. Šerikų, melžėjų, paštininko išrinkimas.
4. Naujų narių į kolūkį priėmimas.

Nutarta:

1. Įsigyti mašinų inventoriaus už 30 tūkst. rublių.
2. Pardavus bekonus, paršus, vištas nupirkti jautienos mėsos valstybės prievolei. Prievolę valstybei pristatyti ketvirčiais.
3. Vienbalsiai kolūkio „Vilūnaičiai“ šerikais išrinkti: arklių – V. Šandaris, B. Jokuntas, karvių – A. Pranys, kiaulių – Teresė Šandarienė, karvių melžėja – Z. Brajiniskienė, laiškanėšiu – Kupriūnas.
4. Į kolūkį priimti S. Timinskas, Jonas Masilionis (vienbalsiai), nepriimti Rokas Andrišiūnas, Monika Motiejūnienė (vienbalsiai).

Iš 1949 06 29 visuotinio kolūkio „Vilūnaičiai“ narių susirinkimo sužinome, kiek kolūkis atlygino kolūkiečiams: už avių ganymą ir avių šėrimą per metus buvo skirta 100 kg rugių, 100 kg vasarinių miežių, 50 rub., 0,5 kg vilnų.⁴⁶

⁴⁶ *Šiaulių apskrities archyvas*, f. 16504, ap. 1, 2; 1948–1961 m. Vilūnaičių apyl. vykdomojo komiteto darbo planas; 1945–1958 m. Vilūnaičių apyl. DŽDT vykdomojo komiteto duomenys; 1967–1976 m. Vilūnaičių bibliotekos planai ir ataskaitos.

J. Čelkauskas, apie 1967 m., Maskva

Muzikas Juozas Čelkauskas

Kazimieras Kalibatas

Juozo Čelkausko kelias į muzikos pasaulį prasidėjo Linkuvos gimnazijoje. Siekdamas užsibrėžto tikslo, mokėsi Šiauliuose, Kaune, studijavo Rygos ir Maskvos konservatorijose. Nuo 1965 m. J. Čelkauskas gyveno ir dirbo Maskvoje. Jo muzikinę kūrybinę veiklą, pedagoginį darbą labai vertino rusų muzikai. J. Čelkauskas, kaip žymus violončelininkas, pedagogas bei muzikos redaktorius, plačiau žinomas Rusijoje bei kitose šalyse.

Gimė J. Čelkauskas 1935 07 26 Stipinų k., Joniškėlio valsčiuje (dabar Pasvalio

r.), valstiečių Mortos ir Jono Čelkauskų šeimoje. Iš keturių vaikų jauniausias Juozukas augo supamas Žiemgalos lygumų kraštovaizdžių, šalimais tėvų sodybos tekančios neregėto grožio krantais Mūšos. Į būsimą muziką širdį ir atmintį visam gyvenimui įsismelkė per amžius kaimuose ir gimtuosiuose namuose skambėjusios dainos, giesmės, muzika. Vaikystėje žavėjosi dėdės Karolio Čelkausko smuikavimu, o labiausiai jo sūnumi Petru – armonikos virtuozu, pagarsėjusiu armonikų ir vargonų meistru.

Neeilinius J. Čelkausko gabumus muzikai pirmasis pastebėjo Linkuvos gimnazijos muzikos mokytojas P. Garšva. Pramokęs skambinti pianinu, Juozas akompanuodavo chorams, tautiniams šokiams gimnazijos šventiniuose koncertuose, vakarėliuose. Pokario metais, gūdžiu sovietmečiu, mokytojas ir vargonininkas P. Garšva (1905–1994) itin pasidarbavo Linkuvos kultūrai. Linkuvoje ir jos apylinkėse jis atliko svarbią patriotinę, religinę ir kultūrinę misiją. Ne kartą Linkuvoje pastatė M. Petrausko operetes „Consilium facultatis“, „Apvesdinkite ir mane“. Veiklus ir energingas muzikas įžiebė meilę muzikos menui ne vienam gabesniam mokiniui. Buvę mokytojo P. Garšvos mokiniai S. Čepinskis, J. Čelkauskas, V. Žvirblis, anksti miręs A. Liukpetris – žymūs muzikai. J. Čelkauskas rašė:

„Petras Garšva linkuvietis, reikšmingiausias vietinės kilmės muzikos veikėjas, vargounininkas ir gimnazijos mokytojas, bažnyčios bei gimnazijos chorų (vyrų, moterų, vaikų ir mišraus) vadovas. Pats P. Garšva turėjo gerą tenoro balsą, buvo didelis entuziastas ir tuom mokėjo užkrėsti bet ką. Jo išvayymas iš gimnazijos (ideologiniais sumetimais – aut.) buvo nepataisoma netekmė“⁴⁷.

1952 m. J. Čelkauskas įstojo į Šiaulių vidurinę muzikos mokyklą. Bičiuliui S. Čepinskiui patarus, pasirinko violončelės specialybę. Sąlygos buvo sunkios – nepakakdavo klasių dėstytojams, moksleiviams mokytis groti beveik nebuvo kur. Be to, Juozą persekiojo ir materialiniai nepritekliai. Tačiau sumanaus, uždaro ir atkaklaus jaunuolio gabumai vis ryškiau skleidėsi. Juozas prisimena:

„Mano mokytojas Stasys Jautakas, kaip žinai pats, buvo gryna fantazija. Taip ir atitikom viens kitą. Mėgdavo groti man akompanuojant. Gal jis ir patarė dėstytojui A. Tarydui priimti mane akompaniatorium į savo triūbos klasę. Taip atsirado pirmas užrašas mano darbo knygelėje „Priimtas akompaniatorium...“ Vėliau panašūs užrašai buvo Kauno J. Gruodžio, Rygos J. Medinio vidurinėse muzikos mokyklose. Pianisto koncertmeisterio darbas domino ir lydėjo toliau, Maskvoje“⁴⁸.

Kadangi dėstytojas S. Jautakas buvo neprofesionalus violončelininkas, J. Čelkauskui vis labiau rūpėjo tobulinti violončelės techniką. Ši problema išsprendė 1954 m. Respublikinėje jaunųjų atlikėjų apžiūroje Vilniuje į J. Čelkausko atliktą programą (koncertmeisteris G. Trinkūnas) atkreipė dėmesį žymus smuikininkas prof. A. Livontas. Šio žymaus menininko ir humanisto paskatintas, Juozas išvyko į Kauną. Mokėsi Juozo Gruodžio vidurinėje muzikos mokykloje žinomo pedagogo D. Svirskio violončelės klasėje. Pažangi violončelės metodika, nuoširdus dėstytojo darbas atvėrė Juozui Čelkauskui kelią sparčiau tobulinti violončelės techniką. Nuostabios muzikos meno pamokos šioje mokykloje buvo Valstybinės filharmonijos koncertai. Be kitų žymių atlikėjų, Juozas pirmą kartą klausėsi M. Rostropovičiaus, D. Šafrano, E. Betovskio. Nepakartojama interpretacija, virtuoziškumas ir artistiškumas padarė nepamirštamą įspūdį, kėlė entuziazmą bei ryžtą ir brandino jaunojo muziko meninį skonį. Netrukus J. Čelkauskas įsitraukė ir į Kauno muzikinį gyvenimą. Griežė Kauno muzikinio teatro orkestre spektakliuose I. Kalmano „Monmartro žibuoklė“, A. Belazaro „Auksinės

⁴⁷ Čelkauskas J. Laiškai K. Kalibatui.

⁴⁸ Ten pat.

marios“, P. Čaikovskio „Jolanta“. Miesto apžiūrose bei koncertuose akompanuodavo chorams, dirbo koncertmeisteriu dėstytojos A. Ūsienės vokalo klasėje. J. Tiškaus estradiniame orkestre pasireiškė kaip pianistas, koncertavo Valstybinėje filharmonijoje, Respublikos miestuose.

1957 m. J. Čelkauskas – jau Rygos J. Vytolo valstybinės konservatorijos studentas. Čia vyresniuose kursuose studijavo lietuviai kompozitorius L. Gedravičius ir smuikininkas S. Čepinskis, iš kitų išsiskyręs nepaprastais gabumais. Violončelės meistriskumo ir muzikinės meninės brandos raidoje J. Čelkauskui ryškų pėdsaką paliko studijos pas romantinės prigimties menininką prof. E. Berzinskį. Solidžią orkestranto patirtį įgijo grieždamas Jaunimo simfoniniame orkestre (meno vadovas ir dirigentas prof. L. Vigneris). Atsidėjęs nuodugnioms studijoms, Juozas rasdavo laiko pamėgtam koncertmeisterio darbui J. Medinio vidurinėje muzikos mokykloje, su dideliu susidomėjimu lankė koncertus Rygos filharmonijoje.

Po dvejų metų studijų Rygoje J. Čelkauskas „šturmavo“ muzikos tvirtovę – Maskvos P. Čaikovskio konservatoriją, turėjusią didžiulį autoritetą šalyje ir pasaulyje. Išlaikęs egzaminus, J. Čelkauskas buvo priimtas į trečiąjį kursą. Violončelės studijas tęsė labai palankaus lietuviams bei talentingam Lietuvos kvartetui kūrybinio kelio pradžioje prof. S. Aslamaziano violončelės klasėje. Juozui kurį laiką buvo „nejauku“ tarp tarptautinio konkurso laureatų, bet, studijoms įsibėgėjus, jis lygiavosi į geriausius prof. A. Grigoriano kvarteto klasės ir prof. V. Širinskio kamerinio ansamblio klasės studentus bei simfoninio orkestro muzikantus, koncertavo P. Čaikovskio konservatorijos, M. Glinkos koncertų salėse. Tuo metu Maskvos P. Čaikovskio konservatorijoje studijavo nemažas būrys Lietuvos muzikų: L. Digrys, R. Kulikauskas, P. Juodišius, A. Končius, A. Gričius, B. Almonaitytė, A. Tauragis, seserys A. ir H. Radvilaitės ir kiti. Ta karta iškėlė Lietuvos muzikos meną į pasaulinį lygį, o Vilniaus muzikos ir teatro akademijos studentai kasmet tarptautiniuose konkursuose iškovoja laureatų vardus.

Lietuvos kultūros ministerijai tarpininkaujant, nuo 1962 m. J. Čelkauskas dar trejus metus tobulinosi Maskvos aspirantūroje. Jo laukė ir kitas malonus siurprizas. Gavęs pakvietimą, išvyko į Vilnių griežti Lietuvos kvartete. Kadangi neturėjo kur ir už ką gyventi, darbą Lietuvos kvartete teko nutraukti, nes jis buvo nemokamas, o honorarus gaudavo tik retkarčiais.

Maskvos aspirantūroje prabėgo bene geriausi gyvenimo metai. J. Čelkausko rengiami koncertai pasižymėjo meistriskumu ir muzikine menine branda. Nėeilinio

pasisekimo sulaukė koncertas, kuriame J. Čelkauskas atliko L. Bokerinio sonatą C-dur ir D. Šostakovičiaus pirmąjį koncertą violončelei (koncertmeisterė H. Radvilaitė). Baigiamajame aspirantūros koncerte J. Čelkauskas atliko F. Šuberto, P. Hindemito, D. Kabalevskio sonatas violončelei ir fortepijonui (koncertmeisterė T. Baranova-Sadovskaja). Apie šį mūsų violončelininko pasiekimą rašė žurnalistas N. Kočnevas⁴⁹. Baigęs aspirantūrą, buvo paskirtas dirbti Vilniaus valstybinės konservatorijos Kamerinio ansamblio katedros vyr. dėstytoju. Dėl pagrindinio darbo Vilniaus valstybinėje konservatorijoje J. Čelkauskui nepavyko susitarti, dirbo tik dėstytoju valandininku, tačiau dirigentas J. Domarkas pakvietė griežti į performuojamą Valstybinės filharmonijos orkestrą. J. Čelkauskas tapo ir filharmonijos koncertmeisteriu Respublikoje koncertuojantiems solistams vokalistams.

Septintojo dešimtmečio antroje pusėje Vilniaus muzikinį gyvenimą pajūvairino ir praskaidrino jaunų energingų muzikų prie Teatro draugijos įkurta Muzikos sekcija. J. Čelkauskas entuziastingai išitraukė į koncertinę šios sekcijos veiklą. Jis griežė Jau-nimo kvartete (dabar Vilniaus kvartetą), kameriniuose ansambliuose. Muzikologas A. Tauragis rašė:

„Valstybinėje filharmonijoje įvykęs koncertas visais atžvilgiais paliko malonų įspūdį: nuskambėjo gan retai girdimi kūriniai, o jų interpretatoriai – J. Čelkauskas, A. ir H. Radvilaitės užsirekomendavo kaip puikūs, daug žadantys atlikėjai. Visi jie Maskvos P. Čaikovskio konservatorijos auklėtiniai, išmokę ne tik gerai valdyti instrumentus, bet – kas ne mažiau svarbu – orientuotis į įvairių epochų ir stilių kompozitorių muziką, įsigilinti į kiekvieną kūrinį ir jį pateikti klausytojui taip, kad autoriaus sumanymas būtų kuo aiškesnis.

Violončelininkas Juozas Čelkauskas, neseniai Maskvoje baigęs aspirantūrą (prof. S. Aslamaziano kl.), šiame koncerte pasirodė kaip brandus menininkas, atlikęs sunkias, sudėtingas D. Kabalevskio, P. Hindemito sonatas.

Jei pirmasis kūrinys paliko kiek blankesnę įspūdį (greičiau dėl kompozitoriaus kaltės ši sonata pasirodė ne pats geriausias jo kūrinys), tai antrasis, trunkąs beveik pusvalandį, vertas visokeriopo pagyrimo. Jautėsi, jog čia apgalvotas tiek išstisas kūrinio interpretacijos planas, tiek smulkiausias detalės. Ypač pažymėtinas nepriekaištingas violončelės ir fortepijono (A. Radvilaitė) ansamblis.

⁴⁹ Kočnevas N. J. Čelkauskas – baigęs aspirantūrą, *Raudonoji vėliava*, 1965.

*Mūsų jaunujų muzikantų koncertai vilniečiams tapo gražia, sveikintina tradicija*⁵⁰.

Nors J. Čelkausko pripažinimas didėjo, nei konservatorijos rektorius, nei Kultūros ministerija apie buto skyrimą jaunam menininkui nenorėjo girdėti. Sveikatai pablogėjus, J. Čelkauskas išvyko į Maskvą, kur laukė jo šeima ir mažoji dukrelė Janytė. Šį kartą – jau visam laikui. Tai buvo skaudus praradimas, nes J. Čelkauskas savo talentą ir žinias troško paskirti Lietuvos muzikinei kultūrai.

Maskvoje nuo 1966 m. dirbo Maskvos pedagoginio universiteto Muzikos fakulteto violončelės, kamerinio ansamblio ir koncertmeisterio klasės dėstytoju (pastaruoju metu – docentas). Jis kurį laiką buvo kviečiamas atlikti naujausius tarybinių kompozitorių kūrinius, kol galiausiai leidykla „Sovietskij kompozitor“ J. Čelkauską pakvietė instrumentinės, kamerinės ir fortepijoninės muzikos leidinių redaktoriumi. Lygiagretai autorius teisėmis bendradarbiavo leidyklose „Muzika“, „Prosveščeniye“, „Rosijskoje muzikalnoje izdatelstvo“, „Kifara“, „Skoryna“ ir kt. Paskirti redaktoriaus darbui dvidešimt penkeri kūrybinio darbo metai pasižymėjo kūrinių violončelei, fortepijonui, kamerinės muzikos leidinių gausa. Šiame bare dirbusiems žmonėms teko įsitikinti didžiule J. Čelkausko moksline erudicija, tolerancija ir dalykiškumu. Juk Juozui teko bendradarbiauti su kompozitoriais iš daugelio sovietinių respublikų, tarp jų su D. Kabalevskiu, N. Rakovu, B. Čaikovskiu, V. Barkausku, R. Kalsonu, E. Mirzojanu, O. Taktakišviliu, garsiais to meto pedagogais A. Artabolevskaja, A. Kanter, E. Timakinu, prof. A. Rubbachu. J. Čelkausko sudaryti, parengti ir redaguoti leidiniai apėmė visų epochų muzikinį palikimą.

Labai gerai įvertinti J. Čelkausko etiudų rinkiniai violončelei solo. Be palankaus pasaulinio garso violončelininko prof. M. Rostropovičiaus atsiliepimo, prof. S. Sondheimis rašė:

„Širdingai dėkoju Jums, o kartu ir nuoširdžiai sveikinu išleidus tokį vertingą ir reikšmingą leidinį. Nepykit, kad taip pavėluotai atsiliepiu, bet nuo sausio 16 iki vasario pabaigos gastroliavome JAV, ir tik sugrįžęs iš gastrolių radau Jūsų rinkinį. Tikrai noriu pasidžiaugti Jūsų įvairiapuse vaisinga veikla. Aktyvią koncertinę veiklą, naujų tarybinių kompozitorių premjeras Jūs mokate suderinti su gilia moksline metodine veikla. Jūsų išleisti etiudai labai įdomūs ir vertingas leidinys. Manau, kad nieko panašaus konservatorijoms nėra anksčiau paruošta, žinau, kad atrinkdamas ir susistemindamas tokį

⁵⁰ Tauragis A. Estradoje – talentingas jaunimas, *Literatūra ir menas*, 1960.

*rinkinį Jūs turėjote atlikti didžiulį darbą. Todėl nuoširdžiai sveikinu Jus ir linkiu didelės sėkmės Jūsų visokeriojoje veikloje*⁵¹.

Leidykloje „Sovietskij kompozitor“ J. Čelkauskas penkerius metus dirbo fortepijoninės muzikos vyriausioju redaktoriumi ir redakcijos vedėju. Šį laikotarpį taktaliai apibūdina kompozitorius R. Sorokinas:

„Daugelį metų teko bendradarbiauti su redaktoriais. Noriu pažymėti, kad J. Čelkauską pažįstu kaip labai darbštų, aukščiausios kvalifikacijos redaktorių. Jo mokslinė muzikinė erudicija garantuoja leidinių, skirtų ne tik violončelei ir fortepijonui, bet ir vokaliniams, kameriniams ansambliams, simfoniniam orkestrui, sėkmę.

J. Čelkausko, kaip redaktoriaus, ypač reikšmingas ir gausus pedagoginės fortepijoninės literatūros publikavimas serijomis: „Fortepijoninė muzika vaikų muzikos mokykloms“, „Muzikos mokyklų pedagoginis repertuaras“ ir kt.

*Mokslinė kompetencija, platus akiratis, geranoriškumas ir korektiškumas leidžia J. Čelkauskui užmegzti geriausius ryšius su labai skirtingais autoriais, suteikia realų pagrindą originalių sumanymų įgyvendinimui, tiek jaunų kompozitorių, tiek pedagogų ir žymių meistrų kūryboje*⁵².

1991 m. išformavus leidyklą „Sovietskij kompozitor“, J. Čelkauskas redaktoriaus darbo nenutraukė. Buvo leidžiami naujai suredaguoti ankstesnieji leidiniai. Iš jų svarbesni: D. Šostakovičiaus 24 preliudai ir fugos fortepijonui (J. Čelkausko komentarai), A. Artabolevskajos „Fortepijono pradžiamokslis vaikams“ (tiražuotas dešimt kartų), S. Prokofjevo Sonata Nr. 9 fortepijonui, D. Šostakovičiaus Sonata violončelei ir fortepijonui (J. Čelkausko komentarai), M. K. Čiurlionio pjesės violončelei ir fortepijonui (J. Čelkausko aranžuotės), D. Kabalevskio pjesės jaunesiems violončelininkams (J. Čelkausko aranžuotės).

Daugiašakėje J. Čelkausko veikloje svarbi vieta tenka koncertinei veiklai. Ilgiausią laikotarpį – net dvidešimt metų – ištikimiausia J. Čelkausko rengiamų koncertų partnerė buvo Olga Ilarionova. Jų muzikos klausėsi Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Karaliaučiaus, Lvovo, Kišiniovo, Kazanės, Baku, Jerevano, Tbilisio ir daugelio kitų Sovietų Sąjungos miestų muzikos gerbėjai. Su O. Ilarionova įvykę koncertai Maskvos konservatorijos Mažojoje bei M. Glinkos koncertų salėse sulaukė didelio

⁵¹ Sondeckis S. Laiško J. Čelkauskui ištrauka, Vilnius, 1974.

⁵² Sorokinas K. Atsiliepiamas, Maskva, 1985.

pasisekimo. Jų koncertinį repertuarą sudarė italų, vokiečių, prancūzų klasikinė romantinė muzika.

Po O. Ilarionovos mirties J. Čelkausko partneriais tapo žymūs vargonininkai A. Šmitovas, prof. R. Abdulinas. Su pastaruoju vargonininku nepaprastą pasisekimą turėjo M. K. Čiurlionio kūrybos vakaras Kazanėje. Taip pat koncertuose talkino kolegų pianistai D. Sacharovas, K. Ceturianas. Tačiau tikriausiai aukščiausią muzikinį lygį pasiekė J. Čelkausko ir O. Ilarionovos violončelės ir vargonų duetas. Pasitelkime vieną iš daugelio recenzijų:

„Maskviečiai vargonininkė O. Ilarionova ir violončelininkas J. Čelkauskas Baku mieste surengė įdomų koncertą. Programoje A. Vivaldi ir J. S. Bacho kūriniai.

Koncerto pradžioje skambėjo A. Vivaldi ir J. S. Bacho Koncertas vargonams. O. Ilarionovai pavyko perteikti šio kūrinio taurumą ir džiaugsmą. J. Čelkauskas atliko A. Vivaldi sonatas violončelei ir vargonams. Pažymėtinas gražus ir natūralus instrumento skambėjimas visuose registruose bei švelnus atliekamų kūrinių lyrizmas. Visos suminėtų solisto savybės pasireiškė abiejose – A-moll ir B-dur A. Vivaldi sonatose. Jau pirmieji Sonatos A-moll taktai J. Čelkausko interpretacijoje skambėjo pakiliai, įtikinamai ir dainingai, kviesdami klausytojus į didžiojo klasiko dangiškąją poetikos pasaulį, jo pakylėto skambėjimo poetinį alsavimą, o itin švelnus vargonininkės akompanavimas papildė atliekamų kūrinių nuotaiką.

Koncerto pabaigoje J. Čelkauskas stilingai ir gyvybingai atliko J. S. Bacho kūrinius violončelei solo. Jaudinamai skambėjo bisui atlikta to paties kompozitoriaus Arija. Koncertas sulaukė pelnyto pasisekimo⁵³.

Nederėtų pamiršti, kad jaunystėje J. Čelkauskas koncertavo su vargonininke G. Lukšaitė, smuikininkais K. Kanišausku, J. Dvarionu, o vėliau su violončelininku J. Banevičiumi ir vargonininku G. Kvikliu. Nepamirštami koncertai su pianistėmis A. ir H. Radvilaitėmis ir kt.

Neatsiejamą J. Čelkausko koncertinio repertuaro dalį sudarė šiuolaikinių kompozitorių kūriniai.

Jam, kaip pirmajam atlikėjui, nemažą pluoštą kūrinių dedikavo kompozitoriai I. Manukianas, M. Roteršteinas, V. Kalistratovas, S. Krimskis, I. Riechinas, N. Rakovas, V. Pjankovas. Kompozitorius prof. V. Pjankovas nurodo:

⁵³ Mirzojevas M. *Skamba vargonai ir violončelė*, Baku, 1982.

„Su violončelininku J. Čelkausku bendradarbiauju ketverius metus. Tai talentingas mano kūrinių violončelei atlikėjas. Jo grojimo stiliui būdinga subtili niuansuotė, emociingas, sodrus garsas, artistiškas bei šiuolaikinės muzikos pažinimas ir išmanymas.

Koncertinėse kelionėse su kompozitoriumi I. Riechinu patyrėme jo draugiškumą ir gerumą. Mano ir I. Riechino kūrybiniame procese gavome daug vertingų patarimų.

Su nuostabiu ir jautriu muzikantu J. Čelkausku būtini ir neišvengiami kūrybiniai, koncertiniai kontaktai“⁵⁴.

Keturiasdešimt vienerius metus J. Čelkauskas paskyrė pedagoginiam darbui. Iki šiol jis Maskvos pedagoginio universiteto Muzikos fakultete vadovauja violončelės kamerinio ansamblio ir koncertmeisterio klasėms, yra šio universiteto docentas. J. Čelkausko studentai ne tik koncertuoja, bet ir dalyvauja tarptautiniuose konkursuose. Jo studentė E. Aliošina 2001 m. iškovojo pirmąją vietą ir specialų prizą tarptautiniame kamerinių ansamblių konkurse Italijoje. Dera pažymėti, kad ir J. Čelkauskui ne kartą teko eiti koncertmeisterio pareigas atsakinguose koncertuose: akompanavo A. Chačaturiano autoriniuose koncertuose 1967 m. muzikos festivalyje Pavolgio miestuose dalyvaujant sąjunginio radijo solistams. Kompozitorių sąjungos koncertuose akompanavo kolegoms violončelininkams bei vokalistams.

Jau užaugę Svetlanos ir Juozo Čelkauskų vaikai Janina ir Jurgis tapo pianistais. Sūnus Jurgis, su pagyrimu baigęs aspirantūrą Maskvoje, išbandė jėgas M. K. Čiurlionio ir A. Rubiņšteino tarptautiniuose pianistų konkursuose, yra koncertavęs Lietuvoje, Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje ir Lenkijoje. Čelkauskų šeima – J. Čelkauskas, dukra Janina, sūnus Jurgis ir trys jo vaikaičiai – nuolat koncertuoja Maskvos lietuvių kultūros bendrijos ir Lietuvos nepriklausomybei skirtuose renginiuose.

Žymus muzikas Juozas Čelkauskas, peržengęs savo septyniasdešimtmetį, giliai išvaręs plačią vagą muzikos baruose, toliau tęsia kilnų darbą...

⁵⁴ Pjankovas V. Atsiliepimas, Maskva, 1982.

Joninės Lygumų apylinkėje (iš tautosakos skrynios)

Kazimieras Kalibatas

Lygumų krašto senoliai pasakoja, kad gražiausia žmogaus ir gamtos šventė – Joninės. Jas švęsavo beveik kiekviename kaime. Gaila, senųjų papročių ir apeigų mažai išliko iki mūsų dienų. Tik kaimynams latviams labiau pavyko išsaugoti savo Lyguo.

Šiame rašinėlyje pateikiu žiupsnelį prisiminimų, kaip šio amžiaus 3-iajame dešimtmetyje Jonines šventė Aleknaičių, Ramonaičių, Joniškaičių, Vėbarių, Lygumų, Vilūnaičių, Norvaišių kaimo jaunimas.

Minėtų kaimų jaunimas mėgo Jonines švęsti Aleknaičių kaime. Čia netoli teka Kruoja, o kaimas skendėja šimtamečių medžių žalumoje. Rinkdavosi jau temstant, saulei nusileidus, kai ant Kruojos upės kranto pamatydavo iškeltą degančią stebulę.

Į Jonines mergaitės eidavo pėsčios. Nešdavos puokštes gėlių, iš jų pindavo vainikėlius. Tautinių drabužių tuomet nedėvėjo. Rengdavos vyšninėmis, tamsiai mėlynomis arba raštuotomis suknelėmis. Globdavos galvą baltomis skarelėmis, o į kasas įsiseigdavo 2, 3 ir daugiau žiedeliais ir lapeliais išgražintas šukas. Pasipuošdavo gintaro ar stiklo karoliais, kitos – sidabrinėmis, paausuotomis grandinėėmis ant kaklo. Mėgo vąšeliu nertus žiedus, apsiaudavo šventiniais bateliais.

Vaikinai eidavę vienmarškiniai, pasirišdavo tautines juosteles arba kaklaraiščius. Vilkėjo eidami į gražiausią metų šventę pilkais, rudais, mėlynais namų audimo kostiumais. Kiti ateidavo vienmarškiniai arba su liemenėmis. Dėvėjo skrybėles, kepures.

Šiai didžiausiai vasaros šventei rengdavosi kas ką turėjo. Vieni eidavo pėsti, kiti iš tolimesnių kaimų atvažiuodavo dviračiais. Ir Aleknaičių kaimo lankos būdavo pilnutėlės jaunimo. Pagaliau prietemoje suskambėdavo dainos, nuaidėdavo toli toli per Lygumų žemę, džiugindamos visus susirinkusius.

Dažniausiai pirmoji Joninių daina buvo „Švento Jono vakarėlį“:

Šventa Jona vakarėl, oi oi oi,
Pynio rūtų vainikėl, oi oi oi oi oi.

Nusipyns vainikėl, oi oi oi,
Ožsidėjo ant galvialės oi oi oi oi oi.

Ožsidėj's ant galvialės oi oi oi,
 Ėjo vaikščiot' so bernel' oi oi oi oi oi.

Ir pakila šiaurs vejis oi oi oi,
 Ir nupūte vainikēl' oi oi oi oi oi.

Penk' brolē dalgis plakē oi oi oi,
 Vainikēl' plaukiont mate, oi oi oi oi oi.

Iš tų penkių atsirada oi oi oi,
 Ož vainiko galvo deda oi oi oi oi oi.

Vainikēl's vioršom plauk' oi oi oi,
 O bernel's gvolt šauk' oi oi oi oi oi.

Vainikēl's ont kraštele oi oi oi,
 Bernužēl's ont dugnele oi oi oi oi oi.

Vianikēl's pelanuose oi oi oi,
 O bernel's gul' kapuose oi oi oi oi oi.

Joninių naktį jaunuomenė daugiausia dainuodavo. Be jau minėtos dainos, būdavo dainuojama „Iš rytų šalalės“, „Saulute nusilaide, mėnulis patekėje“, „Oi iš ežero saula tek“ ir daugybė kitų.

Eidavo ratelius aplink laužą: „Šitam dideliam būry“, „Saulute tekėje, lapelė mirgėje“, „Auskim, sesės, abrūsus“ ir kt. Šoko kadrilių, trumpakojį, aleksandrą, olimpą, polką, valsą ir kitus šokius.

Padainavę, pašokę, suruošdavo varžybas. Jose dalyvaudavo visi Joninių dalyviai. Ypač visiems patikdavo virvės traukimas. Permesdavo per Kruoją virvę ir bandydavo savo jėgą.

Būdavo smagaus juoko, kai silpnesnių vyrų pulkelis suvirsdavo į upelį. Populiarus buvo bėgimas maišuose, puodynės daužymas užrištomis akimis, lipimas į kartį, kurios viršūnėje kabėdavo laikrodis ar kitas laimikis.

Vidurnaktį poromis eidavo ieškoti paparčio žiedo. Laimingiausias tas, kuris jį rasdavo. Laimingąjį iškilmingai atveddavo į jaunimo būrį. Paskui prie liepsnojančio laužo vėl skambėdavo dainos, smagi armonikos ir smuiko muzika. Visi šokdavo iki devinto prakaito.

Vertėtų prisiminti ir kitus Joninių papročius. Būdavo, kad Vilūnaičių, Ramonaičių ir kitų kaimų jaunimas nupindavo iš ąžuolo lapų, jurginų ir jazminų žiedų ilgus vainikus ir jais apsukdavo kryžius nuo viršaus iki pat žemės. Tuomet jau eidavo švęsti Joninių.

Buvo toks paprotys, kad kaimuose, kuriuose buvo Jonų ir Janinų, per Jonines jų namų duris apkaldavo, apkaišydavo ilgais – aplink staktą – vainikais. Sveikindami jiems dovanodavo pirštines, šalikus, rankšluosčius. Pasodinę Joną ar Janiną ant gėlėmis apipintos kėdės, kilodavo aukštyn, šaukdami „valio“. Varduvininkas visiems padėkodavo.

Jonams linkėdavo gražesnių, geresnių metų ir stiprios sveikatos. Jei Jonai norėdavo pavaišinti, tai vaisės vykdavo kitą dieną.

(Perspausdinta iš „Žiemgalos“ laikraščio, 1992, Nr. 7(8))

Mokytojas ir mokinys darbo procese

Kazimieras Kalibatas

Vaikų mokymas griežti styginiais instrumentais – ilgas ir sudėtingas darbas. Šiame darbe išryškėja dvi linijos.

Pirma: mokytojo gebėjimas įskiepyti mokiniui polinkį, meilę muzikai bei savo žinių, meistriškumo perteikimas mokant groti smuiku ar violončele.

Antra: pastebėti mokinio individualybę ir išugdyti jį kaip muzikantą instrumentalistą, kurio menas tarnautų visuomenei.

Šitos dvi linijos mokinio ir mokytojo darbe glaudžiai pinasi. Jei mokytojas nenuties kelio į muzikos pasaulį, nemokės uždegti mokinio atlikti specialybės užduotis, nesugebės perteikti žinių, tai mokinio ir mokytojo darbas nueis veltui. Noriu panagrinėti kelias mokymo sistemas, kurios buvo ir kurios labai teisingos.

Viena seniausių buvo **autokratinė** mokymo sistema. Mokytojas dirba pagal senus atgyvenusius kanonus, pamokoje vyrauja diktatoriška mokytojo nuomonė ir valia. Mokinys privalo tik klausyti ir vykdyti mokytojo nurodymus. Esant tokiai padėčiai, mokinys būna pasyvus, jis negali nei pareikšti savo nuomonės, nei aktyviai pajungti visų tuo metu reikalingų priemonių. Tada žlunga mokinio iniciatyva, savarankiškumas, kartu ir rezultatai. Tokių metodų kartais pasitaiko. Gerai, jeigu šios kategorijos mokytojas yra puikus muzikantas. Tada jis gali nors aiškiai ir paveikiai parodyti, pagroti. Gali būti ir kitaip, kada geras muzikantas pedagoginiame darbe nerodo kūrybingumo, o greitai laikosi tam tikrų dogmų, daugiau nieko nenorėdamas žinoti.

Kita sistema – priešingybė minėtai dogmatinei (autokratiškai) sistemai – vadinama liberaliaja. Ši ypač buvo paplitusi JAV. Jos devizas – mokinio asmenybės iškėlimas. Tai tokia mokymo sistema, kada mokytojas mokiniui nekelia konkrečių uždavinių. Mokytojas vien stebi mokinio grojimą, retkarčiais patardamas, bet viską palikdamas mokiniui. Mūsų šalyje tokia mokymo sistema visiškai svetima. Bet kartais tam tikras liberalizmas pastebimas. Ypač tada, kai mokytojas eina mažiausio pasipriešinimo keliu, įveikdamas gabaus mokinio silpnas ypatybes. Priešingu atveju, jei mokytojas tvirtai imtųsi, tai mokinys greitai pažengtų į priekį, kartu pakeltų ir mokytojo reputaciją. Be to, šitoks pasitaikantis liberalizmas išugdo mokinį kaip gan siaurų galimybių,

mažiau profesionalų instrumentalistą. O mokytojas parodo savo muzikinių pedagoginių žinių stoką. Tikras pedagogas instrumentalistas visada turi aiškų, konkretų darbo planą, tvirtą metodinį bagažą bei meninius muzikinius įsitikinimus. „Laisvas“ muzikinis mokėjimas būdingas abejingiems savo darbui pedagogams.

Trečias kelias – tai tokia muzikos mokymo sistema, kuri buvo kuriama garsių smuikininkų violončelistų. Tikslas – visapusiškas individualybės ugdymas, kada visapusiška muzikanto instrumentalisto-pedagogo veikla, darbas paskiriamas mokiniams, siekiant įgyvendinti numatytą tikslą, programą.

Labai svarbu, kad pirmosios pamokos su pradedančiuoju būtų teisingai metodiškai pagrįstos. Čia jau dedamas pamatas mokinio muzikavimui, ugdomi savarankiško darbo įgūdžiai. Mokytojas pirmoms pamokoms turi iš anksto pasiruošti, kad vyktų nuoseklus, planingas darbas. Sugebėti taip dirbti pamokose, kad ir mokinys aktyviai dalyvautų, tegul jis rodo savo norus ir menką supratimą, tegul jis mąsto, ieško bei suranda jam seniai žinomas tiesas. Bet šitaip prasidės mokinio mąstymo vystymas, jo savarankiškumo, individualumo pasireiškimas. Tokiu būdu dažniausiai tarp mokytojo ir mokinio užsimezga nuoširdi draugystė. Mokytojas čia ne tik specialybės dėstytojas, bet ir vyresnis mokinio draugas, kuris tėviškai rūpinasi visais auklėjimo klausimais. Ypač mokytojas turi gilintis į mokinio vidinį pasaulį, privalo teisingai įvertinti jo teigiamas ir neigiamas ypatybes, požiūrį į muziką bei esamą griežimo gebėjimą. Vienus gebėjimus mokytojas išvysto maksimaliai, kitus – kurie blogesni ir sunkiau vystosi, keičia pamažu ir pakreipia reikiama linkme. Mes iš patirties žinome, kad tik nedaugeliui gabesnių mokinių iš tikrųjų pavyktų atskleisti instrumentalisto gebėjimus ir pasiekti gerų rezultatų. Daugiausia mokytojas dirba su eilinių gabumų vaikais. Ypač su jais reikia būti pastabiam ir jautriam, nes sėkmingas darbas ir rezultatai bus tik tuomet, kada mokytojas gebės pastebėti ir išvystyti geruosius mokinio griežimo bruožus. O kartais tų gerų bruožų tiek mažai, kad vos pastebimi. Mokytojui reikia intuityviai nuspėti mokinio gebėjimus ir juos darbo procese ugdyti, kaskart drąsinant mokinį, keliant vis didesnę pasitikėjimą. Kaip sako Janupalskis, „*pasitaiko, kad mokinys pasireiškia per kelias akimirkas, pagrodamas įdomiai kelias frazes. Ir šitie momentai parodo mokytojui mokinio muzikinius gebėjimus, galimybes. Rodo ir kelią, kaip ir koku būdu toliau vystyti mokinio individualybę*“. Todėl gebėjimas pastebėti ir įsiklausyti į mokinį – gero mokytojo privalumai. Klausydamasis, kaip mokinys griežė praeitą pamoką, mokytojas turi įsivaizduoti, kaip galės jo mokinys griežti rytoj. Tai didaktinis darbo

metodas. Jis atveria perspektyvą iškelti mokiniui vis naujus reikalavimus ir eiti aukštesnių siekimų keliu. O kaip pastebėti ir sugauti mokinio galimybes? Žinoma, ne su visais mokiniais tai pavyksta. „*Labai naudinga pamokos metu leisti mokiniui pergroti tą patį kūrinį du tris kartus, visiškai jam netrukduant. Svarbu mokytojui turėti kantrybės išlaukti ir netrukdyti. Po to, padaręs išvadas, mokytojas aiškiai mato, ką dirbti toliau: ar keisti mokinio atlikimą, ką detalizuoti, ką pataisyti*“, – taip pataria Neihauzas.

Užtat labai reikalingą vietą užima psichologija. Mokinio pažinimas atveria mokytojui, kokiais metodais jis dirba, kokią medžiagą vartos programoms, kaip jis elgis klasėje. Taigi šiuo, nors ir ankstyvu, mokymo tarpsniu, mokytojas deda pamatus mokinio sąmonei ir dėmesiui vystyti. Gal reikia paminėti, kas yra dėmesys. Sąmonės nukreipimas ir sukonzentravimas į konkretų darbą, sakykim, pjesės atlikimą, vadinamas dėmesiu. Pats dėmesys – tai valios momentas, išlaikomas ilgiau ar trumpiau. Dėmesys gali būti tik valios arba susidomėjimo dėka. Dėmesys yra paskirstomas. Jis gali būti koncentruojamas kuo mažesniame regėjimo plote, sakykim, tik į dešinę ranką. Tada mokinys nesiblaško, o sutelkia dėmesį į vieną tašką. Dėmesys gali apimti maksimalų regėjimo plotą. Tai jau vėlesnio mokinio griežimo tarpsnis, kai mokinio sąmonė skirsto dėmesį į kelis taškus, bet turi suėmusi viską į visumą, pvz., grojant abiem rankomis.

Mokytojas turi nuosekliai lavinti mokinio dėmesį einant nuo lengvo prie sunkesnio kūrinio, nuo paprasto prie sudėtingo. O mokyti griežti styginiu instrumentu yra sudėtingas procesas. Čia jungiasi technologijos, motorikos, klausos, emocijų, mąstymo ir kt. komponentai, kurie formuoja būsimą muzikantą. Todėl iš pradžių svarbu, kad mokinys sąmoningai ir dėmesingai kontroliuotų savo darbą, sakykim, pirštų, rankų judesius, viso kūno laisvumą ir t. t. Bet norint gerai kontroliuoti, mokinys turi sąmoningai suprasti. O tinkami judesiai bus tie, kurie įtraukia darbe tik reikalingus tiems judesiams raumenis ir ima mažiausiai energijos. Pamokose dažnai matome tokį vaizdą: mokytojas paprašo mokinį groti lėtai, kelis kartus kartojant. Bet šito maža. Mokinys gali groti lėtai, bet naudos bus mažai arba visai nebus. Reikia prie šitokio lėto darbo prijungti teisingą supratimą ir dėmesį. Pvz., jeigu lėtas judesys bus atliktas sutelkus dėmesį į taisyklingo judesio pojūtį, tai šitą judesį greitinant mokiniui bus patogiau ir lengva ir t. t. Antra, verta žinoti, kada galima pereiti prie greitų automatiškų judesių. Nes kuo greitesni judesiai, tuo mažiau dalių, nauja sąmonė ir kontrolė. Pasitaiko atvejų, kad perėjus nuo lėto prie greito nematyti gero rezultato, nes lėtas griežimas turėjo

automatinį pobūdį. Taigi, griežiant nedalyvavo mokinio sąmonė, kontrolė. Kitaip saktant, nebuvo pasiekti smegenyse judėjimo centrai.

Kada mokiniai pradeda atlikti kūrinėlius, turinčius ir meninių reikalavimų (dažniausiai vyresnieji, nors kartais ir patys mažiausieji), griežia vadovaudamiesi tik klausia ir tam tikra motorika. O pats atlikimas gan blankus, formalus, sausas. Todėl mokytojas turi nepraleisti ir meninio muzikinio lavinimo. Mokinys, padedamas mokytojo, turi pajusti, kas yra forte ir kas piano. O juk kiekvienas momentas taip pat turi emocinę išraišką. Piano gali būti ne vien tylus, silpnas, bet ir nuoširdus, švelnus. Forte – ne tik garsiai, bet gilūs muzikanto išgyvenimai – kulminacijos. Kyla klausimas – kaip ugdyti emocijas? Imti pjesę, turinčią aiškų turinį ir nuotaiką. Griežti ją ilgai ir visiškai įsijautus. Be abejo, tai lies vyresnius mokinius. Pamažu reikia surasti gražių, vaizdingų linksmo turinio dainelių, šokių. Po ilgo ir visiško įsijautimo griežiant padaryti 2–3 min. pertraukėlę, išlaikant kūrinėlio nuotaiką. O jei nesiseka, tai griežti, kol susikurs, sakykim, liūdna eleginė nuotaika. Pvz., Čaikovskio „Liūdna dainelė“. Tokiu pat principu mokinys galės susikurti linksmą ir kitokią reikiamą nuotaiką. Tada jau gali būti kelių skirtingų nuotaikų rinkinys, pvz., po linksmos džiaugsmingos nuotaikos – liūdna nuotaika (pvz., Grygo „Tėvynės daina“). Tik reikia, kad mokinys suprastų, kaip įsijausti ir įsigilinti į kūrinį.

Emocijas ugdyti padeda paveikslai, eilėraščiai ar gamta. Persiėmus linksmo, humoristinio eilėraščio nuotaikos, galima pereiti prie muzikos kūrinio, turinčio linksmą humoristinę nuotaiką, charakterį. Tik svarbu, pereinant nuo eilėraščio prie muzikos, išlaikyti vidinę nuotaiką, charakterį. Jokiu būdu negroti deklamuojant eilėraščių.

Ugdant emocijas ir bekuriant, beieškant įvairių nuotaikų, charakterių kaitos, galima ir reikalinga pajungti mokinio fantaziją. Čia ir mokytojas gali padėti mokiniui fantazuoti. Svarbu, kad mokinys gebėtų aiškiai matyti savo kuriamą fantaziją, nes jos dėka bus kuriama nuotaika muzikiniam kūriniiui. Šituo tarpsniu mokytojas turi atkreipti dėmesį ir į repertuarą. Nuo visapusiško repertuaro parinkimo priklausys mokinio vystymasis. Metodikoje teisingai pabrėžiama, kad pagrindinis pedagoginės muzikinės literatūros kriterijus turi būti idėjinis – emocinis turinys, turintis nuolatinį stiprų poveikį mokinio formavimui. Mokytojas turi mokinio repertuare vartoti vaizdingą, realistinę, gero skonio muziką. Čia ir klasika, ir romantika, ir šiuolaikinė muzika, labai suprantama ir patraukli. O apskritai mokinį prie šiuolaikinės muzikos reikia pratinti nuo pat mažens. Pastebime egzaminų ir koncertų metu, su koku

pasitenkinimu vaikai atlieka šiuolaikinę muziką. Naujos instrumentacijos, dermės, ritmai labai organiškai veikia vaiko ausis. Juk nauja nereiškia ko nors baisiai sunkaus, sudėtingo. Šiuolaikinę muziką dauguma kompozitorių kuria paprastomis, bet naujomis priemonėmis.

Pasirinkdamas repertuarą mokytojas turi nepamiršti, kad nuo teisingo mokinio galimybių įvertinimo ir nuoseklaus, tinkamo repertuaro priklausys jo ateitis. Šalia to, kas meniška ir gražu, mokytojas suranda reikalingus pratimus, gamas, etiudus, vystydamas ir meninius, ir instrumentinius pagrindus.

Šiame trumpame referate noriu pažymėti dar vieną tikrai svarbų faktorių. Tai mokytojo tiesioginis poveikis mokiniui pamokų metu. Juk čia mokytojas perduoda savo pažiūrą į muziką, į specialybę, rodo tam tikrą etikos pavyzdį. O pasitaiko, kad mokytojas nesižavi muzika ir neranda grožio joje. Jo abejingumas paveikia mokinį. Jeigu jau mokytojui nusibosta, tai tegul neparodo šito mokiniui. Taip daroma didelė žala.

Jeigu mokytojas dirba energingai, pakiliai, kūrybingai, kaip ir turi dirbti pedagogas, tai didžiulis emocinis poveikis suteiks mokiniui didžiulį pasitenkinimą, sužavės jį ir uždegs. Turėdamas silpnus, vidutinius ir stiprius mokinius, pedagogas turi surasti metodus, kurie tiktų kiekvienam. Taip reiškiasi pedagoginis meistriškumas.

Giedri, profesionali, kūrybinga atmosfera mokytojo ir mokinio darbe per keliolika metų tikrai duos gražių rezultatų. Toks yra mūsų uždavinys.

Aušros Gedžiūtės, Kazimiero Kalibato mokinės, atsiminimai

Aš, Aušra Gedžiūtė, mokiausi pas Kazimierą Kalibatą nuo šešerių metų B. Dvariono muzikos mokykloje. Pirmas išpūdis, pamačius šį mokytoją, buvo labai geras. Man, kaip vaikui, buvo ramu, kad šis žmogus niekada nerėks ant tavęs ir labai stipriai nebars. Kalibatas sudarė santūraus, ramaus žmogaus išpūdį. Ir iš tiesų, pamokos vykdavo be baimės, su dideliu palaikymu ir gera nuotaika. Kartais pamokos vykdavo ir mokytojo namuose, kur atėjusi būdavau pavaišinama pietumis, draugiškai, šiltai bendraudavome. Pamenu, kai kartą pagrojome, mokytojas įjungė juostinį magnetofoną, iš kurio pasigirdo sunkiojo roko muzikos garsai – tai buvo grupė „Scorpions“. Aš buvau labai nustebinta ir sužavėta, kad mokytojas ir tokios muzikos klausosi. Supratau, kad tai įvairiapusis žmogus, kuris, be klasikinės ir etnografinės muzikos, pasiklauso ir estradinių kūrinių. Mano, vaiko, akyse mokytojas pasirodė labai „savas“, šiuolaikiškas. Kai paaugau, Kazimieras Kalibatas porą kartų nusivedė ir į senamiesčio kavinę. Buvo labai smagu, kad mokytojas bendrauja su mokiniu kaip su suaugusiu žmogumi. Tokie štai prisiminimai išlikę apie šį išskirtinį žmogų.

Apie moksleivio savarankišką darbą

Kazimieras Kalibatas

Referato „Apie moksleivio savarankišką darbą“ tikslas – padiskutuoti keliais aspektais, kurie būtini moksleivio mokymosi procese. Ypač tai svarbu moksleiviams, besimokantiems muzikos mokyklose. Dažnai pasitaiko, kad jaunuolis neturi teisingo supratimo, kaip reikia dirbti ir kas nulemia jo savarankiško darbo našumą. Kita vertus, susidarę stabdžiai neleidžia moksleiviui pasiekti aukštesnių rezultatų ir atskleisti jo talento.

Pradedantysis mokyti – pilnas didžiausių lūkesčių ir tikėjimo savo ateitimi. Tačiau muzikos mokslas sudėtingas. Prieš moksleivio akis iškyla sunkumai, kuriuos reikia įveikti. Taip prasideda darbas, nusivylimai, kova. Ir štai čia didžiulis vaidmuo tenka pedagogui. Pedagogas, būdamas autoritetu moksleiviui, privalo ne tik įžiebtį dar didesnę meilę ir atsidavimą pasirinktai profesijai, bet išmokyti jį produktyviai, savarankiškai dirbti. Nes mokėjimas savarankiškai dirbti yra moksleivio sėkmingo ir našaus darbo laidas.

Kaip moksleivis turi suprasti savarankišką darbą? Į šį klausimą negalima atsakyti keliais žodžiais. Stengsiuosi išryškinti svarbesnes savybes.

Moksleivis valdo ne visas savo jėgas ir gebėjimus. Iš didžiulio gabumų lobyno priklauso jam tai, ką sugeba pajungti savo sąmonei, valiai ir panaudoti žinioms įgyti. Užtat daug žalos savarankiškame moksleivio darbe pridaro nevalingumas ir per maža savidrausmė. Sakykime, kad moksleiviui gan lengvai sekasi paruošti pamokas, įveikti sunkumus, bet tuo piktnaudžiauti ir ruošti pamokas padrikai, pripuolamai – negalima. Būtina, kad kiekvieno moksleivio savarankiškas darbas būtų dėmesingas, sąmoningas ir valingas. Tai svarbiausios privalomos savarankiškumo savybės. Moksleivis kasdien turi žinoti, koks jo darbo tikslas ir kaip šį darbą dirbti. Niekada negalima pradėti mokyti, nežinant tikslaus, konkretaus uždavinio.

Išskirtiną vietą moksleivio savarankiškame darbe turi dėmesys. Visų pirma dėmesio nukreipimą į pasirinktą darbą palaiko interesas, domėjimasis tuo darbu.

Jeigu darbas nepatinka, dėmesys negali būti sutelktas ilgesnį laiką ir darbas nesiseks. Ir priešingai, kuo labiau dėmesys sutelkiamas, tuo greičiau bei tvirčiau moksleivis

tą dalyką įsisavins. Be to, dar galima pasakyti, kad moksleivis geriau ir greičiau išmoksta, jei dirba su pakilia nuotaika. Įsisavinant naują medžiagą, tikslinga darbą suskirstyti dalimis ir pereinant nuo vienos dalies prie kitos nuosekliai sujungti į visumą. Tai labai palengvina darbą. Gebėjimas sutelkti dėmesį taip pat priklauso nuo moksleivio organizmo, jo nervų sistemos. Vieni gali ilgai išlaikyti dėmesį, nepaisant triukšmo, kiti greitai išsiblaško, nors aplinka rami, patogi dirbti. Būsimasis muzikantas – menininkas visa tai turi žinoti ir pritaikyti sau. Ar nebūna taip, kad moksleivis mokosi nesąmoningai, neturėdamas jokio darbo plano, išsiblaškęs? Atseit reikia mokytis – mokausi, reikia groti – groju, bet viskas atliekama be jokios tvarkos, stichiškai. Toks savarankiškas darbas ne naudingas, bet žalingas. Dar nė vienas garsus menininkas arba geras muzikantas nepasiekė tobulumo be atkaklaus sąmoningo, sisteminio darbo. Neturėtume šiandien Bacho, Bramso, Šostakovičiaus, Briteno genialių kūrinių, jei kūrėjai šalia talento nebūtų įdėję didžiulio darbo. O ar pasaulis būtų pripažinęs tokius menininkus atlikėjus kaip Richteris, Mikelandželas, Menuchinas, Frančeskati ir kitus, jeigu jie būtų buvę tinginiai? Žinoma, ne. Taigi viską nulemia mokėjimas dirbti, nepalaužiamas noras ir ryžtas. Tik tada bus pasiekiami geri darbo rezultatai, tik tada moksleivis taps puikiu specialistu. Reikia nepamiršti, kad gyvenimas vieną kartą duotas, duota vienintelė ir didžiausia proga jėgoms išbandyti. Daugumai moksleivių trūksta ne gabumų, o valios ir mokėjimo savarankiškai dirbti. Valią reikia ugdyti kasdien.

Plačiau išdėstęs dėmesingumo, sąmoningumo ir naudos supratimo reikšmę moksleivio savarankiškame darbe, turiu apsistoti prie labai svarbaus klausimo, o būtent – ar moksleivis tikrai, dirbdamas kasdien po 4–6 valandas (ir dar daugiau), pasieks užsibrėžtą tikslą? Atsakymas gali būti teigiamas arba neigiamas, svarbu, kaip jis mokės suplanuoti šitas darbo valandas. Vien tas faktas, kad moksleivis daug dirba, yra girtinas, nes iš tikrųjų pagrindinis mokinio darbas ir yra mokymasis. Vadinasi, jis turi tinkamai ir racionaliai suplanuoti savo darbą, kitaip pasakius, turėti savaitinę tvarkaraštį, susidaryti tam tikrą mokymosi sistemą, režimą, kuris reguliuoja visą moksleivio darbą ir gyvenimą, suteikia jam ritmingumą ir tvarką. Tada galima šturmuoti visus mokslo kelyje pasitaikančius barjerus. Nes moksleivis yra veikiamas ir formuojamas ne tik periodiškai besikartojančios gamtos ritmo: dienos ir nakties, pavasario ir žiemos, vasaros ir rudens, bet ir diena iš dienos taisyklingai pasikartojančių buities ir darbo sąlygų. Sakykim, jei moksleivis įpratęs tuo pačiu laiku kelti, atėjus

laikui, jis lengvai nubunda. Arba įpratęs visada tuo pačiu laiku gulti – lengvai ir greitai užmiega. Moksleivis, pradėdamas darbą kasdien tuo pačiu laiku ir tokiomis pačiomis aplinkybėmis, per tam tikrą laikotarpį pasieks daug geresnių rezultatų, negu tas, kuris dirbs atsitiktinai, bet kuriuo laiku, bet kokiomis sąlygomis. Žymus rusų rašytojas Levą Tolstojus produktyviai galėjo dirbti tik ryte, savo nuošaliame kabinete. Tikriausiai ne kiekvienam moksleiviui gali būti tokios sąlygos, taigi darbo režimas būtinas. Nors žinote, kada geriausias laikas savarankiškam darbui, bet galiu jums priminti, kad palankiausias laikas darbui yra nuo 7–12 val. ryto, 12–16 val. vidutinis darbingumo laikas, nuo 16–22 val. darbingumas vėl pakyla, bet neprilygsta rytiniam darbingumui. 23 val. darbingumas krenta ir apie 3–4 val. nakties pasiekia minimumą. Todėl moksleiviai sunkesnę darbą turi dirbti ryte, o po pietų – lengvesnę. Dienos darbo ir poilsio ritmui svarbiausią reikšmę turi nakties miegas. Reikia žinoti, jog sunkus, intensyvus darbas vėlai vakare ar naktį, nesilaikant įprasto dienos režimo ir nepaisant nuovargio, gali sukelti nemigą, kas labai kenkia tolimesniam mokslui ir sveikatai. Ypač gerai moksleivis turi pailsėti prieš egzaminus.

Ruošdamas pamokas, moksleivis visą dėmesį sukaupia į vieną dalyką ir tik apie jį galvoja, tuo laiku pašaliniams dalykams jis pasidarą neįjautrus. Po kiek laiko pastebima, kad dėmesys pradeda išsisklaidyti ir jau nebegalima toliau susikaupus galvoti apie gvildenamą dalyką. Pavyzdžiui, jei pavargstate sprendami algebros ar harmonijos uždavinius, tai po to mielai galite skaityti arba groti. Tačiau po ilgai trukusio įvairaus darbo sukonzentruoti dėmesį labai sunku. Todėl šiuo atveju būtinai reikia daryti pertrauką, nesiimti protinio darbo, o išsiblaškyti, pasivaikščioti, sportuoti. Jei moksleivio dėmesys nebus į ką nors nukreiptas ir mąstymas taip neįtemptas, tada jis tikrai pailsės. Dirbant kas valandą ar dvi reikia daryti 10–15 min. pertraukas. Dirbdamas savarankiškai moksleivis privalo atsiminti, kad ilgesnės pertraukos per daug atitraukia nuo pradėto darbo ir grįžus prie jo sunku susikaupti. Po 3–4 val. darbo reikia daryti ilgą pertrauką, kurios metu visiškai atsitraukti nuo darbo. Pasistengti ilgų pertraukų metu vaikščioti lauke. Moksleivis, sudarydamas savo darbo ir poilsio tvarkaraštį, turi prisiderinti prie mokslo įstaigos tvarkaraščio. Sudarytame tvarkaraštyje turi atsispindėti moksleivio kėlimosi laikas, rytinė mankšta, tualetas, tada būtinai savarankiškas darbas, pamokos mokykloje, pietų pertrauka, vėl pamokos mokykloje, po jų neilga pertrauka ir vėl savarankiškas darbas, toliau visuomeninis darbas, kultūrinės pramogos, vakarienė ir miegas. Taigi, kaip jau kalbėjau, didžiulę reikšmę moksleivio

savarankiškam darbui turi racionaliai suplanuotas darbo ir pertraukų laikas, diena iš dienos pasikartojantis gyvenimo ir darbo režimas.

Baigdamas šį klausimą, noriu atpasakoti fiziologo Vedensio samprotavimus apie moksleivio savarankišką darbą ir jo produktyvumą. Vedensio pasiūlymai labai veiksmingi ir naudingi. Jis teigia, jog moksleiviai ar studentai, dirbdami protinį darbą, mažai tenuveikia ir skundžiasi nuovargiu ne dėl to, kad daug dirba, o dėl to, kad blogai dirba. Vedenskis mini visas penkias sąlygas, kurios lemia kiekvieno besimokančiojo produktyvumą.

Pirma. Į pamokų ruošimą, kaip ir fizinį darbą, reikia įsitraukti palaiptai. Pamažu ištraukiant iš fizinį darbą, kaip žinome, igyjami darbo įgūdžiai, kurių dėka tiksliau panaudojamas darbas judesiams atlikti, išlavinamos raumenų grupės, patys judesiai tampa automatiški, padidėja raumenų jėga, todėl įprastas darbas, jei jis ir sunkus, pasidaro lengvesnis ir jo našumas didėja. Darbo įgūdžių lavinimas reikalingas ir moksle. Laipsniškai ištraukiant iš pamokų ruošimą, jų produktyvumas didės.

Antra. Savarankiško darbo produktyvumui didelę reikšmę turi darbo saikingumas ir ritmas. Ritmingai atliekamas darbas bus našesnis ir mažiau vargins. Nesukubėti, bet just, koku tempu patogiausia dirbti. Kiekvienas moksleivis turi skirtingą darbo tempą.

Trečia. Moksleivio savarankiško darbo sėkmę lemia įprastas ir nuosekliai atliekamas darbas. Sistemingai ir nuosekliai dirbant, darbas lengvėja, nes prisitaiko organizmas.

Ketvirta. Savarankiško darbo našumas priklauso nuo taisyklingo darbo ir poilsio periodų kartojimosi. Nuovargio pradžioje užteks trumpos pertraukos jėgoms atkurti. Nekreipiant dėmesio į nuovargio pradžią ir tęsiant darbą toliau, galima pavargti ir tada prireiks daug ilgesnio poilsio. Tinkamai derinant darbą ir poilsį, darbingumas ilgai nemažėja. Jei jis ima mažėti, tai rodo, kad prasideda pervargimas ir reikalinga daryti ilgesnę pertrauką. Moksleivis, įpratęs reguliariai dirbti, nesunkiai pastebi nuovargio pradžios momentą. Reikia manyti, sako mokslininkas, kad sistemingas darbas, sisteminga protinė veikla, taisyklingai nutraukiama poilsio periodų, stiprina visą moksleivio veiklą ir jo organizmą. Vedenskis teigia, kad net genijams neateina laimingos idėjos savaime iš nieko, be pasirošimo, kad per trumpą laiką sukuriama šedevrai dažnai yra ilgo sistemingo mąstymo padarinys. O nemirtingi mokslo, meno ir literatūros veikalai taip pat yra sistemingo ir ilgo protinio darbo vaisiai.

Penkta. Sėkmingam savarankiškam darbui reikalingos palankios darbo sąlygos.

Toliau paliesiu savikontrolės svarbą moksleivio darbe. Jei moksleivis, savarankiškai dirbdamas, ilgainiui įgauna įgūdžių, moka sutelkti dėmesį, jei jis su malonumu ruošia pamokas, o kitaip ir neturėtų būti, tai šitame mokymosi procese būtina prireikia savikontrolės. Sava kontroliuoti moksleivis galės tik tada, jeigu teisingai supranta įsisavinamąjį dalyką, jeigu jis pastabus, jautrus ir sugebės stebėti save darbo eigoje. Žinoma, kad teisingai suprastų aiškinamas užduotis, moksleivis pamokos metu turi įdėmiai sekti, jei nesupranta – klausti.

Kokią reikšmę turi savikontrolė?

Bet kurios specialybės moksleivis instrumentalistas tik tuomet gerai gros ir įvaldys instrumentą, kada mokės tinkamai prisitaikyti prie jo, suras laisvumą, patogumą. Patogus prisitaikymas prie instrumento, judesių laisvumas atsiranda per savikontrolę ir stebėjimą. Tai bene svarbiausias dalykas būsimam muzikantui. Jei moksleivio raumenys išiveržia, tai aišku, kad jis nekontroliuoja savęs grodamas. Ir ne tada laikas laisvinti raumenų įtampą, kada nebegali groti. Šiam reikalui būtina savikontrolė visą laiką nuo pat mažų dienų. Paklauskime, ką apie raumenų įtampą sako K. Stanislavskis: „*Visą laiką reikia kovoti su raumenų įtampa. Kova baigiasi tuo, kad reikia išugdyti savyje stebėtoją ir kontrolierių. Kontrolierius visą laiką turi sekti, kad nebūtų įtampos, užspaudimo. Savęs patikrinimas ir bereikalingo spaudimo mažinimas turi virsti mechanišku įpročiu. Reikia lavintis kasdien, sistemingai. Ir ne tik grojant, bet ir visur: vaikstant, dirbant, poilsiaujant. Kontrolierius turi tapti antra žmogaus natūra, tik tada jis padės mums*“.

Pedagogai turi žinoti, kad moksleivio technika grojant vienu ar kitu instrumentu, virtuoziskumas didėja ne vien nuo gausybės etiudų, gamų ir pan. Daugiausia viskas priklauso nuo mokėjimo sistemingai ir nuosekliai įsisavinti taisyklingus judesius, o tam reikia orientacijos bei blaivaus protavimo. Čia didžiausias pagalbininkas bus savikontrolė per visą grojimą, kol ji taps mechanišku reiškiniu, kaip sakė K. Stanislavskis.

Moksleiviui savarankiškai dirbant dar yra kita svarbi savikontrolės pusė – tai savęs klausymas grojant. Tai yra pats pirminis privalumas kiekvienam besimokančiam groti, kiekvienam muzikantui, nes kūrinio supratimas yra klausymo rezultatas. Grodamas moksleivis turi nepertraukiamai klausyti, kaip skamba jo atliekamos frazės, kaip pasiekama kulminacija. Tuo pačiu metu reikia sekti, kad kūrinio visuma skoningai ir išraiškingai įjungtų detales. Prieš pradėdamas mokytis, moksleivis, pedagogui padedant, gerai išanalizuoja kūrinį. Pedagogas turi neužgniaužti mokinio individualybės,

leisti jai reikštis, ją puoselėti. Be to, reikia surasti, pagauti kūrinio nuotaiką, charakterį. Moksleivis turi žinoti, jog kompozitoriaus kūrinyje, tarytum kiekviename atskirame žmoguje, spindėte spindi grožio supratimas, jo svajonės, siekimai, jo epocha. Pamokų metu pedagogas turi aiškinti, pats pademonstruoti, kaip reikia groti. Taip pat reikalinga moksleiviui parodyti, kaip jis suskaldo kūrinį, kur girdėti tuščios vietos, nes visa tai – mokėjimo savęs klausytis rezultatai. Norint išvengti suskaldymo, paviršutiniškumo kūrinyje, reikia labai klausyti savo grojimo, nepamesti muzikinės minties vystymosi linijos. Neretai moksleivis grodamas neišlaiko meloritminės visumos: skuba arba lėtina. Kalbant apie ritmą, tempus, moksleivis turi žinoti, kad tempai išplaukia iš paties kūrinio supratimo. Grodamas pamokoje ar koncerte, dirbdamas savarankiškai, moksleivis nepertraukiamai turi klausyti, kontroliuoti tempo eigą, nepamesti jo pulso.

Kaip matome, moksleivio savarankiškas darbas yra labai sudėtingas. Ypač muziko profesija reikalauja didžiulio atsidėjimo, pareigingumo ir atsakomybės jausmo šiame nuostabiame meniniame darbe. Muzika, kaip menas, turi milžinišką auklėjamąją reikšmę. Ji yra organizatorius bei agitatorius. Moksleivis sąmoningai turi užkirsti kelią nevalingumui, paviršutiniškumui. Turėdamas tikslą tapti muziku profesionalu, jis turi suprasti daromas klaidas ir kuo skubiau jas pašalinti, užsibrėžti aiškius, konkrečius siekimus, pasirinkti tinkamą darbo metodą, atkakliai siekti tikslo, naudodamasis visomis galimybėmis ir priemonėmis. Tik tuomet jis priartės prie savo profesijos siekiamo idealo ir prisidės prie savo krašto kultūros kėlimo.

Austra Rulė (iš asmeninio A. Rulės archyvo)

Kazimiero Kalibato laišakai Austrai Rulei (muzikei, violončelininkei, gyv. Latvijoje)

1967 03 04

Laba diena, Austra,

Daug, daug kartų atsiprašau Jūsų. Tikriausiai dabar Jūs nežinote iš kur gavote laišką. Leiskite padėkoti už laišką, už tuos šiltus žodžius. Kaip gaila, kad Jūsų laišką aš gavau labai vėlai. Tuo laiku muzikos technikume niekas nedarbo, buvo atostogos. Vienas iš pažįstamų ilgai laikė Jūsų laišką ir štai koks nemalonumas atsitiko. Bet aš tikiu, Austra, kad Jūs labai gera ir viskas bus gerai.

Noriu Jums atsakyti į klausimus. Noriu pasakyti, kad asmeniškai aš neturiu didelės patirties. Kiek dirbu, mano metodai su pradedančiaisiais, galiu pasakyti, labai geri. Iš pirmo žvilgsnio pasižiūriu, kokie atėjusio mokinio duomenys, kokią reikia parinkti violončelę. Ir labai svarbu, kad mokinys pamiltų šitą dievišką instrumentą

jau pirmoje pamokoje. Su dideliu užsidegimu pagroju labai trumpas, gražias melodijas, dainas. Tas pačias melodijas mokau dainuoti ir visada pažadu, kad per savaitę arba anksčiau jis pradės pats jas groti. Stengiuosi kiek įmanoma lavinti klausą. Svarbiausia, kad būtų laisvi judesiai, natūrali padėtis, laikysena ir t. t. Visa tai Jūs žinote. Aš manau, kad reikia kontroliuoti savo rankomis kiekvienos mokinio rankos padėtį ir tai daryti kiekvienoje pamokoje. Su pradedančiais dirbu 20–30 min., bet 2–4 kartus per savaitę. Būtų gerai, kad pradžioje mokinys grotų violončele, kaip žaisdamas žaidimą, kuris jam patinka.

Gerbiamoji Austra, jeigu Jums rūpi dar kokie klausimai, tai aš galiu pasidalyti savo žiniomis. Tikrai Jūs tiksliai parašykite, nes taip bijau per plačiai parašyti.

Neseniai pas mus Šiauliuose koncertavo muzikantai iš Jelgavos. Buvo koncertas ir muzikos mokykloje. Gerą įspūdį paliko III klasės violončelininkė ir smuikininkai. Dabar ten direktoriumi dirba Taraila (Jūs žinote, jis buvo Maskvoje). Kažkaip buvo labai įdomu, kad susitiko tie, kurie lankėsi Maskvoje. Aš tikiu, kad mes irgi dar susitikime.

Atleiskite už visas klaidas.

Linkiu Jums didelės sėkmės.

Labai lauksiu Jūsų atsakymo.

Mano adresas: Lietuvos TSR, Šiauliai, S. Nėries g. 6b.

Kazys Kalibatas

(Iš rusų kalbos vertė L. Žukienė)

1967 04 03

Labas, Austra! Štai mes vėl susitikome. Žinote, turiu pasakyti, aš taip pat sukrėstas Jūsų laiško, ak, kokia ten nuotaika. Taip, dažnai norisi polėkio, kada žmogus pakyla virš savęs, kada laisvas nuo visokių trukdžių. Ačiū, Austra, už dvi latviešu tautos dainas. Labai malonu jas skambinti. Mano vaikai su dideliu malonumu taip pat groja šias dainas. Gaila, kad nėra fortepijono partijos. Na, bet aš manau, ateis laikas ir mes turėsime literatūrą gimtąja kalba liaudies dainų pagrindu, kurias vaikučiai dainuoja nuo lopšio. Tada bus daug geresni pasiekimai. O kas priklauso nuo mūsų? Dabar viskas galima, negalimo nėra. Kaip Jūs galvojate, nejaugi aš apsirinku? Tiesa, Jūs, atrodo, apie tai rašėte.

Noriu šį tą pasakyti į Jūsų klausimus. Galvoju, nėra ir nebus taisyklių, kaip galima dirbti su mokiniais per pamoką. Čia grafikas neegzistuoja. 45 minutės ir viskas. Viso-čiausi būna mokiniai ir įvairūs dėstytojai. Tai pati didžiausia problema, kad žmonės įvairūs. Kiekvienam mokiniui kitas priėjimas ir darbo planas taip pat gali būti kitoks.

Pats dirbu taip, kad per pamokos laiką pagrotume tris kūrinus, įskaitant gamą. Toks pat skaičius ir jaunesniems, ir vyresniems. Jeigu dirbsi daugiau kaip 45 minutes – iš to maža naudos. Kūrinių seka gali būti įvairi. Geriau atrodo tada, kai mokinys pradeda pamoką laisvomis stygomis (patys mažieji), paskui pratimas arba daina. Laisvos stygos ir gama parodo pastatymo tvarką. Būtinai reikia dainuoti su jais dainas. Sukurti reikalingą nuotaiką, dainos charakterį dainuojant. Žiūrėti, kad tai atsispindėtų žaidime. Tris kūrinus galima suspėti per 45 minutes, kad mokinys galėtų juos pilnai parodyti. Skaitymas natų pas mus vieną kartą per savaitę. Nuo 3 kl. 25 min. per dvi pamokas. Apskritai ne visi laikosi tokios tvarkos. Taigi mokinys kiekvieną pamoką šiek tiek ilgiau turi groti stryku. 5 minutėms visada ateina koncertmeisteris, jeigu dėstytojas jam pasako. Taip pamokose jie nebūna. Aš taip pat groju su savo vaikučiais. Bet reikia, kad mokinys gerai priprastų groti koncerte. Plačiau rašyti netikslinga. Jūs tikriausiai giliau žinote apie tai. Austrai, parašykite plačiau apie tai iš savo patirties, iš savo metodikos. Rašykite, kaip Jūs gyvenate, kaip Jūsų mokiniai. Labai ačiū už laišką.

Loti gaidišu Jūsų atbildu. Viso gero!

Šiauliai, IV.3

Kazys

1968 11 04

Miela Aušryte,

Širdingai ačiū už laišką. Paldies!

Kaip visada, su didžiuoju domesiu skaičiau Jus, žiūrėjau Jūs paveikslėlius. Žinote, galvoju, kad ateis diena, kai Jūs mus džiuginsite savo kūriniais. Viskas priklauso nuo Jūsų darbo principų, kuriuos išsikelsite. Rašyti taip, kad „kiekvieną kartą duodu sau žodį nepiešti“, yra didelė neteisybė. Priešingai, būtina vystyti tas gamtos dovanas, kurios neduoda Jums ramybės – vadinasi, tokia Jūsų laiminga dalis, juk taip daug galite pasakyti kitiems. Aš Jums linkiu naujų kūrybinių laimėjimų ir ieškojimų. Su nekantrumu lauksiu Jūsų darbų ir eskizų, galite siųsti viską, ką Jūs norite. Kaip aš džiaugiuosi,

kai matau gabius ir kuklius draugus, tai suteikia galimybę tikėti tuo draugu. Štai taip, Aušryte, tiktai pirmyn su Jūsų sumanymais ir naujomis sėkmėmis.

Chrestomatijos gražinti nereikia. Pamiršau parašyti: perduokite linkėjimus Elvyrai ir pasakykite, kad ši knygelė yra ženklas ir maža draugiška dovana. Gerai? O naujų natų aš dar neradau, prašau atleisti, kad vėluosiu.

Pas mus tokių nuostabių koncertų nebuvo. Tiesa, mes patys surengėme 4 koncertus. Pavyko beveik normaliai. Mokiniai dar neparodė to, ko noriu. Bet tikrai jie bus ištikimi muzikai ir dar pasitaisysime. Aš pats rašau referatą „I. P. Pavlovas – muzikai“. Man atrodo, kad reikia susipažinti su tokio didelio mokslininko patarimais.

Rašykite, Aušryte, kaip Jūsų darbas, kokie planai ir rezultatai, kas naujo?

Su dideliu pripažinimu ir pagarba.

Kazys

(Iš rusų kalbos vertė L. Žukienė)

1969 01 17

Aušryte,

Labai ačiū už laišką ir gražius žiemos peizažus. Paldies!

Turiu prisipažinti, kad mane sąžinė seniai graužia, bet pagaliau ji laimėjo. Ir taip išėina visada. Kaip gerai, kad sąžinė tikra, antra to paties žmogaus natūra: kada laimi ji – kartu pakelia žmogų aukštyn, duoda naudos ir kitiems, ir pačiam sau.

Pas mus taip pat žiema. Bet sniego dar mažai. Aš labai mėgstu sniegą. Tai tiesiog grožybė. Tik pažiūrėkite, kaip jis pakeičia gamtą, miškus, laukus ir viską viską. Ir kaip stebuklinga ir nuostabu žiūrėti į tas žiemos panoramas, į baltą spalvą, vyraujančią žemėje, kuri primena mums tikrumą, tyrumą, šviesumą. Tokiomis dienomis, kai gamta dovanoja mums tokias malonias, geras dovanas, reikia kuo labiau pasinaudoti. Kol mes laukiame, kol pas mus tik žiemos preliudija.

Nauji metai – naujos mintys, begaliniai planai. Šiais metais planuoju važiuoti į Vidurinę Aziją, o kaip Jūs galvojate? Štai dabar rimtai pradėjau mokyti dvi sonatas – Bethoveno ir Barbero. Vieną teks groti kito mėnesio pradžioje. Tai sudėtingas dalykas ir labai svarbus – tiesiog šventas. Kaip norisi groti ir kaip pavojinga. Taip.

Turiu Jums pasakyti, kad pradėjau skaityti plejadą nuostabių knygų. Tai Dantės „Dieviškoji komedija. Pragaras“ (lietuvių kalba), G. Kogano „Prie ...*(neįskaitoma)*

vartų“, K. Martimen „Individuali fortepijoninė technika“, Ananjev „Jausminio pažinimo teorija“. Su didžiuliu malonumu skaitau Bernso, Verharno, Marcinkevičiaus eilėraščius. Visa tai man neišmatuojamas penas.

Aušryte, parašykite, kokias knygas dabar skaitote? Kaip Jūsų sveikata, kaip tėveliai? Tiesa, išimčiau vieną smulkmeną. Mes Rygoje kalbėjome, kad Jūsų tėvas renka monetas. Kaip konkrečiai susitartume? Parašykite, kaip Jūsų mokiniams sekasi, kokie planai?

Linkiu šviesios nuotaikos ir didelės sėkmės.

Lauksiu atsakymo.
(atleiskite už klaidas) Kazys
(Iš rusų kalbos vertė L. Žukienė)

1969 03 17

Laba diena, miela Aušryte,

Perskaičiau Jūsų laišką ir galvoju, koks likimas pačių nuostabiausių, pačių tikriausių, brangių žmonių? Kodėl gamta ir ta visagalė lemtis daro tokias siaubingas klaidas? Nejaugi ji visa tai daro užmerktomis akimis? Juk ir taip maža labai gerų žmonių. Taip, aš labai suprantu Jus ir noriu iš visos širdies palinkėti kaip įmanoma greičiau pasveikti, kuo greičiau atsistoti ant kojų, kad galėtumėte matyti, jausti ir džiaugtis pavasariu. Jums, Aušryte, pavasaris – stebukladarys. Kiek pažįstu Jus, gamta Jums dovanoja tokias įsimintinas dovanas kaip niekam kitam. Siaubinga, kad taip atsitiko. Niekas kitas nepadės saugoti savo sveikatos, kaip pats žmogus. Viską galima nusipirkti, gauti gyvenime, bet paties svarbiausio – sveikatos negauname. O Jūs, Aušryte, turite labiau, daug labiau skirti tam dėmesio. Taip, aš tai rimtai Jums sakau ir dar labiau prašau. Šiandien kaip tik mums reikalingi geri pedagogai. Jaunajai kartai reikia kiek įmanoma daugiau turėti nuostabių mokytojų ir tik tada mes galėsime pasakyti, kad darbas, kurį mes pradėjome, suteikia naudos ir džiaugsmo. Štai ir veda kelias ten, tik reikia tvirčiau juo eiti, reikia vienas kitam padėti, kad greičiau galėtume pamatyti savo darbo rezultatus. Todėl reikia branginti kiekvieną gerą, reiklų žmogų, kokią Jus aš ir pažįstu. Jūs tikriausiai daug kartų skaitėte, kad jeigu dabar visuomenė pageidauja išauklėti savo vaikus tik gerai, tai jiems reikia ir pavyzdį rodyti. O visuomenėje yra daug trūkumų, ir mokyklos turi savo nuodėmių. Atleiskite, Aušryte, kad aš tiek daug apie tai rašau. Bet

tai labai svarbu ir mes turime žinoti, turime vienas kitam pasakyti tai, ką reikia. Tiesa.

Pas mus jau baigėsi koncertai (5). Grojome visur. Nuoširdžiai priėmė. Balandžio 1–3 ar šiek tiek vėliau Vilniuje bus muzikos mokyklų moksleivių respublikinis konkursas. Galvoju ir aš važiuoti, nors šį kartą tik klausytoju. Dabar technikume turiu tik vieną čelistą. Labai įdomu, kaip pas jus tai daroma.

Nusipirkau bilietus į Moljero vardo Paryžiaus komediją. Visa tai vyks Rygoje balandžio 1–6. Aš turiu bilietus 4-ai. Gaila, kad Jūs dar neturėsite jėgų. Bet visada reikia būti optimistu. Tikrai?

Aušryte, aš labai prašau, kad man parašytumėte viską apie save. Kaip Jūsų sveikata, kaip koja, rašykite ir pieškite, tada geriau bus visiems. Gerai rašėte, kad kovo 18 bus šventė, o kokია, ir neparašėte. Parašykite, Aušryte, lauksiu.

Dar kartą linkiu kantrybės ir optimizmo. Su pagarba. Kazys.

(Iš rusų kalbos vertė L. Žukienė)

1969 04 05

Labas, mieloji Aušryte!

Labai ačiū už laišką. Paldies!

Noriu pasakyti, kad iš Jūsų aš nesitikėjau tokio pagyrimo. Na, gerai, Jeigu Jums taip patinka, kad Jūs tokia atvira ir geranoriška. Doctor. Taip, tai gerai!

Apsidžiaugiau, kad esate šviesios nuotaikos, kad vis labiau nugali optimizmas – tai brangiausias eliksyras. Tik pasakykite, kaip jis užgimsta? Labai įdomu. Norėčiau sužinoti iš Jūsų. Parašykite. Tiktai taip pat iš širdies, kaip visada su nuostabiu lyrizmu ir humoru.

Patikėkite man, kad aš laimingas, kad Jūs jau vėl pradėdate mokytis vaikščioti. Perskaičiau laišką, kurį Jūs parašėte su dideliu polėkiu. Bravo. Perskaičiau ir pagalvojau, kad mes labai mylime gyvenimą ir kaip būtų gerai, jeigu daugiau, o ne lašus iš jo gautume (tai jau blogai ir sunku iškęsti). Ir kas išgelbės žmogų, kas pakels savo draugą aukščiau, kad jis vėl pamatytų ir prisimintų savo idealus, kad jis vėl pradėtų tvirtai žingsniuoti ir kovoti, – toks žmogus – ištikimas draugas. Ir mes kartais matome (reikia pripažinti) visai kitokį paveikslą. Tikriausiai taip turi būti.

Gerai, kad Jūs pradėjote dirbti. Juk Jūs dabar esate kaip narvelyje ir darbas labai padeda išgyventi tas sunkias dienas. Bet jau matosi pažanga, kurios mes laukėme.

Jau artėja diena ir mes išgirsime galingą, džiaugsmingą riksmą. Tai bus Jūsų pergalės ženklas ir himnas. Taip, taip, Aušryte, kiekvieną dieną stebime Jus ir tikime tu. Toks žmogus kaip Jūs turi gyventi pilnavertį gyvenimą. Šito reikalauja Jūsų profesija, to iš Jūsų laukia mokiniai ir draugai.

Dabar mūsų simfoninis orkestras ruošiasi lietuviškos muzikos klasiko J. Naujalio 100 metų jubiliejui. J. Naujalis buvo kompozitorius ir puikus vargonininkas. Jis pirmasis atidarė Kaune muzikos mokyklą, buvo pirmasis profesorius tarp Lietuvos muzikantų, vienas iš Dainų šventės organizatorių. Kai galvoju apie J. Naujalį, labai jaudina, koks buvo šio nuostabaus žmogaus atsidavimas ir meilė savo tautai! Koncerte atliksime J. Naujalio „Svajonę“, „Menuetą“ ir dar vieną pjesę. Labai graži „Svajonė“. Pilna lyrizmo, švelnumo ir pakilių jausmų. Ji nustebina kantilena ir šviesiomis ryškios spalvomis. J. Naujalis buvo poetas, romantikas.

Aušryte, štai ir baigiasi mūsų susitikimas. Rašykite, kaip gyvenimas, kokios mintys ir paveikslai supa Jus? Lauksiu atsakymo. Su pagarba, Kazys.

1970 02 22

Aušryte, miela mano drauge,

Ilgai laukiau laiško. Nežinau kodėl, bet laukiau labai, nes norėjau žinoti, o gal norėčiau išgirsti Jūsų balsą, Jūsų mintis. Širdingai dėkoju už linkėjimus.

Aš visa savo būtybe užjaučiu Jus dėl sunkios Jūsų tėvelio ligos. Tai skaudūs gyvenimo momentai. Parašykite, kokia liga serga Jūsų tėvelis? O gal artėjant pavasariui sveikata pagerės ir vėl bus sveikesnis. Ypač svarbu žmogui tikėti savimi, be galo mylėti gyvenimą ir žmones. Yra žmonių, kurie pesimistiškai mato pasaulį, visiškai netiki ateitimi ir perspektyva. Aušryte, tegul pirmieji pavasario spinduliai, stebuklingai atgimstanti gamta dovanoja Jums ir Jūsų tėveliui jėgų ir stiprybės, tegul saulės šviesa, jos šiluma sušildo ir apšviečia Jūsų sielos gelmes. Kaip galima nukristi į nelaimių jūrą? Tik vieni išsigandę žūsta, o kiti drąsiai kovoja tikėdami pergale. Geriau kovoti ir tikėti iki galo.

Mes giliai suprantame, kas yra žmogaus gyvenimas. Koks jis trumpas, bet labai įspūdingas. Koks jis menkas, sunkus ir galingas. Žmogus pasaulio dievas, mūsų žemės karalius. Žmogaus darbai šiandien tapo legendomis, nes darbai beveik lygūs pasakoms. Aušryte, mes turime kasdien džiaugtis, liūdėti ir vėl džiaugtis. Juk suprantame,

kad su saulėtu optimizmu kartu netoliese yra tragizmas. Mes daug galvojame, bet daug blogų minčių. Tai negerai, tai blogas ir neteisingas mūsų gyvenimo įvertinimas. Kaip, ar teisingai sakau?

Štai, Aušryte, daug Jums rašau ir man iš sielos plaukia, liejasi patys šviesiausi jausmai ir palinkėjimai. Tegul ši mano linkėjimų jėga, mano tikėjimas priverčia Jus tikėti naujai. Gerai?

Nuostabu, kad sutikote savo vaikus, kurie be Jūsų kentėjo. Taip, šiame nuostabiame pasaulyje visko būna. O mes kiek galime dirbame, kovojame. Taip, taip. Atlikti (skambinti) reikia tuos kūrinus, kuriuos suprantame ir kuriuos pajėgia atlikti mokiniai. Sudiev, Aušryte. Lauksiu laiško.

Kazys

Kazimiero Kalibato laišakai Aušrai Šiaulienei

2004 09 23

Vilnius

Brangi ir miela Aušrele,

Apsidžiaugiau gavęs Tavo laiškutį. Ačiū už linkėjimus mano artimiesiems. Būčiau ir anksčiau parašęs Tau, bet šią vasarą susikrovė daug neatidėliojamų darbų, kuriuos man pavedė „Versmės“ leidykla. Pirmučiausiai turėjau surasti Pašvitinio valsčiuje kažkada gyvenusius rusų sentikius prie Mūšos. Pirmieji rusai į Naujapamūšio kaimą atitremti XIX amžiuje dėl nepaklusnumo caro valdžiai. Teko keliauti ir būtinai rasti bent vieną palikuonį. Laimėi, pavyko Linkuvoje. Tai bemaž šimtmetis rusas Liniovas. Kažkada rusų sentikių prie Mūšos gyveno per 20 šeimų. Šiandien jie sulietuvėjo. Įdomu, kad rusaitė Aksenija ištekėjusi už Šukio iš Miciūnų kaimo (mūsų giminaičio). Šiandien Naujapamūšio kaimo ir jame gyvenusių rusų nebėra. Tik liko prisiminimas apie čia dirbusį kryžių meistrą Liniovą Ivaną, kurio akmeniniai kryžiai vadinami ažuolais (nes primena nukapotas šakas).

Ne mažiau svarbios buvo kraštotyros ekspedicijos Taujėnuose ir Gruzdžiuose, nes senoliai miršta, o jų pakeisti beveik nebėra kam. Vaikščiojant Taujėnų apylinkės kaimuose pamačiau liūdny vaizdų. Netoli Taujėnų, jau griūvančiame Svirnų dvare gyvena baisiai nusigyvenę ir pamiršti žmonės. Tačiau negaliu nepaminėti, jog man pirmą kartą teko apsilankyti buvusio prezidento A. Smetonos tėviškėje, Užgirių kaime, jo dvare. Įspūdinga.

Buvo ir siurprizų. Prie Lėno ežero sutikau pagyvenusį kilnaus veido vyriškį. Pasirodo, jis buvęs partizanas, bet nuo mažens svajoto apie meną ir dailę. Besivaišinant kava jo puikiame name ant Lėno ežero kranto, pamačiau šio patrioto, aukštaičio Mykolo Dirsės nuostabių piešinių parodą. Pastebėjęs, kad man jo tapyti peizažai labai patinka, pasiūlė vieną išsirinkti atminimui. Buvau maloniai sujaudintas. Tikiuosi, kada Aušrelė apsilankys Vilniuje, teks juo pasigrožėti.

Gal dar kelis sakinius apie Gruzdžių ekspediciją. Jei čia atsirastum netikėtai naktį, tai pamanytum – esi Lygumų žemėje. Visur tolumų tolumas ir lygumos, kaimai, dvarai ir viensėdžiai. Smagu, kad žemė dirbama, brendo puikūs derliai, na, ir žmonės turtingesni. Šiais metais kaip niekada buvo vyšnių perteklius. Žmonės kviesdavo,

vaišindavo. Gruzdžių apylinkėje nepalyginamai daugiau (už Taujėnų) pasisėkė užrašyti tautosakos, rasti puikių pateikėjų (bent du). Atostogavau rugpjūtyje penkias dienas Nidoje. Apsigyvenome pas Leonoros (*Kazimiero gyvenimo draugė – red. pastaba*) bendradarbę (mokėti už kambarį nereikėjo). Nidoje mums teko saulėtos dienos. Kasdien maudėmės, lankėm parodas, koncertus ir daug vaikščiojom. Keletą dienų atostogavom prie ežerų, netoli Dusetų miestelio. Po to užsukome į Pakruojį. Vaidotas (*Aušros Šiaulienės, Kazimiero dukterėčios, vyras – red. pastaba*) jautėsi neblogai. Visi dirbo. Mindaugėlio (*Aušros Šiaulienės sūnus – red. pastaba*) net neteko pamatyti. Ypač prisiminėme Tave. Be Tavęs, Aušrelė, Šiaulių butas tuštokas, netekęs gyvasties ir apmiręs. Spalyje vėl apsilankysiu Pakruojuje, tai vis dėl būsimos knygos „Pašvitinys“.

Iki rugsėjo Vilniuje buvo saulėtos dienos. Daug įvairiausių renginių, koncertų. O ne per seniausiai Lietuvoje buvo žemės drebėjimas. Aš nesitikėjau, kai pajutau – siūbuoja namas. Pradžioje pamaniau, kad su manimi kažkas negerai. Austėja (*Kazimiero dukra – red. pastaba*) persikėlė visam laikui į Dūkštų butą, įsistiklino balkonus, atliko visų kambarių remontą, bet aš dar nespėjau apsilankyti jos atnaujintame bute, kuriame ir Tau prabėgo keli žydinčios jaunystės metai, o atmintyje, tikriausiai, išliko malonių akimirku ir įvairiausių įvykių.

Dabar vėl visi sugrįžome kiekvienas prie savo darbų. Aš tebedirbu Muzikos mokykloje, kasdien vartau vis naujus straipsnius sudaromos knygos. Ir kad Tu žinotum, straipsnių jau per septyniasdešimt. Tai dar ne pabaiga. Bus ne mažiau kaip 80. O juk reikia pabendrauti su kiekvienu straipsnio autorium, kad galėtum užtikrinti sėkmingesnę ir mažiau trunkantį dialogą. Patikėk, ne visi mokytieji lengvai sukalbami žmonės. Reikia tikėtis, jei sulauksiu 2007 metų, darbas bus baigtas. Tai būtų dovana brangiems Pašvitinio apylinkių žmonėms. Džiugina tai, kad jie jos labai laukia. (2007 m. gruodžio 14 d. Kazimieras pateko į avariją: einant per perėją, anksti ryte ant jo užvažiavo mašina. Todėl beveik 90 procentų knygos leidimui parengtų straipsnių vėliau, šiek tiek atsigavęs, Kazimieras perdavė pabaigti Aloyzui Bėčiui, kuris ilgai vilkino knygos parengimą, nesudėjo visų Kazimiero surinktų iš autorių straipsnių, taip pat ir daug Kazimiero surinktos etnografinės medžiagos, savavališkai ją išmesdamas, o įdėdamas savo nuožiūra kitus straipsnius, dėl ko, autorių nuomone, knyga tapo daug skurdesnė. Knyga „Pašvitinys“ buvo išleista tik 2015 m., bet Kazimieras jos jau nepamatė, nes mirė 2015 m. sausio 25 d. – red. pastaba.)

Man baisu, kad Tau kas neatsitiktų, vargstant su ta senele p. Ropp (*Aušra Šiaulienė tuo metu dirbo Vokietijoje, slaugė fon Roppo giminaitę Agnę*). Jau ir taip daug sveikatos praradai. Būk atsargi, pasisaugok, Aušrele.

Mes nuoširdžiausiai linkime visi Tau ištvermės, kuo geresnės sveikatos ir bent kiek atgaivos laisvomis nuo darbo valandomis. Kuo geriausi sveikinimai nuo Austėjos, Vaidoto, Leonoros ir labai laukiame Tavęs parvykstančios. Tegul Visagalis laimina Tavo gyvenimo vargus, Tave ir visą šeimyną, kuri išsiilgusi laukia. Tikimės sulaukti bent trumpo laiškučio. Bučiuojame Tave, mūsų miela ir brangi Aušrele. Sudiev.

Tavo vienintelis dėdė Kazimieras

P.S. Linkėjimai p. Agnei. Ar Tu jai nuvežei Juknaičių dvaro (rūmo) fotografiją?

Kazimiero Kalibato laišakai Juozui Čelkauskui

Vilnius, 1979 11 25

Mielas Juozai,

Sveikinu Tave, linkėdamas didelės sėkmės ir stiprios sveikatos. Tų pačių palinėjimų ir visai Tavo šeimai, nes tik tada šeima laiminga, kada visiems sekasi žengti pirmyn, kada energingi ir sveiki. O kaip Tavo vaikai, ar abu lanko mokyklą? Dukrytė turbūt septintokė, bent šeštokė, tik jau ne žemesnė klasė. Gal mokosi muzikos mokykloje, juk dabar vaikams puikios sąlygos visokeriopai lavintis. Tiesą pasakius, jie apkrauti vidurinėje mokykloje. Lietuvoje ypač sunku pirmokams, tokios plačios programos visų dalykų, gan sudėtingi matematikos uždaviniai. Mūsų dukrytė pirmokė. Užtat kaip niekada suprantu vaikučių rūpestelius ir esamą padėtį. Būtų įdomu sužinoti, kaip Maskvoje šitie dalykai sutvarkyti. Ar vaikams lieka laisvo laiko, kad galėtų ir lauke pasivaikščioti, pasportuoti ir dar kur nors lavintis? Mes savo dukrytės dar niekur kitur neleidžiam. Gal kitais metais bus lengviau, tada bandysime.

Šis ruduo man ir mano šeimai laimingas. Persikėlėme gyventi į priešingą, t. y. į kitą Vilniaus miesto galą. Dabar gyvename naujame Šeškinės rajone, kitoje Neries pusėje. Pasisekė ištraukti antrą aukštą. Ir šiaip namas tik penkių aukštų. Netoli Šeškinės miško parkas ir taip smagu, kad turėdamas valandėlę laisvą gali tuoj pat klajoti po mišką, atsijungti nuo miesto bildesių, ištrūkti nuo minios srauto. Aš kaimietiškos prigimties, tad va tokie gamtos, reikia pasakyti – visai laukinės gamtos vaizdeliai, oi, kaip džiugina mano sielą. Dabar jau visiškai naujas gyvenimas. Mielas Juozuk, širdingai kviečiu Tave aplankyti mus, jei tik būsi Vilniuje, ar reikės Tau apsistoti kuriam laikui, būk malonus ir nepamiršk mano prašymo, žinok, aš visuomet Tavęs laukiu. Atvažiuoti reikia su persėdimu. Nuo Lenino aikštės važiuoti 9 autobusu iki Ozo stotelės. Išlipus dar eiti pirmyn maždaug 300 metrų, tada pasukti dešinėn ir pamatysi penkių aukštų namus. Tikiuos, Tau nebus sunku atrasti. Rašau adresą: Dūkštų g-vė Nr. 24, bt. 25.

Šiaip Vilniuje gausu koncertų, parodų. Bet ypač įspūdingai šventėme Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejų. Tikrai kažkas nepaprasto: koks buvo pakilimas, kiek nepakartojamų renginių ir koncertų. O eisena iš pat senojo universiteto į Vingio parką apstulbino. Studentai parodė tokį išradingumą ir entuziazmą, kad net plaukai

šiaušėsi. Kai apsilankysi Vilniuje, būtinai aplankyk senąjį universitetą. Tu pamatysi, jis dabar tartum iš naujo užgimęs. Būtų gerai mums abiem.

Rašyk, kas naujo, kaip sekasi, ar greit atvažiuosi? Džiaugiuosi, Juozai, Tavo darbais. Mano mokiniai groja iš Tavo knygų. Ačiū širdingai. Būk sveikas. Sveikink gerb. Brodskį.

Tvirtai spaudžiu Tavo rankas.

Tavo Kazimieras

Pakruojis, 1997 03 11

Mielas Juozai,

Nuoširdžiai sveikinu Tave ir Tavo artimuosius su pavasariu, kurio mes visi laukėme. Teateina jis šviesus, gaivinantis, džiuginantis mus, pavargusius ir laukiančius dar vis kažko naujo, geresnio. Tikiuosi, Tu nebuvai apsirgęs gripu, nes Lietuvoje baisiai siautėjo. Sveikata didelė palaima mūsų gyvenime. Tik dažnai per vėlai ją įvertiname. Žinoma, Tau pastaroji mintis netaikoma.

Ačiū Tau, mielas Bičiuli, už laišką ir palinkėjimus. Per šv. Kalėdas buvau apsirgęs gripu, tad nieko negalėjau aplankyti. Šventėm su Mamyte ir dukterėčia. Labai norėjau sutikti Tave, pasikalbėti iš dūšios, aptarti daugelį dalykų. Laikas bėga nepastebimai ir mums baisiai negailestingas. Šiuo metu labai pakiliai ruošiamės Linkuvos 500-ųjų metų sukakčiai. Jau suprojektuotas šiai sukakčiai paminklas. Ypač uoliai rašoma knyga – monografija, skirta Linkuvos istorijai, kultūrai, švietimui, etnografijai ir t. t. Noriu priminti, kad esu atsakingas už skyrių apie žymesnius Linkuvos valsčiaus muzikus. Apmaudu Tau pasakyti, kad tokie mokyti vyrai kaip A. Tauragis, K. Garšva nebesuranda laiko parašyti apie savo artimus ir brangius žmones. Užtat Vytautas Didžpetris šį darbą dirba už kelis. Yra ir daugiau. Tu puikiai supranti, jog mus begaliniai kankina skurdas. O be pinigų gali žūti mūsų pastangos. Tiesa, girdėjau, jau rajono savivaldybė paskyrė 20 tūkstančių Lt, o reikėtų 100 tūkst. litų. Gal ir nereikėtų gąsdintis, nes jubiliejus 2000 metais. Mielas Juozai, labai laukiu Tavo nuotraukos. Pasiremdamas Tavo laiškais, parašiau keletą puslapių Tavo biografijos. Reikėtų parašyti apie Tave atskirą knygą, nes labai platus veiklos ir pažinčių ratas. Gaila, kad ir V. Juodpusis nebesuranda keleto valandų trumpam rašiniui apie J. Pakalnį. Tik V. Žvirblis įteikė apie A. Liukpetrį ir S. Čepinskį.

Labai pablogėjo mano Motinos sveikata. Kasdien jėgos silpnėja, o padėti beveik nieko nebegalim. Jai prašant buvau parvedęs kunigą. Gal dar atsigaus ir sustiprės. Kaip būtų gera ir malonu dar kartu pagyventi. Viskas šiandien baisiam chaose, beprasmybėje. Žmonės atbukinti vis besikeičiančios valdžios ir įstatymų, nebesutramdoma korupcija, mafija, apgaulė. Sunku sustabdyti tiems vyrams, kurie imasi ryžtingų veiksmų, nes jau per didelis išibėgėjimas. Turėtų pakilti visa tauta. Juk prisimename atgimimo ir sąjūdžio metus. Nejaugi, atgavę laisvę, mes ją pražudysime. Jau laikas pakilti ir petys į petį visiems stoti į darbą už šviesesnę Tėvynės ateitį, geresnį rytojį.

Mano darbų našta nesumažėjo. Lakstau, kiek galėdamas stengiuos, tikėdamas pradėtų darbų reikalingumu. Tai mums buvo būdinga nuo pat jaunystės. O kaip būtų gerai, jei galėtume pragyventi ir padėti savo artimiesiems dirbdami tik vienoj tarnyboj.

Rašyk, mielas Juozai, kaip Tavo sveikata, kaip sekasi Jums visiems? Kokie Tavo sūnaus Jurgio planai? Kada atvažiuosi, nes esi mūsų visada laukiamas. Artėja šv. Velykos ir Tavo vardo diena. Ta proga linkiu kuo geresnės sveikatos, giedresnės nuotaikos, saulėtų dienų bei geros kloties jūsų darbuose ir gyvenime.

Tavo Kazimieras

Šiauliai, 1999 03 17

Mielas Juozai!

Labai apsidžiaugiau gavęs Tavo laišką. Ačiū Tau už pasveikinimą. Šituo adresu žadu gyventi iki vasaros. Jeigu pasisektų gauti darbą, norėčiau sugrįžti į Vilnių.

Nenumaldomai bėga dienos. Vis prisimenu mūsų susitikimus Linkuvoje. Kokios tai brangios, šviesios valandos. Kaip būtų malonu vėl susitikti gimtoj padangėj. Ir vėl čia pat šv. Velykos. Vėl parsprendantys paukščiai parneša į mūsų Tėvynę pavasarį. Mielas Juozai, artėja ir Tavo vardo diena. Leisk visų vardu nuoširdžiausiai pasveikint ir Tave. Tegul Viešpats suteiks jėgų ir ištvermės įveikti nesibaigiančius sunkumus. Gyvenkime su viltimi, kad naujasis tūkstantmetis pasuks žmoniją gėrio, doros, tiesos keliu. Juk visi šito laukia ir trokšta.

Buvau Vilniuje. Kovo pirmą sukako 100 metų rašytojui J. Paukšteliui. Jis kilęs iš Titonių kaimo. Renginys skirtas žymiojo mūsų kraštiečio atminimui ir vyko Vilniaus menininkų namuose.

Kovo ketvirtą klausiaus G. Rinkevičiaus vadovaujamo VSO solistų koncerto. A. Šivickis pagriežė P. Čaikovskio Rokoko variacijas. Koncertavo Vilniaus mušamieji ir kiti orkestro solistai. Šiuo metu G. Rinkevičiaus VSO direktoriumi paskirtas Jurgis Banevičius. Vilniuje svečiavosi ir koncertavo D. Geringas. Bet aš turėjau išvykti ir išgirsti šio puikaus virtuozo nepavyko. Bet neapsakomą įspūdį paliko V. Čepinskio koncertas Šiauliuose. Jis atliko L. Bethoveno, J. Bramso, R. Štrauso sonatas. Pilnutėlė salė buvo apstulbinta ir keletą kartų atsistodami pagerbėme šio nepaprastai talentingo smuikininko meną.

Pernai „Žiemgalos“ draugija atšventė dešimtmetį. Surengėme Pakruojyje mokslinę konferenciją, Žiemgalos dailininkų tapybos parodą, fotodokumentikos parodą „100 Žiemgalos istorijos ir kultūros paminklų“. Veikė draugijos leidinių parodėlė. Parodėme draugijos pastangomis parengtą filmą (vaizdajuostę) „Žiemgalos vago“. Surengėme klasikinės muzikos ir poezijos koncertą (R. Armonas, S. Jonaitytė, P. Venclovas). Vakaronėje iš visų kraštų suvažiavusius žiemgalius linksmino ir senąsias dainas dainavo Joniškėlio etnografinis ansamblis bei V. Pakalnio mokyklos muzikantai. Suvažiavimo metu išrinkome naują „Žiemgalos“ draugijos prezidentą. Juo tapo jaunas istorikas Robertas Jurgaitis, kilęs iš Lygumų miestelio. Iki 2000 metų numatėme išleisti knygas „Linkuva“, „Žiemgalos ainiai“, „Lygumų krašto praeitis“. Knygos spaudai beveik parengtos. Belieka išsirūpinti finansinę paramą iš Vilniaus, Pakruojos savivaldybės ir kitų rėmėjų. Apie honorarus net kalbos negali būti. Džiaugiuos, kad prisidėsime prie mūsų krašto kultūros išsaugojimo. Tenka priminti, jog kitais metais Linkuva švęs 500 metų jubiliejų.

Labai norėčiau sužinoti, kada atvyksi į Lietuvą. Kaip pasisekė koncertas, skirtas Sviridovo atminimui? O dėl J. Nekrašiaus konkrečios paramos galėsiu kreiptis dar kartą. Nors p. Jonas baisiai apsikrovęs darbais (?).

Baigdamas sveikinu Tave, gerasis Bičiuli, su artėjančiom šv. Velykom. Tau ir šeimynai kuo geriausias kloties, šviesiausių dienų.

Su pagarba ir meile Kazimieras

Juozo Čelkausko laišakai Kazimierui Kalibatui

Linkuva, 1996 04 12

Mielas Kazimierai,

Kaip jau įprasta, rašau Tau apie save laiško forma. Tarp kitko, sėdėdamas prie to Tavo akivaizdoje sumontuoto seno-naujo stalo. Tikiuosi, kad mes prie to stalo dar spėsime ir pasivaišinti pas mielą sesutę Stasytę Linkuvoj, brangaus mūsų dėdės Jurgio Čelkausko palikto namo pavėsyje. Kada jis dirbo Linkuvoje valsčiaus savivaldybėje, Linkuvos miestelio seniūnu, oi, kaip sumaniai ir dorai vykdė tas pareigas! Duok Dieve, jog šios tradicijos būtų atgaivintos išvargintoje Tėviškėlėje. Žiūrėdamas į Tavo veiklą, suprantu, jog tokie kilnūs vyrai kaip Tu ir dirba šia linkme. Sėkmės Jums, sėkmės Tau, šaunus kraštietii!

Paminėti mūsų kraštiečių didesnius ir kuklesnius darbus, be abejo, kilnus dalykas jau vien dėl to, kad mūsų keliai buvo nestandartiški, nelengvi. Pagal įprastas taisykles nieko gero „neturėjo“ išeiti iš mūsų pastangų – taip dabar turbūt atsakytų bet kuris muzikos mokymo įstaigos vadovas. Nebuvo juk taip dabar paplitusių muzikos lavinimo grandžių, tiek apsišvietusių pedagogų, teko pradėti „iš po kepurės“, savamoksliais. Mes – iš Svajonės, iš mylinčių dainas krašto, mėgstančių fantazuoti žiemgaliečių. Įdomu būtų palyginti įvairias Lietuvos apskritis gabaus muzikai jaunimo atžvilgiu. Kažkodėl per Šiaulius perėjo gana šaunus būrys talentingų muzikų? Kaip dabar?

Mano pradžia glaudžiai rišasi su Stanislovo Čepinskio asmeniu ir jo pavyzdžiu, nors mes gana skirtingi iš prigimties: jis – „žibantis“, dėmesio centre, be abejo, pelnytai; puikiai improvizuojantis fortepijonu, akordeonu, „virkdinantis“ smuiką, dainuojantis skambiu baritonu. Aš buvau tylus, greičiau užsidaręs ir ne per drąsiausias. Deja, toks pabrėžtas kuklumas vėliau pasireiškė ir p. Stanislovo elgesyje, kada atsiradome platesniame pasaulyje, tarp „mandresnių“ bendramokslų ir bendradarbių. Jo žodžiais tariant, mums šiek tiek kliudė tas „provincialų kuklumas“ (priešinant šią sąvoką „miesčioniškam įžūlumui“. Žinoma, turint omeny, jog „miesčionis“ ir „miesietis“ – ne sinonimai: miestiečius gerbiame, miesčionis – nelabai...) Taigi, paprastai tariant, per savo kuklumą esame šį tą praleidę „pro nosis“ ir dėl to gal neverta mūsų per daug kaltinti.

Kada aš išdrįsau su savo „žvaigžde“ pakalbėti dėl muzikos mokslo (Stasys jau mokėsi Šiauliuose), jis mielai man išdėstė, ką žinojo apie Šiaulių vidurinę muzikos mokyklą ir jos dėstytojus, su entuziazmu patarė prašytis į violončelės specialybę, juolab kad violončelistų trūko Respublikoje. Tad pirmyn!

Tačiau po septintos klasės šis sumanymas nebuvo įvykdytas dėl... charakteristikos iš „vietinių organų“ nepasiekiamumo. Ne per seniausiai buvo eilinė deportacija, o mūsų šeima buvo „pasmerkta“ 1949 m. kovo mėnesio „konvejeriui“.

Tokia pat padėtis buvo ir po aštuntos klasės. Tik 1952 m. vasarą, baigęs jau devintą klasę, su reikiamais dokumentais, kartu su mielu draugu ir kraštiečiu Vytautu Žvirbliu išvykome į Šiaulius ir įstojome į Šiaulių vidurinę muzikos mokyklą. Sąlygos buvo sunkios – patalpų pamokoms trūko, o individualiai lavintis beveik nebuvo kur. Aš dar važinėju iš Radviliškio, gana nearti nuo geležinkelio stoties ten ir Šiauliuose, be padoraus maisto, dar kiti sunkumai. Konkrečiai mano kelyje – visa tai neaptemdė kol kas mano džiaugsmo, jog prasidėjo. Niekaip nesidavė prispausti tos storos žarninės stygos, dar smarkiau priešinosi smičius – strykas, o panešti tą sunkią „fabriką“ vos pakako jėgų. Tėveliui padarė neigiamą įspūdį mano vargai, net susapnavo, jog ta smaila violončelės koja – špilium – aš užsimojau jį užgauti...

Mano mokytojas Stasys Jautakas, kaip žinai pats, buvo gryna fantazija, taip ir atitikome viens kitą. Mėgdavo groti man akompanuojant, gal jis ir patarė dėstytojui Tarvydui paimti mane akompaniatoriumi į savo triūbos klasę. Taip atsirado pirmas užrašas mano darbo knygelėje: „Priimtas akompaniatorium...“ Vėliau panašūs užrašai buvo Kauno J. Gruodžio vidurinėje muzikos mokykloje, Rygos J. Medinio vidurinėje muzikos mokykloje (ten teko bendradarbiauti su dabartiniu Latvijos kamerinio orkestro vadovu T. Livšicu, kuris tada man siūlė dalyvauti kuriamame filharmonijos styginiame kvartete). Pianisto koncertmeisterio darbas domino ir lydėjo mane ir toliau, Maskvoj. Užbėgdamas į priekį, „pasigirsiu“, jog teko akompanuoti Aramo Chačaturiano autoriniuose koncertuose 1967 m. festivalyje Pavolgio miestuose, dalyvaujant žinomiems Sąjunginio radijo solistams, savo kolegoms violončelistams ir vokalistas Kompozitorių sąjungos koncertuose, na ir savo studentams. O Jautakas man vis prikaišiodavo, „kam tu, brolyti, gaišini laiką“. Kai aš bandžiau „išnarplioti“ neįkandamus tada kūrinis, kuriais taip žavėjau – ar tai buvo Rachmaninovo, Šopeno, Šumano, ar kitų, daugiausia romantikų, kūryba. Sau galiu prisipažinti, jog be to aš negalėjau apsieit ir tuo praplatinau savo veiklos dirvą, kad ir bedirbdamas

leidykloje fortepijoninės muzikos redakcijoje Maskvoj ar aranžuodamas fortepijonui daugelio kompozitorių kūrinis (tarp jų išleistą nemažą Šostakovičiaus teatrinės muzikos rinkinį kompozitoriaus 70-mečiui). Na, o leidžiant pirmą sykį savo naujus kūrinis, tardavosi su manim, kaip redaktoriumi, dėl įvairių „plonybių“ daug autorių iš buvusios Sąjungos miestų, respublikų. Neretai tai yra buvę žinomi meistrai, kaip D. Kabalevskis, N. Jakovas, B. Čaikovskis, E. Mirzojanas, O. Taktakišvilis, R. Karlsonas, V. Barkauskas, R. Jachinas, M. Mirzojevas, A. Ešpajus ir kt.

Grįžtu prie pradinio mokslo. Antrųjų metų gale dalyvavau Respublikos muzikos mokyklų apžiūroje Vilniuj 1954 m. pavasarį. Gyčiumi Trinkūnui akompanuojant konservatorijos salėje grojau Irinos Jordan Koncertą g-moll, K. Davydovo „Romansą be žodžių“ ir J. S. Bacho Preliudą iš G-dur siuitos violončelei solo. Mano laimei, salėje klausėsi žymus smuikininkas A. Limontas, kuris atėjo pasveikinti ir tuo labai paskatino mane „nepasiduoti“, kapstyti toliau. Buvo dar aplinkybės, traumuojančios mane ir skatinančios išvažiuoti iš Šiaulių pas garsėjusį pedagogą Domą Svirskį į Kauną. Jam taip pat dėkingas, jog neatstūmė, o atvirksčiai, su didžiule kantrybe stengėsi man įdiegti savo žinias. Žinoma, aš labai norėjau perimti jas, bet neturint reikiamo pradinio „pastatymo“ įgūdžių, tai davėsi gana sunkiai. Šiaip ar taip, atėjus baigiamajam kursui, gana padorūs rezultatai buvo: K. Sen Sanso Koncertas, D. Poperio „Tarantela“, L. Bethoveno Sonata F-dur, S. Rachmaninovo „Vokalizmas“, J. S. Bacho Sarabanda ir Žiga iš V siuitos violončelei solo – tai jau šis tas. Be to, aktyvus dalyvavimas to meto muzikiniame gyvenime – grojome simfoninę programą V. Biezumui diriguojant (V. Kalinikovo Simfonija, fragmentai iš Ž. Bize, Dž. Verdi ir kt. operų). Kitąkart Muzikinio teatro spektakliuose (I. Kalmano „Monmartro žibuoklė“, A. Baltazaro „Aukšinės marios“, P. Čaikovskio „Jolanta“); pirmosios sudėties Kauno politechnikos instituto estradiniame orkestre, kurio iniciatorius, vadovas, pats padaręs daugybę aranžuotųjų Juozas Tiškus tada nustebino net vilniečius; buvom pakviesti į sostinę, filmuotis kino studijoje, grojome Filharmonijos salėje. Šiaip važinėjome po Respubliką, stovyklavome Palangoje. Na, o daugelio chorų vadovai, dažniausiai mūsų bendramoksliai, kviesdavo akompanuoti apžiūrose, šiaip chorų pasirodymuose (Blūšius, Ragėnas, Venckus, Pučinskas ir kt.). Beveik kas savaitė tekdavo groti šokių vakaruose, paprastai vidurinėse mokyklose arba klubuose. Čia kompanionais yra buvę J. Tiškus, J. Laužais, V. Giniotas, A. Mockevičius, A. Liolys, Skiragis ir kiti „gruodiečiai“. Vieną sykį Garliavoje po šokių vakaro teko užsibarikaduoti antrame klubo aukšte iki pat

ryto, nes buvome užpulti kažkokios chuliganų grupės. Paprastai „besiaiškindamos santykius“ įvairios grupuotės muzikantų neliesdavo.

1957 metų vasarą, gavęs diplomą su pagyrimu, jau žinojau, kur važiuoti: Rygoj studijavo mano gerbiamas bičiulis S. Čepinskis. Jo protekcija konsultavausi su profesoriumi Evaldu Berzinskiu, ne vien romantiško polėkio traukiamas, oficialiu sutikimu iš savo tuometinės valdžios dėl stojimo į kitos respublikos mokslo įstaigą apsiginklavęs (vėl užbėgęs į priekį paminėsiu, jog vėliau kai kurie vilniečiai mano „geradariai“ šalia kitų neva mano „nusizengimų“ kaltino, jog aš pabėgau iš respublikos), išlaikęs specialybės egzaminus ir buvau priimtas į studentus (nuo kitų egzaminų gelbėjo manasis diplomas su pagyrimu). Tuo pat metu I kurso studentais tapo vėliau žymūs latvių muzikai – tenoras Janis Paberis, smuikininkai Juris Švalkovskis, Valerijus Ozolinis, violončelistė Eleonora Testelec, pianistė Marina Balter (dabar Kanadoje, Dovydo Geringo brolio Jokūbo našlė). Dešimtmetėje mokėsi dar mažiukai virtuozai smuikininkai Gidonas Kremeris, Hiršhornas (vardą pamiršau) – buvo gražus Rygos muzikinio gyvenimo periodas. Puikiai dirbo Jaunimo simfoninis orkestras, vadovaujamas L. Vagnerio. Kasdien 8 val. ryto repeticijos konservatorijoje. Filharmonijoje dažni puikūs koncertai (studentams veltui), įdomūs solistai – savi ir gastrolieriai. Iš to laikotarpio smulkiau buvau rašęs Tau į Kauną, apie mūsų „pastatymo“ problemas ir kt. Ar neatrodo, jog tai buvo taip „neseniai“?

Šalia smuikininko S. Čepinskio Rygoj studijavo gabus kompozitorius Liudgardas Giedraičius, parašęs tuo metu ir mūsų kvarteto atliktą įdomų kūrinį, turėjome net į Maskvą apžiūrai važiuoti, bet kažkodėl ta kelionė neįvyko (S. Čepinskis, J. Seimanovas, P. Brokas ir aš – tokia buvo mūsų kvarteto sudėtis). Profesorius Berzinskis buvo labai romantiškas menininkas, besigilindamas į frazuotę, galėjo su studentu dirbti po 4 val. iš eilės, niekadęs nenusibosdavo. Labai jį vargino tromboflebitas, koja vėliau gangrenavo ir tai buvo šio nenuilstamo ir dvasia nesenstančio žmogaus tragedija. Prieš tą nelaimę buvau gavęs eilinių laišką (į Maskvą), kuriame jis rašė apie daugelį savo kūrybinių planų – J. S. Bacho, solinių siuitų įrašus, L. Bethoveno visų sonatų violončelei su fortepijonu įrašus (su pianistu Konstantinu Bliumentaliu, su kuriuo ir T. Livšicu man teko groti Rachmaninovo Trio Janio Medinio vid. mokyklos jubiliejaus proga). Savo laišką Berzinskis tada baigė taip: „Žodžiu, esu kupinas energijos ir pasiryžimo dirbti...“

Greitai sužinojom, kad jo nebėra. Visada prisimenu, mintimis tariuosi su juo, nes bendravimo momentai gyvi atmintyje tebėra.

1959 m. vasarą teko „šturmuoti“ tokią muzikos tvirtovę kaip Maskvos konservatorija. Nėra ko slėpti, turėjusią didžiausią muzikinį autoritetą šalyje ir pasaulyje, todėl ir konkurencija ten buvo derama. Iš mūsiškių lietuvių ten buvo bebaigią R. Kulikauskas, P. Juodišius, A. Končius, Jocys, mokslus tęsė L. Digrys, A. Radvilaitė, B. Almonaitytė, atvyko H. Radvilaitė, A. Stulgys, A. Dvarionaitė su broliu Jurgiu, į aspirantūrą – A. Gričius, A. Pėželis, studijavo S. Nariūnaitė, A. Vainiūnaitė, D. Pomerancaitė, vėliau A. Juozapėnaitė, Elinaitė. Nemanau, kad vėliau kas nors iš jų dėl „ideologinių“ sumetimų būtų vaizdavęs tą savo biografijos atkarpą kaip „nereikšmingą“...

Kokie galiūnai dėstė – belieka tik didžiulis. Ir patys buvę studentai dabar garbingi profesoriai. Man buvo ypatingai neįauku šalia esamų ir būsimų laureatų, besimokančių nuo pat mažens puikiausių pedagogų prieglobstyje: už mano pečių buvo tik 7 metai kuklios muzikinės biografijos.

Nori nenori bendruose dalykuose (kamerinis ansamblis, orkestro klasė, kvartetas) tenka lygiuotis į geriausius. Oi, kaip sudėtinga tai! Bet vėl užbėgau į priekį.

Kadangi aš atvažiauvau į III kursą, laikiau egzaminą iš specialybės. Grojau J. Ivano koncerto II dalį, P. Čaikovskio „Pezzo capriccioso“, A. Pialti 9 kapričą, J. S. Bacho Sarabandą ir Žigą iš III siuitos. Dar buvo koliokviumas bendram muzikiniam lygiui išsiaiškinti – teoretikai I. Barsova, V. Rukavišnikovas ir pats dekanas kvarteto klasės profesorius A. Grigorianas. Jeigu iš specialybės galima buvo rasti daugiau priekabių, tai su koliokviu viskas buvo o'kei – priėmė mane! Grigorianas tuoj pat suformavo ir mūsiškį kvartetą – pirmuoju smuiku jau metus besimokantį pas G. Baranovą Jurį Švalkovskį, antruoju – su manim persikėlusį ką tik iš Rygos Valerijų Ozolinį, altistu vieną iš prof. Borisovskio studentų Mišą Libsterį (deja, jau a. a., dirbo Didžiojo teatro orkestre baigęs konservatoriją), violončele – mane. Su ta sudėtimi profesorius noriai dirbo mūsų studentavimo metais ir dar trejus metus mums esant aspirantūroje (bet aspirantais buvome ne kvarteto klasėje, o kiekvienas savo specialybės).

Iš specialybės buvau labai tolerantiško bendrai ir konkrečiai lietuviams (tarp jų ir talentingam ir ypač nusipelnusiam Lietuvos kvartetui to kolektyvinio kelio pradžioje) profesoriaus S. Aslamaziano klasėje. Su Juo rišo artima draugystė iki pat 1978 – paskutiniųjų garbingo muziko gyvenimo metų. Man teko paruošti net porą jo kūrinį bei aranžuotų styginiam kvartetui rinkinių – vieną dar gyvam profesoriui esant, kitą po jo mirties. Su E. Mirzojanu parašėme gražų įžanginį straipsnį apie autorių ir vėliau mus ta pagarba ir padėka S. Aslamazianui teberiša. Prisiminkime,

jog Komitaso vardo kvartetas pasaulyje išpopuliarino E. Mirzozano šedevrą styginiam kvartetui, kuris šalyje buvo smarkiai „sudirbtas“ pokarinėje kampanijoje prieš „formalizmą“...

Maskvos konservatorijoj baigiau III, IV, V kursus ir, ačiū Lietuvos kultūros ministerijai, asmeniškai J. Banaičiui ir E. Dambrauskaitei, kurių palaikomas įstojau į aspirantūrą 1962 m. Toj laidoj buvo jau tada pasižymėję laureatai – I. Bočkova (II Čaikovskio smuikininkų konkurso sidabro medalis), O. Jablonskaja – žinoma pianistė, dabar Amerikoje, o tada mes su ja grojome kamerinio ansamblio prof. Vasilijaus Širinskio klasėje. Kompozitorius Viačeslavas Ovčnikovas, dabar profesoriaujantis Amerikoje, anksčiau gavęs „Oskaro“ premiją už muziką Bondarčiuko filme „Karas ir taika“ pagal Tolstojų, klarnetistas Rafaelis Bagdasarianas ir kt.

Kai laikiau egzaminus į aspirantūrą, buvau kviečiamas į Lietuvos kvartetą. Po egzaminų (ačiū Dievui, sėkmingų – į aspirantūrą išlaikiau), atvykau į Vilnių. Surepetavome keletą kvartetų per trumpą laiką ir autoritetingų vyrų akivaizdoje (E. Balsys, S. Vainiūnas, J. Banaitis, film. direktorius Fedaravičius) laikėme „egzaminą“. Apie tą epizodą Tu jau žinai iš ankstesnio laiško – viskas būtų buvę gerai, jeigu... būtų buvę kur gyventi bei... kur dirbti (nes tada kvartetistų garbingas darbas nelaikytas darbu ir alga už tai nebuvo mokama, tik honorarai, tarp kitko, gana reti. Mat toks buvo naujusias Chruščiovo laikų „ukazas“ – alga tik „pagrindinėse pareigose“, t. y. konservatorijoj, o ten jau dirbo pedagoginį krūvį ir butą gavęs R. Kulikauskas. Toks buvo kuriozas, kokių, deja, mano gyvenime buvo ir daugiau, jeigu ne nuolat. Labai gailėstauju, kad didžiai gerbiamas kvartetas paskutiniu laikotarpiu patyrė tiek bėdų, ypač sukrėtė tragedija, atėmusi sveikatą ir gyvybę nepamirštamam muzikui ir pedagogui Jurgiui Fledžinskui. Jo niekad nepamiršiu. (Dar apie jį pasakysiu toliau.)

Grįžtu prie aspirantūros. Be abejo, tai buvo gal geriausieji metai. Varžiusieji mane „ledai“ – pagrindiniai techniniai sunkumai – pajudėjo. „Prაėjau“ nemažą repertuarą, ypač stambių formų kūrinių. Su Halina Radvilaite pagrojau vieną iš savo aspirantūros programų (D. Šostakovičiaus Koncertą Nr. 1, ką tik pasirodžiusį ir visus sudominusį; mano netikėtai surastą, keista, kodėl anksčiau niekieno nepastebėtą L. Bokerinio Sonatą C-dur (vėliau mano redakcija „Muzikos“ leidykloj išleista). Puiki partnerė buvo ir dabar tebedirbanti konservatorijoj koncertmeisterė Tatjana Baranova-Sadovskaja, su kuria grojau ir baigiamąjį aspirantūros koncertą Mažojoje salėje 1965 10 14 (D. Kabalevskio, P. Hindemito, F. Šuberto sonatos). To koncerto

metu buvo korespondento N. Kočnevo padaryta nuotrauka ir su žinute „J. Čelkuskas baigė aspirantūrą“ įdėta viename to laikotarpio Šiaulių laikraščio „Raudonoji vėliava“ numerių.

Jau nuo rugsėjo 1 d. važinėju į Vilnių, kur gerb. J. Fledžinsko dėka, dekanui P. Berkavičiui palaikant, buvau gavęs valandininko krūvį kvarteto klasėje. Nors turėjau paskyrimą į konservatoriją pagrindiniam darbui, bet keletas nesklandumų sutrukdė. Po egzaminų grįžęs, pradėjau darbą Filharmonijoje, turėjau J. Domarko pakvietimą į jo pertvarkomą orkestrą. Gyvenimo vieta – užkulisų grimo kraštutinis kambarys, priešais – tualetas. Buvau gerb. direktoriui Federavičiui dėkingas ir už tai, nes jam prisieidavo sistemingai mokėti baudas gaisrininkų žinybai dėl mūsų „buto“ ne vietoje. Dėl buto jaunam specialistui nei rektorius, nei drg. Paleckis, nei kiti pareigūnai nenorėjo ir girdėti. Įtakingo asmens iniciatyva ir dėl rimtesnio pedagoginio krūvio neleista „derėtis“. Tačiau jaunų muzikų energija žavėjo – buvo sukurta Muzikos sekcija prie Teatro draugijos. Sistemingai grojome, kur tik galėjome, solo ir ansambliais, ypač kvartetu. Donato Katkaus, Audronės Vainiūnaitės, Petro Kuncos ir gerbiamo patrono Jurgio Fledžinsko iniciatyva kuriamas Jaunimo kvartetas (vėliau garsus Vilniaus kvartetas), pirmojoje sudėtyje ir teko man garbė dalyvauti. Petras tuoj pat išėjo į kariuomenę, o jo vietoj grojo Gediminas Dalinkevičius, neretai vietoj antro smuiko dalyvaudavo obojistas Juozas Rimas, puikus solistas ir ansamblistas. Dažniausiai, sekmadieniais vyko koncertai Didžiojoje katedroje, kur buvo tada maži vargonėliai, didieji dar nebuvo atgaivinti. Likusios programos primena koncertus Teatro draugijoje, Filharmonijoje, per televiziją. Man yra tekę pavažiuoti ir su Filharmonijos solistais dainininkais bei lektorium po provincijas akompaniatorium. 1965 m. rudenį turėjau ir solinius koncertus Vilniuj bei Kaune drauge su Halina Radvilaite. Mano dalyje partnerė pianistė buvo Aldona Radvilaitė. Mūsų ansamblis grojo D. Kabalevskio ir P. Hindemito sonatas violončelei su fortepijonu. (Buvo dvi recenzijos – A. Jociūtės ir A. Tauragio, jaunieji (tada!) atlikėjai buvo pagirti.)

Dėl nepalankių aplinkybių ir sveikatos teko iškeliauti arčiau prie šeimos. Mažoji dukrelė Janina (vėliau baigusi Vilniaus konservatoriją, neakivaizdinį skyrių) labai išgyveno, kad mes buvome laikinai išsiskyre. Negalėdamas savųjų paimti į čia, te galėjau vykti pas juos. Buvo jau 1966 m. ruduo. Nuo rugsėjo 1 d. pradėjau pedagoginį darbą (vėl valandininku) muzikiniam fakultete didžiuliame Maskvos pedagoginiame institute (dabar Pedagoginis universitetas). Šiek tiek rankai atsigavus (nuo

1966-ą pavasarį negalėjau groti) gavau darbą TSRS muzikos fondo propagandos skyriuje – platinom ir atlikom naujus kompozitorių kūrinius iš visų Sąjungos kraštų, žinoma, ir lietuvių autorių. Teko būti komandiruotėj ne kartą Vilniuj plenumuose, festivaliuose, stengdavaus kai ką parvežti ir platinti centre. Pagal ano meto tvarką kompozitorių organizacijos buvo finansuojamos iš ten, TSRS muzikos fondo, ir agitacija, kad vieniems, ar kitiems reikia skirti daugiau lėšų, nebūdavo veltui. Tuo metu buvo pastatytas kompozitoriams muzikologams puikus ir modernus butų kompleksas prie Neries Vilniuj. Žinoma, daugelis ponų jau „išaugo“ iš to lygio gyventojų, bet tada labai daug kas laimingiesiems nuoširdžiai pavydėjo. O tokia laimė teko ne visų respublikų menininkams, lietuviai buvo sumanesni ir laimėjo (Kompozitorių sąjungos vadovas E. Balsys).

Nuo 1967 m. birželio mėnesio naujai reorganizuota muzikinė leidyba „Sovietskij kompozitor“ ir iš Muzikos fondo perėjau į instrumentinės bei kamerinės muzikos redakciją. Mat ir Muzikos fondas, ir leidykla buvo TSRS kompozitorių sąjungos žinyboje. Iki pat organizacijos suirimo 1991 metais ten ištarnavau ketvirtį amžiaus. Lygiagretai teko bendradarbiauti autoriaus teisėmis ir su leidyklomis „Muzika“, „Prosveščeniye“ (Švietimo ministerijos leidykla), 1991–1993 – „Rosija“ (deja, ši tik dengiasi leidyklos skraiste, tai yra greičiau aferistų būstinė, globojama buvusio spaudos ministro ir prezidento artimiausio bendražygio V. Poltoranino, o direktoriumi ten pasodintas jo giminaitis girtuoklis ir sukčius švogerys). O mūsų buvusi gana šauni ir produktyvi leidykla taip pat buvo paglemžta „privatizuojant“ labai abejotinos reputacijos asmenų. Tai buvo eilinis, bene liūdniausias kuriozas – likite bedarbiais, menininkai, mokslui, švietimui nėra lėšų... Pedagoginis darbas tame pačiame fakultete tęsiasi, stažas persirito per 30 metų slenkstį.

Grįžtu vėl atgal.

Koncertinė veikla skaitytina nuo aspirantūros užbaigimo, todėl 30-mečiui paminėti ir buvo skirti man tie keli koncertai Lietuvoj 1995 m. rudenį (Šiauliai, Klaipėda, Kaunas). Ansambelis su vargonininkais sudarytas maždaug prieš ketvirtį amžiaus. Pagrindinė programų dalis ir gastrolės – su buvusia bendramoksle Maskvos konservatorijoje Olga Ilarionova, baigusia fortepijoną pas prof. A. Goldenveizerį, o vargonus pas prof. L. Roizmaną. Mūsų programose vokiečių, italų, prancūzų, senųjų klasikų bei romantikų kūriniai. Beveik visada atliekama viena iš šešių J. S. Bacho sonelių. Iki jos staigios mirties 1984 m. balandžio 23 d. mes spėjome apsilankyti

(kai kur ne kartą) Vilniuj, Klaipėdoj, Kaliningrade (Karaliaučiuj), Lvove, Kišiniove, Kazanėje, Baku, Kafare (Armėnijos kalnuose), Jerevane, Tbilisyje, Ečmiadzine (armėnų dvasiškių sostinėje), Maskvoje – konservatorijos Mažojoje salėje, Glinkos vardo muzikinės kultūros muziejaus koncertų salėje, Aukštesniosios muzikos mokyklos prie Maskvos konservatorijos koncertų salėje. Keletą metų palaikiau ryšį su Olgos bei Roizmano mokiniu, dabar plačiai žinomu vargonininku Aleksejumi Šmitovu. Su juo buvom Lietuvoj, Kaune, Vilniuje, Klaipėdoje. Taip pat ne kartą grojome Maskvoj, Jerevane, Ečmiadzine. Malonūs ansamblio epizodai su dabartiniu Kazanės vargonininkų patronu prof. Rubinu Abdulinu. Vienoj programoj skambėjo vien Čiurlionio muzika, jam skirti eilėraščiai, jo mintys apie pasaulį ir meną, ekrane kaitaliojosi paveikslų skaidrės. Tai buvo įdomaus ciklo dalis „Pasaulis, kaip didžiulė simfonija“. Gaila, nepamenu pavardės iniciatoriaus menotyrininko ir filosofo, įgyvendinusio šį sumanymą. Abdulinas grojo keletą Čiurlionio kūrinių vargonams, o mudu su juo mano aranžuotes violončelei su vargonais. Skambėjo ten ir fortepijoniniai kūriniai. Tikrai buvo įdomu ir susilaukėme gausių aplovdimentų. Su L. Roizmanu ir mokiniais teko groti L. Bokerinio sonatą Mažojoje salėj (Maskvos konservatorija) bei Glinkos v. muziejuje. Tikrą džiaugsmą suteikė muzikavimas su tautiečiais Gediminu Kvikliu, anksčiau ansamblyje su Jurgiu Banevičiumi, o jaunystės metais su vargonininkėmis Lukšaitė, Trinkūnaite, smuikininkais Kanišausku, Dvarionu ir daugeliu kitų. Iš pianistų visų neišvardysi – nepamirštamiausi Radvilaitė, D. Sacharovas, K. Ceturianas – mano pedagoginio darbo kolegos. Su Sacharovu (F. Šopeno konkurso laureatas, L. Oborino mokinytis) ne kartą buvom Lietuvos televizijos ekrane. Pirmą tokią programą teko ekspromtu atlikti tiesioginėj laidoj su Halina Znaidzilauskaite 1970-ųjų metų pradžioje.

Dar kiek apie leidyklą. Per tą eilę metų sunku iš atminties suvardyti. Atlikdamas redaktoriaus pareigas, bendravau su šimtais autorių (kai kurie anksčiau jau minėti). Prie kai kurių vardų grįžtu: mano padarytas violončelės su fortepijonu aranžuotųjų albumas iš kūrinių pradedantiesiems buvo labai palankiai įvertintas autoriaus D. Kabalevskio ir net tris kartus spausdintas. Už programos bei mokymo priemonių sukūrimą bendro lavinimo mokykloms D. Kabalevskis gavo akademiko titulą, o aš buvau tų chrestomatijų pirmuoju (ir nepakeistu) spec. redaktorium. Tai I–VIII klasei aštuoni leidiniai, vidutiniškai po 20 spaudos lankų ir susilaukę ne mažiau kaip penkių leidimų šimtatūkstantiniais tiražais. 1975 m. Čiurlionio 100-mečiui išleistas

mano aranžuoti rinkinys violončelei ir fortepijonui. Dar prieš tai buvau padaręs įrašą plokštei, bet netilpo pagal chronometrą į „minjoną“, tada atidavė radijui. Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu, būdamas Linkuvoj ir klausydamas Aukščiausiosios Tarybos transliacijos, pertraukos metu girdžiu... Noktiurną fis-moll. Nei Čiurlionio, nei atlikėjų neskelbta, skambėjo pagal laiko nuotaiką mano įrašas. Ačiū Dievui, egzistuoja! Gal vėliau žuvo, sausio 13 dar buvo priešakyje. Galėjo ir „draugams“ nepatikti – juk nei Gruodžio mokykloje, nei Filharmonijoje, nei Vilniaus kvartete (o gal ir iš viso?) manęs „nebuvo“. Jeigu pirmu atveju galėjo per žioplumą taip būti, antru atveju meno vadovo straipsnyje apie Filharmonijos 25-metį (kaip tik tuometu aš ten dirbau). Kas gi pasistengė trečiuoju atveju?..

Šiaip ar taip, Radijo fonduose yra apie 1,5 val. trukmės įrašų ir jie kartais girdimi. Vieną sykį skambutis telefonu – skambina kompozitorius Jurijus Gurjevas, buvęs bendradarbis leidykloje: „Dažnai kamuoja nemiga, apie 3 val. klausau radiją, programą „Prokofjevo kūrinis atlieka respublikų meno meistrai“, kaip šauniai skambėjo tavo atliekamas Maršas iš operos „Meilė trims apelsinams“, sveikinu“... Malonu, nieko nepasakysi. Iš įrašų (su pianistu D. Sacharovu) meno taryba ypač teigiamai įvertino šį numerį bei mano aranžuotą D. Šostakovičiaus „Žigą“ iš muzikos spektakliui „Hamletas“.

Šiek tiek nukrypęs vėl į šalį, grįžtu prie temos. Gerai įvertinta serija rinkinių, net gi po 2–3 kartus pakartota (iki krizės laikotarpio). Tai autoriniai klasikų albumai jaunimui, skirti atskirai Hendeliui, Bachui, Bethoveniui, Šubertui, Šumanui, Grygui, Čaikovskiui, Šostakovičiui, Glierui, Haidnui ir kt. Beveik kiekviename pasitaiko mano aranžuoti, neretai su kompozitorium ir žinomu pianistu Grigorijum Zingeriu (į TSRS laimės šalį, kaip jaunas muzikas manė, G. Zingeris po karo atvyko iš Šanchajaus, iš Kinijos, ir labai greit čia patyrė „laimę“. Pirmiausia atėmė dokumentus, be teisės į gyvenamąjį plotą bei darbą pagal savo nuožiūrą... Tik po „tėvo“ mirties šie burtai kiek pradėjo sklaidytis). Paplitę du sudėtingų etiudų violončelei rinkiniai iš Maskvos konservatorijos Violončelės katedros fondų: vienas iš retai aptinkamų, kitas iš plačiai naudojamų mokymo ir konkursų programose. Abiejų titulinis redaktorius – aš. Vyresniam jaunimui skirta serijos „Violončelės muzika – jaunimui“ 5 albumai, šiuolaikinių kompozitorių kūriniai violončelei solo (Hindemitas, Žolive, N. Gutman. B. Tiščenko ir kt.). Abu paskutiniai – pirmą kartą. Plačiai dabar žinomas Morisas Tiščenko, Šostakovičiaus mokinys, neseniai išleido atskiru leidiniu dvi savo

Sonatas violončelei solo. Pirmojoje mano – redaktoriaus pavardė pakartota, neišmesta. Antrojoje, naujoje – berods, prof. A. Nikitino redakcija. Man tokioj kompanijoj lyg ir nekuklu būtų, bet autorius „neišbrokijo“, ačiū už tai.

Pradedantiems pianistams skirtas labai populiarus leidinys (tiražas per šešis kartus viršijo milijoną egzempliorių), ištaisai mano parašytas, remiantis (ir papildant autoriaus stilium) garsios Centrinės muzikos mokyklos pedagogės Anos Artobolevskos idėjomis ir patirtimi. Ją išgarsino mokiniai A. Nasiedkinas, A. Liubimovas, L. Timofejeva, daugelis kitų, dabar garsių pianistų šalyje ir pasaulyje. Čia man teko paprakaituoti „laisvu nuo darbo laiku“ (o tokio buvo tikrai nedaug) netgi 7 metus (nebaigta, tęsinio nerasta).

Tavo Juozas Č.

2002 03 16

Mielas Kaziuk,

Seniai, seniai skolingas Tau su laišku, atleisk! Po Naujų metų ruošiaus vykti pas Jus, bet man paskambino sesutė iš Lenkijos, jog gausus sniegas, pustymai paralyžiauvo transporto judėjimą, net traukiniai negalėjo laiku atvažiuoti, sako – palauk, kada stichija aprims. Taip ir atsidėjo kelionė, laiškų parašymas, o laikas taip greitai bėga! Tau labai dėkingas už dėmesį mano atžvilgiu. Džiugu, kad parašei, jog Vilniuj kartais skamba mūsų garsai – bijojau, kad fonoteka nebūtų pražuvusi per aną teroro aktą. Apie save medžiagos spaudoje, aišku, daug neturiu – tokia paprastai organizuojama, „užsakoma“, tačiau šiek tiek yra. Reikėtų nukopijuoti, jau parinkau. Bet siųsti nelabai realu, geriau perduoti susitikus, tikiuosi artimiausiu metu po Velykų, nes toliau atidėti kelionę nerealu, prasidės egzaminų klapatai ir pan. Jau ir dabar nelengva ištrūkti, bet žiemos atostogų jau nebesugrąžinsi... Dar kartą ačiū Tau už dėmesį! Paštu pasitikėti negalima, dažnai dingsta, arba baisiai vėluoja, todėl lauksiu pasimatant. Kovo gale sesutei Statytei Linkuvoj – 70 metų jubiliejus. Jai ir Tau bandysiu išsiųsti per malonę – bus greičiau. Sveikinu su šv. Velykomis, sveikatos, džiaugsmo, sėkmės Tau ir artimiesiems!

Dabar tikiuosi, trumpam atsisveikinu. Iki pasimatymo Tėviškėlėje.

Tavo Juozas Čelk.

Ši knyga – tai atsiminimai apie violončelininką, žinomą folkloristą Kazimierą Kalibatą, jo visuomeninę ir kultūrinę veiklą. Knygoje pateikiami ir jo paties užrašyti įspūdžiai iš vaikystės, artimųjų gyvenimo, pokario laikotarpio, su meile ir įdomiai aprašytas niekuo neišsiskiriantis iš tūkstančio kitų Žiemgalos krašto Vilūnaičių kaimas. Tam reikia turėti folkloristo gyslelę (panašiai kaip Mikalojaus Katkaus „Balanos gadyne“), skirti dėmesio ir iškelti kaip vertybę. K. Kalibato gyvenimas padalintas tarp violončelės ir liaudies dainos, susidūrimai su netoli nuo mūsų nutolusia okupacijos prievarta, kova su ja sklinda iš atsiminimų puslapių ir tampa aktualūs bei gali sudominti neabejingą skaitytoją.

Gyvenęs pagal priesaiką.

Atsiminimai apie Kazimierą Kalibatą

Sudarytoja Leonora Žukienė

Vyriausiasis redaktorius Robertas Jurgaitis

Atsakingoji redaktorė Sonata Jonušaitė

Kalbos redaktorė Vida Kasparavičienė

Korektorė Rasa Kašėtienė

Dailininkė Ona Liugailienė

Knygą elektroniniu formatu išleido

„Versmės“ leidyklos Elektroninių knygų

rengimo centras. Vilnius, 2019-01-21

ISBN 978-609-8148-66-4 (popierinė kn.)

ISBN 978-609-8148-68-8 (elektroninė kn.)

Spaudai parengta 2018 12 04

Išleido VšĮ „Versmės“ leidykla

Geležinkelio g. 6, 02100 Vilnius, www.versme.lt

Spausdino Standartų spaustuvė

S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, 02189 Vilnius, www.standart.lt

Tiržas 500 egz.

Ši knyga – tai atsiminimai apie violončelininką, žinomą folkloristą Kazimierą Kalibatą, jo visuomeninę ir kultūrinę veiklą. Knygoje pateikiami ir jo paties užrašyti įspūdžiai iš vaikystės, artimųjų gyvenimo, pokario laikotarpio, su meile ir įdomiai aprašytas niekuo neišsiskiriantis iš tūkstančio kitų Žiemgalos krašto Vilūnaičių kaimas. Tam reikia turėti folkloristo gyslelę (panašiai kaip Mikalojaus Katkaus „Balanos gdynė“), skirti dėmesio ir iškelti kaip vertybę. K. Kalibato gyvenimas padalintas tarp violončelės ir liaudies dainos, susidūrimai su netoli nuo mūsų nutolusia okupacijos prievarta, kova su ja sklinda iš atsiminimų puslapių ir tampa aktualūs bei gali sudominti neabejingą skaitytoją.

9 786098 148664